

JELENTÉS
az agrárgazdaság 2004. évi helyzetéről

Budapest, 2005. szeptember

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	7
1. Az agrárgazdaság helyzete, szerkezete	9
1.1. A mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli helye	9
1.2. Földtulajdon és földhasználat	11
1.3. A mezőgazdasági vállalatok szerkezete.....	13
1.4. Az FVM tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó társaságok	15
1.5. TÉSZ-ek, BÉSZ-ek, egyéb szövetkezetek, termelői csoportok.....	16
2. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás.....	17
2.1. Szántóföldi növénytermesztés	19
2.2. Kertészet.....	22
2.3. Állattenyésztés	24
2.4. A mezőgazdasági termékek felvásárlása	26
3. Az agrárkereskedelem alakulása	31
3.1. A hazai élelmiszerfogyasztás- és kereskedelem	31
3.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete.....	32
3.2.1. A kivitel szerkezete	34
3.2.2. A behozatal szerkezete	34
4. Termőföld.....	37
4.1. A termőföld hasznosítása	37
4.2. A Nemzeti Földalap tevékenysége.....	38
4.3. Ingatlan-nyilvántartás	39
4.4. Kárpótlás	41
4.5. Részarány-tulajdonú földek kiadása	41
4.6. Szövetkezeti üzletrészek	42
5. Agrárfoglalkoztatás, kereseti viszonyok	43
5.1. Foglalkoztatás, munkaerő-felhasználás	43
5.2. A keresetek alakulása.....	44
6. Áralakulás, pénzügyi szabályozás, hitelpolitika	47
6.1. Áralakulás	47
6.2. Adózás.....	49
6.3. Termelői regisztráció	52
6.4. A 2004. évi agrárgazdasági támogatások és felhasználásuk.....	53
6.4.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása (fejlesztési típusú támogatások)	56
6.4.2. Folyó kiadások és jövedelemtámogatások	57
6.4.3. A mezőgazdasági termelők gazdahitel-programja	57
6.4.4. A hitelek adósságrendezése, a kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli lejáratú hitelterheinek mérsékléséről szóló program.....	58
6.4.5. Az elemi kárt szenvedett termelők támogatása	59

6.4.6. A mezőgazdasági vállalatok hitelgazdálkodása.....	60
7. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban.....	63
7.1. A mezőgazdaság 2004. évi teljesítménye az MSZR alapján.....	63
7.2. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a tesztüzemi rendszer eredményei alapján.....	66
7.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelmezősége.....	66
7.2.2. A társas vállalkozások jövedelmezősége.....	74
7.2.3. Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezőségének összehasonlítása.....	79
7.2.4. Az egyéni és a társas vállalkozások összesített adatai.....	81
7.3. Az APEH gyorsjelentés elemzése.....	83
8. Jogharmonizációs és információs rendszer.....	87
8.1. Jogharmonizáció.....	87
8.2. Agrárinformatika.....	88
8.2.1. Agrárstatisztika.....	88
8.2.2. Tesztüzemi Rendszer.....	89
8.2.3. Piaci Információs Rendszer.....	90
8.2.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer.....	91
9. Vidékfejlesztés.....	93
9.1. A Vidékfejlesztési Célelőirányzat (VFC) támogatásaival megvalósult, áthúzódó fejlesztések.....	93
9.2. A SAPARD-program utolsó éve.....	93
9.2.1. A 2004. évi pályázatok jellemzői.....	95
9.2.2. Támogatott pályázatok, szerződéskötések, kifizetések.....	97
9.2.3. A program működése.....	98
9.3. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az EU-csatlakozás után.....	98
9.3.1. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az AVOP alapján.....	98
9.3.2. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az NVT alapján.....	104
10. Az Európai Unió mezőgazdasága.....	109
10.1. Termelés.....	109
10.2. Termelői, értékesítési árak.....	111
10.3. Jövedelem.....	112
1. melléklet: Az agrárgazdaság közgazdasági környezete.....	115
2. melléklet: Termelőeszköz-felhasználás.....	121
3. melléklet: Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem, állategészségügy és állatvédelem.....	123
4. melléklet: Élelmiszerbiztonság, minőségügy.....	131
5. melléklet: Mezőgazdasági vízgazdálkodás.....	135
6. melléklet: Talajvédelem, környezetvédelem, alternatív biológiai gazdálkodás.....	137
7. melléklet: Erdő- és vadgazdálkodás, halászat.....	143
8. melléklet: Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete.....	149

9. melléklet: Agrárdiplomácia, az agrárgazdaság EU-harmonizációja, csatlakozási tárgyalások, várható versenyelőnyek.....	159
10. melléklet: Oktatás, kutatás, szaktanácsadás	175
11. melléklet: A 2004. évi agrárjogalkotás	181
12. melléklet: Agrárgazdasági Phare-programok.....	199

Bevezetés

A magyar agrárgazdaság multifunkcionális szerepéből következően a *nemzetgazdasági GDP-hez való hozzájárulásánál sokkal jelentősebb gazdasági szektora a nemzetgazdaságnak*. Az ágazat a kedvező ökológiai adottságok kihasználásában, a vidék fejlesztésében és a vidéki lakosság foglalkoztatásában, életminőségének befolyásolásában ma is alapvető szerepet játszik. A külkereskedelemben tartósan pozitív egyenlegével stabilizáló szerepe nagy jelentőségű. Ebből adódóan *az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló* 1997. évi CXIV. törvény, valamint az azt módosító 2005. évi XXVIII. *törvény* is *előírja, hogy a* Kormány kialakítja és a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter útján az *Országgyűlés elé terjeszti jelentését az agrárgazdaság helyzetéről*, a mezőgazdasági termelők jövedelemviszonyairól, a főbb agrárpolitikai célok megvalósulásáról, a megtett intézkedésekről, valamint a költségvetési támogatások felhasználásáról.

Az agrárjelentést a miniszter a tárgyévet követő év október 15-ig terjeszti az Országgyűlés elé, amelyről az Agrárgazdasági Tanács véleményt készít és azt a betervezéssel egyidejűleg nyilvánosságra hozza.

Az európai gyakorlatban az agrárbeszámolók mindig az előző naptári vagy gazdasági év agrárgazdasági és agrártársadalmi folyamataival foglalkoznak, s ezeket vetik össze az azt megelőző év fő irányzataival. Így a most összeállított jelentés célja a 2004. év bemutatása, összevetve a 2003. év jellemzőivel.

A most hetedik alkalommal elkészült jelentés szerkezete – figyelembe véve az Agrárgazdasági Tanács, illetve a parlamenti vita korábbi javaslatait – 2003. évben jelentősen módosult. Mivel az új felépítésű agrárjelentés szerkezeti felépítése a bizottsági ülések és plenáris vita során nem kapott jelentősebb kritikát – megtartottuk a két éve kialakított szerkezetet.

A 2004. év valós agrárgazdasági folyamatainak megítélésében gondot jelent, hogy *az első uniós év számtalan olyan gondot is felvetett, amelyek csak egyszeriek, hatásukkal a későbbiekben nem kell számolni*. Példaként említhetjük az uniós támogatások – elsősorban a földalapú támogatás – kifizetésének időbeli elhúzóását. Ennek következményeként a mérleget készítő gazdaságok éltek azzal a lehetőségükkel, hogy mérlegeik zárását a támogatások beérkezésétől tették függővé. Voltak, akik a támogatások elszámolása előtt határozták meg eredményüket (amennyiben kevesebb adót akartak fizetni), voltak, akik megvárták, hogy a támogatások is megjelenjenek az eredményükben (ha javítani kellett banki megítélésükön). *Így viszont a tárgyév és a bázisév bizonyos adatai csak feltételekkel hasonlíthatók össze*.

A jelentés elkészítésekor – az eddigi gyakorlatnak megfelelően – törekedtünk a tényszerű adatközlésre és folyamatleírásra, kerültünk mindenfajta minősítést.

Mint minden évben, az idén is nehéz feladatot jelentett a naprakész adatok és információk biztosítása. A vizsgált évet jellemző végleges statisztikai adatok

legnagyobb része csak a következő év júniusától áll a felhasználók rendelkezésére, de egyes adatok – például az APEH végleges adatbázisa, egyes ökonómiai, statisztikai információk és mérlegek – csak az ősz folyamán lesznek elérhetők. ***A felhasznált statisztikai adatok alapvetően a KSH 2005 július végéig publikált adatbázisára épültek, a később megjelenteket, illetve a pontosításokat már nem tudtuk figyelembe venni.*** Ezen túlmenően a jelentéshez több előzetes adatot – egyes esetekben szakértői számításokon alapuló értékeket – is fel kellett használnunk. Vélhetően azonban ezek valós irányzatokat mutatnak.

1. Az agrárgazdaság helyzete, szerkezete

1.1. A mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli helye

Hazánkban a mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli aránya – a fejlett országokban tapasztalható irányzathoz hasonlóan – fokozatosan csökkent az elmúlt években.

A mezőgazdaságnak (erdő- és vadgazdálkodással, valamint halászattal együtt) a megtermelt bruttó hazai termékből (GDP) való részesedése 2000 óta folyamatosan 4% alatti értéket tesz ki. A KSH előzetes GDP-adatát (nemzetgazdaság összesen) felhasználva az AKI számításai szerint **2004-ben a mezőgazdaság az ország teljesítményéhez – folyó áron – 3,2%-kal járult hozzá.** Ez az arány az Európai Unió tagországainak többségét jellemző 2-5%-os sáv középső részén helyezkedik el. A 2004. évi ágazati GDP növekedés a – kedvező időjárási hatások következtében – relatíve magas hozamokat, jó terméseredményeket realizált növénytermesztés hatására következett be. **Hosszú évek óta először nőtt a mezőgazdasági GDP arány a nemzetgazdasági GDP-n belül.**

A 3,2%-os mérték azonban csak a mezőgazdasági alapanyag-termelés részesedését tükrözi. Ez 3–4 százalékponttal növekszik, ha az élelmiszeripar teljesítményét is figyelembe vesszük. Az ún. agrobizniszt (műtrágya- és növényvédőszer-gyártás, mezőgazdasági gép- és alkatrész-előállítás, -forgalmazás, valamint agrár-kereskedelem, szállítás, oktatás, kutatás, stb.) alapul véve további 3-5 százalékpontos részarány-növekedést kapunk.

A hagyományos mezőgazdaság szerepére vonatkozó számszerű adatokon túlmenően meg kell említeni egy – 2002-ben elindult és 2003-ban folytatódott – új típusú tevékenységet, az Európai Unió által preferált ökoszociális piacgazdaság kialakításában kiemelt jelentőségű vidékfejlesztés részét képező agrár-környezetgazdálkodást is. Ez a tevékenység a termelés támogatása mellett a vidéki népesség helyben tartásában, munka- és megélhetési lehetőségek megteremtésében is kiemelt szerepet játszik.

A mezőgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság részaránya					A külkereskedelmi forgalom egyenlege ^{a)} , Mrd Ft ^{d)}
	a GDP-termelésben	a fogyasztásban ^{a)}	az exportban ^{a)}	a beruházásban ^{b)}	a foglalkoztatott-ságban ^{c)}	
	folyó áron, %					
2003	2,9	27,0	6,5	6,2	5,5	303,1
2004	3,2 ⁺	26,7 ⁺	6,0 ⁺	4,3	5,3	243,1 ⁺

a) Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek.

b) A mezőgazdasági számlarendszer alapján számítva.

c) A munkaerő-felmérés adatai (erdőgazdálkodással együtt).

d) Folyó áron.

⁺) Előzetes adat (az AKI szakértői becslése).

Forrás: KSH

A fejlett ipari országok fogyasztásában egyre kisebb hányadot képviselnek az élelmiszerek. Ez az irányzat Magyarországon is megfigyelhető: 1995-ben még 32,4%-ot képviselt *az élelmiszerek aránya a fogyasztói kosárban*, 2000 óta azonban már egyik évben sem érte el a 30%-ot és *az elmúlt évben is tovább csökkent*.

A nemzetgazdaság más ágazataihoz viszonyított alacsony jövedelmezősége miatt a befektetők számára továbbra sem vonzó az agrárágazat. *A mezőgazdaságnak a nemzetgazdasági beruházásokból való részesedése 2004-ben is alacsony (4,3%) volt. Ez az előző évhez képest 1,9 százalékpontos visszaesést jelentett, amiben szerepet játszott az EU csatlakozás következtében csökkenő beruházási támogatási lehetőség is.*

A nemzetközi irányzathoz hasonlóan az elmúlt évtizedben Magyarországon is folyamatosan *mérséklődött a mezőgazdaságnak* (erdőgazdálkodással és halászattal együtt) *az összes foglalkoztatottakon belüli aránya*. A munkaerő-felmérés adatai szerint 2004-ben tovább csökkent a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma, s a nemzetgazdaság belüli részesedése *már csak 5,3%-ot tett ki*.

Az élelmiszeripari export több mint egy évtizede tartó aránycsökkenése 2004-ben is folytatódott: *a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek a nemzetgazdaság összes exportjából az előző évi 6,5%-kal szemben már csupán 6,0%-kal részesedtek*.

Magyarország nyitott gazdaságú ország, ezért a pénzügyi helyzet alakulásában igen nagy szerepe van a nemzetgazdasági ágak export-import egyenlegének. *Az élelmiszeripari gazdaság külkereskedelmi egyenlege az elmúlt években mindig pozitív volt*. Ez a folyamat 2004-ben annak ellenére sem szakadt meg, hogy az előző évhez viszonyítva 60 milliárd Ft-os romlás következett be. *A kivitel és a behozatal egyenlege 243 milliárd Ft-ot tett ki*.

1.2. Földtulajdon és földhasználat

A kedvező földrajzi és éghajlati adottságok következtében **Magyarországon jelentős a mezőgazdasági hasznosításra alkalmas földterület.**

A KSH adatai szerint az ország mezőgazdasági területe 2004. május 31-én 5 millió 864 ezer hektár volt, ezer hektárral kisebb, mint egy évvel korábban. A termőterület nagysága – amely a mezőgazdasági területből, továbbá az erdők, a nádasok és halastavak területéből áll – nem változott (7 millió 734 ezer hektár). A termőterület meghatározó része a 4 millió 510 ezer hektár szántóföld (a termőterület 58,3%-a, a mezőgazdasági terület 76,9%-a). Számottevő még az erdők (1 millió 775 ezer hektár, 23%) és a gyepek (1 millió 60 ezer hektár, 13,7%) aránya, míg az ültetvények és a kertek összesen 3,8%-kal részesednek a termőterületből.

A földterület művelési ágak szerinti változásában említésre méltó, hogy a mezőgazdasági termelést meghatározó **szántóterület 5,2 ezer hektárral csökkent.** A csökkenés oka: az ültetvénytelepítés következtében **növekedett a gyümölcsös és a szőlőterület, s a konyhakert területe is** valamelyest nagyobb lett. A szántón kívül **a gyepterület is mérséklődött** (2 ezer hektárral), amely az állattartás takarmányszükségletének csökkenésével függ össze.

2. táblázat

**A földterület művelési ágak szerinti nagysága
(május 31-én)**

	(ezer ha)	
Művelési ág	2003	2004
Szántó	4 515,5	4 510,3
Konyhakert	96,0	96,8
Gyümölcsös	98,3	102,6
Szőlő	93,3	94,5
Gyep	1 061,6	1 059,6
Mezőgazdasági terület	5 864,7	5 863,8
Erdő	1 775,1	1 775,1
Nádas, halastó	93,8	95,1
Termőterület	7 733,6	7 734,0
Művelés alól kivett terület	1 569,8	1 569,4
Összes terület	9 303,4	9 303,4

Forrás: KSH

A rendszerváltást követő tulajdoni átalakulás megteremtette a földmagántulajdon döntő súlyát Magyarországon. Ennek keretei már 1998-1999-re kialakultak, ekkorra ugyanis **a termőföldeknek már mintegy 88%-a magántulajdonba ment át.** Érdemi változás e vonatkozásban nem történt az utóbbi években, mindössze kisebb mozgások következtek be. Az elmúlt időszakban a tulajdonlással szemben a földhasználat, a tartós bérleti rendszer kialakítása került előtérbe.

A KSH adatai szerint **a mezőgazdasági földhasználatban 2004-ben a gazdasági szervezetek javára következett be változás,** földterületük 34 ezer hektárral nőtt az előző évhez képest. **Az egyéni gazdálkodók által használt földterület** viszont 21 ezer hektárral **csökkent.** **Az ország földterületének 45%-át az egyéni gazdálkodók, 41%-át pedig a gazdasági szervezetek használták.** A fennmaradó (14%-nyi) nem mezőgazdasági hasznosítású terület 13 ezer hektárral visszaesett 2003-hoz viszonyítva.

3. táblázat

**Az ország földterületének gazdálkodási formák szerinti használata
(május 31.)**

(ezer ha)

Sor-szám	Gazdálkodási forma	2003	2004	2004/2003 %
1.	Gazdasági szervezetek	3 781,4	3 815,0	100,9
2.	Egyéni gazdálkodók	4 175,6	4 155,0	99,5
3.	Egyéb	1 346,4	1 333,4	99,0
4.	Összesen	9 303,4	9 303,4	100,0

Forrás: KSH

2000-ben az egyéni gazdaságok használták a termőföld 48%-át, a gazdasági szervezetek pedig 47%-kal részesedtek a termőterületből. Az egyéni gazdaságok által használt termőterület 2000-ről 2004-re 198 ezer hektárral (5,3%-kal) nőtt. Az ebbe a gazdálkodási formába tartozó gazdaságok a termőterület felét művelték. Ugyanebben az időszakban alig változott a gazdasági szervezetek részesedése (46%). Az egyéb hasznosítású termőterületek aránya a 2000. évi 5,3%-ról 4%-ra mérséklődött. A termőterület öt év alatt 18 ezer hektárral bővült, az egyéb hasznosítású termőföld nagysága pedig 100 ezer hektárral kisebb lett.

Az előzőekhez részben hasonló mozgások jellemzik a mezőgazdasági terület használati formáinak változásait. A gazdasági szervezetek aránya 1%-kal (60 ezer hektárral) nőtt 2004-ben az előző évhez képest. Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági területe viszont 52 ezer hektárral csökkent, földterületi részaránya pedig 57,6%-ot tett ki (-0,9%) .

A mezőgazdasági terület használati formáinak változása

Megnevezés	2003	2004
Gazdasági szervezetek összesen		
– földterület, 1000 ha	2 145,7	2 206,1
– részarány,%	36,6	37,6
Egyéni gazdálkodók		
– földterület, 1000 ha	3 430,8	3 378,8
– részarány,%	58,5	57,6
Egyéb		
– földterület, 1000 ha	288,2	279,0
– részarány,%	4,9	4,8
Összesen		
– földterület, 1000 ha	5 864,7	5 863,8
– részarány%	100,0	100,0

Forrás: KSH

1.3. A mezőgazdasági vállalatok szerkezete

A mezőgazdasági üzemek szerkezet átalakulásának döntő része 1998-1999-re lezajlott hazánkban. Azóta már csak mérsékeltebb mozgások voltak az üzemstruktúrában, alapvetően a versenyképes birtokszerkezet kialakításához kapcsolódóan.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban 2004. végén 39144 működő vállalkozást tartottak nyilván, 1343-mal kevesebbet, mint egy évvel korábban.

**A működő vállalkozások száma a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban,
valamint a halászatban**

Gazdálkodási forma	2003	2004
Vállalkozás összesen	40 487	39 144
Ebből:		
Egyéni vállalkozás	27 592	25 880
Társas vállalkozás	12 895	13 264
Társas vállalkozásból:		
Kft.	5 799	6 163
Rt.	318	321
Szövetkezet	1 556	1 478
Betéti társaság	3 934	4 008

Forrás: KSH

A vállalkozások valamivel több, mint egyharmada (34%-a) társas vállalkozásként, 66%-a pedig egyéni vállalkozásként működött. A KSH adatai szerint a működő társas vállalkozások 68%-a jogi személyiségű szervezet, amelyek száma 9036 volt (250-nel több, mint 2003 végén).

A társas vállalkozások között továbbra is a korlátolt felelősségű társaság a legelterjedtebb forma, ezek teszik ki az összes társas vállalkozás 46%-át, a jogi személyiségű gazdasági társaságoknak pedig a 95%-át. A Kft.-k száma 6163 volt 2004. december végén (364-el több, mint egy évvel korábban).

A részvénytársaság formájában működő szervezetek száma 3-mal nőtt, a működő szövetkezetek száma ezzel szemben 78-cal csökkent.

A jogi személyiségű vállalkozásokon kívül a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és halászatban 2004-ben 4228 jogi személyiség nélküli társas vállalkozás működött, amelyek 95%-át a betéti társaságok tették ki. Számuk 4008 volt az év végén, s az összes társas vállalkozásokon belüli arányuk meghaladta a 30%-ot.

Nem folytatódott az egyéni vállalkozások számának a növekedési folyamata 2004-ben: számuk az év végén 25880 volt, 1712-vel (6,2%-kal) kevesebb, mint az előző évben.

A jogi személyiségű társas vállalkozásokat a mezőgazdaságban a kis létszámú vállalkozások túlsúlya jellemzi, arányuk a nagyobb létszámú szervezetek

megszűnése miatt évről évre nő. A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban működő jogi személyiségű társas vállalkozások száma 250-nel (2,8%-kal) nőtt 2004-ben az előző évhez viszonyítva. Az első létszám-kategóriát kivéve minden csoportban mérséklődött a szervezetek száma.

6. táblázat

**A működő jogi személyiségű társas vállalkozások száma
létszám-kategóriák szerinti
(év végén)**

Létszám-kategória	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat		Élelmiszeripar és dohányipar	
	2003	2004	2003	2004
0-9 fő	6 769	7 088	1 976	1 976
10-19 fő	692	691	464	467
20-49 fő	766	734	445	479
50-249 fő	513	481	325	328
250-499 fő	27	26	47	43
500 fő és felette	19	16	48	44
Összesen	8 786	9 036	3 305	3 337

Forrás: KSH

A működő jogi személyiségű élelmiszeripari társas vállalkozások száma 2004. december végén 3337 volt, 32-vel (1%-kal) több, mint egy évvel korábban. A két legnagyobb létszám-kategóriában csökkent – mindkettő esetében 4-gyel –, a többi csoportban viszont nőtt, illetve változatlan maradt (az első kategóriában) a gazdálkodó szervezetek száma.

1.4. Az FVM tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó társaságok

A tárca tulajdonosi felügyelete alá 2004. december 31-én 21, 100%-ban állami tulajdonú és két rész tulajdonú társaság tartozott. A társaságokban való részesedés értéke 2004. december 31-én 34,5 milliárd Ft-ot tett ki. A 100%-ban állami tulajdonú társaságok alaptőkéje 2004-ben 34,4 milliárd Ft volt (83 millió Ft-os növekedés).

1.5. TÉSZ-ek, BÉSZ-ek, egyéb szövetkezetek, termelői csoportok

Az EU-hoz való csatlakozásunkkal megváltozott a termelői csoportok támogatási rendszere. 2004. május elseje előtt a 85/2002. (IX. 18.) FVM-rendelet lehetővé tette előzetes termelői csoportok megalakulását. Az e rendelet alapján létrejött összesen 252 termelői csoport a 25/2004. (III. 3.) FVM-rendelet 280-283. §-a alapján nemzeti támogatást igényelhetett. Az előirányzott 2,2 milliárd Ft-os keretből 209 előzetesen elismert termelői csoport kapott költségvetési támogatást. A támogatások felhasználásával kapcsolatos ellenőrzés a megyei földművelésügyi hivatalok feladata.

2004-ben 92 db előzetesen elismert szervezet és 8 db véglegesen elismert TÉSZ működött, melyek lefedték a hazai zöldség- és gyümölcsstermesztés mintegy 20%-át. A TÉSZ-ek 2004-ben 26,2 milliárd Ft értékű tagi árut forgalmaztak. A TÉSZ-ek által integrált termelők száma meghaladta a 25 ezer főt.

A csatlakozás kapcsán az uniós elvárásoknak megfelelően módosítani kellett a termelői csoportokra vonatkozó szabályozást. A 81/2004. (V. 4.) FVM-rendelet alapján – a korábbinál szigorúbb feltételekkel – állami elismerésre lehet pályázni. *2004-ben 14 termelői csoport kapott állami elismerést.*

Az államilag elismert termelői csoportok a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervhez (NVT) kapcsolódóan a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló – a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez nyújtott – támogatás igénybevételének részletes szabályairól szóló 133/2004. (IX. 11.) FVM-rendelet szerint kaphatnak támogatást. *Az NVT keretében 7 államilag elismert termelői csoport részesült támogatásban, összesen 108,7 millió Ft összegben.*

A 2004. évi nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének feltételeiről szóló 25/2004. (III. 3.) FVM-rendelet 274-279. §-ai alapján volt lehetőség a beszerző és értékesítő szövetkezetek (BÉSZ-ek) és egyéb gazdálkodói szervezetek (tejszövetkezetek, gépkörök) támogatására. 85 támogatási kérelem érkezett be (BÉSZ), amelyből 66-ot elfogadtak, 19-et pedig elutasítottak (főleg a kis taglétszám, illetve az előírt éves bevétel teljesítésének hiánya miatt). *A 66 támogatott gazdálkodói szervezet részére 2004-ben nemzeti hatáskörben összesen 464,1 millió Ft költségvetési támogatást folyósítottak.* A területileg illetékes megyei földművelésügyi hivatalok felmérése szerint *jelenleg 662 BÉSZ, 37 gépkör, valamint 8 tejszövetkezet működik. Összes taglétszámuk: 21613 fő.*

A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. tv., továbbá az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. tv. előírásainak megfelelően létrejött, vagy átalakult BÉSZ-ek és egyéb gazdálkodói szervezetek támogatásának notifikációját benyújtottuk az EU-nak, ezért gazdaságpolitikai megfontolásból célszerű ezen gazdálkodó szervezetek nemzeti forrásból történő támogatását 2007-ig fenntartani. A megítélt költségvetési támogatások feltételeinek a teljesülését a hivatalok ellenőrzik, az általuk hozott intézkedésekről pedig tájékoztatják a tárcát.

2. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás

A mezőgazdaság 2004. évi bruttó kibocsátása a KSH előzetes adatai szerint – folyó áron – **17,3%-kal nőtt az előző évhez képest.** A két főágazat közül **az állattenyésztés teljesítménye 0,3%-kal csökkent, a növénytermesztésé viszont 32,9%-kal bővült.** A mezőgazdasági kibocsátás növekedése változatlan áron erőteljesebb (22,6%), s ezen belül a növénytermesztés csaknem 50%-os teljesítmény-emelkedése az elmúlt tizenöt év legmagasabb értéke. (Ezt közelítő /32%-os/ növekedést szintén a növénytermesztés ért el, 2001-ben.). A mezőgazdasági szolgáltatások volumene 7%-kal nőtt.

A növénytermesztés és az állattenyésztés kibocsátási mutatóinak eltérése a növényi termékek kínálati piacát jelzi. A mezőgazdasági teljesítmény nagymértékű növekedése elsősorban a szántóföldi növények kimagasló terméseredményeire vezethető vissza. A növénytermesztés folyó áron számított kibocsátásának 46%-át kitevő gabonafélék volumene 88%-kal haladta meg a 2003. évi – alacsony – szintet, de az ipari növények volumene is számottevően (43%-kal) nőtt. A főágazat folyó áras kibocsátásában 17%-os arányt képviselő kertészeti termékek volumene csak szerény mértékben (2,7%-kal), a gyümölcsféléké és a szőlőé viszont dinamikusán (közel 32, illetve 30%-kal) bővült.

7. táblázat

A mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátása

Megnevezés	2003	2004*	2004/2003,%		2003	2004*
	Mrd Ft, folyó áron		Folyó	Válto-	A bruttó termelés megoszlása,%	
			áron			
Növénytermesztés és kertészet	711,5	945,3	132,9	149,3	50,2	56,9
Állattenyésztés	587,3	585,8	99,7	93,1	41,5	35,2
Nem mezőgazdasági másodlagos tevékenység	41,2	44,2	107,1	110,9	2,9	2,7
Mezőgazdasági szolgáltatás	76,7	86,3	112,5	107,0	5,4	5,2
Mezőgazdasági kibocsátás összesen	1 416,7	1 661,6	117,3	122,6	100,0	100,0

*Előzetes adatok.

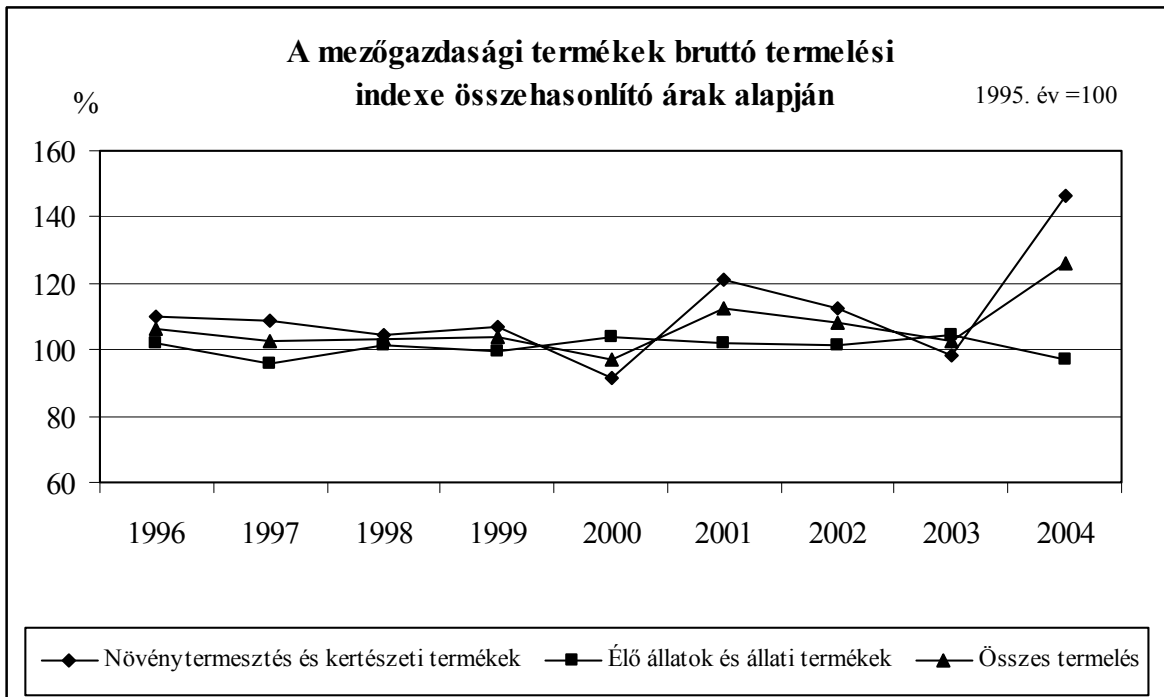
Forrás: KSH

Az állattenyésztés 2004. évi teljesítménye változatlan áron 6,9%-kal mérséklődött. Az élő állatoké – az árnövekedés következtében – 4,2%-kal emelkedett, annak ellenére, hogy volumene 7,7%-kal csökkent 2003-hoz képest. Az állati termékek kibocsátása folyó áron kevésbé csökkent, mint változatlan áron. **Ez az állati termékek piacának keresleti jellegére utal. A legnagyobb mértékben a sertéságazat kibocsátása esett vissza (17%),** de a szarvasmarha-ágazaté is mérséklődött (5%-kal). A juhágazat volumennövekedése 40%-ot ér el, a baromfié pedig az előző évi szinten maradt. Az állati termékek volumene is csökkent. A legnagyobb visszaesés a tejágazatban következett be, a tejtermelés volumene 10,5%-kal, az árak pedig 8,7%-kal csökkentek egy év alatt.

A mezőgazdasági bruttó kibocsátás növekedés döntően a 2004. évi rekord gabonatermés következménye, amely elsősorban a kedvező időjárásnak tulajdonítható. A termésátlagok növekedéséhez a javuló technológiai színvonal is hozzájárult. ***Az előző évinél lényegesen több műtrágyát (17%) és növényvédő szert (14%) használtak fel, a termelő-felhasználás volumene pedig 9,2%-kal nőtt az előző évhez képest.***

A növénytermesztés és kertészet kibocsátásának a mezőgazdasági kibocsátáson belüli aránya több, mint 6 százalékponttal növekedett (folyó áron), a romló teljesítményű állattenyésztési ágazatoké viszont hasonló mértékben visszaesett. A mezőgazdasági kibocsátásban tehát tovább nőtt a növénytermesztés és az állattenyésztés arányának a különbsége, amely 2003-ban csaknem 10, 2004-ben pedig már 21 százalékpontot tett ki.

A két főágazat bruttó kibocsátásának egyre nagyobb mértékű „szétválása” piaci zavarokat okoz, mint ahogy ez 2004-ben is történt (hatalmas gabonafelesleg; az abrakfogyasztó ágazatok közül a sertéslétszám történelmi mélypontra való zuhanása).

A mezőgazdaság bruttó termelése 2004-ben összehasonlító árakon több, mint 25%-kal nőtt 1995-höz képest, 2000-ben viszont csaknem 3%-kal elmaradt a bázis évi szinttől. A növénytermesztési és kertészeti termékek kibocsátásának mélypontja is 2000-ben volt. A növénytermesztési és kertészeti főágazatnak, valamint a mezőgazdaság egészének a bruttó kibocsátása – a tíz évvel ezelőtti szinthez viszonyítva – 2004-ben érte el a csúcst (+46,6%, illetve +26,1%). Az állattenyésztés kibocsátása sokkal kiegyenlítettebb: az elemzett időszakban a változás mértéke 10%-on belüli. Az állattenyésztés bruttó termelése 2004-ben még a bázis évi alacsony szinttől is elmaradt.

2.1. Szántóföldi növénytermesztés

A 2004. május 31-i állapot szerint *a hasznosítható szántóterület közel 97%-át – 4 millió 289 ezer hektárt – vetették be. Az összes szántóterületből a vetetlen terület 134 ezer hektár (3%) volt, 57 ezer hektárral kevesebb, mint az előző év hasonló időszakában.*

A szántóföldi növénytermesztés vetésszerkezete 2004-ben a gabonafélék javára változott. Az ország ténylegesen hasznosított szántóterületének 70%-án gabonatermelés folyt, amelynek aránya a 2003. évit 1,3 százalékponttal, az 1996-2000. évek átlagát pedig 6 százalékponttal haladta meg. *A kenyérgabonák területi aránya nőtt, a takarmánygabonák közül az árpával bevetett területé csökkent, a kukoricáé viszont bővült.*

A szántóföldi növénytermesztésben a gabonafélék után az ipari növények részesedése volt a legnagyobb (több, mint 14%). *A napraforgó betakarított területének visszaesését a repceterület 27%-os felfutása sem tudta ellensúlyozni. A cukorrépa területi aránya* – a vetésterület növekedése következtében – *felülmúlta az előző évit*, a burgonya részesedése azonban – a kisebb vetésterület miatt – mérséklődött. A zöldségfélék részesedése szintén csökkent, ezen belül a csemegekukoricáé 20%-kal. Számottevően egyetlen zöldségféle területe sem nőtt.

Gabonafélék a 2004. május 31-i állapot szerint 3,2%-kal nagyobb területen (2994 ezer hektáron) vetettek, mint az előző évben. A búzával bevetett terület 5,3%-kal nőtt. Az alacsony kínálat ellenére kedvezőtlen felvásárlási ár átlagosan veszteséget hozott a termelőknek 2003-ban, a termelési kedvet elsősorban az uniós gabonaintervenciós rendszerben kínálkozó lehetőségek serkentették. Az őszi árpa és a triticalé vetésterülete növekedett (3,6, illetve 14,3%-kal), a többi kalászosé csökkent. Az őszi árpa területének növekedése nem tudta ellensúlyozni a tavaszi árpa területének 12%-os csökkenését, így a teljes árpaterület 3,4%-kal mérséklődött. A kukorica vetésterülete 2,5%-kal bővült.

Az őszi vetésű növények áttelelése igen kedvezően alakult. Bőséges volt a csapadék, a késő őszi enyhébb időjárás kedvezett a növények megerősödésének, a hótakaró pedig a decemberi-januári fagyoktól megvédte a növényállományt. A nem túl magas hőmérsékletű tavaszi hónapok kedvezően hatottak a növények fejlődésére. Az aratás az előző – aszályos – évhez képest két héttel később kezdődött, s optimális időjárási körülmények között zajlott le.

2004-ben az előző évinél mindössze 4,0%-kal nagyobb betakarított területen 16,8 millió tonna gabona termelt, közel kétszer annyi (+91%), mint az előző évben. Ez a termésmennyiség az 1996-2000-es időszak átlagát 4,8 millió tonnával (csaknem 40%-kal) meghaladta.

Kalászos gabonából a 2003. évinél 4%-kal nagyobb területről 8,4 millió tonna termést, az előző évinél 4,2 millió tonnával többet takarítottak be. *Búzából 6 millió tonna termelt. Ez az előző évinek több, mint a kétszerese* (+104,2%), az 1996-2000. évek átlagos termésmennyiségénél pedig 1,9 millió tonnával (42%-kal) több. A fontosabb kalászos gabonák közül árpából 74, rozsából 87%-kal nőtt a hozam, triticaléből és zabból pedig a 2003. évinek több, mint a kétszeresét takarították be.

A búza 2004. évi termésátlaga 94, az árpáé 79, a rozsé 88, a zabé 109, a triticaléé 98%-kal volt nagyobb az előző évinél.

Az elmúlt másfél évtized hazai búzatermelését alapvetően az évek közötti nagy ingadozás – a kínálatban és az árakban egyaránt – jellemezte. A kínálati ingadozás elsősorban a termésátlagok évek közötti nagy szóródására vezethető vissza. *A francia és német búzatermelési és áradatak* (a 2000-2004-es időszakra) *kisebb mértékben szóródnak az átlag körül, mint a magyar mutatók*. Ez csak részben magyarázható az időjárási viszonyokkal, az ingadozás mértéke ugyanis a

hozamfokozó ráfordítások színvonalával és összetételével is nagymértékben összefügg.

A kukorica esetében a 2004. évi kivételesen jó időjárás a kalászosokhoz hasonló mértékű hozamemelkedést eredményezett: **az összes hozam több, mint 80%-kal**, a termésátlag pedig közel 80%-kal **nőtt az előző évhez képest**, az 1996-2000. évek átlagát pedig 23%-kal múlta felül. A kukoricatermelési adatok szintén jelentős ingadozást mutatnak az évek között. A 2000-2004. évi **átlagtól való eltérések az egyes években 30-40%-ot tesznek ki, Franciaországban és Németországban azonban csak mintegy 10-20%-ot.**

A 2004. évi kiugróan nagy hazai kínálat, az abrakfogyasztó állatlétszám jelentős csökkenése, valamint a világpiaci általános túlkínálat következtében kialakult alacsonyabb kereslet a betakarítástól kezdődően alacsony piaci árakat eredményezett. A belföldi fölösleg exportját az európai átlagot meghaladó hazai szállítási költségek nehezítették. Az új termésből mintegy 700 ezer tonna exportra érkezett engedély, 2004-ben pedig az összes gabonakivitel mintegy 1,5-1,6 millió tonnára tehető.

A 2004. évi csaknem 9 millió tonna gabonatöbblet levezetésében az intervenció kiemelkedő jelentőséget kapott. Már az intervenció első hónapjában (november) közel 2 millió tonna gabonát ajánlottak fel. A szerződéssel lefedezett termény felvásárlása 2005. július 31-éig befejeződött. **Az intervenció felvásárlás azonban – elsősorban a raktárkapacitás hiánya miatt – igen vontatottan haladt:** az intervenció első négy hónapjában a befogadott mennyiség 718 ezer tonna volt. 2005. április végére az intervencióra felajánlott mennyiség több, mint fele került raktárakba.

Az ipari növények vetésszerkezeten belüli aránya 2004-ben alig változott (0,5 százalékponttal mérséklődött), ezen belül a cukorrépa lényegében stagnált (+0,1 százalékpont), a napraforgóé pedig csekély mértékben (0,9 százalékponttal) csökkent.

A cukorrépa betakarított területe 20%-kal növekedett. A termelési kedv fellendülése az EU-tagsággal járó termelőiár-emelkedéssel hozható összefüggésbe. Az elmúlt évi időjárás az átlagosnál is jobban kedvezett a növények fejlődésének, ezért az átlagtermések is kimagaslóan (49%-kal) nőttek. A termőterület és az átlagtermés emelkedésének együttes hatásaként a 2004. évi összes hozam csaknem 80%-kal meghaladta az előző évit, s a beltartalmi mutatók is javultak.

A rekord cukorrépatermés kiemelkedő cukortermelést eredményezett (mintegy 490 ezer tonna), **amely 88%-kal haladta meg a 2003. évit**, s 44%-kal a két évvel azelőttit, a cukorfogyasztás viszont az utóbbi években számottevően visszaesett. Az értékesítési gondokat jelzi, hogy 2003-ban még 370 ezer tonna cukrot sikerült eladni, 2004-ben azonban a nagyobb termés ellenére is csupán 330 ezer tonnát. **A magyar piacon – a közösségiekhez hasonlóan – nagy a túltermelés, a világpiaci árat háromszorosan meghaladó belpiaci árral.** A rendszer reformra

szorul (olyan szabályozásra van szükség, amely a magyar termelőinket (is) hatékonyabb termelésre, vagy szerkezetváltásra kényszeríti).

2004-ben az előző évinél 9%-kal kisebb területen rekord-mennyiségű (1,2 millió tonna) **napraforgó termett, 20%-kal több, mint 2003-ban.** A napraforgó betakarított területe a csökkenés ellenére is meghaladta az 1996-2000. évek átlagát (10%-kal), az összes termés pedig 57%-kal szárnyalta túl az említett időszak átlagát. Ez a növekedés elsősorban az agrotechnikai fejlődésre vezethető vissza. Az olajnövények esetében továbbra is fontos a napraforgó és a repce intenzívebb termelése, a termés elhelyezése ugyanis szinte akadálymentes – az EU önellátottsági foka mindössze 60%-os –, de a feldolgozottság növelésére is törekedni kell.

A növényi olajok értékesített mennyisége 6%-kal nőtt. A legnagyobb hazai feldolgozó üzletpolitikájának módosítása miatt erőteljes termékváltás következett be, a finomított olajok javára.

Az előző évvel közel azonos területen 35%-kal több burgonyát takarítottak be. A termésemelkedés a hűvösebb, csapadékos időjárás hatására mintegy 45%-kal nagyobb – az 1996-2000. évek átlagát 31%-kal meghaladó – átlagtermésnek köszönhető. Az említett évek átlagához viszonyítva számottevően (25 ezer hektárral) csökkent a betakarított terület. A 2004. évi termés fedezte a hazai szükségletet.

2.2. Kertészet

A kertészet stratégiai jelentőségű az agrárágazatban. A bruttó termelési értéken belüli részesedése 2004-ben csökkent ugyan, de még mindig 10%-on felüli. Munkaigényes ágazat lévén **nagy szerepe van a vidéki munkahely-teremtésben, a jövedelem-kiegészítésben, valamint az ökológiai adottságok és a tájtermelés lehetőségeinek kihasználásában.**

A szántóföldi zöldségtermelés termőterülete 117 ezer hektárról 103 ezer hektárra (közel 12%-kal) csökkent. Az 1996-2000. évek átlagához képest csak mintegy 2%-os a mérséklődés, ebben az időszakban ugyanis a csemegekukorica-terület még viszonylag kicsi volt. **A szántóföldi zöldségtermelés összességében 4,7%-kal növekedett,** főleg a csapadékosabb időjárásnak köszönhető terméseredmény-javulás következtében. A zöldségtermesztésben meghatározó 10 zöldségféle 86%-kal részesedett az összes termelésből. Ez az arány az előző évinél 1 százalékponttal kisebb. A feldolgozóipar alapanyagai közül meghatározó csemegekukoricának a zöldségtermelésen belüli részaránya 29%-ról 25%-ra, a paradicsomé 14%-ról 13%-ra, az uborkáé 5%-ról 4%-ra csökkent, a zöldborsóé pedig 4%-ról 5%-ra nőtt.

A csemegekukorica termelésének 90-es évektől tartó növekedése megtorpant 2004-ben: a termőterület 23,1%-kal, a termelés pedig 10,2%-kal visszaesett 2003-hoz képest. A zöldborsó szántóföldi területe 11%-kal, a paradicsomé 9,8%-kal csökkent. A zöldborsó termésátlagának javulása bőven ellensúlyozta a területkiesést,

a termésmennyiség ugyanis 36%-kal haladta meg az előző évit. A paradicsom-termelés 4,2%-kal mérséklődött. Az uborka-termőterület nem csökkent ugyan – bár a termesztés a jelentős szatmári-nyírségi termesztő-körzetben szinte teljesen visszaszorult a házi kertekbe –, a termés azonban az egy évvel korábbinak csupán a 88%-át érte el. A csökkenés elsősorban a konzervuborka-fajtákat érintette.

A tárolási termékek, valamint a görögdinnye és a zöldpaprika termelése nőtt az előző évhez képest, a zöldségtermelésen belüli részarányuk is többnyire emelkedett (sárgarépa: 4%-ról 5%-ra, petrezselyemgyökér: változatlan arány[2%], fejes káposzta: 8%-ról 9%-ra, vöröshagyma: 5%-ról 6%-ra, görögdinnye: változatlan arány [12%]). E zöldségtermékek esetében a termésmennyiség erőteljes növekedése árcsökkenéssel járt, a belföldi nagybani piacok termelőiár-szintje azonban még így is magasabb volt, mint a versenytárs uniós tagállamoké.

Az ország 103 ezer hektáros gyümölcssterületén (+2%) 1038 ezer tonna gyümölcs (+43,4%) termett. Hét faj (alma, körte, cseresznye, meggy, szilva, kajszibarack, őszibarack) termésmennyiségéből származott az összes gyümölcsstermelés mintegy 94%-a, részesedésük azonban 1%-kal csökkent 2003-hoz viszonyítva.

Az almatermés az összes gyümölcsstermés 67%-át tette ki (az előző évben még a 70%-át). A nagy – 2000 óta a legnagyobb – almakínálat csak az árak esésével vezethető le. A friss fogyasztásra értékesített almafajták nagybani piaci árának alakulása jelzi, mely fajtákat részesít előnyben a fogyasztói ízlés. A Golden Delicious, a Jonagored, a Granny Smith, a Mutsu és a Starking ára magasabb volt a többi fajtához képest. A legalacsonyabb termelői árszintet a Jonathan almafajta érte el. A Golden Delicious fajtának – amely az EU-15-ök almatermelésének az egyharmadát teszi ki – a többi hazai almafajtához viszonyított kedvezőbb ára az EU-15 árszintje alatt van. A kedvezőtlen fajtaösszetétel, az ipari alma magas hányada, valamint az étkezési almafajták nyomott ára következtében a hazai almatermesztés jövedelmezősége elmarad a többi uniós tagállamétól.

A meggytermelés 50%-nál is nagyobb mértékben (57,1%-kal) bővült. A termés csaknem 20%-kal múlta felül az 1996-2000. évek termésátlagát. A kínálat növekedése, valamint a nagy felvásárló cégek tartósított meggyfélékből készült termékeinek jelentős készlete e termék termelői árát is negatívan érintette: a friss termékek nagybani piaci termelői ára az előző évnek mintegy a felére csökkent.

A szilvatermés is közel 50%-kal emelkedett, az 1996-2000. évek átlagát azonban meg sem közelítette (csak a 63%-át érte el). A bőséges kínálat hatására a termelői és a fogyasztói árak az előző évnek a 60%-ára zuhantak.

A kajszibarack-termelés az előzőeknél jóval szerényebb mértékben (13%-kal) nőtt. A 2004. évi gyümölcsstermelésben a legkiemelkedőbb termésmennyiség növekedés az őszibaracknál figyelhető meg: a termés a 2003. évnek a 2,6-szorosa volt, a termelői árak viszont ennél jóval kisebb mértékben csökkentek.

A 2004. évi összes szőlőterület lényegében megegyezett az előző évivel (93 ezer hektár). A termésmennyiség 36%-kal növekedett, az 1996-2000. évek átlagát pedig közel 20%-kal múlta felül. Az egyszer fejtett bortermelés a szőlőtermelés növekedésével azonos mértékben emelkedett. A bő szőlőtermés, valamint az évről-évre csökkenő borkivitel hatásaként a borkészletek – amelyek döntő hányada asztali és tájbor – több, mint 4 M hl-re nőttek.

2.3. Állattenyésztés

2004-ben folytatódott az előző évben már elkezdődött szerkezetváltás: az abrakfogyasztók állománya számottevően, a szarvasmarháé – ezen belül a teheneké – mérsékeltebben csökkent. A juhok száma, s a baromfifélék közül a kacsállomány viszont nőtt.

2004. december elsején 2%-kal kevesebb szarvasmarhát tartottak az országban, mint egy évvel korábban. 2003-ban a szigorodó minőségi követelmények miatt az egyéni gazdálkodók tejhasznú teheneinek a száma csökkent jobban, 2004-ben pedig a gazdasági szervezeteké. A nyerstej felvásárlási árának visszaesése miatt a nagyobb önköltséggel termelő gazdasági szervezetek abbahagyták a termelést. A tehénállományban gyarapodott a kettős hasznosítású tehének száma – a vágómarha felvásárlási árának növekedése, a szalastakarmányszéna, illetve a takarmánykukorica árának a mérséklődése következtében. A vágómarha-piacon az EU-ban nő a kereslet, miközben az állományi létszám a tagállamok átlagában 1,2%-kal csökkent az előző évhez képest.

8. táblázat

Az állatállomány alakulása

Megnevezés	2003	2004	2004/2003 (%)
	december 1-jén, 1000 db		
Szarvasmarha	739	723	97,8
Ebből: tehén	350	345	98,6
Sertés	4 913	4 059	82,6
Ebből: anyakoca	327	296	90,5
Juh	1 296	1 397	107,8
Ebből: anyajuh	956	1 088	113,8
Tyúkfélék	37 502	32 814	87,5
Liba	2 801	2 127	75,9
Kacsa	2 709	2 797	103,2
Pulyka	4 256	3 592	84,4

Forrás: KSH

A sertésállomány 2004. december elsején 854 ezerrel (17%-kal) volt kisebb, mint egy évvel korábban. Az állomány egyre nagyobb része (58%) a gazdasági szervezetekbe koncentrálódik, a tevékenységgel felhagyók között ugyanis jóval nagyobb arányban vannak egyéni gazdálkodók, mint gazdasági szervezetek. ***Az anyakocák száma egy év alatt közel 10%-kal csökkent.***

A sertésállomány alakulására már 2003-ban is kedvezőtlen hatást gyakorolt az ágazat romló jövedelmezősége, az egyre kedvezőtlenebb vágósertés-takarmány árarány következményeként. (A vágósertés felvásárlási ára 2003-ban 17%-kal volt kisebb, mint 2002-ben, a gabonafélék ára viszont több, mint 30%-kal emelkedett). Az ágazat 2003-ban ugyan jelentős támogatásban részesült a piaci egyensúly megteremtése érdekében, a kifizetések azonban nem oldották meg a termékpiaca alapvető gondjait. Mindez már előrevetítette a sertésállomány következő évi erőteljes csökkenését, amelyet – főleg az egyéni gazdálkodók körében – még az is siettetett, hogy többnyire elmaradtak a technológiai és higiéniai előírásoknak való megfeleléshez szükséges beruházások (a csatlakozással összefüggésben).

2004 második felétől az élősertés kínálatának csökkenése miatt fokozódó keresleti piac alakult ki, ez pedig a vágósertés felvásárlási árának 14%-os növekedéséhez vezetett. A sertésstartás közgazdasági feltételeinek javulásához az is hozzájárult, hogy a rekord-gabonatermés miatt olcsóbb lett a takarmány.

A juhállomány 2004. december elsején csaknem 8%-kal volt nagyobb, mint 2003. hasonló időpontjában. Az anyajuhok száma közel 14%-kal gyarapodott, s ez magában hordozza a juhállomány felfutásának a lehetőségét. A hazai juhágazat legfontosabb terméke a tejes bárány. Az állomány szinte 100%-át Olaszországba visszük ki. Az EU önellátottsági szintje juhhúsból 80% körüli. Magyarország a közép-kelet-európai országok közül Románia után a második legnagyobb közös piaci beszállító. A könnyűbárány-termeléssel foglalkozó országok átlagos termelői árához képest a magyar termelői ár 20%-kal kisebb.

A baromfiágazatban 2004-ben jelentős visszaesés következett be, a tyúkfélék-állománya 12,5%-kal csökkent. A gazdasági szervezetek állománya egy év alatt alig változott, az egyéni gazdaságok azonban csaknem 5 millióval kevesebb tyúkfélét tartottak. Az állománycsökkenés okai: egyrészt az alapanyag-termelési kapacitásnak az EU-ban előírt követelményektől való elmaradása, másrészt – a Baromfi Termék Tanács közlése alapján – a belföldi és nemzetközi keresletnek megfelelő tudatos kínálatalakítás, annak érdekében, hogy megakadályozzák az árak erőteljes – a jövedelmezőséget kedvezőtlenül érintő – esését.

A baromfifélék közül a pulykaállomány csaknem 16%-kal, a libaé 24%-kal mérséklődött az előző évhez képest, a kacsák száma pedig a 2003. évi nagymértékű visszaesés után kismértékben (3,2%-kal) növekedett. Bár az exportpiacokon egyre nagyobb a verseny, 2004-ben a csirkehús-kivitel csak néhány %-kal esett vissza, a pulykaé viszont 16%-kal nőtt. A csirkehús-exportpiacok megtartását – a támogatások teljes leépülésével egyidejűleg – az olcsó takarmány, a vágócsirke

termelői árának az év második felében bekövetkezett csökkenése, valamint az egész csirke feldolgozói árának csupán mérsékelt emelkedése tette lehetővé.

A vágóállat-termelés 2004-ben – az előzetes adatok alapján – **4,5%-kal csökkent az előző évhez képest.** A legnagyobb mértékben (8,5%-kal) a vágóállat-termelés 48%-át kitevő vágósertés-termelés esett vissza. A csökkenés a 2003. évinél kisebb állomány következménye. A vágóállat-termelésben kisebb súlyt képviselő vágómarha- és vágóbaromfi-termelés lényegében az előző évi szinten maradt, a juhállomány növekedését pedig a vágójuh-termelés közel 6%-os és a nyersgyapjú-termelés 2,4%-os bővülése követte.

Az állati termékek közül csak a gyapjú termelése emelkedett 2004-ben, a tehéntejé viszont 4,4%-kal, a tyúktojásé 1%-kal, a mézé pedig 9,5%-kal mérséklődött. A nyerstej-termelés hatékonysága országos átlagban 2,0%-kal javult, az átlagos tehénlétszám ugyanis nagyobb mértékben esett vissza, mint a nyerstej-termelés. Az egy tojóra jutó tojástermelés 4,2%-kal nőtt, a számottevően gyarapodó juhállomány ellenére azonban visszaesett az egy juhra jutó gyapjútermelés.

2.4. A mezőgazdasági termékek felvásárlása

2004-ben a mezőgazdasági kibocsátás volumene 22,6%-kal nőtt az előző évhez képest, a mezőgazdasági termékek értékesítése viszont alig változott (mindössze 0,3%-kal emelkedett). **A mezőgazdasági kínálat erőteljes növekedését tehát nem követte keresletbővülés.** A piac kínálati jellegére utal, hogy az előző évvel csaknem megegyező termékmennyiséget is csak több, mint 5%-kal alacsonyabb áron fogadta be a piac.

A két főágazaton belül eltérően alakult a kereslet: **a növénytermesztési és kertészeti termékek értékesítése 16,3%-kal bővült, az állattenyésztésé viszont 10,3%-kal mérséklődött.** Figyelemre méltó azonban, hogy a növénytermesztési és kertészeti termékek értékesítésének emelkedése az előző évihez képest jóval alacsonyabb árakon (-14%) következett be. A gyümölcsértékesítés pl. 3,4%-kal nőtt, a kibocsátás volumene viszont ennél majdnem tízszer erőteljesebben bővült (31,9%) A legnagyobb mértékben a zöldségfélék (-20,4%) és az élő állatok (-11,6%) felhozatala esett vissza. Az élő állatok és állati termékek piaca keresleti jellegű volt 2004-ben (ezt az árak növekedése is jelezte).

A mezőgazdasági termékek értékesítése 1995-höz viszonyítva több mint 10%-kal nőtt. A két fő ágazat közül a növénytermesztés és kertészet értékesítésének bővülése erőteljesebb (22,3%) volt. Ezen belül a gyümölcsök felvásárlása csaknem megkétszereződött az elmúlt tíz év során. Az élő állatok és állati termékek értékesítése is javult némileg (3,1%-kal). A növénytermesztési és kertészeti ágazatokban 1995-höz képest is jobban nőtt a termelés (kínálati oldal), mint az értékesítés (keresleti oldal). Az élő állatok és állati termékek esetében ez fordítva történt: a kibocsátás színvonala 2004-ben elmaradt a bázis évitől, az értékesítése viszont felülmúlta azt. Az összes mezőgazdasági kibocsátást figyelembe véve a –

belföldi és nemzetközi piaci – kereslet növekedését meghaladóan bővült a kínálat 1995-höz képest.

A gabonafélék rekordterméséből (+90,5%) 5,9 millió tonnát, 20%-kal (kb. 1 millió tonnával) többet vásároltak fel, az előző évinél jóval alacsonyabb átlagáron. A piaci egyensúly megteremtésében az intervenciónak kiemelkedő szerepe van. A termelők és a kereskedők a 2004. évi termés mintegy egyharmadát ajánlották fel intervenciós felvásárlásra, 2004. év végén azonban a termelőknek még közel 4 millió tonna gabonakészlete volt (3,5 millió tonna pedig a közraktárakban). Az intervenciós készletek export formájában való levezetése is vontatottan halad.

A kalászos gabonák közül az árpfelvásárlás volumene 7,9, a búzáé 27, a rozsé 134, a triticaléé pedig 145%-kal növekedett az előző évhez viszonyítva, zabból viszont 9%-kal csökkent a felvásárlás. A több, mint 80%-kal nőtt kukoricakínálattal szemben a felvásárlás mindössze 14%-kal bővült. A kukorica betakarítása a raktárkapacitás hiánya, valamint az őszi esőzések miatt 2-3 héttel később indult meg. ***A napraforgó esetében a kereslet bővülése – növekvő árakon – erőteljesebb (+27%) volt, mint a kínálaté (+21%). A cukorrépa kiemelkedően jó termését csaknem a kétszeresére nőtt (+95%) felvásárlás követte, amely kedvező helyzetbe hozta a termelőket.***

9. táblázat

A mezőgazdasági termékek 2004. évi értékesítése

Megnevezés	Volumenindex	Árindex
	előző év=100	
Növénytermesztési és kertészeti termékek	116,3	86,2
Ebből: gabonafélék	120,3	79,2
ipari növények	143,5	102,4
zöldségfélék*	79,6	104,0
gyümölcsök**	103,4	75,1
Élő állatok és állati termékek	89,7	103,9
Ebből: élő állatok	88,4	110,1
állati termékek	92,6	94,7
Mezőgazdasági termékek összesen	100,3	94,6

*Fűszerpaprika nélkül

**Borszólóval együtt

Forrás: KSH

A zöldségfélék értékesítése több, mint 20%-kal esett vissza az előző évhez képest. Az árak csak enyhén növekedtek, s valószínűleg nőtt a sajátfelhasználásra-

és feldolgozásra kerülő termés mennyisége. A fontosabb zöldségnövények közül a legnagyobb mértékben a csemegekukorica, a paradicsom, az uborka és a görögdinnye iránti kereslet csökkent. (E termékekből csak a görögdinnye kínálata emelkedett).

A csemegekukorica-értékesítés sokkal jobban (37%-kal) visszaesett, mint a termelés (-10%). Feltehetően emiatt nőtt jelentősen a forgalomba kerülő termék ára (+20%). Ugyanez az irányzat érvényesült a paradicsom esetében is. A kínálat csökkenését (-4,2%) messze meghaladta a forgalom visszaesése (-31%), s ez számottevő termelőiár-emelkedéssel járt. Az uborkatermelés 12%-kal, az értékesítés viszont 30%-nál is nagyobb mértékben mérséklődött, ennek következtében az uborkáért több, mint másfélszer annyit fizettek a termelőknek, mint egy évvel korábban. A görögdinnye-forgalom annak ellenére zuhant 43%-kal, hogy a kínálat 10%-kal bővült. A dinamikus árnövekedés (mintegy 50%) tetemes többletbevételt hozott a dinnyetermelőknek.

A forgalom erőteljes bővülése jellemezte 2004-ben a gyökérezőségek és a zöldborsó piacát (a petrezselyemgyökér felvásárlása pl. 46,8%-kal, a zöldborsóé 37,8%-kal nőtt). Ennél kisebb mértékben emelkedett a fejes káposzta (+9%) és zöldpaprika (+8,8%) értékesítése. A gyökérezőségek termelése jobban növekedett, mint forgalma, s ez többnyire a termelői árak visszaesését eredményezte. A legnagyobb mértékben a petrezselyemgyökér, a zeller és a sárgarépa ára csökkent 2003-hoz képest.

A gyümölcsfelvásárlás 2004-ben a kínálat több, mint 40%-os bővülése ellenére mindössze 3,4%-kal nőtt. Szőlőből többet, gyümölcsféléből pedig kevesebbet értékesítettek, mint az előző évben. A körte kivételével kínálati piac alakult ki a gyümölcspiacon.

A csaknem 40%-kal nagyobb almatermést a felvásárlás 31%-os visszaesése követte, a termelői ár átlagosan 35%-kal zuhant. A veszteséggel járó termelést a fogyasztói ízléssel nem egyező fajtaválaszték, valamint az alacsonyabb árú ipari alma magas hányada okozza. A meggy- és cseresznyetermés szintén kiemelkedően jó volt (+57%, illetve +86%), azonban csak a meggy-forgalom bővült erőteljesen, az árak jelentős mérséklődésével (-60%). A különlegesen nagy őszibarack-termés (+159%) a felvásárlás emelkedésével és az árak esésével járt. A gyümölcsök közül egyedül a – kínálata és értékesítése alapján számottevően visszaszoruló – körte felvásárlási ára növekedett (20%-kal). A bogyós gyümölcsfélék felvásárlása kiemelkedően nőtt (ribiszke: 51%, málna: 30%, köszméte: az előző évi forgalomnak a kétszerese), a termelői árak azonban csökkentek 2003-hoz képest.

A vágóállatok és állati termékek összes felvásárlása – az állatállomány csökkenése miatt – mintegy 10%-kal visszaesett, ezen belül az élő állatok felvásárlása közel 12%-kal, az állati termékeké pedig mérsékeltebben (8%-kal) csökkent. Az élőállat-felvásárlás alakulását alapvetően az határozta meg, hogy az összes állatértékesítés több, mint felét kitevő vágósertésből 18%-kal kevesebbet vásároltak fel a termelőktől. A vágómarha-értékesítés is mérséklődött, 6%-kal (az

állomány csökkent, a hús–takarmány árány pedig javult). A vágójuh-értékesítés ennél jóval nagyobb mértékben (14%-kal) esett vissza, noha az állomány és a termelés számottevően nőtt, döntően az anyaállomány emelkedése következtében. A visszaesés elsősorban a báránypiacot érintette: a báránfelvásárlás csaknem 1122 tonnával volt kevesebb 2004-ben, mint az előző évben. A felvásárláson belül a tejes bárányok aránya nőtt, az expressz-bárányok eladása viszont jelentősen csökkent. A báránfelvásárlás mérséklődése az exportpiaci verseny fokozódására utal.

Vágóbaromfiból a termelői értékesítés összességében nem érte el a 2003. évi szintet, a vágópulyka-felvásárlás 30%-os emelkedése ugyanis nem ellensúlyozta a vágócsirke-, a vágókacsa- és a vágóliba-értékesítés visszaesését. A vágócsirke termelői ára éves átlagban annak ellenére nőtt, hogy az év második felében – a mérséklődő takarmányárak hatására – csökkentek az árak. A vágópulyka termelői ára szintén növekedett éves átlagban, az év második felében azonban némileg estek az árak. Az export szempontjából fontos termék, a pulykamell-filé árnövekedését erősen korlátozta, hogy az európai árak az év közepétől mélyen az előző évi árak szintje alá süllyedtek.

Az állati termékek értékesítésén belül legnagyobb súllyal szereplő tehéntej értékesítése 8%-kal csökkent. A méz- és a tojásfelvásárlás egyaránt 6%-kal nőtt.

3. Az agrárkereskedelem alakulása

3.1. A hazai élelmiszerfogyasztás- és kereskedelem

2004-ben 6,8%-kal emelkedtek a fogyasztói árak. Átlagon felül drágult(ak) a háztartási energia, valamint a szeszes italok és a dohányárak. Az átlagos mértéktől elmaradt a ruházkodási cikkek és a nem tartós fogyasztási cikkek árának növekedése, a tartós fogyasztási cikkek ára pedig már a harmadik egymást követő évben csökken. **Az élelmiszerárak emelkedése az átlaghoz közeli (6,5%-os) volt.** Az élelmiszerek, szeszesitalok, dohányárak összevont indexe alapján a termékkör ára 7,9%-kal nőtt az előző évhez képest.

A húsok, a cereáliák, a tojás és a házon kívüli étkezés erőteljesebben drágult(ak). A tejtermékek, a húskészítmények, a zöldség-gyümölcsök, továbbá a tartósított termékek ára az infláció alatti mértékben nőtt. A tej fogyasztói ára 1%-kal csökkent, a friss zöldségeket pedig 8%-kal olcsóbban lehetett megvenni, mint 2003-ban. A zöldségek kivételével általánosságban megállapítható: a magasabb feldolgozottsági szintű élelmiszerek ára kevésbé emelkedett.

A háztartás-statisztika 2004. évi előzetes adatai szerint a háztartások összes folyó fogyasztási kiadásainak volumene 1,8%-kal bővült az előző évhez képest. Az ételmezésre fordított kiadások értéke 3,4%-kal nőtt, volumene azonban 2,7%-kal mérséklődött. Az ételmezésnek a folyó kiadásokból való részesedése az előző évi 30,5%-ról 29,1%-ra mérséklődött.

A fogyasztás szerkezetében tovább csökkent a saját termelésű élelmiszer-fogyasztás aránya – az összes élelmiszer-fogyasztás 10,4%-át tette ki –, volumene pedig a 2003. évinek csupán a 84%-a volt. A házon kívüli étkezés részesedése viszont 11%-ról 12,1%-ra emelkedett.

Az élelmiszerek egy főre jutó fogyasztásának végleges adatait az élelmiszermérlegek fogják tartalmazni, az előzetes értékeléshez azonban felhasználhatók a háztartás-statisztikai felmérés adatai. Ezek alapján **2004-ben – a zöldségfélék kivételével – az összes élelmiszerfőleség fogyasztása csökkent az előző évhez viszonyítva.**

2004-ben 5312 milliárd Ft volt a kiskereskedelmi forgalom, amelynek volumene 5,8%-kal nőtt. A forgalom több, mint 46%-a élelmiszer- és élelmiszer-jellegű vegyes boltokban bonyolódott le. E típusú boltok eladásainak volumene 2002-ben 10,8%-kal, 2003-ban pedig 8,2%-kal bővült. 2004-ben megállt a meredek növekedés, de a forgalom 2,8%-kal emelkedett az előző évhez képest. Ez megerősíti a háztartás-statisztikai felmérést (amely szerint az élelmiszerfogyasztás nem növekedett 2004-ben).

A kereskedelmi üzlethálózatban működő élelmiszer- és élelmiszer-jellegű vegyes üzletek száma az 1998. évi 50854-ről 2000-re 51725-re nőtt, azóta azonban

folyamatosan csökken. 2004. december 31-én az élelmiszert is forgalmazó üzletek száma 49774 volt, 2,6%-kal (1312 üzlettel) kevesebb, mint 2003 végén. Elsősorban a közepes méretű üzletek zártak be.

3.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete

Az EU-hoz történő csatlakozás következtében átalakult a külkereskedelmi statisztika módszertana. Az Unión kívüli országokkal folytatott külkereskedelem megfigyelése továbbra is a vámbizonylatok alapján történik, míg az uniós tagállamokkal folytatott kereskedelem számbavétele a KSH felé történő vállalati adatszolgáltatáson alapul. A harmadik országokkal bonyolított (Extrastat) forgalom adatai teljes körűek, mivel a vám okmányt minden importőrnek, illetve exportőrnek ki kell töltenie. Ezzel szemben a Közösségen belüli forgalom nyilvántartása – az ún. Intrastat-rendszerben – csak a forgalmi küszöbérték felett forgalmazó adatszolgáltatókra terjed ki. A küszöbérték alatti vállalatok forgalmát a statisztika becsléssel pótolja. A vállalati adatszolgáltatások helyessége az áfa-bevallások alapján – módszertani eltérések miatt – korlátozottan ellenőrizhető. Az EU-tagállamként lezárult első év 2005 márciusában közzé tett előzetes adatainak felülvizsgálata, illetve korrekciója jelenleg folyamatban van, a végleges adatok 2005 szeptemberében állnak majd rendelkezésre.

2004-ben a nemzetgazdaság külkereskedelmi forgalma számottevően bővült. A kivitel értéke forintban elszámolva 15,0%-kal, euróban 15,7%-kal, a behozatalé pedig 12,8%-kal, illetve 13,4%-kal nőtt. Az árszínvonal mind a kivitel, mind a behozatal esetében csökkent. A cserearány csekély mértékben (0,5%-kal) romlott. Ez jelentős részben az energiahordozók árának 2004. évi erőteljes növekedésével magyarázható. A kivitel volumene 17%-kal, a behozatalé 14%-kal nőtt. A külkereskedelmi mérleg 320 millió euróval javult, a hiány 3,847 milliárd eurót tett ki.

Az általános termékforgalomtól eltérően alakult az agrárium külkereskedelme. A HS 01-24-es vámtarifaszámokhoz sorolt **agrár- és élelmiszeripari termékek 2004. évi kivitelének értéke 3037 millió euró volt (+6,4%). A behozatal értéke 25%-kal bővült (1869 millió euróra).** 2003-hoz képest a kivitel 183 millió euróval, a behozatal viszont 374 millió euróval **emelkedett, így a külkereskedelmi mérleg többlete – 191 millió euróval csökkenve – 1169 millió euróra esett vissza.** Forintban számolva a változás csaknem ugyanolyan mértékű, mint az euró alapján. A kivitel 764 milliárd Ft-ot, a behozatal 470 milliárd Ft-ot, az egyenleg pedig 294 milliárd Ft-ot tett ki.

A dollár árfolyamának változása jelentősen befolyásolja a dollárban kifejezett értékeket. Az agrárexport értéke először 2003-ban került a 3 milliárdos küszöb fölé (3224 millió dollár). 2004-ben – 17%-os emelkedéssel – a kivitel értéke 3777 millió dollárra nőtt. A behozatal értéke 2326 millió dollár volt (+38%). A 2004. évi kereskedelmi mérleg 1451 millió dolláros aktívummal zárult.

Az élelmiszer, italok, dohány árufőcsoport kivitelének volumene 2003-hoz képest 3,2%-kal, a behozatalé 24,2%-kal bővült 2004-ben. Az exportár-színvonal 1,9%-kal nőtt (forintban), míg az importtermékek átlagosan 3,4%-kal kerültek többre. ***A cserearány kismértékben romlott.***

A nemzetgazdasági export bővülésével az agrárexport növekedése 2004-ben sem tudott lépést tartani, így az élelmiszer, ital, dohány árufőcsoport termékeinek az összes kivitel belüli aránya 6,5%-ról 6,0%-ra esett vissza. A behozatal viszont az átlagnál jobban nőtt, ezért az agrártermékek a behozatali forgalomból a 2003. évi 3,1%-kal szemben 3,5%-kal részesedtek.

Az EU-25-be irányuló kivitel 2004-ben 1788 millió eurót tett ki, 229 millió euróval (15%-kal) többet, mint az előző évben. A régi tagországokba (EU-15) 1393 millió euró értékben szállítottunk élelmiszer, ital és dohányárut (+171 millió euró, +14%), az új tagországokba pedig 395 millió euró értékben (+58 millió euró, +17%).

A behozatal 83%-a érkezett az EU-25-ből. Az 1379 millió eurós import az előző évihez képest 382 millió eurós (38%-os) bővülés. Az EU-15-ből érkező élelmiszer-, ital- és dohányimportunk értéke 1038 millió euróra nőtt (+35%), az új tagországokból pedig 112 millió euróval (49%-kal) többet importáltunk (összesen 341 millió euró értékben).

Az EU-25-tel folytatott árucseréből 409 millió euró aktívum keletkezett, 153 millió euróval kevesebb, mint 2003-ban. A régi tagországokkal szembeni egyenleg 454 millió euróról 355 millió euróra csökkent. Az új EU-tagországokkal lebonyolított agrárkereskedelemben 54 millió euró többlet alakult ki (az előző évinél 54 millió euróval, 50%-kal kisebb).

A 2004. évi külkereskedelmi adatok azt jelzik: ***a megváltozott körülmények között a hazai piac minden tekintetben kitettebbé és védtelenebbé vált.*** Importunk megugrott, exportképességünk viszont a 460 millió lakosú piacra való belépéssel nem javult hasonló mértékben.

A magyar mezőgazdaságnak és élelmiszeriparnak a csatlakozás időszakában nem voltak olyan termékei, terméktöbbletei, amelyek addig kereskedelmi korlátozások miatt nem juthattak külföldre. A 2003. évi aszály, az állattartás szerkezeti és minőségi gondjai, s a viszonylag magas forintárfolyam csak szerény mértékű exportbővülést tettek lehetővé. A behozatal meredek növekedése részben választékbővítési, részben pedig tényleges versenyképességi okokkal magyarázható. A velünk együtt csatlakozott tagállamokkal folytatott kereskedelemben tapasztalt importnövekedés utólag is igazolja a csatlakozás előtti kereskedelempolitikát.

3.2.1. A kivitel szerkezete

Az export összetétele: magasabb feldolgozottsági fokú élelmiszerkészítmények (37%), növényi termékek (31%), állati termékek (29%), zsírok, olajok (3%).

Az árucsoportok közül a legnagyobb értékben húsokat és húskészítményeket szállítottunk külföldre (655 millió euró). A zöldségfélék és gyümölcsök, valamint a belőlük készített termékek exportértéke: 619 millió euró. A gabonafélék és gabonakészítmények 430 millió eurós kivitele valamelyest elmaradt a 2003. évi teljesítéstől.

A zöldségfélék és a gyümölcsök exportja nőtt a legnagyobb értékben (68 millió euróval). Az állati takarmányok kiviteli értéke 29 millió euróval, a cukor és a cukorkészítményeké pedig 26 millió euróval (26%-kal) emelkedett. A nagyobb forgalmú árucsoportok közül arányában jelentősen bővült a feldolgozott egyéb táplálkozásra szolgáló készítmények, az olajos magvak és a növényi olajok kivitele.

Az előző évhez viszonyítva 2004-ben a legnagyobb értékbeli csökkenés a tejtermékek, tojás árucsoport exportjában következett be: a kivitel 18 millió euróval, (15%-kal) esett vissza. Ugyancsak 15%-kal csökkent az italféleségek kiviteli értéke, a 96 millió eurós export 17 millió euróval maradt el a 2003. évitől. A gabonafélék és gabonakészítmények exportmennyisége csak 1,7%-kal, értéke viszont 7 millió euróval mérséklődött.

Az európai országokba irányuló élelmiszer-kivitelünk értéke 2461 millió euró volt. **Legnagyobb exportpiacunk Németország**, ahová összesen 502 millió euró értékben szállítottunk élelmiszertermékeket, 67 millió euróval többet, mint 2003-ban. 20 millió euróval nőtt az ausztriai kivitel értéke. **Ausztria a második legfontosabb exportpiacunkká lépett elő**, 207 millió eurós bevétellel. Olaszország 38 millió euróval (206 millió euróra) növelte vásárlásait, míg **Románia irányába 20%-kal**, 162 millió euróra **esett vissza agrárkivitelünk**. Oroszországba az előző évvel közel azonos értékben (156 millió euró) kerültek magyar termékek.

Ázsiai exportunknak 39%-át tette ki a japán kivitel. Az 54,6 millió eurós exportérték 670 ezer euróval volt több az előző évinél. Fontos partnereink még a kontinensen: Jordánia, Dél-Korea és Libanon.

Afrikába mindössze 8,7 millió euró értékben vittünk ki élelmiszertermékeket, 660 ezer euróval többet, mint 2003-ban.

3.2.2. A behozatal szerkezete

A behozatalból 18%-kal részesedtek az állati, 24%-kal a növényi termékek, 5%-kal a zsírok, olajok. Az importnak több mint fele (53%-a) a feldolgozott termékekből származott.

A behozatal két legnagyobb értékű árucsoportja a zöldségfélék és gyümölcsök (289 millió euró), valamint a takarmányok (288 millió euró). Kávéból, teából, kakaóból és fűszerekből összesen 192 millió euró értékű árut importáltunk.

A legnagyobb mértékben (64 millió euróval) a húsok, húskészítmények behozatala nőtt (131 millió euróra, ami a 2003 évi import kétszerese). 62 millió euróval, 81 millió euróra bővült az élőállat-import: az árucsoport 2004. évi importforgalma az előző évnek több, mint a négyszerese volt. Az élő állatok kereskedelme 2004-ben 48 millió eurós többlettel zárt, 2003-ban azonban még 95 millió eurót tett ki a többlet. 60 millió euróval nőtt a gabonafélék, 48 millió euróval az italféleségek behozatala (mindkét esetben 50%-ot meghaladó mértékű a növekedés).

2003-hoz viszonyítva 2004-ben valamennyi jelentősebb árucsoport importja élénkült, erőteljesebben csupán az olajos magvak és a növényi olajok forgalma csökkent. Mindkét árucsoport behozatala 6 millió euróval (mintegy 15%-kal) mérséklődött.

2004-ben 1532 millió euró értékű élelmiszeripari-termék érkezett az európai országokból, 404 millió euróval több, mint az előző évben. **Legnagyobb szállítónk hagyományosan Németország**, ahonnan 324 millió euróért vásároltunk (+126 millió euró). **Második legfontosabb szállítónk Hollandia** volt (252 millió euró). Az EU-n kívüli európai országokból érkezett termékek közel fele Romániában került feladásra. Az import értéke 2004-ben 64 millió eurót tett ki.

Az Ázsiában feladott importunk az egy évvel korábbi szinten alakult. Legfontosabb ázsiai partnereink: Thaiföld, Kína és Vietnam.

Afrikai importunk 5,5 millió euróval csökkent. Jelentősebb mértékben – több, mint 50%-kal – az ugandai behozatal esett vissza, az Elefántcsontpartról érkező import viszont 1,3 millió euróval (több, mint a kétszeresére) nőtt.

Az amerikai importunk 22,5 millió euróval mérséklődött. Az előző évi legfontosabb partnerünk Brazília volt, 2004-ben viszont csaknem 44%-kal (34 millió euróra) visszaesett a brazil import. Az Egyesült Államokból 3,3 millió euróval kevesebbet hoztunk be, mint 2003-ban.

4. Termőföld

4.1. A termőföld hasznosítása

A földhivatalok a termőföld-hasznosítási kötelezettség ellenőrzésére szolgáló határszempléket 2004-ben is megtartották. E tevékenységük során 1,5 millió hektár termőföldet a helyszínen ellenőriztek. A társhatóságokkal közösen megtartott határszemplék további céljai: az ingatlanok művelési ágának ellenőrzése, a nyilvántartott és a helyszíni állapot egyezőségének megteremtése, az időközbeni művelésiág-változások, valamint a termőföld engedély nélküli – más célú – hasznosításának felderítése. ***A földhivatalok intézkedtek a művelési kötelezettség teljesítése érdekében a mulasztókkal szemben.*** Több millió Ft földvédelmi bírságot vetettek ki azon földhasználókra, akik nekik felróható okból nem tettek eleget hasznosítási kötelezettségüknek.

A határszemplék megtartásáról a földhivatalok a sajtóban közleményeket jelentettek meg, a végrehajtásról tájékoztatták az érdekelteket.

Az általános ellenőrzési feladatok mellett továbbra is kiemelt cél volt a parlagfüvel erősen fertőzött területek felmérése és a mentesítést szolgáló intézkedések megtétele.

A 2004. évi határszemplék adatai:

	(hektár)
Határszemplén ellenőrzött terület:	1 501 399
Ebből hasznosítatlan:	20 433
Hasznosítatlan területből szántó:	15 475
Határszemplén észlelt művelési ág eltérés:	9 943

A határszemplék tapasztalatai szerint a földhasználók hasznosítási kötelezettségüket a jó minőségű, gazdaságos művelésre alkalmas szántóföldek és a nagy értékű ültetvények esetében teljesítik. Többnyire a kárpótlási árverések és a részarány-földkiadások nyomán kialakult, elaprózódott földrészek, valamint a volt zártkertek ingatlanai maradtak hasznosítatlan állapotban. Az előregedett, értéktelenné vált ültetvények hasznosítása is sok esetben elmaradt.

A földhivatalok 2004-ben 6733 hektár termőföld más célú hasznosítását engedélyezték. Az előző évhez képest bekövetkezett – több, mint 200 hektárnyi – csökkenés elsősorban a belterületbe vonásból és az út-, vasútépítés 2003. évinél kisebb területigényéből adódott.

A más célú hasznosítás megoszlása:

	(hektár)
Ipar, bányászat:	1 574 ha
Belterületbe vonás:	1 417 ha
Vízügyi létesítmények:	386 ha
Út, vasút:	1 421 ha
Község- és városfejlesztés:	218 ha
Egyéb:	1 717 ha

4.2. A Nemzeti Földalap tevékenysége

A Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) központi apparátusa és megyei irodái révén végzi tevékenységét, az ágazatpolitikai célokkal összhangban. Ellátja az NFA-ról szóló 2002. évi XXIV. törvénnyel módosított 2001. évi CXVI. törvényben megállapított, továbbá a külön jogszabályokban és az FVM miniszter által elrendelt feladatokat.

Az NFA vagyonához tartozó termőföldek összterülete 1,48 millió hektár. A Földalap 2004-ben – készpénzért – több mint 2100 hektár termőföldet vásárolt, mintegy 648 millió Ft-ért, 300 ezer Ft/ha átlagos áron.

A földpiaci szabályozás új eszköze az NFA földjelzálog-hitelezésben való részvétele. Ennek lényege: ha a pénzügyi intézmény felé az adós nem tudja törleszteni a hitelt, az NFA – előre meghatározott feltételekkel – megvásárolja a termőföldet.

A szervezet 2004-ben kezdte el meghatározott területi egységek nyilvános pályázattal történő haszonbérbe adását. A miniszter által jóváhagyott szabályzat alapján ***2004-ben összesen 4888 hektár területre hirdetett meg pályázatot az NFA, s hozzákezdett további 13478 hektár termőföld pályázatának az előkészítéséhez.***

Az intézmény egyik fontos tevékenysége a „Termőföldért életjáradékot” program lebonyolítása. Az ez ideig három alkalommal meghirdetett programokra összesen 24684 pályázatot nyújtottak be, amelyek alapján ***az NFA 11404 életjáradék-szerződést kötött meg, átlagosan havi 31300 Ft életjáradék kifizetésével.***

NFA-vagyoni körbe tartozó ingatlanok elidegenítésére csak indokolt esetben, elsősorban önkormányzatok területfejlesztési céljainak megvalósítása, illetve birtok-összevonási célú önkéntes földcserék lebonyolítása érdekében került sor.

A Földalap a 2004. évi feladatait 10540,6 millió Ft kiadással, 11284,8 millió Ft saját bevétellel és 0,3 millió Ft támogatással oldotta meg. Az intézményi bevételek legjelentősebb része a haszonbérleti szerződésekből származott (bérleti díj-befizetések). Mind a haszonbérbe adott terület, mind pedig a haszonbérleti díj nőtt, s így mindkét tényező bevétel-növekedést eredményezett.

4.3. Ingatlan-nyilvántartás

A földhivatalokra a 2003-ról felgyülemlett mintegy 370 ezer hátralékos ügyirattal együtt 2004-ben 6,2 millió ügyirat feldolgozása várt. Az ingatlan-nyilvántartási tárgyú ügy 5,1 milliót tett ki, 9%-kal többet, mint 2003-ban (1999-ben még csak 2,2 millió ingatlan-nyilvántartási beadvány – a 2004. évnek kevesebb, mint a fele – érkezett a földhivatalokhoz). Az ügyirathátralék megszüntetésére tett intézkedések hatására az elintézett ügyiratok száma jelentősen nőtt: 2004-ben **4,8 millió ingatlan-nyilvántartási ügyiratot dolgoztak fel a földhivatalok, 14%-kal többet, mint az előző évben.** (Szaporodnak azok a törvények, amelyek soron kívüli – az érkezéstől számított 8 napon belüli – földhivatali ügyintézészt írnak elő).

Csaknem 2%-kal növekedett a kiadott tulajdonilap-másolatok száma (3,7 millió). 1,7 millió másolatot díjkötelesen, 1,5 milliót – az összes papíron kiadott másolat 46%-át – díjmentesen, 500 ezret pedig elektronikus formában adtak ki a földhivatalok. A hatályos jogszabályok alapján díjmentesen kiadott tulajdonilap-másolat számottevően csökkent a földhivatalok igazgatási-szolgáltatási díjbevételét, dologi kiadásait viszont nagymértékben növeli. Bár a tárca 2004-ben is szorgalmazta, hogy a kedvezményezettek adatszolgáltatási igényüket a TAKARNET telekommunikációs hálózattal elégítsék ki, a technikai lehetőség ellenére azonban az adatigénylők továbbra is ragaszkodnak a díjmentes adatszolgáltatáshoz (a hálózat használatáért ugyanis fizetni kell).

A földhivatalok által díjkötelesen szolgáltatott **tulajdonilap-másolatokon belül egyre nagyobb arányt képviselnek a nem hiteles tulajdonilap-másolatok.** E szolgáltatás három évvel ezelőtti bevezetése óta a díjköteles nem hiteles tulajdonilap-másolatok körzeti földhivatalok által szolgáltatott mennyisége folyamatosan nő, a hiteles tulajdonilap-másolatok rovására. A megyei földhivatalok 2004. évi összes díjbevételének 51%-a származott a hiteles, 6%-a pedig a nem hiteles tulajdonilap-másolatok szolgáltatásából (országos átlag).

Az ingatlan-nyilvántartás hatékonysága és naprakészsége a jogszabályok által meghatározott határidőn belüli ügyintézással érhető el. Ennek érdekében az FVM 2004-ben is nagy figyelmet fordított az ingatlan-nyilvántartás helyzetére, különösen a fővárosi ingatlanokkal kapcsolatos ügyirathátralék alakulására.

A közel 370 ezer 30 napon, illetve határidőn túl elintézetlen beadványból 300 ezer volt az ingatlan-nyilvántartási ügy (2004. január 1-jén). **A minisztérium a vidéki földhivatalok bevonásával – jelentős anyagi támogatással – hátralék-feldolgozási kampányt szervezett, a Fővárosi Kerületek Földhivatala (FKFh) ügyirathátralékának feldolgozására.** A hátralék feldolgozása érdekében a tárca már 2004 előtt nagy erőfeszítéseket tett, amelyek következtében 2003. októberére 14 megyében az ügyintézés gyakorlatilag hátralékmentessé vált, három megyében mintegy 2 ezer, egy megyében pedig csupán ezer határidőn túl elintézetlen ügyirat maradt. **2004. végére az ügyirathátralék gyakorlatilag megszűnt.** országosan mindössze 5140 hátralékos ingatlan-nyilvántartási ügy maradt, amelyekből 5030 fővárosi ingatlanokra vonatkozott.

Az FK Fh ügyirathátralékának megszüntetését az FVM nagy eredménynek tekinti, hiszen hosszú éveken át a fővárosi helyzetből vonta le a közvélemény az egységes ingatlan-nyilvántartási rendszerről alkotott általánosító, negatív következtetését. A sikeres hátralék-feldolgozás azt bizonyítja, hogy az egységes ingatlan-nyilvántartás intézményrendszere életképes és alkalmas a társadalmi elvárásoknak megfelelő működésre, a jogbiztonság szavatolására.

2003-ban döntött a Kormány a Nemzeti Kataszteri Program felgyorsításáról. A program 2004-2007. évek közötti szakaszában az ország valamennyi ingatlan-nyilvántartási térképe digitális átalakítása megtörténik. Az elkészült vektoros digitális térképek lehetővé teszik az ingatlan-nyilvántartás térképi adatainak számítógépen történő kezelését, biztosítva az ingatlan-nyilvántartás szöveges (tulajdonosi) adatainak számítógépes kapcsolatát a térképi adatokkal. A program jelenlegi állása alapján az ország 8,5 millió hektár külterületének 52%-a 2004. december 31-én digitális térképen rendelkezésre állt, 2005 októberre a külterület elkészül. A belterületi és különleges külterületi térképek digitális átalakítása 2004. decemberéig 6 megyében elkezdődött. A teljes átalakítás 2007 végére, a kitűzött határidőre befejeződik. A program felgyorsítása jelentős lépés az ingatlan-nyilvántartás szempontjából, ezzel együtt jelentős hatása van a társadalom valamennyi területére. A Nemzeti Kataszteri Programban elkészülő digitális nyilvántartási (kataszteri) térképek és az ingatlan-nyilvántartás tulajdonosi (szöveges) adatainak együttes kezelésével biztosítható, hogy ne következzen be a tulajdoni adatok és a geometriai adatok – 1972 előtt tapasztalt – egymástól való „eltolódása” és elválása.

Az ügyirathátralék megszüntetése növelte a jogbiztonságot. A TAKARNET földhivatali hálózat bővítésével a jelenleginél jóval több külső ügyfél csatlakozhat a rendszerhez. A fejlesztések a kataszteri térképek hálózaton keresztül történő szolgáltatásának elindítását is elősegítik. A Kormány a 2004. december 22-ei kormányúléson elfogadta a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter által előterjesztett, az ingatlan-nyilvántartási eljárásra vonatkozó jogszabályok által meghatározott ügyintézési határidők fokozott betartásáról és az ezzel kapcsolatosan ellátandó feladatok ütemezéséről szóló intézkedési tervet. A tervben szereplő, az informatikai rendszerek sajátosságából adódó elavulás miatti földügyi informatikai fejlesztések elengedhetetlenek a földügyi informatikai rendszer működőképességének fenntartásához.

Az ügyintézés határidőn belüli megvalósulásával az ingatlanpiac felgyorsulása, az ingatlan-nyilvántartást felhasználó banki, bírósági, közjegyzői, ügyvédi, államigazgatási és önkormányzati ügyek elintézésének hatékonyabbá, gyorsabbá tétele várható. A maffiaellenes tevékenység is hatékonyabbá válhat.

Az Országgyűlés 2004. június 22-én elfogadta az ingatlanokkal, bérlakásokkal kapcsolatban feltárt visszaélések megakadályozásáról – az úgynevezett lakásmaffia-tevékenység visszaszorításához szükséges kormányzati intézkedésekről – szóló 71/2004. (VI. 22.) OGY-határozatot, amelynek IV/1. pontja alapján elkészült az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inyvtv.)

és a végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM-rendelet (Inyvr.) módosításának tervezete.

Időközben az Országgyűlés – 2004. december 20-án – elfogadta a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényt (Ket.), amely a hatályos rendelkezésekkel szemben az ingatlan-nyilvántartási eljárást kiveszi a privilegizált eljárások közül. Így a Ket. hatálybalépésével az ingatlan-nyilvántartási eljárásra vonatkozó szabályok a Ket.-től csak annyiban térhetnek el, amennyiben azt a Ket. lehetővé teszi (illetve kiegészítő rendelkezéseket tartalmazhatnak).

Az OGY határozatban foglaltak alapján a tárca 2004-ben előkészítette az egyes – a számítógépes adatbázishoz való hozzáféréssel elérhető – ingatlan-nyilvántartási adatok igazgatási szolgáltatási díjáról, valamint az adatátviteli vonalon történő adatszolgáltatásról szóló 40/2002. (V. 14.) FVM-rendelet (az ún. díjrendelet) módosítására vonatkozó tervezetet.

4.4. Kárpótlás

A 2004-ben folytatódott kárpótlási árveréseken – nagyrészt az I. számú (szövetkezeti) kárpótlási földalapba kijelölt termőföldekből – összesen **16874 aranykorona (AK) értékben 921 hektár termőföldet vásároltak meg az alanyi kárpótoltak**. A földhivatalok az árverésen elkelt ingatlanokra bejegyezték a vevők tulajdonjogát.

Az árverések teljes körű befejezése és a földkárpótlás lezárása még hosszabb ideig eltarthat. Ennek oka: a földalap-elkülönítési tervezetekkel szemben benyújtott bírósági keresetek peres eljárásai általában elhúzódnak, jogerős földalap hiányában pedig az árverés nem hirdethető meg.

4.5. Részarány-tulajdonú földek kiadása

A részarány-földkiadás keretében közel 2 millió jogosult tulajdonát kell rendezni. A részarány-földalap nagysága meghaladja az 57 millió AK-t. (Az ország termőterületének összes AK-értéke 124 millió AK). A hatósági földkiadás keretében a megyei földművelésügyi hivatalok 2004-ben közel 669 ezer AK-értékű termőföld kiadásáról hoztak határozatot (több mint 30 ezer határozat). A földhivatalok 2004-ben az átvezetésre alkalmas földkiadási határozatok 99%-át jegyezték be az ingatlan-nyilvántartásba.

A részarány-földkiadás feladatainak elvégzésére – amely nem azonos az osztatlan tulajdoni közösségben lévő tulajdonok önálló ingatlanokká való alakításának feladatával – 2004-ben nem különítettek el forrást.

4.6. Szövetkezeti üzletrészek

A Kormány – a kormányprogramban kitűzött célok megtartásával – koncepciónálisan újragondolta a szövetkezeti üzletrésszel kapcsolatos 2357/2002. (XI. 28.) Korm. határozatban megfogalmazott intézkedéseket. Ennek értelmében a 2139/2004. (VI. 8.) Korm. határozat módosította a korábbi feladatok végrehajtási módjait, illetve a határidőket. A módosítás az alábbi változásokat eredményezte:

- A megszűnt szövetkezetek üzletrészeseit ért vagyonszétválás részleges – 30%-os mértékű – megtérítésére vonatkozó intézkedéseket 2005. december 31-ig kell kidolgozni;
- Az állam által már felvásárolt mezőgazdasági szövetkezeti üzletrészek értékesítését 2004-ben kell megkezdeni. A korábbi – árverés formájában történő, igen költséges – értékesítési eljárás helyett egyszerű, viszonylag gyorsan lebonyolítható eljárás lép életbe, amely szerint egyszerű kedvezményes vásárlásra a Szövetkezeti Üzletrész-hasznosító Kft. tesz ajánlatot szövetkezetenként;
- A mezőgazdasági szövetkezeti üzletrészek további sorsáról – az új egységes szövetkezeti törvény megalkotásával összhangban – 2005. december 31-ig döntenek;
- Az alanyi jogon szerzett üzletrészek megvásárlási lehetőségének kidolgozásáról szóló 4. pont – a 3. és 6. ponttal együtt – a 2139/2004. (VI. 8.) Korm. határozat közzétételével hatályát veszti;
- Az alanyi jogon szerzett üzletrészek helyzetének rendezését összevonták az értékesítési eljárás során nyújtott kedvezmény-rendszerrel, valamint az új egységes szövetkezeti törvény kodifikációjával;
- Az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény ide vonatkozó rendelkezései módosultak (az érintett civil szervezetek bevonása, továbbá a szövetkezetek kötelező átalakulásának szabályai).

5. Agrárfoglalkoztatás, kereseti viszonyok

5.1. Foglalkoztatás, munkaerő-felhasználás

A mezőgazdaságban (erdő- és vadgazdálkodással, valamint halászzattal együtt) foglalkoztatottak létszáma 2004-ben tovább csökkent. A lakossági munkaerő-felmérés adatai alapján **az ágazatban éves átlagban 205 ezer főt foglalkoztattak, 10 ezer fővel (5%-kal) kevesebbet, mint az előző évben. Ez a nemzetgazdasági összes foglalkoztatottak 5,3%-a.** Az intézményi munkaügyi statisztika – amely a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások és költségvetési szervezetek megfigyelésén alapul – 2004-ben 101 ezer főt regisztrált, mintegy 7 ezer fővel (6%-kal) kevesebbet, mint 2003-ban.

10. táblázat

A mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, vadgazdálkodásban és halászatban foglalkoztatottak létszáma^{a)}

(ezer fő)

Év	Férfi	Nő	Összesen
2001	181,2	62,2	243,4
2002	176,9	64,0	240,9
2003	166,6	48,6	215,2
2004	158,0	46,9	204,9
2004 az előző év %-ában	94,8	96,5	95,2

a) A munkaerő-felmérés adatai

Forrás: KSH

A nemzetgazdaságon belül a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban alkalmazásban állók aránya az intézményi munkaügyi statisztika alapján 3,6%-ot tett ki. Ez az arány az előző évinél 0,3%-kal kisebb. A fizikai dolgozók létszáma nagyobb mértékben csökkent, mint a szellemieké.

A legalább 5 főt foglalkoztató **élelmiszeripari szervezetekben 10 ezer fővel (8%-kal) kevesebben voltak alkalmazásban, mint az előző évben. Az élelmiszeriparban dolgozott a nemzetgazdasági foglalkoztatottaknak a 4%-a, a feldolgozóipariénak pedig a 26%-a.**

2004-ben Magyarországon 9036 jogi személyiségű társas vállalkozás működött a mezőgazdaságban, 250-nel (+2,8%) több, mint 2003-ban. (A 2003. évi gazdaságszerkezeti összeírás szerint a gazdasági szervezeteken kívül 766 ezer egyéni gazdaságban végeztek mezőgazdasági tevékenységet). Az élelmiszeriparban az előző évhez képest 32-vel nőtt a jogi személyiségű társas vállalkozások száma.

5.2. A keresetek alakulása

A mezőgazdaságban, az erdő- és vadgazdálkodásban, valamint a halászatban a legalább 5 főt foglalkoztató szervezetekben **az összes foglalkoztatott egy hónapra jutó bruttó átlagkeresete 2004-ben 97014 Ft/fő volt. Ez a nemzetgazdasági átlagkereset 67%-a (a 2003. évi arány: 65%).** A mezőgazdasági bruttó átlagkeresetek az előző évhez viszonyítva 8,7%-kal (a nemzetgazdaság egészében 6,0%-kal) nőttek. **A nettó keresetek egy főre jutó átlaga havonként 70959 Ft-ot tett ki, az előző évinél 7,6%-kal többet** (a nemzetgazdasági növekedés mértéke: 6,0%). A mezőgazdaságban foglalkoztatottak átlagkeresetének növekedési üteme tehát mindkét összehasonlításban meghaladta a nemzetgazdasági átlagkereset növekedését, s így mérséklődött az agrárágazatban foglalkoztatottaknak a többi termelőágazattól való lemaradása.

Az Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása ágazatban a legalább 5 főt foglalkoztató szervezetekben **126931 Ft/fő volt a havi bruttó átlagkereset, 8,9%-kal nagyobb, mint 2003-ban. A nettó átlagkereset havi 85114 Ft-ot tett ki (7,8%-os növekedés).** Az élelmiszeriparban foglalkoztatottak átlagkeresetének növekedési üteme is felülmúlta a nemzetgazdaság átlagáét, a feldolgozóipar ágazati rangsorában azonban az élelmiszeripar csak a 10. helyet foglalja el (a bruttó havi átlagkeresetek alapján).

11. táblázat

A mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, vadgazdálkodásban és halászatban alkalmazásban állók létszáma és átlagkeresete^{a)}

Év	Fizikai	Szellemi	Összesen
	foglalkozásúak		
Létszám, 1000 fő			
2003	83,9	23,6	107,6
2004	78,9	22,3	101,2
2004 az előző év %-ában	93,4	94,3	93,6
Havi átlagkereset, Ft			
2003	75 754	135 845	89 273
Bruttó kereset	82 448	147 318	97 014
2004 az előző év %-ában	108,8	108,5	108,7
2003	59 220	89 032	65 927
Nettó kereset	63 780	95 753	70 959
2004 az előző év %-ában	107,7	107,6	107,6

a) Az 5 főnél többet foglalkoztató vállalkozások és a költségvetés teljes köre.

Forrás: KSH

12. táblázat

Az Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása ágazatban alkalmazásban állók létszáma és átlagkeresete^{a)}

Év	Fizikai	Szellemi	Összesen
	foglalkozásúak		
Létszám, 1000 fő			
2003	98,6	27,2	125,8
2004	89,8	26,1	115,9
2004 az előző év %-ában	90,7	95,9	91,8
Havi átlagkereset, Ft			
2003	86 560	220 877	116 661
Bruttó kereset	93 528	238 992	126 937
2004 az előző év %-ában	108,1	108,3	108,9
2003	64 538	128 983	78 981
Nettó kereset	69 319	138 097	85 114
2004 az előző év %-ában	107,4	107,1	107,8

a) A 5 főnél többet foglalkoztató gazdasági szervezetek adatai.

Forrás: KSH

6. Áralakulás, pénzügyi szabályozás, hitelpolitika

6.1. Áralakulás

A mezőgazdasági termékek termelőiár-színvonala – részint a magas infláció, részint a nemzetközi „árfelzárkózás” miatt – 1994 és 1997 között éves átlagban 22%-ot meghaladó mértékben emelkedett. Az árszínvonal-növekedésnek ez az üteme 1997-től radikálisan csökkent (1998-ban és 1999-ben pl. már csak 2,8 illetve 2,6%-kal nőttek az árak). Mindez összhangban volt a világpiaci irányzattal és a hazai túlkínálatos piaccal.

2000-ben újra kétszámjegyre változott az árszínvonal-növekedés (22,5%). Ezen belül a növényi termékek termelői ára 30,8, az élő állatoké és állati termékeké 12,4%-kal nőtt. 2001-ben ismét egyszámjegyre mérséklődött az árnövekedési ütem, 2002-ben pedig már az ágazat egészében csökkent az átlagos termelőiár-szint.

A mezőgazdasági termékek 2004. évi áralakulásában az előző évivel ellentétes folyamatok zajlottak le. A növényi eredetű termékek átlagos árszínvonala csaknem 14%-kal visszaesett, az élőállatoké és állati termékeké közel 4%-kal emelkedett, a termelőiár-színvonal pedig összességében 5,4%-kal mérséklődött.

A növénytermesztési és kertészeti termékek áralakulását alapvetően befolyásolta, hogy a kedvező időjárás miatt a növényi termékek többségében kínálati piac alakult ki, s a csatlakozással leépülő külkereskedelmi korlátok is inkább az importot, semmint az exportot növelték. Gabonafélékből az elmúlt 15 év legjobb termését takaríthatta be az ágazat (2003-hoz képest majdnem 8 millió tonnával több szemes termény termett. Jórészt ennek tulajdonítható, hogy a növénytermesztési termékek volumene mintegy 50%-kal bővült). *A rekord-gabonatermés következtében a gabonafélék árszintje az előző évhez képest több, mint 20%-kal csökkent.*

A zöldségféléknél folytatódott a már évek óta tartó keresletnövekedés, s az elmúlt évinél kisebb termés miatt az előző évhez képest erőteljesebben (4%-kal) nőtt a termelőiár-szint.

A növénytermesztési termékek termelői árai 2004-ben nem érték el a 2000. évi szintet (98%). A 2000 és 2004 közötti időszakban csak egyszer (2003-ban) múlta felül a termelőiár-szint a 2000. évit, akkor ugyanis a rendkívül kedvezőtlen időjárás miatt jelentősen visszaesett a termelés. Csupán a zöldségfélék árai növekedtek, de az ebben az ágazatban előállított termékek termelési volumene rendre kisebb a mindenkori fogyasztói igényeknél. Ennek következtében e termékek importja évek óta növekszik.

A 2003. évi aszályos időjárás miatt nőttek a takarmányárak és elsősorban az abraktakarmányra épülő ágazatokban (pl. sertéshizlalás) csökkent a termelés

volumene, a kialakuló keresleti piac pedig növekvő árakat eredményezett az állattenyésztésben.

13. táblázat

**A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexei
(előző év azonos időszaka = 100)**

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Mindösszesen	106,0	98,3	105,9	94,6
Növények összesen	91,3	103,7	120,2	86,2
Gabona (rizs, vetőmag nélkül)	80,6	103,1	133,3	79,2
Ipari növények	121,4	103,8	98,8	102,4
Gyümölcsök (borszőlővel együtt)	87,4	107,8	113,7	75,1
Zöldségfélék	99,5	102,8	107,6	104,0
Élő állatok és állati termékek	121,2	94,4	93,6	103,9
Vágómarha (vágóborjúval)	101,5	105,1	96,1	112,6
Vágósertés	140,6	82,7	82,9	114,9
Vágóbaromfi	117,7	97,2	96,5	104,6
Tej	109,6	105,7	99,3	90,3
Tyúktojás, étkezési	109,0	96,2	96,4	112,0

Forrás: Mezőgazdasági termelés 2004, KSH.

Az élő állatok termelői árai folyamatosan emelkedtek 2000 és 2004 között. Ez azt jelzi, e termékekből a piac a jelenleginél is nagyobb mennyiséget lenne képes felvenni. A nem kellő mértékű termelésnövekedés nem a kereslet hiányára, hanem inkább hatékonysági gondokra vezethető vissza. Az állattenyésztés kissé torz termelési szerkezetére utal, hogy miközben egyes termékekből (pl. élő állatok) kismértékben ugyan, de már szinte állandósuló a hiány, más termékekből (pl. tej és tojás) folyamatosan, vagy időlegesen túltermelés van.

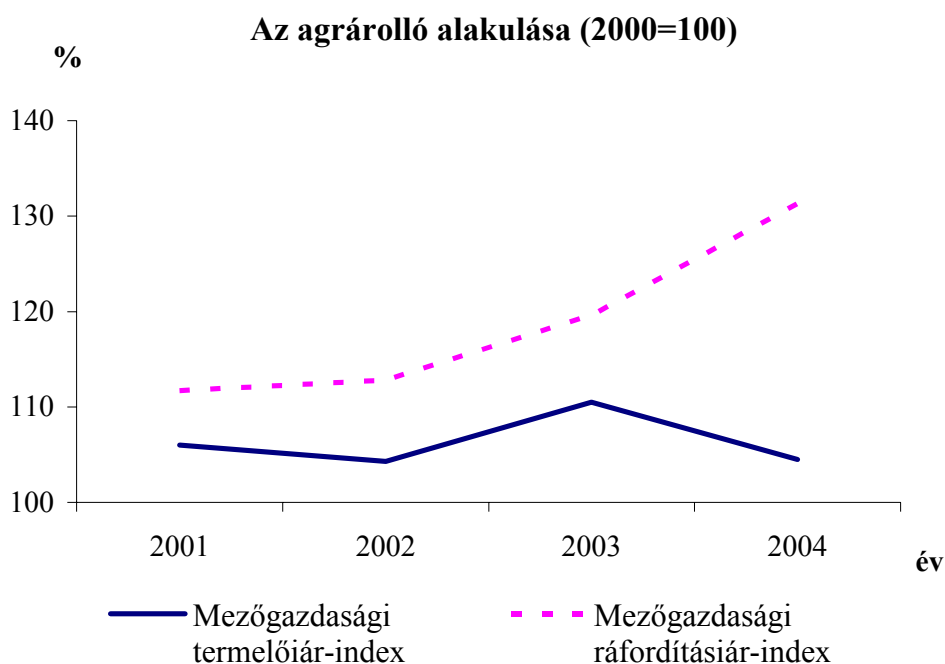
A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonala 2004-ben 9,8%-kal nőtt az előző évhez képest. A mezőgazdasági célú beruházási javak árszínvonala 6%-kal, a mezőgazdasági folyó termelő felhasználási célú termékek és szolgáltatások árai pedig 10,4%-kal haladták meg az előző évit.

A folyó termelő felhasználási célú termékek közül az energia- és a takarmányárak emelkedtek a legnagyobb mértékben. Az energiaárak 18,3%-kal növekedtek, a takarmányok árszínvonala pedig – az év első felének magas takarmányárai következtében – 13,9%-kal nőtt.

A műtrágyák árai 6,1, a növényvédő szereké 2,9, az állatgyógyászati termékeké és szolgáltatásoké 5,8%-kal múlták felül az előző évit. A gépfenntartási költségek 6,3, az épület-fenntartási költségek 3,6, a mezőgazdasági célú épületek beruházási költségei 6,5%-kal emelkedtek, míg a mezőgazdasági gépek beszerzési árának színvonala 5,8%-kal nőtt.

A mezőgazdasági termelőiár-index¹ csökkent, a mezőgazdasági ráfordításár-index pedig megint nőtt, így *az agrárrolló² tovább –, immár drasztikusan – nyílt* (Az agrárrolló 2004. évi mutatója: 86,2):

2. ábra

6.2. Adózás

A 2004. évi adómódosítások a gazdaság versenyképességének erősítését, az államháztartás egyensúlyi helyzetének megteremtését, az igazságos közteherviselés elvének érvényesülését, az adó-adminisztráció egyszerűsítését, valamint a kormányprogramban meghatározott közvetlen adópolitikai célok – nem utolsósorban az uniós csatlakozásból eredő jogharmonizációs kötelezettség – teljesítését szolgálták.

¹ A felvásárlási és a piaci árak együttes indexe.

² Az EUROSTAT előírásai szerint az agrárrolló számításakor – a korábbi évtizedek gyakorlatától eltérően – a mezőgazdasági termelőiár-indexet osztjuk a mezőgazdasági ráfordítások árindexével. A ráfordításár-indexek nemcsak az ipari eredetű, hanem a mezőgazdasági eredetű felhasználást (pl. vetőmag, takarmány) is figyelembe veszik. A ráfordítások indexe mind a folyó termeléshez felhasznált termékek és szolgáltatások, mind a mezőgazdasági beruházási javak árindexeit tartalmazza.

Az államháztartási kiadások csökkentésén túl cél volt a költségvetési bevételek növelése – elsősorban az indokolatlan kedvezmények szűkítésével, egyes adómértékek emelésével, továbbá új adónemek bevezetésével.

A módosítások összességében pozitívan érintették az ágazatot. Fontosabb változások a következők voltak:

- ***A mezőgazdasági őstermelő*** (ide értve az átalányban adózó mezőgazdasági kistermelőt is) ***őstermelői tevékenységéből származó bevétel adómentes határa 400 ezer Ft-ról 600 ezer Ft-ra emelkedett;***
- ***Nőtt a csökkent munkaképességű alkalmazott foglalkoztatásához kapcsolódó kedvezmény.*** A mezőgazdasági őstermelő az e tevékenységéből származó bevételt – a legalább 50%-ban csökkent munkaképességű alkalmazott foglalkoztatása esetén – személyenként havonta az alkalmazott bérével, de legfeljebb a hónap első napján érvényes havi minimálbérrel csökkentheti. (Eddig csak a minimálbér felét lehetett figyelembe venni);
- ***Megszűnt az elhatárolt veszteség érvényesítésére vonatkozó öt éves korlát,*** azaz az elhatárolt veszteség korlátlan ideig elszámolható. Az adóelkerülés lehetőségeinek csökkentése érdekében azonban a mezőgazdasági őstermelői tevékenység megkezdésének évét követő negyedik évtől az elhatárolt veszteség továbbviteléhez adóhatósági engedély szükséges (ha a tevékenység egymást követő két évben veszteséges, vagy a bevétel nem éri el az elszámolt költség 50%-át);
- Az elhatárolt veszteség esetében az egyéni vállalkozókat érintő változások a mezőgazdasági őstermelőkre is érvényesek. A regisztrált mezőgazdasági termelő jogosulttá válik – az egyéni vállalkozóra vonatkozó szabályok szerint – az értékcsökkenési leírás alkalmazására, sőt a családi gazdálkodókhoz hasonlóan a tárgyi eszköz (köztük a termőföld) beruházási költségének egyösszegű elszámolására is;
- Az egyéni vállalkozókhoz hasonlóan a ***mezőgazdasági őstermelők terheit is mérsékli a megfizetett helyi iparüzési adó 25%-a*** (ha nincs köztartozásuk);
- Az építmények értékcsökkenési leírásának felsorolásában a mezőgazdasági építmények közül a törvény kiemelte és kedvezőbb – 15%-os – leírási kulcshoz sorolta az önálló támrendszert;
- A versenyképesség javítása céljából ***a társasági adó kulcsa 18%-ról 16%-ra csökkent;***
- A 2004. május 1-jei csatlakozástól az adózó (a PM határozata alapján) adókedvezményt vehet igénybe fejlesztési program keretében megvalósított, jelenértéken legalább 100 millió Ft értékű – korábban már használatba vett, állati eredetű élelmiszert előállító létesítmény jogszabályban meghatározott élelmiszer-higiéniai feltételeinek megteremtését szolgáló – beruházásra is. (Ez a változás javítja az előírt élelmiszer-higiéniai előírások teljesítésének feltételeit);
- Az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló törvény módosítása az adminisztráció további egyszerűsítését, az eddig felmerült értelmezési nehézségek megszüntetését, az ezen adózási módot választók körének a

bővülését szolgálja. A választásra vonatkozó bevételi határ 15 millió Ft-ról 25 millió Ft-ra emelkedett;

- Az általános forgalmi adóról szóló törvény módosításának a célja alapvetően a 2005. évi költségvetés megalapozása volt:
 - Az eddig 0%-os ÁFA-kulcs 5%-ra, a kedvezményes 12%-os kulcs (ide tartoznak a mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékek) 15%-ra nőtt, míg egyes termékek és szolgáltatások (pl. villamosenergia) a 12%-os kulcsból átkerültek a normál (25%-os) kulcsba. A biodízel a 0%-os helyett a normál kulcshoz tartozik.
 - A mezőgazdasági tevékenységet végző adóalanyok május 1-jétől nem csak termékértékesítéseik, hanem bizonyos szolgáltatásaik (talajművelés, aratás, cséplés, mezőgazdasági termékek csomagolása, tárolása, egyes állatok gondozása, tenyésztése, hizlalása, gyomirtás, fák kivágása, stb.) után is jogosultak kompenzációs felárra;
- Az alanyi adómentesség (ÁFA) választásának értékhatára az eddigi 2 millió Ft-ról 4 millió Ft-ra növekedett, s ez várhatóan az adminisztráció csökkenését eredményezi (a családi gazdálkodók és a mezőgazdasági kistermelők esetében változatlan maradt a 6 millió Ft-os határ);
- A közhatalmi, jogszolgáltató hatósági tevékenységet folytató államháztartási szervek (köztük az FVM), illetve szervezetek, személyek nem minősülnek ÁFA-adóalannak. Ha viszont e tevékenységük mellett 4 millió Ft bevételt elérő gazdasági tevékenységet is végeznek, adóalannyá válnak (az ÁFA-törvény hatálya alá tartoznak);
- Az államháztartási támogatásból – amely nem adóalap – finanszírozott beszerzéseket terhelő ÁFA-t 2004. január 1-jétől nem lehet levonni (visszaigényelni). E támogatásokat adólevonásra nem jogosító tevékenység ellenértékeként kell figyelembe venni, ezért az ilyen beszerzéshez kapcsolódó ÁFA az „adóalanyon marad”. E főszabály – a gazdemonstrációt követő megállapodás alapján – 2004. márciusától nem vonatkozik egyes támogatásokra (pl. a SAPARD, a központosított bevételekből származó támogatások, az uniós közvetlen kifizetések nemzeti támogatásból történő kiegészítés);
- Jelentős – az infláció szintjét jóval meghaladó – mértékű a jövedéki adó növekedése a cigarettákra, a finomra vágott fogyasztási dohányra, a köztes alkoholtermékekre, az alkoholtermékekre, a bérfőzött borpárlatra és gyümölcspálinkára, a sörre, valamint a pezsgőre;
- Az agrártermelők képviselőivel történt megállapodás alapján **év közben a tejimitátumok kedvezményes ÁFA-kulcsa 25%-ra emelkedett**, s visszaállt a szőlőbor és az egyéb borok (benne a gyümölcsbor) korábbi – literenként 8 Ft, illetve 80 Ft – jövedékiadó-tétele;
- A helyi iparüzésiadó-kötelezettség szempontjából 2004-től adóalany vállalkozónak csak az a mezőgazdasági őstermelő minősül, akinek az őstermelői tevékenységéből származó bevétele az adóévben – a korábbi 400 ezer Ft helyett – a 600 ezer Ft-ot meghaladja;
- Az Országgyűlés új adónemeket alkotott:

- Az energiaadó célja az energiagazdálkodás és a környezetvédelem szempontjainak figyelembevételével a környezeti károk energiaárakba történő beépítése, az energiatakarékossági irányelvek érvényre juttatása, továbbá a villamosenergia és a földgáz adóztatásához szükséges feltételek megteremtése;
- A környezetterhelési díj célja: a környezet és a természet védelme, terhelésének mérséklése, a környezethasználók környezet- és természet-óvó tevékenységének az ösztönzése, valamint a szükséges költségvetési források előteremtése.³
- Az adózás rendjéről szóló törvény módosítása szerint 2004-től az adóhatóság negyedévenként, a tárgynegyedévet követő hó 15. napjáig – a támogatás ellenőrzésének és nyilvántartásának céljából – tájékoztatja a FVM-et, az illetékes megyei földművelésügyi hivatalokat, valamint az MVH-t az általuk kiállított igazolás alapján kiutalt, illetőleg a visszatartási jog gyakorlása keretében visszatartott támogatás összegéről. Az adóhatóság a tájékoztatást adózónként, az adózók azonosítására alkalmas módon teljesíti;
- A társadalombiztosításban a módosítások az EU-normákhoz közelítő járulékszerkezet kialakítására, a munkáltatói és az egyéni terhek közelítésére, illetőleg az egyéb jogterületen bekövetkezett – a társadalombiztosítási járulékot érintő – változások átvezetésére irányultak.

6.3. Termelői regisztráció

A Csatlakozási Szerződés felkínálta azt a lehetőséget, hogy a közvetlen termelői támogatásokat területi alapon, egyszerűsített rendszerben fizessük ki (SAPS). Ez az egyszerűsített rendszer 3 évig alkalmazható, s legfeljebb további 2 évre meghosszabbítható.

A területalapú támogatás rendszerében igényelhető kiegészítő nemzeti támogatás feltételeit a 87/2004. (V.15.) FVM-rendelet írja elő. Az uniós jogszabályok ismeretében már 2003 végén elkezdődött az eljárásrend kidolgozása és az eljárást támogató informatikai rendszer fejlesztése. 2004. februárjában tesztelték az első szoftvermodulokat. Ezzel egyidejűleg került sor – a 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet alapján (a KAP magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről) – a korábban már regisztrált mezőgazdasági termelők ügyfél-blokk adatbázisba történő bejelentkezésére.

Az ügyfél-blokk regisztráció első körének célja a személyre szabott blokkterképek előállítása és kiküldése, valamint a túlregisztrálás előzetes

³ A víz- és levegőterhelési díjat 2004. január 1-jén, a talajterhelési díjat pedig 2004. július 1-jén vezették be. A környezetterhelési díj a gazdálkodó szervezetekre – elsősorban az élelmiszeriparra – számottevő terhet ró. A vízterhelési díj bevezetése várhatóan gyengíti az élelmiszeripari feldolgozók versenyképességét, s egyúttal – a díjak fogyasztókra történő áthárítása miatt – növeli az inflációt.

adminisztratív szűrése volt. A termelőknek ekkor nyílt először lehetőségük a művelni tervezett terület megkeresésére az áttekintő térképen, valamint a fizikai blokkok azonosítására. **2004. áprilisától zajlott le az ügyfél-blokk regisztráció 2. köre** (a hibásan regisztrált termelők adatainak javítása, illetve az esetleges túlregisztrálásról való tájékoztatás). Az ügyfél-blokk regisztráció adatainak feldolgozása után küldték ki a FÖMI által kinyomtatott egyedi blokkterképeket.

A támogatási kérelmeket 2004. május 10. és 2004. június 30. között lehetett benyújtani. Több, mint 208 ezer kérelem érkezett be. A kérelmek rögzítését követő formai ellenőrzés június közepétől kezdődött el a megyei kirendeltségeken (a kérelem teljességének és formai pontosságának vizsgálata, valamint hiánypótlás a tartalmi ellenőrzések előkészítése érdekében). A nagyszámú formai hibák miatt a folyamat októberig elhúzódott. Az ellenőrzésre kijelölt termelők távérzékeléses és helyszíni ellenőrzése a nyárvégi és őszi hónapokban zajlott le.

A támogatást 2004. október 16. és 2005. április 30. között folyósították. A SAPS-támogatás, illetve a szántóföldi növényekre vonatkozó nemzeti kiegészítő támogatások kifizetése a 2004/2005-ös támogatási évben több ütemben zajlott le. A 2004. október 16-tól folyamatosan zajló kifizetések során az MVH az egyszerűsített területalapú támogatás összegének 80%-át folyósította. 2004. december 31-ig összesen 101352 kérelemre engedélyezték előleg kifizetését.

A rendkívül nagy kérelemszám, a feszített informatikai fejlesztések és az első évvel kapcsolatos számos nehézség ellenére a 2004-ben beérkezett támogatási kérelmek teljes körű feldolgozása és kifizetése az EU által megszabott határidőig – 2005. április 30-ig – megtörtént.

6.4. A 2004. évi agrárgazdasági támogatások és felhasználásuk

A 2004. évi eredeti agrár- és vidékfejlesztési előirányzat – az FVM-fejezet költségvetésében – 181,5 milliárd Ft volt. Ezt az összeget a MEH költségvetésében szereplő 14,6 milliárd Ft AVOP-támogatási keret, továbbá a Magyar Államkincstárnál tervezett, összesen 94,2 milliárd Ft – az EU-ból származó – forrás egészítette ki. Az összesen 290,3 milliárd Ft agrár- és vidékfejlesztési támogatásból a nemzeti költségvetési forrás 154,1 milliárd Ft-ot (53%), az uniós pénz pedig 136,2 milliárd Ft-ot (47%) tett ki.

Az év a támogatások finanszírozása szempontjából rendkívül „bonyolult” volt, az EU-hoz való csatlakozással ugyanis a támogatások rendszere – szerkezetében, forrásösszetételében és szabályozásában is – alapvetően megváltozott. A támogatásoknak már csaknem a fele EU-forrásokból származott, amelyeket többnyire utólag – a közösségi előírásoknak megfelelő ellenőrzések után –, 2005-ben fizettek ki. Ez a szabályozás likviditási gondokat okozott, amelyeket a tárca nemzeti támogatások nyújtásával (még a csatlakozás előtt), illetve a SAPS-támogatás előrehozásával igyekezett feloldani.

Az intézkedések közül kiemelendő a csatlakozás előtt – a használt földterület (8 ezer Ft/hektár) és az állatállomány alapján – nyújtott 50 milliárd Ft összegű, megelőlegezett kiegészítő nemzeti támogatás. Bár ennek forrása a 2005. évi fejezeti költségvetés volt, az érintett termelők többsége azonban – állami támogatással segített banki előfinanszírozás keretében – már 2004-ben hozzájutott a támogatáshoz.

A rendelkezésre álló költségvetési előirányzatból 2004. december 31-ig 155,9 milliárd Ft-ot fizettek ki a termelőknek. Ez az összeg tartalmazza a 129,1 milliárd Ft FVM fejezet költségvetéséből teljesített nemzeti támogatást, az 1,8 milliárd Ft NVT alapján fizetett támogatást (amelyből 0,36 milliárd Ft nemzeti társfinanszírozási rész), a 14,9 milliárd Ft SPARD támogatást (amelyből 3,7 milliárd Ft a nemzeti társfinanszírozási rész), valamint az EU által finanszírozott – a Kincstári Egységes Számla által megelőlegezett közvetlen termelői támogatást, az egyszerűsített területalapú támogatás (SAPS) jogcímen kifizetett – 10 milliárd Ft támogatást. ***A kifizetett összeget növelte a csatlakozás előtti megelőlegezett kiegészítő nemzeti támogatás, valamint a 203,1 milliárd Ft-nyi csatlakozási hitel.*** A termelők tehát 2004-ben összesen 407 milliárd Ft-nyi forrásból tudták termelési tevékenységüket finanszírozni.

A nemzeti támogatások legjelentősebb tételei (teljesítések): folyó kiadások és jövedelemtámogatások (90,9 milliárd Ft.), fejlesztési típusú támogatások (27,5 milliárd Ft), a központosított bevételekből folyósított támogatások (erdészeti feladatok, termőföldvédelem, állattenyésztés, hal-és vadgazdálkodás: 8,6 milliárd Ft)

A támogatási előirányzatok 2004. évi felhasználását – a költségvetési törvény fontosabb jogcímei szerinti csoportosításban – az alábbi táblázat tartalmazza:

Az agrár és vidékfejlesztési támogatások

M.e.: Millió Ft-ban

Előirányzat neve	2003. évi teljesítés	2004. évi előirányzat	2004. évi módosított előirányzat	2004. évi teljesítés
FVM fejezeti költségvetés				
<i>Fejezeti kezelésű szakmai előirányzatok</i>				
Nemzeti Vidékfejlesztési Terv	-	21 399,8	15 970,6	1 803,4
<u>Ebből: nemzeti társfinanszírozási rész</u>	-	4 280,0	3 194,0	360,7
Nemzeti támogatások	6 696,6	5 850,0	6 106,8	5 014,0
Erdészeti feladatok	3 364,9	750,0	1 838,3	1 610,7
Termőföldvédelem támogatása	1 282,2	1 080,0	1 026,1	967,3
Állattenyésztési feladatok	186,6	300,0	340,7	204,9
Halgazdálkodás támogatása	679,5	460,0	1 039,2	791,8
Vadgazdálkodás támogatása	59 395,8	23 286,0	29 611,5	27 477,4
Fejlesztési típusú támogatások	118 521,5	105 500,0	99 809,9	90 869,1
Folyó kiadások és jövedelem támogatás				
Agrárgazdasági kezesség beváltás	179,4	3 203,4	503,4	329,5
Állatkártalanítás és állati hulladék megsemmisítés	2 641,2	858,6	920,6	1 902,4
SAPARD intézkedések	1 476,9	18 837,0	38 071,4	14 949,5
<u>Ebből: nemzeti társfinanszírozási rész</u>	5 513,4	4 597,0	9 289,4	3 647,7
Egyéb	22 595,7			
FVM fejezeti összesen	217 020,3	181 524,8	195 238,5	145 920,0
MEH fejezeti költségvetés				
Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP)		14 560,0	14 560,0	-
<u>Ebből: nemzeti társfinanszírozási rész</u>	-	3 985,0	3 985,0	-
FVM és MEH fejezeti összesen	217 020,3	196 084,8	209 798,5	145 920,0
Magyar Államkincstár által meghitelezésre kerülő EU által közvetlenül térített támogatások				
Piaci támogatások	-	17 906,0	17 906,0	0
Mg-i termelők közvetlen támogatása	-	76 321,5	76 321,5	10 000,0
Mindösszesen	217 020,3	290 312,3	304 026,0	155 920,0

Az új kifizetési rendnek megfelelően 2005-ben is folytatódtak a 2004. évi támogatási keretet terhelő kifizetések (SAPS és nemzeti kiegészítése, egyéb nemzeti borítékok, az előző évek nemzeti támogatási jogcímeinek determinációja).

6.4.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása (fejlesztési típusú támogatások)

A 2004-re vonatkozó költségvetési és államháztartási törvény 23,3 milliárd Ft-ot irányzott elő *mezőgazdasági fejlesztési támogatásokra*. Ezt az összeget az előző évi maradványok, illetve a tárcán belüli átcsoportosítások 29,6 milliárd Ft-ra növelték, a *tényleges kifizetés pedig 27,5 milliárd Ft volt*.

A tavaszi ültetvénytelepítési beruházások támogatására vezetői döntés alapján 1,8 milliárd Ft volt felhasználható. A jogcímet mintegy 8,3 milliárd Ft determináció is terhelte, így 2004. februárjában az FVM csak szőlő-, alma-, körte- és őszibarack-ültetvény telepítésének támogatására jelentetett meg pályázati kiírást. A beérkezett 535 pályázatból – a szőlő, körte, őszibarack, alma fontossági sorrend alapján – *484 pályázatot fogadtak el* a megyei földművelésügyi hivatalok.

Az elfogadott pályázatok beruházási költsége 8,7 milliárd Ft volt. Az ültetvénytelepítés megoszlása (több, mint 1800 hektáron): szőlő 73%, alma 14%, körte 9%, őszibarack 4%. A támogatási igény gyakorlatilag megegyezett a felhasználható összeggel, a kivitelezések, illetve a támogatás igénylések elhúzódása miatt azonban a beruházók 2004-ben csupán 173 millió Ft-ot (ez az előirányzat 9,6%-a) „hívtak le”. *A nyertes pályázók fele őstermelő, 25%-a gazdasági társaság, 17%-a egyéni vállalkozó, 8%-a pedig szövetkezet, részvénytársaság, illetve egyéb vállalkozó volt*.

Az AVOP keretében ősze meghirdetett – az alma-, körte- és őszibarack-ültetvényekre kiterjedő – támogatás mellett indokolt lett volna tisztán nemzeti forrásból a bogyós- és egyéb ültetvény-telepítést is támogatni. Ehhez a 25/2004. (III. 3.) FVM-rendelet 93-101. §-ai adják meg a lehetőséget. A forráshiány azonban korlátozta a kiterjesztési szándékot.

Az ágazat versenyképességének növelését szolgálják a gép- és technológiaiberendezés-fejlesztések. A 2004. évi fejlesztési források szűkössége miatt az FVM e célra nem hirdetett meg nemzeti támogatást. Az előző évi kötelezettségek teljesítéséhez az 5,95 milliárd Ft-os előirányzat nem volt elég, hiszen éves szinten a determináció ennél 14%-kal többet (6,78 milliárd Ft-ot) tett ki. Új fejlesztésekhez csak az EU-val társfinanszírozott pályázatok esetében juthattak támogatáshoz a beruházók.

Az építés, felújítás jogcím vonatkozásában sem volt lehetőség 2004-ben tisztán nemzeti forrásból új pályázat meghirdetésére. E támogatásnál is csak a

determinációs igényeket vették figyelembe (éves szinten 6,83 milliárd Ft). E jogcím terhére a legkedvezőtlenebb helyzetben lévő megyék beruházási többlet-támogatásához 383 millió Ft-ot, illetve a fejlesztésekhez felvett hitelek kamattámogatásához 344 millió Ft-ot fizettek ki.

6.4.2. Folyó kiadások és jövedelemtámogatások

Az eredeti kiadási előirányzat 105,5 milliárd Ft volt. A zárolások és átcsoportosítások után **kifizetett támogatási összeg 90,9 milliárd Ft-ot tett ki.**

A kiadások megoszlása (milliárd Ft):

- Piacfejlesztési intézkedések: 29,3
- Állattenyésztési támogatások: 14,3
 - Ebből: állatjóléti támogatások: 12,5
- Agrárfinanszírozási támogatások: 18,8
- Oktatási, képzési, kutatási feladatok: 1,3
- BÉSZ-TÉSZ, term.csop. támogatása: 5,2
- Tb-járulék támogatása: 4,4
- Egyéb célok: 5,0
- Az előző évek determinációi: 12,6

A fenti címeken kifizetett támogatások **elsősorban a vágósértés, a vágóbaromfi, a tej, a gabona, a zöldség-gyümölcs, továbbá a szőlő-bor termékpályákat érintette.**

A piacfejlesztési intézkedéseken belül 2 milliárd Ft-ot az állat- és növényegészségügyi vizsgálatok támogatására, 1,7 milliárd Ft-ot az állatbetegségek megelőzési költségeinek támogatására, 8,6 milliárd Ft-ot pedig az állami tejkvóta-felvásárlás- és értékesítés támogatására fordítottak.

Az agrárfinanszírozási támogatás évek óta számottevően segíti a mezőgazdasági termelők hitelhez való jutását, s hozzájárul a termelési költségek csökkentéséhez.

Az oktatási, képzési, kutatási feladatok támogatására szolgáló összegből 941 millió Ft-ot a szaktanácsadási rendszerre, 360 millió Ft pedig a K+F-feladatok megoldására fizettek ki. Mintegy 1000 gazdálkodó vette igénybe a szerződésen alapuló szaktanácsadói szolgáltatást.

6.4.3. A mezőgazdasági termelők gazdahitel-programja

A mezőgazdasági termelők gazdahitel-programját a 30/2000. (III. 10.) Korm. rendelet szabályozza. A program és a hozzá kapcsolódó kamattámogatás, állami készfizető-kezeség célja: az agrártermelők eladósodottságának a csökkentése, az eredményes gazdálkodási és termelési szerkezet kialakítása.

A gazdahitel-konstrukcióban a 626 pályázatra folyósított gazdahitel összege: 9,55 milliárd Ft. A hitelekhez 80%-os állami garancia és 100%-os kamattámogatás kapcsolódik. Az állami pénzek felhasználását, a beruházások helyzetét, a benyújtott elszámolások valóságtartalmát folyamatosan ellenőrzik.

A gazdahitel felhasználása után a hitel lejártáig a gazdálkodónak minden év február 28-ig eredmény-beszámolót kell készítenie, s azt véleményezésre meg kell küldenie a hitelintézetnek. A hitelintézet a beszámoló egy példányát – véleményével és javaslatával együtt – elküldi a Tárcaközi Bíráló Bizottságnak. 394 gazdálkodó esetében 2005. május 9-ig a Bizottság nem kapott hitelintézeti véleményezést. A 80%-os állami készfizető-kezesre való tekintettel a Magyar Bankszövetség, illetve a Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviselői Szövetsége segítségét kellett kérni a hitelintézeti vélemények mielőbbi beszerzéséhez.

A kötelezettségek nem teljesítését – pl. az eredmény-beszámoló benyújtásának az elmulasztását – a 30/2000. (III. 10.) Korm. rendelet alapján az igénybe vett kamattámogatás visszavonásával lehet szankcionálni. (A Bíráló Bizottság 2,36 milliárd Ft-nyi gazdahitel utáni kamattámogatás visszavonását kezdeményezte, 73 esetben). Ilyen intézkedés számos beruházást és adófizető gazdálkodót lehetetlenítene el. A 80%-os állami készfizető-kezeséget figyelembe véve a támogatás visszavonása igen jelentős és felesleges állami kiadással is jár, a visszavonás ugyanis jogalapot ad a hitelintézeteknek a hitel azonnali felmondására. A gazdálkodók döntő része nem volna képes a felmondott hitel visszafizetésére, ezért a hitelintézetek beváltak a készfizető-kezeséget, amelyet az adóhatóság ugyanúgy hajtaná be, mint az adót. Ennek elkerülésére született meg az a javaslat, hogy a kötelezettségek teljesítésének elmulasztásakor a kamattámogatás kifizetését a kötelezettség teljesítéséig függesszék fel (erre jelenleg a 30/2000. (III. 10.) Korm. rendelet nem ad lehetőséget).

6.4.4. A hitelek adósságrendezése, a kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli lejáratú hitelterheinek mérsékléséről szóló program

Az ágazat forrásait bővítő intézkedés volt az Európa Terv Agrárhitel-programjának a meghirdetése (6/2004. /I. 22./ FVM-rendelet) is, amelynek keretében a termelők 203,1 milliárd Ft középlejáratú, kedvező kamatozású hitelhez jutottak. Az intézkedéssel mód nyílt a korábbi hiteltartozások előnyösebb helyzetű hitelekre történő átváltására is. E nagyszabású kormányzati beavatkozás ***eredményeként kedvező fordulat következett be a hitelellátottságban, a mezőgazdaság hitelállományának összetételében, különösen annak lejáratú feltételek szerinti megoszlásában.*** A mezőgazdaság hitelállománya a 2001. évi 293,7 milliárd Ft-tal szemben 2004 végén meghaladta a 464 milliárd Ft-ot. A kormányzati intézkedés nyomán a hitelállomány túlnyomó része éven túlivá – az esetek többségében több éves lejáratúvá –, s a likviditási szempontjából kedvezőbb kamatozású tartozássá változott.

A változás minőségét tükrözi a törlesztési kötelezettségek alakulása is: 2001-ben még csaknem 170 milliárd Ft-ot tett ki a törlesztési kötelezettség, 2004-ben azonban már csak 60 milliárd Ft-ot. ***Az éven belüli törlesztési terhek tehát számottevően csökkentek***, nagymértékben javítva a termelők pénzügyi-likviditási helyzetét.

A kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó termelők éven túli lejáratú hitelterheinek mérsékléséről szóló Kormányprogram – a mezőgazdasági adósságválság megoldása érdekében – a kedvezőtlen térségben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli hitelterheinek mérséklését irányozta elő. A célok eléréséhez a Kormány – az FVM előterjesztése alapján, a kedvezőtlen térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők eladósodottsági szintjének csökkentésére – az éven túli lejáratú hitelek mérséklését célzó hitelkonstrukciót hirdetett meg (46/2003 (IV. 3.) Korm. rendelet).

A hitelkonstrukcióba az éven túli lejáratú fejlesztési és tőkepótló hitelek meghatározott körét vonták be, oly módon, hogy ezen hitelállomány 50%-a kedvezőtlen térségi hitellé alakult át. A programban vállaltak teljesítése esetén a pályázók 3 évi időtartamra a kedvezőtlen térségi hitellel megegyező összegű vissza nem térítendő állami támogatást kapnak, évi egyenlő részletekben. E támogatáson túl a hitelekhez 40%-os kamattámogatás és 60%-os állami garancia is kapcsolódik.

A kedvezőtlen térségi hitelkonstrukcióban résztvevő – „Igazolással” bíró – gazdálkodóknak az első önértékelést 2004. május 31-ig kellett (2003-ról) benyújtaniuk a minisztériumnak és a finanszírozó hitelintézetnek.

A kedvezőtlen térségi támogatást első ízben 2004-ben folyósították. A hitelkonstrukcióban részvételre jogosult gazdálkodók száma 932 volt. A pályázók részére – 2003. évi teljesítésük alapján – 2004-re 2,9 milliárd Ft támogatást ítélték meg. Forráshiány miatt a támogatás csaknem felét (1,4 milliárd Ft) 2005-re áthúzódó determinációként fizetik ki.

6.4.5. Az elemi kárt szenvedett termelők támogatása

2004-ben a mezőgazdaságot sújtó elemi károk által okozott termés kiesés mértéke jóval kisebb volt, mint a 2003. évi aszály- és fagykár. Ennek ellenére a tárcához számos bejelentés, kárenyhítési igény érkezett. Ennek fő oka az volt, hogy 2004-ben megszűnt a mezőgazdasági biztosítások díjtámogatása. A gazdák emiatt nem kötöttek biztosítást, amely a korábbi években a helyi elemi károk bevételekiesését ellensúlyozta. A tárcának nem volt forrása a helyi elemi károk kárenyhítésére, ezért ***a kárt szenvedett termelők 2004-ben kárenyhítési támogatásban nem részesülhettek.***

A helyi elemi károk közül kiemelkedik a Hernád-völgyi árvíz kár. A mezőgazdasági károkról a részletes adatok időben elkészültek, ennek ellenére kárenyhítésre nem került sor. A gazdademonstráció kapcsán 2005. március 13-án

megkötött megállapodás szerint az 1,2 milliárd Ft mezőgazdasági kárigényt a tárca ismételten betérjeszti a Kormányhoz.

Az elemi károkkal kapcsolatos a jégeső-elhárító tevékenység támogatása: a 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet 284. és 285. §-ai alapján 54 millió Ft-ot fizettek ki.

6.4.6. A mezőgazdasági vállalatok hitelgazdálkodása

Az agrártámogatási rendszer keretében a költségvetés a forgóeszköz- és a fejlesztési célú hitelekhez kamattámogatást nyújt, a vállalkozások hitelgazdálkodását pedig esetenként kezességvállalással segíti. ***A kamattámogatásban részesülő hitelek 2004. december 31-i állománya 464,5 milliárd Ft-ot tett ki.*** Ebből 203,1 milliárd Ft volt az EU-csatlakozást segítő hitelek, 69,8 milliárd Ft az éven túli lejáratú forgóeszköz-hitelek, 9 milliárd Ft pedig a kibontakozási konstrukcióban igényelt hitelek állománya. 36,4 milliárd Ft beruházási célokat szolgált.

A kedvezményes hitelek közül különösen jelentős volt a családi, a kis- és középvállalkozások támogatására működtetett, illetve a 2003-ban fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők kárenyhítő támogatásáról szóló konstrukció, amelyekhez kapcsolódóan 2004-ben összesen 72,7 milliárd Ft, illetve 39,7 milliárd Ft kedvezményezett hitel után igényelhettek támogatást az érintett mezőgazdasági termelők.

A kamattámogatásban részesülő agrárhitelek és kölcsönök összefoglaló adatait az alábbi táblázat mutatja be:

A mezőgazdaság hitelgazdálkodásának összefoglaló adatai

(Mrd Ft)

Megnevezés	2002. december 31.	2003. december 31.	2004. december 31.
Mindösszesen	368,6	400,2	464,5
Ebből			
1. Éven belüli (forgóeszköz-) hitelek összesen	155,1	67,3	10,2
2. Éven túli hitelek összesen	213,5	332,9	454,3
Ebből			
éven túli forgóeszköz-hitelek	65,4	108,5	69,8
beruházási hitelek	42,5	59,7	36,4
3. Egyéb hitelek			
30/ 2000. (III. 10.) Korm r. kibontakozási és gazdahitelek	36,1	18,1	9,0
7/2000.(II. 29.)FVM rend.1.§ (4)b. Mizo-hitelek		0,3	0,1
14/2001. (II. 23.) FVM rend. alapján felvett tartósítóiipari hitelek	1,8	1,2	0,0
57/2001. (IX. 21.) FVM rend. reorganizációs és agrárlogisztikai hitelek	0,3	0,9	0,4
317/2001.(XII. 29.)Korm.r. családi, kis- és középvállalkozások hitelei	67,1	75,4	72,7
46/2003.(IV. 3.)Korm.r. alapján kedvezőtlen besorolású térségi v.h.		6,3	5,7
3/2003.(I. 24.)FVM rend.271.§ birtokfejlesztési hitelek		2,0	3,2
3/2003. (I. 24.)FVM r. 249-250.§ élelm.termékek előfinansz. h.		13,7	12,1
84/2003 (VII. 22) FVM r. alapján felvett aszályos hitelek		46,4	39,7
6/2004. (I. 22.) FVM rendelet alapján felvett csatlakozási hitelek			203,1
107/2004. (V. 22.) FVM rendelet alapján felvett hitelek Hajdú Bét			2,0

7. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban

A mezőgazdaság pénzügyi és vagyoni helyzetének elemzéséhez három információs rendszert – a Mezőgazdasági Számlák Rendszerét (MSZR), az Agrárgazdasági Kutató Intézetben működő Tesztüzemi Információs Rendszert és az APEH gyorsjelentését – használtuk fel.

7.1. A mezőgazdaság 2004. évi teljesítménye az MSZR alapján

Az MSZR célja: a mezőgazdasági termelők jövedelmi helyzetének a bemutatása és összehasonlíthatóvá tétele. Az MSZR elkészítése minden tagország számára kötelező.

Termelési oldalról a mezőgazdaság 2004-ben kedvező évet zárt. A mezőgazdasági szolgáltatásokkal és a nem mezőgazdasági másodlagos tevékenységekkel számolt kibocsátás volumene számottevően – 22,6%-kal – nőtt az előző évhez képest. A növénytermesztés teljesítménye közel 50%-kal nőtt, az állattenyésztésé viszont 7%-kal csökkent.

A mezőgazdasági termékek teljes kibocsátása folyó alapon 17,9%-kal haladta meg az előző évi szintet. A 2003. évi alacsony bázishoz mérten a folyó termelő-felhasználás értéke igen jelentősen nőtt. 40%-kal bővült a mezőgazdasági termeléshez felhasznált energia mennyisége, s az inflációt meghaladó mértékben emelkedett az ára is. Az átlagosnál nagyobb mértékben növekedett a műtrágya, a talajjavító és a növényvédő szerek ára, valamint az eszközállomány karbantartására fordított költség. A folyó termelő-felhasználás legnagyobb tételét kitevő takarmány-felhasználás az állatlétszámnak megfelelően csökkent, az első félévi igen magas árak miatt azonban értéke mintegy 8%-kal nőtt. Mérsékelten emelkedett a felhasznált vetőmag- és szaporító anyag értéke.

Az MSZR szerint 2004-ben a bruttó hozzáadott érték volumenindexe 147,4%, értékindexe pedig – folyó áron – 110% volt.

Az előzetes MSZR adatok szerint 2004-ben a mezőgazdaságban keletkező nettó vállalkozói jövedelem⁴ 248 milliárd forintot tett ki. Ennek az összegnek a megítélésekor azonban figyelembe kell venni, hogy a nettó vállalkozói jövedelem mintegy 430-440 ezer Éves Munkaerőegység (ÉME) el nem számolt munkabérét is tartalmazza. Márpedig *a képződött nettó vállalkozói jövedelem* ennek *a nem fizetett munkaerőnek a minimál bérét sem fedezi*. Ha azt feltételezzük, hogy az el nem számolt mezőgazdasági munka bérigénye a minimálbérnek csupán 50%-a, akkor a 248 milliárd forint nettó vállalkozói jövedelem 108 milliárd forintra csökkenne.

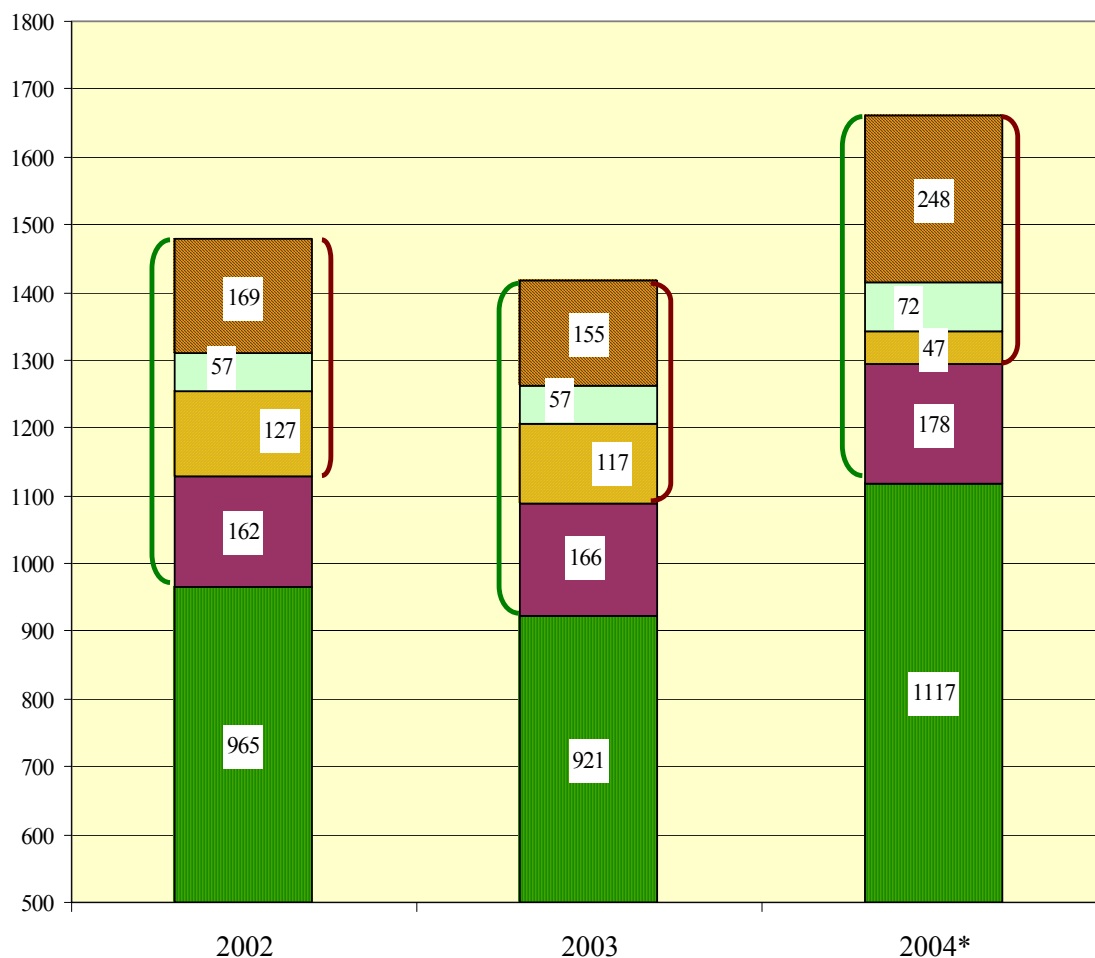
A 2004. évi nettó vállalkozói jövedelem 60%-kal több mint a 2003. évi. A növekedés megítélésénél azt is figyelembe kell venni, hogy az MSZR elszámolás

⁴ A nettó vállalkozói jövedelem a nem fizetett munkaerő jövedelmét is tartalmazza.

eredményszemléletű (a műveleteket a követelések keletkezésének időpontjával tartjuk nyilván, tehát akkor, amikor a követelések bizonyossá, vagy az összeg ismertté válik, s nem akkor, amikor a kifizetések esedékessé válnak). Így elszámolásra került a 2004-ben keletkezett, de pénzügyileg csak 2005-ben realizált támogatási igény is. *(Az elszámolt – de 2004-ben pénzügyileg nem realizált – támogatás nélkül sokkal szerényebb, mindössze néhány százalékos lett volna a növekedés.)*

3. ábra

**A hozzáadott érték és a vállalkozói jövedelem
alakulása a MSZR alapján
(Mrd Ft)**

Bruttó hozzáadott érték

Nettó hozzáadott érték

Nettó vállalkozói jövedelem, amely tartalmazza a nem fizetett munkaerő jövedelmét is

Bérleti díjak, kapott és fizetett kamatok egyenlege

Munkavállalói jövedelem, módosítva az egyéb adók és támogatások egyenlegével

Értécsökkenés

Folyó termelőfelhasználás

* Előzetes adatok

7.2. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a tesztüzemi rendszer eredményei alapján

Az elemzéshez a Tesztüzemi Információs Rendszer 2004. évi adatait használtuk fel. A tesztüzemi rendszerben az adatgyűjtés 1917 üzemet fog át. Az eredményeket az összes megfigyelt üzem termelési és jövedelmezőségi alapadatára építve számítottuk ki. Az adatszolgáltatók közül 1483 egyéni gazdaság, 434 pedig társas vállalkozás volt.

A továbbiakban először elkülönítve vizsgáljuk az egyéni, illetve a társas vállalkozások gazdálkodását, majd összehasonlítjuk a két csoport eredményeit, végül pedig összesített eredményeket közlünk (amelyek összevontan tartalmazzák az egyéni és a társas gazdaságok mutatószámait). Hangsúlyozzuk: a beszámolóban szereplő minden adat csakis a vállalkozások tágabb értelemben vett mezőgazdasági tevékenységére vonatkozik, s figyelmen kívül hagyja az esetleges ipari, kereskedelmi és nem mezőgazdasági szolgáltató tevékenységeket.

2004. a földalapú támogatások vonatkozásában rendkívüli év volt. A gazdálkodók csak hónapokkal a mérlegforduló napja után realizálták a támogatások nagyobbik részét. Ez nagyon sok esetben likviditási gondokat okozott. A tesztüzemi adatokat eddig kizárólag eredmény-szemléletben adtuk közre – azaz a támogatásokat a realizálás időpontjától függetlenül az igénylés évében tüntettük fel –, most kivételesen néhány fontosabb mutatót pénzforgalmi szemléletben is közlünk, ezek az eredmények ugyanis ebben a speciális évben jobban tükrözik a termelők pénzügyi-likviditási helyzetét.

7.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelmezősége

A felmérésben 1483 egyéni gazdaság⁵ szerepelt. Ez a minta a 2003. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) keretében regisztrált, 2 európai méretegységénél (EUME) nagyobb egyéni gazdaságokat reprezentálja, amelyek száma 87 ezret tett ki. A vizsgált 87 ezer gazdaság az összes egyéni gazdaság⁶ által használt földterület 80%-át művelte, illetve az összes standard fedezeti hozzájárulás (SFH) 70%-át állította elő. A vizsgálat tehát – az EU előírásainak megfelelően – csak a nagyobb, árutermelésre alkalmas méretű gazdaságokra terjedt ki. Az eredmények értékelésekor figyelembe kell venni, hogy az ilyen méretű vállalkozások általában sikeresebbek, mint a kisebbek.

A gazdaságok átlagos területe 26,3 hektár volt (ennek 38%-át bérleményként használták), egy gazdaságban 1 fő éves munkaerőegységet (ÉME) foglalkoztattak, 17,7 millió Ft értékű eszközállománnyal (a saját termőföld értékét is beszámítva). A

⁵ Ide tartoznak az őstermelők, az egyéni vállalkozók, illetve az ún. összevont – adózási, illetve a támogatási rendszerrel összefüggő okok miatt formailag részekre osztott („szétíratott”), de ténylegesen egységes vállalkozásként működő és a tesztüzemi rendszerben is egy egységként kezelt – gazdaságok.

⁶ Ezek száma az GSZÖ adatai szerint csaknem 766 ezer volt.

korábbi évekhez hasonlóan a felmérésből az állapítható meg, hogy *az egyéni gazdálkodók tevékenységéből összességében csak szerény mértékű haszon származott. Ha a nem fizetett (családi) munkaerőre a minimálbért mint személyi jellegű ráfordítást elszámolnánk, akkor a gazdálkodás eredménye minimális lenne (4,8 ezer Ft/ha.).*

Egy hektár mezőgazdasági területre 29570 Ft, egy munkaerőegységre 702 ezer Ft, egy gazdaságra pedig 742 ezer Ft adózás előtti eredmény jutott átlagosan. *Az egységnyi mezőgazdasági területre jutó adózás előtti eredmény mintegy 3-szor nagyobb a 2003. évinél.* 100 Ft termelési értékre 11,1 Ft adózás előtti eredmény jutott, az ösztöke jövedelmezősége 5,0%, a saját tőkéé pedig 5,1% volt. Az adózás előtti eredmény és a személyi jövedelmek együttes összegéből 1124 ezer Ft jut egy éves munkaerőegységre (munkajövedelmezőségi mutató).

Bár a fenti mutatók értéke az utóbbi éveket tekintve a legjobb, *a jövedelmezőségi helyzetről festett képet azonban két körülmény is kedvezőtlenül befolyásolja. Egyrészt a kimutatott eredmények valójában az elvárható személyi jövedelem egy részét is magukban foglalják,* hiszen a ténylegesen elszámolt bérköltség az egyéni gazdaságokban mindössze 421,6 ezer Ft/év – csupán 35,1 ezer Ft/hó – volt munkaerő-egységenként. Így az egyéni gazdaságok átlagában a kigazdálkodott bruttó eredmény nagy része szükségképpen a személyes fogyasztást, s nem a termelés fejlesztését szolgálta⁷. *Másrészt a kimutatott eredményben a 2005-ben realizált támogatások is el vannak számolva. Ha ezeket a támogatásokat nem vesszük figyelembe, akkor* egy hektár mezőgazdasági területre csupán 9760 Ft, egy munkaerőegységre 232 ezer Ft, egy gazdaságra pedig 245 ezer Ft adózás előtti eredmény jut. Ezek *a jövedelem-mutatók* – ha kevéssel is, de – *elmaradnak a kedvezőtlen 2003-as értékektől* (10,3 ezer Ft/ha; 235,8 ezer Ft/ÉME), sőt a 2002-es jövedelemszint (22,8 ezer Ft/ha; 510,7 ezer Ft/ÉME) felét sem érik el.

A beruházási támogatások csökkenésével a beruházások is visszaestek. A vizsgált üzemekben átlagosan 1192 ezer Ft értékű bruttó beruházást hajtottak végre. Ez az előző évinek a 81%-a. A képet tovább árnyalja, hogy a csökkenő bruttó beruházások csupán az értékcsökkenést kompenzálták, illetve a selejtezett/értékesített eszközök pótlását szolgálták. A gépek, berendezések, járművek beruházásai az összes bruttó beruházás 34,3%-át tették ki, ingatlanokba 33%-os arányban ruháztak be a termelők, míg a tenyészállatok állománya 8,7%-kal nőtt. A befejezetlen beruházások részesedése 17,3% volt.

⁷ Részben a fogyasztási célra történő pénzkivonás miatt van tetemes különbség az adózás előtti, illetve a mérleg szerinti eredmény között.

**Az egyéni gazdaságok eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület /MT/)**

Megnevezés	Érték	Megoszlás,%
Bruttó termelési érték	267,70	100,00
Bruttó termelési érték (korrigált*)	247,88	-
Ebből: értékesítés nettó árbevétele	200,13	74,76
ebből: szántóföldi növénytermesztés	75,57	28,23
állattenyésztés	78,60	29,36
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	34,41	12,85
egyéb bevételek	53,56	20,01
aktivált saját teljesítmények	14,00	5,23
Üzemi költségek összesen	233,14	100,00
Ebből: anyagköltség	118,67	50,90
ebből: vásárolt vetőmag, szaporítóanyag	12,74	5,46
műtrágyák	11,41	4,89
növényvédő szerek	11,94	5,12
állatvásárlás	10,33	4,43
takarmányvásárlás	34,50	14,80
hajtó- és kenőanyag	18,31	7,85
személyi jellegű ráfordítások	22,39	9,60
ebből: bérköltségek	17,55	7,53
értékcsökkenési leírás	34,27	14,70
Üzemi tevékenység eredménye	34,56	
Adózás előtti eredmény	29,57	
Adózás előtti eredmény (korrigált)	9,76	
Adózás előtti eredmény, ezer Ft/üzem	741,64	
Adózás előtti eredmény, ezer Ft/üzem (korrigált)	244,68	
Mérleg szerinti eredmény	10,08	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség,%	11,05	
Össztőke-jövedelmezőség,%	5,00	
Sajátőke-jövedelmezőség,%	5,12	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	1 123,65	

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

Az egyéni gazdaságok forrásszerkezete jelentősen megváltozott 2004-ben. A hosszú lejáratú kötelezettségek értéke 32%-kal (50,6 ezer Ft/ha-ra), a rövid lejáratúaké pedig 16%-kal nőtt. A tulajdonosoktól kapott kölcsönök (hátrasorolt kötelezettségek) értéke is 59%-kal (51,8 ezer Ft/ha-ra) növekedett. **A kötelezettségek**

emelkedése egyrészt a kieső beruházási támogatásokat pótolta, másrészt a forgóeszközök finanszírozását is szolgálta. Az 1 ha-ra jutó forgóeszköz-érték 9%-kal (156,8 ezer Ft/ha-ra) gyarapodott. Ezzel párhuzamosan a saját tőke aránya 85,3%-ról 81,9%-ra csökkent.

Annak ellenére, hogy az utóbbi években már jelentősen nőtt az egyéni gazdaságok eladósodottsága, továbbra is igaz az a megállapítás: a hitelfelvételhez szükséges saját források hiányában, illetve a hitelekhez való hozzájutás további nehézségei miatt (az elérhető jövedelmezőséghez képest nagy kamatterhek, bonyolult ügyintézés, erős vagyoni biztosítékok szükségessége) **a gazdálkodók többsége kénytelen önfinanszírozó képességéhez igazítani tevékenységét.** Mindez főként a kisebb méretű gazdaságokra érvényes. A kis mértékű eladósodottság csökkenti ugyan a vállalkozással járó kockázatokat, korlátozza viszont a fejlődés ütemét és akadályozza a versenyképes méretű és felszereltségű üzemek nagyobb arányú létrejöttét.

A gazdálkodás eredményességét átfogóan jellemző jövedelmezőségi mutatókat a gazdaságok ökonómiai mérete⁸ szerint képzett csoportokban vizsgálva **továbbra is a nagyobb méretű egyéni gazdaságok fölénye tapasztalható.**

A nagyméretű egyéni gazdaságok 122,9 hektár mezőgazdasági területet műveltek és 29 számosállatot tartottak. A kis méretkategóriába tartozóknál ugyanezen jellemzők értéke: 13,4 hektár, illetve 4,5 számosállat. A termelés szerkezetét vizsgálva szembevetendő, hogy a kisméretű üzemekben jelentősebb a munkaintenzív ágazatok (zöldség, szőlő, gyümölcs) bevételi aránya (19%), mint a nagyméretűekben (12%). A nagyméretű gazdaságok viszont intenzívebb szántóföldi növénytermesztési és állattenyésztési tevékenységükkel (főleg sertés- és baromfitartással) érik el, hogy az 1 hektárra jutó bevételük 12,2%-kal meghaladja a kisméretűekét (az egyéb bevételek között szereplő termelési agrártámogatásokból is 22%-kal többet kapnak hektáronként). A nagyok területegységre vetített termelési költségei 10%-kal kisebbek a kis méretű gazdaságokéinál. Ezen okok következtében **a nagyméretűek kategóriájában az egy hektárra jutó üzemi eredmény 4,2-szeresen múlja felül a kis méretcsoportba sorolt gazdaságokét.** Utóbbiak kategóriájában a mérleg szerinti eredmény (az adózott eredményt csökkentve a személyi célra történő pénzkivonással) negatív előjelű.

⁸ A gazdaság ökonómiai mérete (az általunk alkalmazott csoportosítás szerint, amely gyakorlati okokból eltér az EU méretkategóriáitól):

kicsi, ha	SFH-ja nem haladja meg a 2,5 millió Ft-ot,
közepes, ha	SFH-ja nagyobb, mint 2,5 millió Ft, de nem haladja meg a 7 millió Ft-ot,
nagy, ha	SFH-ja nagyobb 7 millió Ft-nál.

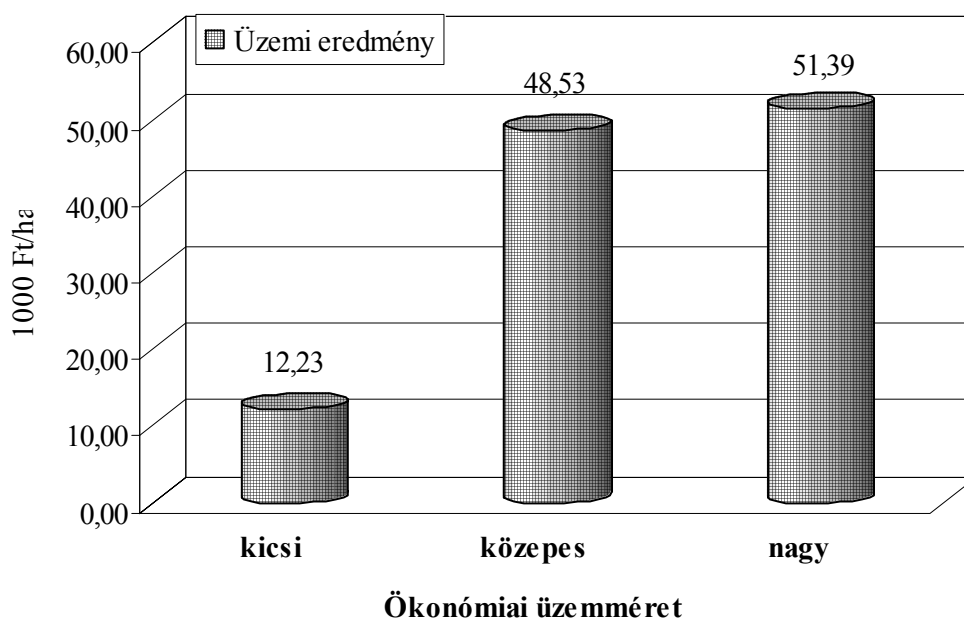
**A méretkategóriák szerinti üzemszámok jövedelmezőségi mutatói
az egyéni vállalkozásokban**

Megnevezés	Mérték- egység	Méretkategóriák (1000 Ft SFH)		
		kicsi ≤2500	közepes >2500 – 7000	nagy >7000
Üzemszám a mintában	–	351	559	573
Üzemszám az alapsokaságban	–	66 655	15 056	5 416
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	13,40	41,58	122,88
Számosállat	db/üzem	4,53	9,82	29,02
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	262,50	263,86	278,29
Bruttó termelési érték (korrigált*)	1000 Ft/ha	244,13	243,65	256,89
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	250,27	215,33	226,89
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	12,23	48,53	51,39
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha	8,95	44,14	43,56
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1000 Ft/ha	-9,42	23,94	22,16
Adózás előtti eredmény	1000Ft/üzem	119,96	1 835,53	5 352,02
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1000Ft/üzem	-126,24	995,38	2 722,97
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség	%	3,41	16,73	15,65
Össztőke-jövedelmezőség	%	1,57	7,40	8,94
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	1,26	8,18	10,11
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	496,26	1 692,29	2 419,22

*2005-ben realizált támogatások nélkül.

A nagyméretű gazdaságok alapvető előnye – kissé leegyszerűsítve – *a sikeresebb költséggazdálkodásban rejlik*: a nagyobb méret lehetővé teszi számukra a munkaerő hatékonyabb foglalkoztatását és az eszközök jobb kihasználását, valamint azt, hogy kevesebb külső szolgáltatást vegyenek igénybe (a gépi munkákat ugyanis jórészt saját maguk is el tudják végezni, viszonylag olcsón). E tényezők hatására fajlagos költségeik kedvezőbbek lesznek. A közepes méretű egyéni gazdaságok eredményei a két szélső kategória által megszabott határértékek között találhatók, de inkább a nagyokéihoz állnak közelebb.

Az üzemméret és a jövedelmezőség kapcsolata az egyéni gazdaságokban

A nagyméretű gazdaságok 1 hektárra vetített bruttó beruházása a kisméretűekének több mint a másfélszeresét – 2003-ban még csaknem a háromszorosát – tette ki. A kisméretűek nettó beruházása 2004-ben is negatív előjelű volt. Amíg tehát *a nagy egyéni gazdaságok képessé váltak eszközállományuk korszerűsítésére, s befektetéseik ténylegesen a bővítést és kevésbé az elöregedett eszközök cseréjét szolgálták, addig a kisméretű gazdaságok még ezt az utóbbi célt sem tudták megvalósítani.* A dinamikusabb fejlesztés hatására a nagyméretű gazdaságok adósságállományának 1 hektárra vetített értéke jóval nagyobb, mint a kiscgazdaságoké (a hosszú lejáratú kötelezettségek fajlagos értéke esetében pl. 2,3:1 az arány).

Az egyéni gazdaságok jövedelemalakulását a tevékenység iránya (a jellemző termelési profil) szerint vizsgálva megállapítható: a kulcsmutatónak tekinthető sajáttőke-jövedelmezőség alapján *a jövedelmezőségi lista élén az árunövény-termesztő gazdaságok vannak.* 1 hektárra jutó adózás előtti eredményüket 2003-hoz képest megkétszerezték. Ha azonban nem vesszük figyelembe a vizsgált naptári év után realizált támogatásokat, akkor az eredményük 2,6 ezer Ft-tal csökkent. A lista második helyén a szarvasmarha- és juhtartó (állattenyésztés I.) gazdaságok állnak. Őket a sertés- és baromfitartó (állattenyésztés II.) gazdaságok követik.

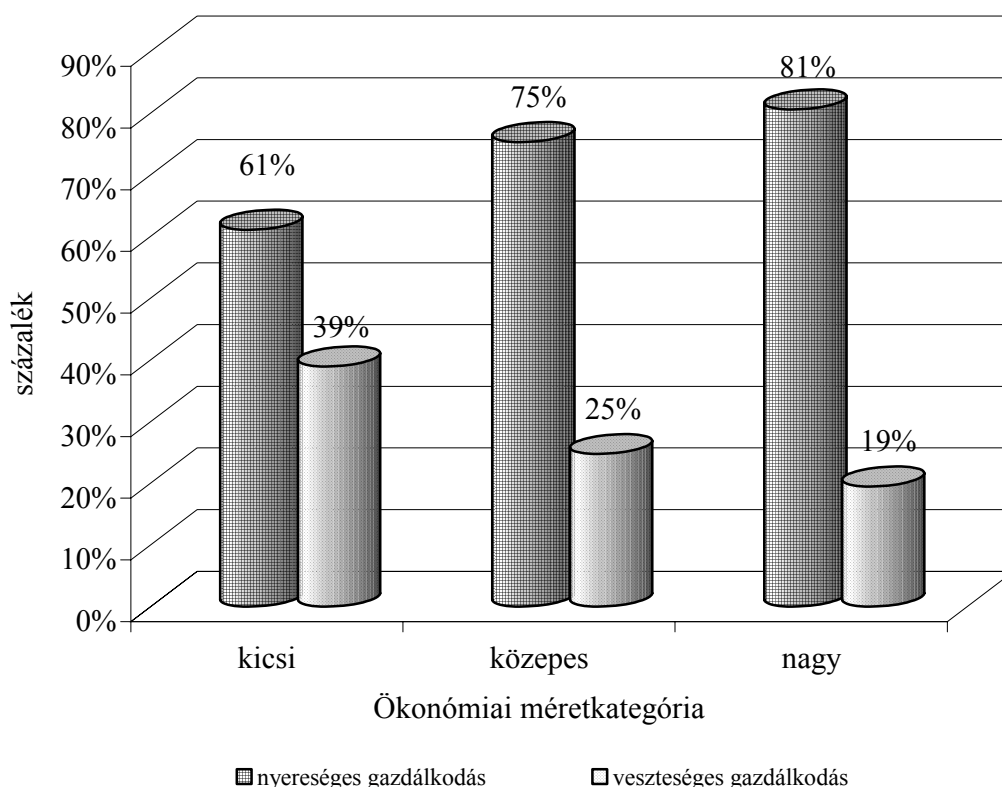
A tesztüzemi rendszer e gazdaságokra jelentős szerkezeti változást jelez: *az abraktarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok 25%-a „kiesett” a tesztüzemi mintából (abbahagyta a termelést).* A megváltozott pontos szerkezet csak a 2005-ös GSZÖ alapján lesz kimutatható.

A jövedelmezőségi listán a vegyes profilú gazdaságok, majd a szőlő- és gyümölcsstermelők következnek, s a **sort a kertészeti gazdaságok zárják, negatív eredménnyel.** Ez arra hívja fel a figyelmet: a magyar kertészeti gazdaságok egyenlőre nem tudják felvenni a versenyt a tagállamiakkal.

Az egyéni gazdaságok jövedelmezőségi helyzetének vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül, hogy az átlagértékek nagyon erős szóródást takarnak. Számításaink szerint a vizsgált sokaságban a mérleg szerinti eredmény az üzemek 64,7%-ánál pozitív (illetve nulla), 35,3%-ánál pedig negatív előjelű volt. A nyereséges gazdaságok átlagosan 1018,6 ezer Ft hasznot (mérleg szerinti eredményt), a veszteségesek viszont 1153,8 ezer Ft ráfizetést könyveltek el. Amíg azonban a legkisebb méretkategóriájú gazdaságoknak csak a 61,1%-a volt képes nyereségesen gazdálkodni, addig a legnagyobbak között ez az arány már 80,5% volt.

5. ábra

Az egyéni gazdaságok nyereséges és a veszteséges üzemeinek aránya méretkategóriák szerint
(a mérleg szerinti eredmény alapján)

A termelési irány szerinti üzemcsoportok jövedelmezőségi mutatói

Megnevezés	Mérték-egység	Termelési irány					
		Árunövény	Állatteny. I.	Állatteny. II.	Ültetvény	Zöldség	Vegyes
Üzemszám a mintában	–	850	89	76	127	36	305
Üzemszám az alapsokaságban	–	33 837	5 295	3 548	13 357	5 167	25 924
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	193,68	205,48	3 623,66	514,81	1 165,57	224,41
Bruttó termelési érték (korrigált*)	1000 Ft/ha	171,90	189,63	3 606,85	499,33	1 150,08	206,37
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	155,79	171,10	3 450,81	481,65	1 104,55	202,92
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	37,88	34,38	172,85	33,16	61,02	21,49
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha	33,71	33,16	126,39	23,59	-8,58	18,87
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1000 Ft/ha	11,93	17,31	109,58	8,11	-24,06	0,84
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/üzem	1 247,07	1 060,99	803,19	228,26	-38,94	428,34
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1000 Ft/üzem	441,49	553,87	696,39	78,45	-109,28	19,02
Term.-ért.-arányos jövedelmezőség	%	17,4	16,14	3,49	4,58	-0,74	8,41
Össztőke-jövedelmezőség	%	7,56	6,94	5,28	1,58	1,64	3,56
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	8,14	7,82	5,43	1,25	-0,28	3,67
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	1 912,66	1 562,17	1 158,21	628,40	334,57	843,13

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

Az egyéni gazdaságok legjobb 25%-ában⁹ 93,1 ezer Ft-ot tett ki az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó adózás előtti eredmény, míg a leggyengébb 25% esetében hektáronként 54,6 ezer Ft volt a veszteség.

19. táblázat

Az egyéni gazdaságok legjobb (felső negyed) és leggyengébb (alsó negyed) 25%-ának jellemzői

Mutató	Mértékegység	Felső negyed	Alsó negyed	Összes gazdaság
Üzemszám a mintában	–	370	371	1 483
Üzemszám az alapsokaságban	–	3 983	3 8519	87 127
Standard fedezeti hozzájárulás	1000 Ft/üzem	10 380,42	1 890,37	2 464,23
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	112,81	16,40	25,08
Eszközérték	1000 Ft/ha MT	566,12	946,11	705,24
Állatállomány	sz.á./100 ha MT	19,35	39,14	27,78
Búzahozam	t/ha	5,44	4,62	5,09
Tejhozam	l/tehén	5 052,01	2 823,82	4 011,38
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha MT	296,83	264,99	267,70
Nettó beruházás	1000 Ft/ha MT	14,24	-19,65	-1,11
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha MT	93,08	-54,60	29,57
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/üzem	10 500,38	-895,52	741,64
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha MT	56,11	-54,94	10,08
Cash-flow	1000 Ft/üzem	9 239,02	-6,02	1 112,15
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	20,91	-7,36	5,12

Az üzemek között nagyon nagy jövedelmi eltérések vannak. Ezek a nagy eltérések 2001-ig visszatekintve állandósulni látszanak. Így továbbra is igaz az megállapítás, hogy *a gazdálkodási színvonal kiegyenlítetttségének növelésében még óriási tartalékok vannak.* A gazdálkodók képességei és szakismeretei egyre nagyobb szerepet fognak játszani az eredményességben, továbbképzésükre, szaktanácsokkal történő ellátásukra tehát nagy figyelmet kell fordítani.

7.2.2. A társas vállalkozások jövedelmezősége

A 2004. évi felméréshez 434 társas vállalkozás (jogi személyiség nélküli, illetve jogi személyiségű gazdasági társaság, szövetkezet) szolgáltatott adatokat. A minta által reprezentált alapsokaság üzemszáma 5387 – a GSZÖ keretében

⁹ A "legjobb", illetve a „leggyengébbek” csoportjának kialakítása úgy történt, hogy az egy üzemre jutó adózás előtti eredmény alapján sorba rendezett üzemek összességét kvartilisekre (negyedekre) bontottuk, s a továbbiakban a két szélső kvartilist vizsgáltuk.

regisztrált összes társas vállalkozás mintegy 70%-a –, amelyek azonban a szektor SFH-jának több mint 99%-át állítják elő, illetve a földterületet is ilyen arányban használják.

A vizsgált társas vállalkozások által használt átlagos terület 517,2 hektár volt, ezt csaknem teljes egészében (98%-ban) bérelték. A területhez átlagosan 234,5 millió Ft értékű eszközállomány tartozott, az eszközök 1 hektár mezőgazdasági területre jutó értéke: 592,6 ezer Ft. Egy üzem átlagosan 15 ÉME-t foglalkoztatott.

A társas vállalkozások mezőgazdasági tevékenységükkel hektáronként 490 ezer Ft bruttó termelési értéket állítottak elő, 458 ezer Ft költséggel, vagyis az ún. üzemi eredmény hektáronként 32,1 ezer Ft-ot tett ki. Ez az előző év negatív eredményéhez képest 34,3 ezer Ft növekedés hektáronként. Az üzemi eredményből levonva a pénzügyi műveleteknek (a jelentős hitelterhekkel összefüggő) veszteségeit (17,7 ezer Ft/ha!), s hozzáadva a szokásos vállalkozási tevékenységtől független bevételek és kiadások egyenlegét (2,2 ezer Ft/ha), 16,6 ezer Ft/ha adózás előtti eredményt kapunk. ***Az adózott, illetve a mérleg szerinti eredmény is pozitív előjelű volt*** (az utóbbinak az értéke 11,5 ezer Ft/ha, illetve 4541,1 ezer Ft/üzem). 100 Ft termelési értékre 3,4 Ft, a saját tőke 100 forintjára 5,4 Ft adózatlan eredmény jutott. Az ún. munkajövedelmezőségi mutató (az adózás előtti eredmény és a személyi jövedelmeknek az éves munkaerőegységre jutó összege) értéke: 1889,1 ezer Ft/ÉME.

Ezek látszólag kiemelkedő eredmények ugyan, de ***ha*** az egyéni gazdaságokhoz hasonlóan ***a 2005-ben realizált támogatásokat nem vesszük figyelembe, a társas gazdaságok már veszteséget mutatnak*** (-6,2 ezer Ft/ha, -2441 ezer Ft/üzem).

A társas vállalkozások saját tőkéjének aránya 2004-ben 6 százalékponttal (52,4%-ra) csökkent, de még elegendő volt arra, hogy a befektetett eszközöket teljes mértékben (illetve ezen túl még a forgóeszközök egy csekély részét is) saját tőkével tudják finanszírozni (tőkeellátottság: 93,4%). A fennálló kötelezettségek egy gazdaság átlagában 107,4 millió Ft-ot tettek ki, amelynek 49,6%-a rövidlejáratú kötelezettség. A nettó (a követelések és a pénzeszközök értékével csökkentett) kötelezettségek is csaknem 66 millió Ft-ra rúgtak.

A rövid- és hosszúlejáratú hitelek arányának kedvező változása 2003 után ***2004-ben is folytatódott.*** A hosszú lejáratú kötelezettségek egy hektárra vetített értéke 43%-kal (118,9 ezer Ft/ha-ra), a rövid lejáratúaké 20%-kal nőtt (134,5 ezer Ft/ha-ra), a kötelezettségek összesen értéke pedig 31%-kal emelkedett (271,5 ezer Ft/ha-ra). Ez a nagy mértékű növekedés csökkentette a saját tőke arányát az előző bekezdésben említett szintre.

A dinamikus eladósodottsági mutató szerint a képződő cash-flow (a mérleg szerinti eredmény és az értékcsökkenési leírás együttes összege) 3,5 év alatt tenné lehetővé a nettó kötelezettségek törlesztését. A likviditási mutatók értéke még elfogadható: a rövidlejáratú kötelezettségek 80%-át gyorsan mobilizálható eszközök (követelések és pénzeszközök) fedezik, az összes forgóeszköz-állomány pedig a

rövidlejáratú kötelezettségeknek csaknem a kétszerese (1,9). Mindez összességében még nem mutat riasztó képet a társas vállalkozások pénzügyi önállóságáról, illetve a pénzforgalom egyensúlyáról, aggodalomra ad okot azonban az a tény, hogy a gazdaságok a tartozások visszafizetésére kénytelenek fordítani szabad forrásaik nagy részét, miközben ezekre a fejlesztésekhez is égetően szükségük lenne.

20. táblázat

**A társas vállalkozások eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület (MT))**

Megnevezés	Érték	Megoszlás,%
Bruttó termelési érték	490,07	100,00
Bruttó termelési érték (korigált*)	467,27	-
Ebből: értékesítés nettó árbevétele	379,76	77,49
ebből: szántóföldi növénytermesztés	98,44	20,09
állattenyésztés	157,19	32,08
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	24,67	5,03
mezőgazdasági szolgáltatások	30,21	6,16
egyéb bevételek	65,65	13,40
aktivált saját teljesítmények	44,66	9,11
Üzemi költségek összesen	458,01	100,00
Ebből: anyagköltség	208,94	45,62
ebből: vásárolt vetőmag, szapor.anyag	13,36	2,92
műtrágyák	16,22	3,54
növényvédő szerek	16,98	3,71
állatvásárlás	9,72	2,12
takarmányvásárlás	70,67	15,43
hajtó- és kenőanyag	26,62	5,81
személyi jellegű ráfordítások	74,63	16,29
ebből: bérköltségek	49,49	10,81
értékcsökkenési leírás	35,22	7,69
Üzemi tevékenység eredménye	32,06	
Pénzügyi műveletek eredménye	-17,65	
Adózás előtti eredmény	16,63	
Adózás előtti eredmény (korigált)	-6,17	
Mérleg szerinti eredmény	11,49	
Egy gazdaságra jutó mérleg szerinti eredmény, ezer Ft/üzem	4 541,10	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség,%	3,39	
Össztőke-jövedelmezőség,%	6,28	
Sajátőke-jövedelmezőség,%	5,36	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	1 889,10	

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

Az összes társas vállalkozás átlagában az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó bruttó beruházás értéke 87,8 ezer Ft, a nettó beruházásé pedig 17 ezer Ft volt (a 2003-as adatokhoz képest 8, illetve 38%-os csökkenés). A nettó beruházás mutatószáma azt jelzi: **a gazdaságok nominálisan jóval többet ruháztak be annál, mint amennyivel meglevő befektetett eszközállományuk értéke csökkent.** A bruttó beruházás legnagyobb része (25,7%) gépbeszerzésre irányult, míg az ingatlan-beruházások 19,5%-os hányadot képviseltek. Számottevő arányú a tenyészállat-állomány növelésére fordított befektetés (22,7%), a befejezetlen beruházások részaránya pedig 22,3%-ot tett ki. 2003-ban elsősorban a gépberuházásokat részesítették előnyben, 2004-ben viszont a beruházások közel azonos arányban oszlottak meg az egyes állóeszköz-csoportok között.

A jövedelmezőséget az SFH-val kifejezett üzemméret¹⁰ függvényében vizsgálva megállapítható: a vállalkozások mérettől függetlenül nyereségesek voltak. A kisméretű vállalkozásokra a szőlő- gyümölcs- és zöldségtermelés, valamint a baromfitartás a meghatározó, az egy hektárra jutó termelési érték ebben a csoportban a legmagasabb, s adózás előtti fajlagos eredményük közel azonos a legnagyobb méretű gazdaságokéval (18,3 ezer Ft/ha). A közepes és a nagy gazdaságok tevékenységszerkezete nagyjából hasonló. E két csoportot együtt vizsgálva: azonos fajlagos termelési értékkel – a méretből adódó kedvező költséggazdálkodás következtében – **a nagy gazdaságok adózás előtti eredménye sokkal nagyobb** (4,6 illetve 19,7 ezer Ft/ha). Ugyanez érvényes a saját tőkére vetített nyereségre is.

A társas vállalkozásokban is **igen erős az eredmények szóródása.** A mérleg szerinti eredmény alapján a társas vállalkozások 66%-a nyereséges (vagy az eredmény nulla), egy üzemre átlagosan 13,2 millió Ft nyereség jut. A veszteséges vállalkozásokban átlagosan 12,3 millió Ft a ráfizetés. Minden méretcsoportban nyereséges, illetve veszteséges vállalkozások egyaránt akadnak. A veszteségesek számaránya a legkisebb méretkategóriában a legnagyobb (37%), a középső és nagy méretkategóriára 32,3%-os, illetve 22,7%-os érték adódik. A kép a korábban már említett pénzforgalmi korrekcióval azonban sokkal kedvezőtlenebb: ekkor a gazdaságok csupán 37%-a mutatna ki nyereséget. A társas vállalkozások legjobb 25%-a 1 hektárra vonatkoztatva 46,1 ezer Ft adózás előtti eredményt ért el, míg a leggyengébbek hektáronként 57 ezer Ft veszteséget voltak kénytelenek elkönyvelni.

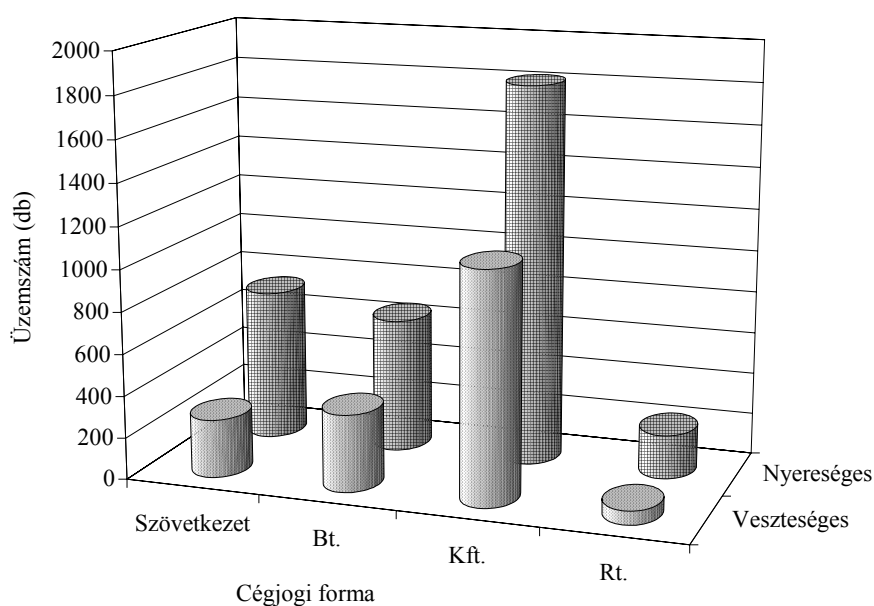
¹⁰ Az *ökonómiai üzemméret* alapján a 434 társas vállalkozás közül 173 került a kis méretkategóriába (az SFH nem nagyobb, mint 20 millió Ft), 119 a közepes (az SFH nagyobb, mint 20 millió, de legfeljebb 80 millió Ft), 142 pedig a nagy méretkategóriába (az SFH nagyobb, mint 80 millió Ft) tartozott. Az egyes méretkategóriák üzemszáma az alapsokaságban: 3661, 871, 855.

A méretkategóriák szerinti üzemszámok jövedelmezőségi mutatói a társas vállalkozásokban

Megnevezés	Mérték-egység	Méretkategóriák (1000 Ft SFH)		
		kicsi ≤20000	közepes >20000 – 80000	nagy >80000
Üzemszám a mintában	–	173	119	142
Üzemszám az alapsokaságban	–	3 662	871	855
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	84,89	461,49	1 660,27
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	533,10	483,70	482,45
Bruttó termelési érték (korrigált*)	1000 Ft/ha	508,46	458,79	460,65
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	502,12	462,47	447,08
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	30,98	21,22	35,36
Pénzügyi műveletek eredménye	1000 Ft/ha	-18,97	-18,47	-17,13
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha	8,52	1,95	14,83
Mérleg szerinti eredmény	1000Ft/üzem	723,32	898,032	24 601,13
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség	%	3,44	0,95	4,08
Össztőke-jövedelmezőség	%	4,83	3,96	7,67
Saját-tőke-jövedelmezőség	%	4,95	1,24	7,02
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	1 380,12	1 528,73	2 120,24

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

Nyereséges és veszteséges társas vállalkozások száma cégjogi formák szerint (a mérleg szerinti eredmény alapján)

Az egyes cégjogi formák szerint is eltérő mértékben oszlik meg a nyereséges, illetve veszteséges gazdaságok száma: a nyereségesen gazdálkodók aránya a részvénytársaságok esetében a legmagasabb, míg a veszteségeseké a betéti társaságokban.

7.2.3. Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezőségének összehasonlítása

Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezősége közvetlenül nem hasonlítható össze egymással. Figyelembe kell venni azt a már említett körülményt, hogy az egyéni gazdaságok nem számolják el költségként a családtagok munkaidő-teljesítménye után járó indokolt bértömeget (2004-ben az egyéni gazdaságokra 1 hektárra vetítve 22,4 ezer Ft személyi jellegű ráfordítást számoltunk el, a társas vállalkozásokra pedig 74,6 ezer Ft-ot). Az egyéni gazdaságban dolgozó családtagok személyi jövedelmének egy része tehát a könyvelésben kimutatott eredményben jelenik meg. ***Az összehasonlíthatóság csak korrekcióval teremthető meg, amelynek során a két szektorban felmerült munkaidő-teljesítményekre azonos költségtételt számítunk fel.*** Azt a megoldást választottuk, hogy az egyéni gazdaságok könyvelésében a családtagok részére elszámolt személyi ráfordítások (bérek, bérjellegű juttatások és azok közterhei) helyett a tesztüzemi társas vállalkozások személyi ráfordításaival számoltunk (1960,1 ezer Ft/ÉME). Ez a korrekciós érték az egy évvel ezelőttihez képest 13%-kal nagyobb.

A korrekció hatására a háromszorosára nőttek az egyéni gazdaságok személyi ráfordításai, amelyek az üzemi költségeket 19,5%-kal növelték.

A két szektor közötti összehasonlítható adatokat a következő táblázat utolsó két oszlopa tartalmazza.

A társas vállalkozásokban a mezőgazdasági területegységre vonatkoztatott termelési érték 83%-kal, az üzemi költség pedig 64,4%-kal volt nagyobb, mint az egyéni gazdaságokban. Ez az eltérés kisebb részben a különböző mezőgazdasági tevékenységek eltérő fajlagos bevételeivel indokolható (a növénytermesztésben 30,3%-os, az állattenyésztésben pedig már kétszeres az előny a társas vállalkozások javára, míg a zöldség-gyümölcs-, szőlő- és bortelemelésben az egyéni 1 hektárra jutó bevételei 1,4-szer nagyobbak). A különbség döntően az állattenyésztés intenzitásából adódik: a társas vállalkozások haszonállat-sűrűsége ugyanis nagyobb, mint az egyéni gazdaságoké. A nagy különbséghez az is hozzájárul: a társas vállalkozásokban az egyéb mezőgazdasági tevékenységek (mezőgazdasági szolgáltatások, mezőgazdasági termékek kereskedelme, stb.) fajlagos bevételeinek értéke az egyéni gazdaságokénak a többszöröse.

Azt is figyelembe kell venni: az egyéb bevételek között szereplő ***agrártámogatásokból*** (a bevételként el nem számolható beruházási támogatásokat figyelmen kívül hagyva) ***a társas vállalkozások egységnyi területre 1,4-szer nagyobb összeghez jutottak.*** Ennek pedig az az oka, hogy a társas vállalkozások

területegységenként is nagyobb kamattámogatást kapnak, mint a hitellehetőségekkel kevésbé élni tudó egyéni gazdaságok.

22. táblázat

Az egyéni és a társas vállalkozások összehasonlító mutatói

Mutatók	Mértékegység	Egyéni gazdaságok		Társas vállalkozások
		korrekció nélkül	korrekcióval	
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha MT	267,70	267,70	490,06
Bruttó termelési érték (korrigált*)	1000 Ft/ha MT	247,88	247,88	467,27
Értékesítés nettó árbevétele	1000 Ft/ha MT	200,13	200,13	379,76
Ebből: szántóföldi növ. term.	1000 Ft/ha MT	75,57	75,57	98,44
állattenyésztés	1000 Ft/ha MT	78,60	78,60	157,19
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	1000 Ft/ha MT	34,41	34,41	24,67
egyéb mg.-i tevékenységek	1000 Ft/ha MT	4,50	4,50	30,21
Egyéb bevételek	1000 Ft/ha MT	53,56	53,56	65,63
Aktivált saját teljesítmények	1000 Ft/ha MT	14,00	14,00	44,66
Üzemi költségek összesen	1000 Ft/ha MT	233,14	278,87	458,01
Ebből: anyag jell. ráfordítások	1000 Ft/ha MT	118,67	118,67	208,94
személyi jell. ráfordítások	1000 Ft/ha MT	22,39	68,12	74,63
igénybe vett szolg. költs.	1000 Ft/ha MT	34,21	34,21	65,58
ún. egyéb ráfordítások	1000 Ft/ha MT	21,02	21,02	27,13
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha MT	34,56	-11,17	32,05
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha MT	29,57	-16,16	16,62
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1000 Ft/ha MT	9,76	-35,97	-6,17
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha MT	10,08	-35,65	11,47
Term. érték-arányos jöv.-ség	%	11,05	-6,04	3,39
Össztőke-jövedelmezőség	%	5,00	-1,49	6,28
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	5,12	-2,80	5,36
Munka-jövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	1 123,65	851,31	1 888,78
Cash-flow	1000 Ft/ha MT	44,35	-3,00	46,69

Megjegyzés: a korrekció által érintett tételek félkövér szedéssel jelennek meg.

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

A költségszerkezet eltéréseit vizsgálva megállapítható: a társas gazdaságok személyi ráfordításainak területegységre vetített összege 10%-kal haladja meg az egyéni gazdaságok korrigált mutatóját. Egységnyi mezőgazdasági területre az egyéni gazdaságokban valamivel több munkaidő-felhasználás jut (nagyobb arányban foglalkoznak intenzív kultúrákkal), mint a társas vállalkozásokban, azonban az egyéni gazdaságok által foglalkoztatott idegen (fizetett) munkaerő költsége kisebb.

Az igénybe vett szolgáltatások (köztük a földbérleti díjak, a biztosítási díjak, a bankköltségek) és az ún. egyéb ráfordítások (pl. a várható veszteségek, illetve a

várható kötelezettségek fedezetére képzett céltartalékok, a költségvetéssel, a helyi önkormányzatokkal elszámolt adók, illetékek, stb.) fajlagos összege a társas vállalkozásokat terheli ugyan nagyobb mértékben, a személyi jellegű ráfordítások korrekciója azonban felemésztja az egyéni gazdaságok – korrekció nélkül még létező – előnyét, s veszteségbe fordítja eredményüket. E hatások úgy összegződnek, hogy **az egyéni gazdaságok 1 hektárra jutó (korrigált) üzemi eredménye -11170 Ft, mérleg szerinti eredménye -35650 Ft, míg ugyanezek a mutatók a társas vállalkozásokban: 32050 Ft, illetve 11470 Ft.** Értelemszerűen a többi jövedelmezőségi mutató vonatkozásában is a társas vállalkozások vannak előnyben.

Az egyéni és a társas vállalkozási szektor jövedelmezőségének összevetéséből tehát az a következtetés vonható le: **az egyéni gazdaságok a jövedelmezőség alapján általában csak akkor versenyképesek, ha személyi költségeiket, illetve a családtagok fogyasztását képesek (hajlandók) alacsony szinten tartani. Ez a megállapítás elsősorban a vizsgált egyéni gazdaságok több mint 1/4-ét kitevő alsó méretkategória üzemekre vonatkozik** (üzemi SFH \leq 2 millió Ft, átlagos mezőgazdasági terület 13,4 ha).

7.2.4. Az egyéni és a társas vállalkozások összesített adatai

A megfelelő statisztikai becslési (súlyozási) eljárások arra is lehetőséget adnak, hogy **a 2 EUME-értéknél megvont méretküszöb feletti** – több mint 92 ezer gazdaságot tartalmazó – alapsokaság egészére vonatkozó jellemzőket meghatározzuk, figyelembe véve: az így kapott eredmény-mutatók nem tartalmazzák az egyéni **gazdaságokban** dolgozók személyi jövedelmeit. Az alábbiakban bemutatott adatok tehát a magyar mezőgazdaság teljes árutermelő szektorát érintik.

Egy mezőgazdasági üzem átlagos területe 2004-ben 54,9 hektár volt, ebből 46,7 hektár a mezőgazdasági terület. A bérelt terület aránya 71%.

Egy átlagos üzemben **1,9 éves munkaerő-egységet foglalkoztattak. Az üzemi állatállomány 15,6 számosállatnak felelt meg. Az eszközök értéke egy gazdaság átlagában 30,3 millió Ft-ot tett ki, az eszközérték 68,0%-a a befektetett eszközökre, 32%-a a forgóeszközökre jutott.** A 2003-as évhez képest egy hektár mezőgazdasági területen 12%-kal több bruttó termelési értéket állítottak elő (377,5 ezer Ft), ugyanakkor az üzemi költségek csak 4%-kal emelkedtek (344,2 ezer Ft/ha-ra). Így tehát **hektáronként 33,3 ezer Ft üzemi eredmény képződött.** Ez az előző évi értéknek közel a hatszorosa. **Az adózás előtti eredmény értéke 23,2 ezer Ft/ha, az adózott eredményé 20,5 ezer Ft/ha.** A termelésiérték-arányos jövedelmezőség 6,1%, az osztóke-jövedelmezőség 5,6%, a sajáttőke-jövedelmezőség pedig 5,2%. **A 2004-ben realizált támogatások nélküli eredmények: a termelési érték 356,2 ezer Ft/ha, az 1 ha-ra jutó adózás előtti eredmény pedig csupán 1,9 ezer Ft.**

23. táblázat

**A mezőgazdasági üzemek eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület (MT))**

Megnevezés	Érték	Megoszlás, %
Bruttó termelési érték	377,51	100,00
Bruttó termelési érték (korrigált*)	356,23	-
Ebből: értékesítés nettó árbevétele	288,85	76,51
ebből: szántóföldi növénytermesztés	86,87	23,01
állattenyésztés	117,42	31,10
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	29,59	7,84
mezőgazdasági szolgáltatások	17,20	4,56
egyéb bevételek	59,53	15,77
aktivált saját teljesítmények	29,14	7,72
Üzemi költségek összesen	344,20	100,00
Ebből: anyagköltség	163,25	47,43
ebből: vásárolt vetőmag, szaporító any.	13,05	3,79
műtrágyák	13,79	4,01
növényvédő szerek	14,43	4,19
állatvásárlás	10,03	2,91
takarmányvásárlás	52,36	15,21
hajtó- és kenőanyag	22,42	6,51
személyi jellegű ráfordítások	48,19	14,00
ebből: bérköltségek	33,33	9,68
értékcsökkenési leírás	34,74	10,09
Üzemi tevékenység eredménye	33,32	
Pénzügyi műveletek eredménye	-11,37	
Adózás előtti eredmény	23,18	
Adózás előtti eredmény (korrigált)	1,89	
Mérleg szerinti eredmény	10,77	
Egy gazdaságra jutó mérleg szerinti eredmény, ezer Ft/üzem	502,53	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség, %	6,14	
Össztőke-jövedelmezőség, %	5,58	
Sajáttőke-jövedelmezőség, %	5,20	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	1 482,83	

* 2005-ben realizált támogatások nélkül.

7.3. Az APEH gyorsjelentés elemzése

A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati társas vállalkozások gazdálkodásának főbb adatai

2004-ben 10 539 társas vállalkozás készített adóbevallást. Ez 470-nel kevesebb az előző évinél. A kettős könyvvizetésű vállalkozások száma viszont jelentős mértékben gyarapodott, ami a számviteli előírásokkal hozható összefüggésbe, miszerint 2004. január 1-től a gazdasági társaságok már nem vezethetnek egyszeres könyvvitelt.

Eredményalakulás

A kettős könyvelést vezető mezőgazdasági vállalkozások adózás előtti eredménye 2004-ben 18,9 milliárd forint volt, szemben az előző évi 5,9 milliárd forintos veszteséggel. Az említett eredményjavulásban nagy szerepet játszott az uniós csatlakozás kapcsán megváltozott agrártámogatási rendszer; a mezőgazdasági vállalkozások 92,1 milliárd forint folyó támogatást számoltak el. Ez az előző évhez képest 18,5 milliárd forinttal, 25,2 százalékkal több.

Az eredménytömeg jelentősen kisebb, mint a tesztüzemi rendszer társas vállalkozásainál kimutatott 35,5 milliárd forint adózás előtti eredmény. Az eltérés magyarázata elsősorban a támogatások eltérő elszámolási szabályaiban rejlik. Míg a tesztüzemi rendszer nyilvántartásaiban minden, a tárgyévi termeléshez kapcsolódó támogatás szerepel, addig a számviteli szabályok szerint csak a mérlegkészítés időpontjáig realizálódott támogatások kerülnek beszámításra a tárgyévi eredménybe (ennek megfelelően a tesztüzemi rendszerben 22,4 milliárd forinttal több folyó támogatást számoltak el).

A nettó árbevétel 42,3 milliárd forinttal, 4,2 százalékkal növekedett. Az árbevétel szerény emelkedése azzal magyarázható, hogy bár a növénytermesztésben jelentős volumennövekedés következett be, a növényi termékek termelői árszínvonala csökkent, illetve az értékesítési nehézségek miatt a raktári készletek megnövekedtek.

A ráfordítások 55,7, milliárd forinttal, 4,7 százalékkal haladták meg az előző évit. Ezen belül az értékcsökkenési leírás növekedett a legnagyobb mértékben 8,8 százalékkal, majd az anyagjellegű ráfordítások 6,4 százalékkal és a személyi jellegű ráfordítások 3,4 százalékkal. Kedvezően alakultak az egyéb ráfordítások, az előző évhez képest 12,7 százalékkal mérséklődtek.

A 18,9 milliárd forintos adózás előtti eredmény mögött egyrészt a nyereségesen gazdálkodók 52,7 milliárd forintos nyeresége húzódik meg, amely az előző évhez viszonyítva 8,8 milliárd forinttal nőtt, másrészt a veszteségesek 33,8 milliárd forintos vesztesége áll, amely 15,9 milliárd forinttal csökkent 2003-hoz képest.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok gazdálkodásának eredménye

Me.: millió forint

Megnevezés	Mezőgazdaság		Élelmiszeripar	
	2003	2004	2003	2004
Vállalkozások száma	10 539	10 069	4 202	4 162
Ebből: kettős könyvvitelt vezetők	8 174	9 595	3 601	4 161
Nettó árbevétel*	996 539	1 038 852	2 359 621	2 326 251
visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás	73.547	92 092	31 891	13 063
Üzemi tevékenység ráfordításai	1 179 375	1 235 088	2 396 734	2 395 444
Ebből: anyagjellegű ráfordítások	869 988	925 651	1 757 317	1 816 296
személyi jellegű ráfordítások	155 982	161 280	239 003	240 466
értékcsökkenési leírás	66 379	72 192	77 285	88 178
egyéb ráfordítások	87 026	75 965	323 129	250 504
Adózás előtti eredmény	-5 930	18 912	70 771	35 380
Adózás előtti nyereség	43 904	52 768	120 894	94 898
Adózás előtti veszteség	-49 834	-33 856	-50 122	-59 518

Forrás: APEH adatbázis

- A pénzügyi adatok csak a kettős könyvvitelt vezető vállalkozásokra vonatkoznak.

Az élelmiszeripari ágazatba tartozó társas vállalkozások gazdálkodásának fontosabb adatai

A gazdálkodó szervezetek száma az élelmiszeriparban is mérséklődött. 2004-ben 40 társas vállalkozással működött kevesebb az ágazatban.

Eredményalakulás

Az élelmiszeripari ágazat 2004. évi **adózás előtti eredménye mindössze 35,4 milliárd forint volt**, amely szokatlanul kevés az előző év(ek)hez képest. Az eredményromlás okaként elsősorban **az árbevételek visszaesése** jelölhető meg, amelyek az **előző évihez képest 33,4 milliárd forinttal, 1,4 százalékkal csökkentek** (szemben az előző éveket jellemző 5-20 százalékos növekedéssel). Ennek hátterében vélhetően a külföldi tulajdonú vállalatok tevékenységének leépítése és esetenként a gyenge kapacitáskihasználás áll. Emellett **a támogatások is mérséklődtek**, 18,8 milliárd forinttal kapott kevesebbet az ágazat, mint 2003-ban.

A költségek változatlan szinten maradtak, nem követték a bevételek visszaesését. A változatlan költségek mellett azonban szerkezeti átrendeződés következett be. Az értékcsökkenési leírás 14,1 százalékkal növekedett, az anyagjellegű ráfordítások 3,4 százalékkal. A személyi jellegű ráfordítások összege lényegében a korábbi évvel egyezően alakult, míg az egyéb ráfordítások 22,5 százalékkal csökkentek.

Az ágazatban tevékenykedő vállalkozások közül mind a nyereségesek, mind a veszteségesek rosszabb eredménnyel gazdálkodtak mint az előző évben. A nyereségesek 25,9 milliárd forinttal kevesebb adózás előtti eredményt produkáltak, míg a veszteségesek 9,4 milliárd forinttal növelték veszteségüket.

8. Jogharmonizációs és információs rendszer

8.1. Jogharmonizáció

2004-ben több törvényjavaslatot készített elő a tárca, amelyek egyes törvények jogharmonizációs célú módosításait tartalmazzák. Ezek közül a jelentősebbek az alábbiak:

- 2004. évi XVIII. tv. (A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról);
- 2004. évi XXIX. tv. (Az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról – az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény módosításáról, a Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint a magán-állatorvosi tevékenység gyakorlásáról szóló 1995. évi XCIV. törvény módosításáról);
- 2004. évi XXXVI. tv. (A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról);
- 2004. évi LXXIV. tv. (Az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény módosításáról).
- 2004. évi XCIV. tv. (A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény módosításáról).

A *24 agrárgazdasággal összefüggő kormányrendelet* közül kiemelendők a közös agrárpolitika működésében való magyar részvételt megalapozó kormányrendeletek, amelyek az alábbi területeket szabályozzák:

- A közösségi forrásokból származó agrártámogatások, az azokhoz kapcsolódó – a nemzeti költségvetésből nyújtott – kiegészítő támogatások, valamint a nemzeti hatáskörben nyújtott agrártámogatások igénybevételeinek általános feltételei;
- Az EMOGA Garancia Részlegéből finanszírozott intézkedések lebonyolítása;
- A Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból származó támogatásokhoz kapcsolódó költségvetési előirányzatok felhasználása.

Fontosak azok a rendeletek, amelyek a magyar (illetve a térségi) mezőgazdasági termékek piaci feltételeit szabályozzák a tagállami működés keretei között (a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályok, a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek intervenciójával, valamint exportjával összefüggő intézkedések előírásai, stb.).

A jogharmonizációs programmal összhangban *számos új jogszabály jelent meg az állat- és növényegészségügy, a takarmányozás és a géntechnológia területén* (mint pl. a géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendje, valamint az eljárás során az Európai Bizottsággal való kapcsolattartás szabályozása).

8.2. Agrárinformatika

Az EU meghatározó információs rendszerei közül a Statisztika, a Tesztüzemi Rendszer és a Piaci Árinformációs Rendszer fejlesztése **területén az elmúlt években folyamatos volt az előrehaladás**. Ugyanakkor nagy volt az elmaradás az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer fejlesztésének munkálataiban. Mivel az Integrált Rendszer segítségével juthatnak hozzá a tagországok a termelői közvetlen támogatásokhoz, a nagy informatikai háttérrel igénylő rendszer kialakítását haladéktalanul fel kellett gyorsítani.

8.2.1. Agrárstatisztika

A csatlakozás időpontjára befejeződött az EU előírásoknak megfelelő és a hazai információigényeket is biztosító agrárstatisztikai rendszer kialakítása. 2004-ben a rendszeres periodikus adatgyűjtések és közlések hiánytalan elvégzése mellett **a Gazdaságszerkezeti Összeírás eredményeinek feldolgozása emelhető ki**. A 2003. decemberében az Európai Unió előírásainak (2467/1996 Tanácsi Rendelet) megfelelően végrehajtott gazdaságszerkezeti összeírás adatait, eredményeit a KSH nyomtatott formában (4 db kiadvány) és CD-ROM-on folyamatosan publikálta.

Az összeírás főbb eredményei szerint:

- a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdaságok és e tevékenységben résztvevők száma tovább csökkent, így 7800 jogi személyiségű gazdasági szervezet és közel **766 ezer egyéni gazdaság működött**. A gazdaságok közel kétharmada elsősorban önellátásra termelt és csak a felesleget értékesítette.
- *A gazdasági szervezetek által használt átlagos termőterület nagyság* 2003-ban **503, az egyéni gazdaságok esetében pedig 3,3 hektár volt**. Mindez a 2000. évi összeírás eredményeihez képest a gazdasági szervezetek átlagos termőterületének 24%-os csökkenését, az egyéni gazdaságok átlagos termőterületének 22%-os növekedését jelenti.
- Jelentős eltéréseket mutat a két gazdálkodási forma birtokstruktúrája is. A gazdasági szervezetek 85%-a 1 ha-nál nagyobb területen művelte termőterületük több mint 99%-át. A gazdasági szervezetek 20 százalékában a termőterület nagysága meghaladta a 300 hektárt, ők művelték a gazdasági szervezetek által használt termőterület 88%-át. Az egyéni gazdaságok 72%-a továbbra is 1 hektárnál kisebb termőterületen – az általuk használt termőterület 5%-án – gazdálkodott. Míg az 50 hektárnál nagyobb termőterületet használó egyéni gazdaságok aránya alig haladta meg az 1%-ot, az általuk művelt termőterület az egyéni gazdaságok termőterületének közel 40%-át tette ki. A művelt termőterület nagysága csak néhány egyéni gazdaság esetében haladta meg a 300 hektárt.
- Gazdaságméretű állattartással a gazdasági szervezetek 28, az egyéni gazdaságok 63%-a foglalkozott. Ez azt jelenti, hogy 2000 óta az állattartó gazdasági szervezetek száma 11%-kal, az állattartó egyéni gazdaságoké közel egynegyedével csökkent.

- 2003-ban a gazdasági szervezetekben 105 ezer állandó és 19 ezer időszakos alkalmazott végzett mezőgazdasági tevékenységet. Az egyéni gazdaságok családi munkaereje 2000-hez képest az átlagos 2,1 főről 1,8 főre csökkent. Ezt ellensúlyozni látszik az egyéni gazdaságokban munkát végző állandó és időszakos alkalmazottak számának 24, illetve 17%-os növekedése (számuk 2003-ban 7 és 55 ezer fő volt).

8.2.2. Tesztüzemi Rendszer

A magyar mezőgazdasági tesztüzemi információs rendszer azzal a céllal jött létre, hogy egyidejűleg szolgálja a hazai információs szükséglet kielégítését, illetve az Európai Bizottság FADN rendszeréhez történő kapcsolódást. Létrehozását az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló 1997. évi CXIV törvény is előírta.¹¹ A törvénnyel összhangban a csatlakozás napján lépett hatályba a 13/2004. (I/31.) FVM rendelet, amely többek között a Tesztüzemi Rendszer Irányító Bizottságának összetételét írja elő.

Magyarországon a Tesztüzemi Rendszert az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) fejlesztette ki és működteti. A rendszer elsősorban a gazdaságok pénzügyi, vagyoni helyzetének alakulásáról gyűjt adatokat. Ezek felhasználásával készíthető el például az agrárbeszámolóban az a fejezet, amely a mezőgazdasági vállalkozások pénzügyi és vagyoni helyzetével, a keresetek és a jövedelmek alakulásával foglalkozik.

A Tesztüzemi Rendszer által vizsgált üzemkör legalább 2 európai méretegységet elérő egyéni gazdaságokból és gazdasági szervezetekből áll. Az üzemek földrajzi elhelyezkedésük, méretük és termelési profiljuk figyelembevételével kerülnek kiválasztásra. Az adatgyűjtést – magángazdaságoknál a számviteli számlák és egyéb nyilvántartások folyamatos évközi vezetését is beleértve – közbeszerzési eljárás során kiválasztott adatgyűjtő szervezetek (könyvelőirodák) végzik (2004-ben 7 könyvelőiroda). A könyvelőirodák tevékenységének szakmai követelményeit az AKI a velük kötött szerződésben határozza meg, betartását pedig folyamatosan ellenőrzi.

Az országos méretekben kiépült Tesztüzemi Rendszer összesen mintegy **1900 mezőgazdasági vállalkozásról nyer adatokat.** A 2000. évi AMÖ eredményeit felhasználva 2001-től az eredményeket nem a felmérés mintájában szereplő gazdaságokra, hanem az általuk képviselt sokaságra közli, az úgynevezett üzemi súlyszámok felhasználásával. (A súlyszám azt mutatja, hogy a mintában szereplő egy gazdaság hány gazdaságot reprezentál az alapsokaság hasonló csoportjában.)

A feldolgozott adatokat az AKI kiadvány formájában 2004. évben is megjelentette. Az eredmények közlése nemcsak országos szinten, hanem

¹¹ Az 1997. évi törvény módosításában, a 2005. évi XXVIII. törvényben is szerepel, hogy az agrárgazdaság megalapozott irányítása és az Európai Unió követelményeinek teljesítése érdekében a Kormány reprezentatív adatbázist működtet.

szektorális-, tevékenységi irány szerinti, valamint regionális bontásban is megtörtént.

2002-től minden évben elkészül a magyar teszüzemi adatok EU-formátumba történő átkonvertálása. A teljes konverzió az eltérő kvóta-, illetve támogatási rendszer miatt először csak 2004. évtől vált lehetségessé. E problémától eltekintve az adatok teljes tesztelése megtörtént, a technikai adatátadás próbája is sikeres volt. Az újonnan megismert ellenőrzési szempontok beépítésre kerültek a nemzeti ellenőrzési programba. Az első hivatalos üzemsoros adat átadásra várhatóan 2005. szeptemberében kerül majd sor. A Bizottság jogszabályi változtatásokkal az új tagországok részére lehetővé tette, hogy a számviteli év zárásától számítva 9 hónap helyett 18 hónappal később küldjék meg az adatokat. Magyarország ezzel a derogációval nem élt.

Az üzemsoros adatokon kívül a Bizottság 2002-től az előző évre vonatkozó összesített adatokat (különböző üzemkategóriák tevékenységi szerkezetét és eredményességét leíró mutatószámokat) kér az AKI-tól, amely kérésnek az Intézet minden évben eleget tesz.

Összességében megállapítható, hogy *a Tesztüzemi Rendszer* – a Statisztikához hasonlóan – *megfelel az Európai Unió elvárásainak.*

8.2.3. Piaci Információs Rendszer

A piaci információs rendszerek fő feladata a piaci átláthatóság megteremtésének elősegítése. Az információt gyűjtő rendszerek a felhasználók szerint két csoportba sorolhatók:

- a piaci szereplők igényeit kielégítő információs rendszerek,
- a központi irányítás (vagyis a kormányzati szervek és az EU Bizottság VI. Főigazgatósága) igényeit szolgáló piacstatisztikai adatszolgáltató rendszerek.

Magyarországon 2003-ig a piaci szereplők információs igényeit kielégítő rendszerek kiépítésében történtek lépések. 2003-2004. évben pedig *befejeződött a hivatalos árinformációs rendszer kialakítása* is, amelyet a 2003. évi XVI. *törvény* alapozott meg. Ennek IV. fejezet 19. §-a az *Agrárgazdasági Kutató Intézetre bízta a piaci árinformációs rendszer működtetését.* A törvényi háttér alapján megtörtént a már működő közhasznú rendszer átalakítása az EU követelmények szerint, amelynek legfontosabb lépése – az EU-s rendeletbe foglalt követelmények hiánytalan teljesítése érdekében – a piaci szereplők felé kötelező árszolgáltatás elrendelése volt. Ennek eredményeképpen a piaci szervezetek korábban közhasznú rendszerekhez való önkéntes csatlakozásával nem teljesíthető közös piaci követelmények is beépültek az árinformációs rendszerbe. Befejeződött a reprezentatív piacok kialakítása, valamint a rendszerbe vont termékek körének bővítése. A lefedettség és/vagy az árfigyelés pontossága minden árfigyelés alá eső termékpályán meghaladta a reprezentatív árfigyeléshez szükséges mértéket.

A 2004. évi feladatok legnagyobb része már 2003-ban elkezdődött (szoftverfejlesztés, az uniós követelményeknek való megfelelés felmérésére szolgáló projekt, a rendszer akkreditálásához szükséges, a rendszer felépítését és tevékenységét ismertető eljárási rend, a rendszer törvényi háttere kiépítésének befejezése stb). A felsorolt feladatok egy része (pl. szoftver működésbe állítása, az EU-s követelményeknek való megfelelés felmérése) még az unióba történő belépés előtt teljesítve lett. ***A többfunkciós rendszer tevékenysége megfelel az uniós követelményeknek*** (a vonatkozó rendeleteknek megfelelő tartalommal és gyakorisággal történik Brüsszel felé az adatszolgáltatás) ***és a belföldi közhasznú rendszertől elvárható követelményeknek is.***

8.2.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer (IIER) elsődleges célja az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia részlegéből finanszírozott termőterület és az állatalapú közvetlen termelői támogatások hatékony nyilvántartása és ellenőrzése. Az Integrált Rendszer kiépítésével kapcsolatban az Európai Unió irányelveket határoz meg, az irányelvek gyakorlati megvalósításának részletes szabályait a tagállamoknak vagy a csatlakozni kívánó államnak kell kidolgoznia.

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer – továbbiakban: IIER – ***tényleges kifejlesztése 2003. novemberében kezdődött el.*** Az IIER működése a jogszabályok alapján kialakított Végrehajtási Kézikönyvekben (VHK) rögzített eljárásrendekre alapul.

2004-ben csak a közvetlen területalapú támogatásra mintegy 208 ezer kérelem érkezett. Ennek feldolgozásához kiépítésre került egy teljes, országos informatikai infrastruktúra. Ez az infrastruktúra tartalmazza a szükséges munkaállomásokat, a helyi hálózatokat (LAN), az országos adat- és hangkommunikációs hálózatot (WAN) az Egységes Kormányzati Gerinchálózatra (EKG) építve, a megyei kirendeltségek helyi szervereit, a központi adatbázis és alkalmazás szervereit és a teljes rendszer logikai és fizikai adatbiztonságát biztosító hálózatvédelmi eszközöket. Megvalósult az ún. delegált feladatokat ellátó szervezetek integrálása is, amelyek saját telephelyeikről, biztonságos VPN kapcsolat segítségével tudják feladataikat elvégezni úgy, mintha a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) valamelyik telephelyeként csatlakoznának.

2004-ben a kialakított rendszerben mintegy ezer felhasználó végezhetett el valamilyen részfeladatot.

Az IIER több külső rendszerrel működik együtt. ***Alaprendszerének kell tekinteni az ügyfél-regisztrációs rendszert,*** amely a 141/2003.(IX.9.) kormányrendeletben meghatározott nyilvántartás informatikai rendszere. ***Együttműködik a MePAR-ral (Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerrel),*** amely Magyarország teljes területének fizikai blokkokra osztott térképi információs rendszereként a területalapú támogatások 115/2003. (XI. 13.) FVM rendeletben

definiált referencia rendszere, *az ENAR-ral*, amely az állatalapú támogatások hiteles adatszolgáltatója az IIER felé. *A kifizetések utalása GIRO-n keresztül közvetlenül történik.* Jelenleg *off-line kapcsolódik az APEH-hoz* a köztartozások ellenőrzése miatt.

Az IIER adatbázis kezelője az Oracle RDBMS-e, amelyet közvetlenül nem tudnak elérni a felhasználók, hanem csak egy ún. alkalmazás szerveren keresztül. Az adatbázis kezelő UNIX (HP-UX) operációs rendszeren fut. Az alkalmazás szerverek Windows 2003 operációs rendszeren működnek. A munkaállomások Windows XP alapú PC-k, amelyeken a kliens programok futnak.

Az IIER-ben működő workflow biztosítja az egyes jogcímek végrehajtásának előírt folyamatát. A közvetlen területalapú támogatások esetében a kérelmek bizonylatait szkennelt képek formájában tárolja a rendszer, és az egyes ügyintézési lépések esetén lehetőség van arra, hogy a kérelem bármely bizonylatának digitalizált képét az ügyintéző megtekinthesse. A 2005. évi teljes körű szkennelés után várhatóan másfélmillió képfájl kerül be a rendszerbe. A dokumentumok digitalizált tárolása lehetővé teszi, hogy egyes munkacsúcsok esetén a papíralapú bizonylatok mozgatása nélkül az országon belül át lehet csoportosítani a kérelem teljes anyagát. Ez minimalizálja a bizonylatok összekeveredését, elvesztését, sérülését.

Az IIER fejlesztése során sikerült elérni a legfontosabb célt: a közösségi támogatásokat az erre jogosultak a jogszabályban előírt időre megkapták. Az informatikai rendszer fejlesztése és egy időben történő használatba vétele hatalmas feladatot rótt az MVH-ra, azonban a nehézségek ellenére a feladatot végrehajtotta. A fejlesztés 2005-ben befejeződik.

9. Vidékfejlesztés

9.1. A Vidékfejlesztési Célelőirányzat (VFC) támogatásaival megvalósult, áthúzódó fejlesztések

A vidékfejlesztési támogatások pályázatos rendszere – *a VFC pénzügyi forrásaival* (összesen közel 17 milliárd Ft) – 2000 óta működött. Bár 2004-ben már nem írtak ki új pályázatot, de volt még az előző évekről áthúzódó fejlesztés. **162 esetben valósultak meg – mintegy 1 milliárd Ft felhasználásával – fejlesztések** (amelyek projektértéke 1,8 milliárd Ft-ot tett ki). Ezek 40%-a mezőgazdasági struktúraváltást, 33%-a település- és infrastruktúra-fejlesztést, 17%-a a tevékenységek diverzifikációját szolgálta, a falusi turizmus bővítésére pedig a támogatások 10%-a jutott.

A VFC támogatásaival végbement összes fejlesztés regionális megoszlásában nem mutathatók ki feltűnő aránytalanságok, a forrásszerzésben azonban három régiónak jutott vezető szerep: az összes fejlesztés csaknem 31%-a az Észak-Alföld, 21%-a a Dél -Alföld, 15%-a pedig az Észak-Magyarország régióban (együtt 67%) valósult meg.

9.2. A SAPARD-program utolsó éve

Az Európai Bizottság 2000. októberében fogadta el Magyarország SAPARD-tervét, a program első pályázati felhívásai azonban csak 2002. szeptemberében (és akkor is még csak „feltételesen”) jelentek meg. Az első szerződéskötés 2003. márciusában, az első kifizetés pedig 2003. májusában történt. A SAPARD-terv teljesítése tehát nehezen indult, részben intézményfejlesztési hiányosságok miatt, részben azért, mert a hasonló jogcímekeket tartalmazó nemzeti támogatási rendszer a termelők számára ismertebb és egyszerűbb volt. **2004-ben** viszont – a program utolsó évében – **jelentősen megnőtt az érdeklődés a SAPARD-támogatások iránt**, többek között azért, mert:

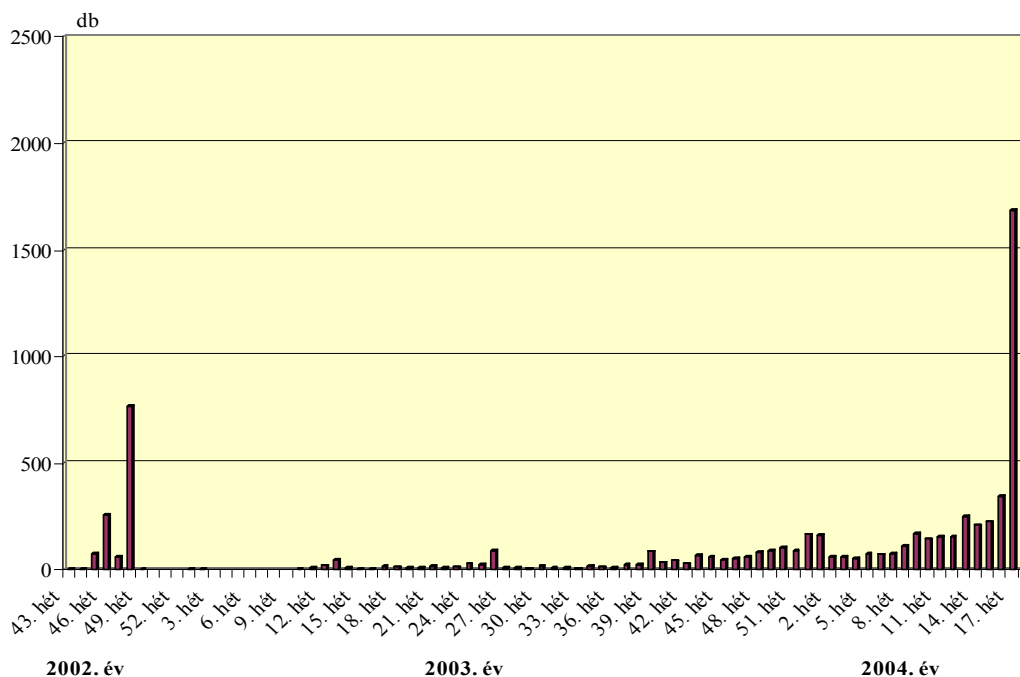
- a programot lebonyolító intézmény – *az MVH – munkája felgyorsult*, elsősorban annak következtében, hogy a munkatársak már gyakorlatot szereztek, **de a program egyszerűsítését szolgáló intézkedések is kedvezően hatottak**,
- a terv bizonyos elemei módosultak,
- új intézkedéseket is meghirdettek,
- 2004-ben már gyakorlatilag megszűntek a nemzeti támogatások, az AVOP, valamint az NVT vidékfejlesztési intézkedéseit viszont csak a csatlakozás után hirdették meg,
- a SAPARD népszerűsítése is hatékonynak bizonyult.

A program iránti érdeklődés különösen a végső beadási határidőt (2004. április 30.) megelőző hetekben volt igen erős: egyetlen negyedév alatt két és félszer

annyi (6235) pályázat érkezett az MVH-hoz, mint az előző két évben összesen. Bár a program forrásai is bővültek, mégis **forráshiány miatt a pályázatok nagy részét (66%-át, 4129 pályázatot) el kellett utasítani**. A forrásbővítést az tette lehetővé, hogy a SAPARD-források jelentős túligénylése miatt **az FVM az NVT** pénzügyi forrásainak újraelosztását, a **források egy részének SAPARD-intézkedésekre történő felhasználását kezdeményezte. Így mintegy 20 millió € (5 Milliárd Ft) forrással (15 millió € uniós és 5 millió € nemzeti) több jutott a SAPARD-programra.**

7. ábra

A SAPARD-program időszakában beérkezett pályázatok

Forrás: MVH

Magyarország SAPARD-terve 2004-ben módosult:

- Új elemek (támogatási lehetőségek) kerültek a pályázati kiírásba (gabona, takarmány, biológiai ecet, fűszerek, gyógynövények, méz feldolgozása);
- Bővült a kedvezményezettek köre (a zöldség- és gyümölcsstermelői értékesítési szervezetekre, a beszerző szövetkezetekre és termelői csoportokra [TÉSZ, BÉSZ, TCS] való kiterjesztéssel);
- A gépbeszerzés alintézkedés keretében lehetőség nyílt egyéb majori gépek és berendezések beszerzésének finanszírozására;
- A malomipari termékek, a haszonállat-eledel gyártását, valamint a szőlőfeldolgozást és borkészítést érintő pontosításokra, kiegészítésekre került sor.

A támogatható (akkreditált és meghirdetett) intézkedések köre is bővült 2004-ben, két intézkedéssel:

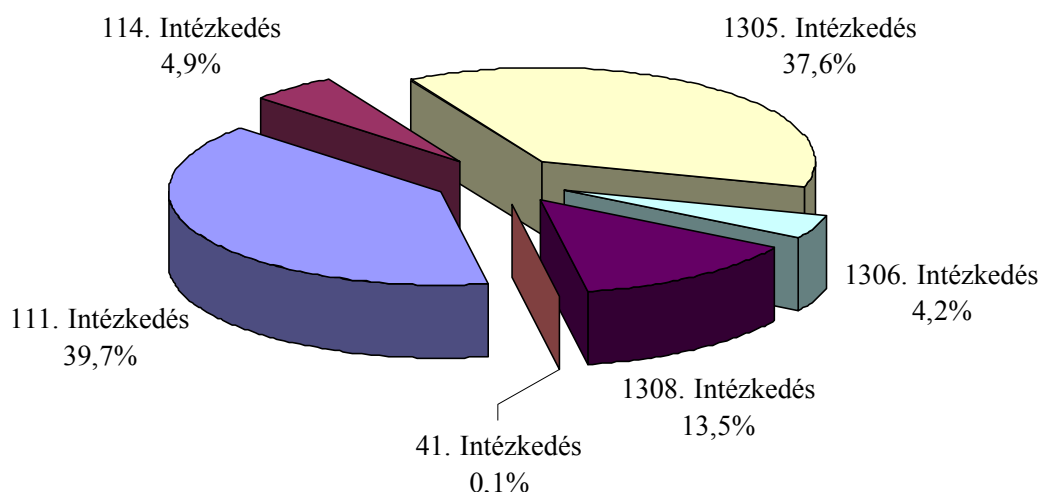
- Falufejlesztés, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme;
- Tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést lehetővé tevő gazdasági tevékenységek fejlesztése.

9.2.1. A 2004. évi pályázatok jellemzői

Minden intézkedés iránt megfelelő volt az érdeklődés, a támogatásokat – intézkedésenként – a SAPARD tervben (a pénzügyi táblában) felvázolthoz hasonló arányban igényelték. Ez egyben azt is jelzi: az intézkedések valóban a tervben megfogalmazott célok elérését segítik elő. **A legtöbb pályázat (a pályázatok 39,7%-a) a „Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása” és az újonnan meghirdetett „Falufejlesztés és felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése” intézkedésre (a pályázatok 37,6%-a) érkezett.** A legkisebb érdeklődés (a pályázatok 4,2%-a) „A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést lehetővé tevő gazdasági tevékenységek fejlesztése” intézkedés iránt mutatkozott.

8. ábra

A 2004-ben beérkezett SAPARD pályázatok megoszlása intézkedések szerint

111. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása
114. Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése
1305. Falufejlesztés és –felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése
1306. A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzési gazdasági tevékenységek fejlesztése
1308. A vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása
41. Technikai segítségnyújtás

Forrás: MVH

A pályázatok területi (regionális) megoszlásában jelentős aránytalanságok nem jöttek létre, de a pályázatok számában és intézkedésenkénti megoszlásában voltak különbségek. A legtöbb pályázat Észak-Alföldről (18,8%) és Nyugat-Dunántúlról (17,3%) érkezett, Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon mérsékeltebb volt az érdeklődés. A területi különbségeket jelzi például, hogy Közép-Magyarországon a pályázatok fele a „Falufejlesztés és -felújítás” intézkedésre érkezett, Észak-Magyarországon viszont az országos mértéket

meghaladó érdeklődés mutatkozott „A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzés” intézkedés iránt.

Az előző évhez képest a pályázatok színvonala lényegesen nem változott. 2004-ben is érződött, hogy a korábbi agrártámogatások rendszeréhez képest a SAPARD-pályázatok elkészítése bonyolultabb, az elbírálás pedig szigorúbb és következetesebb volt. A 6235 pályázat 78%-át (4857) elutasították ugyan, ennek 85%-át azonban a már említett forráshiány (kerethiány) miatt. (A pályázatok támogatási igénye 156 milliárd Ft volt!) Más okból 728 pályázatot utasítottak el, többnyire (34%-ban) valamilyen hiányosság miatt. Az elutasítás ugyancsak gyakori oka volt (24%) a jogosulatlanság, vagyis az, hogy a pályázó nem felelt meg a pályázati felhívásban közzétett jogosultsági kritériumoknak.

24. táblázat

A 2004-ben beérkezett SAPARD-pályázatok jellemzői

Megnevezés	Darab- szám	Meg- oszlás, %	Projekt-érték, ezer Ft	Támogatás - igény, ezer Ft	Átlagos	
					projekt- érték, ezer Ft	támogató- si igény, ezer Ft
111. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása	2 475	39,7	107 414 851	48 797 875	43 400	19 716
- 1111. Mezőgazdasági gépbeszerzés	1 752	70,8	48 297 852	19 394 455	27 567	11 070
- 1113. Mezőgazdasági épületfejlesztés	332	13,4	33 189 066	16 446 740	99 967	49 538
- 1114. Egyéb mezőgazdasági épületekkel kapcsolatos beruházások	391	15,8	25 927 934	12 956 681	66 312	33 137
114. Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése	305	4,9	51 350 660	20 819 134	168 363	68 259
1305. Falufejlesztés és -felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése	2 345	37,6	79 781 468	57 793 864	34 022	24 646
1306. A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzési gazdasági tevékenységek fejlesztése	264	4,2	4 799 339	2 359 467	18 179	8 937
1308. A vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása	841	13,5	38 301 375	26 038 155	45 543	30 961
41. Technikai segítségnyújtás	5	0,1	2126	2126	425	425
Összesen	6 235	100,0	281 649 819	155 810 622	45 172	24 990

Forrás: MVH

A pályázatokat 2004. augusztus 31-ig elbírálták, bár az elbírálás folyamatát jelentősen lassította, hogy a pályázatok szinte mindegyike hiánypótlásra szorult. A leggyakoribb hiányosságok: az üzleti tervezés egymásra épülő táblázatainak nem

megfelelő kitöltése, illetve a biztosítékok, vagy pénzügyi fedezetek nem megfelelő igazolása.

9.2.2. Támogatott pályázatok, szerződéskötések, kifizetések

A 2004-ben beérkezett pályázatok közül 1378 pályázat – a beérkezett pályázatok 22,1%-a – részesült támogatásban. A nyertes pályázókkal az előírt határidőre megkötötték a szerződéseket, a pénzügyi keretet lekötötték. A támogatott pályázatok több mint fele (58,3%-a) a „Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatásához” kötődik, ezen belül pedig 91,4% gépbeszerzésre irányult.

Az MVH 2004-ben 2201 pályázóval kötött szerződést (mintegy 800 pályázat támogatásáról ugyanis már 2003-ban döntöttek). A támogatott pályázatok projektértéke (a fejlesztés költsége) 61 milliárd Ft, az ehhez megítélt támogatás 30 milliárd Ft.

2003-ban még sem a kifizetések száma, sem összege (1,5 milliárd Ft) nem volt számottevő. 2004-ben négy intézkedésre összesen 14,4 milliárd Ft-ot fizettek ki (ebből 10,8 milliárd Ft: EU-támogatás), a legtöbbet (6,5 milliárd Ft-ot) a „Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása” címen, ezen belül elsősorban gépvásárlásra (4,1 milliárd Ft). A 2004 végéig teljesített összes kifizetés: 15,9 milliárd Ft. A kifizetett támogatások 86,3%-a mezőgazdasági termelőket (jogi személyiségű társas vállalkozások: 71,7%, egyéni gazdálkodók: 14,6%) érintett.

A 2004-ben pénzügyileg elszámolt projektek száma: 844 (az előző évinek a 2,3-szorosa), a projektérték: 26,08 milliárd Ft, a kifizetett támogatás: 10,8 milliárd Ft. Ennek 81%-a a „Mezőgazdasági gépbeszerzés” alintézkedéshez kapcsolódik.

25. táblázat

A SAPARD-program kifizetései 2004-ben, intézkedések szerint

Megnevezés	Nemzeti	Uniós	Összes
	támogatás, ezer Ft		
111. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai	1 613 462	4 840 388	6 453 850
- 1111. Mezőgazdasági gépbeszerzés	1 035 261	3 105 784	4 141 045
- 1113. Mezőgazdasági épületfejlesztés	375 088	1 125 264	1 500 352
- 1114. Egyéb mezőgazdasági épületekkel kapcsolatos beruházások	203 113	609 340	812 453
114. Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése	1 139 710	3 419 131	4 558 841
1308. A vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása	835 170	2 505 509	3 340 679
41. Technikai segítségnyújtás	10 626	42 505	53 131
Összesen	3 598 968	10 807 533	14 406 501

Forrás: MVH

9.2.3. A program működése

A program a jogszabályi előírások szerint működött, az EU-tanácsi rendeleteknek megfelelően két alkalommal ülésezett a Monitoring Bizottság (MB). A SAPARD-terv módosítása a szakmai szervezetek és érdekképviseltek széles körű bevonásával történt. Az ellenőrzési feladatokat az MVH megfelelően ellátta, az eredményekről negyedévenként jelentést készített az Irányító Hatóság (IH) részére. Az ellenőrzések szerint csak kisebb, korrigálható (és korrigált) hibák akadtak. *Az ellenőrök visszaélést, szabálytalanságot nem állapítottak meg, támogatás visszafizetésére senkit sem köteleztek.* A záró (vég-) elszámolások ellenőrzésekor csalásra utaló jelet egyetlen esetben sem tapasztaltak.

Bár a SAPARD-program kifizetéseinek mintegy a fele még hátra van, a lekötött pénzügyi források alapján már megállapítható: alapvető feladatát betöltötte. Többek között elősegítette az EU vidékfejlesztési támogatásainak felhasználásához szükséges intézményrendszer kialakítását, az érintettekkel megismertette a nemzeti támogatásokhoz képest bonyolultabb támogatási mechanizmust, szerény forrásaival hozzájárult a vidék és a mezőgazdaság fejlesztéséhez.

9.3. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az EU-csatlakozás után

Magyarország 2004. május 1-vel uniós tagállam lett, s ezzel jogosultságot szerzett az EU által társfinanszírozott vidékfejlesztési intézkedések alkalmazására. Ezeknek az intézkedéseknek jelentős része (pl. beruházási támogatások, agrár-környezetgazdálkodás, termelői csoportok létrehozása) már régóta jelen van nemzeti támogatásainkban, más része viszont (ilyen pl. a szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása) újnak számít.

A vidékfejlesztési intézkedéseket – az EU előírásainak figyelembevételével – két tervezési dokumentum tartalmazza, a konkrét intézkedések megismertetését pedig intenzív kommunikációs kampány segítette. Az érintettek figyelmét sikerült ugyan felkelteni, az első év eredményei azonban – többek között az év közti taggá válás miatt is – szerények.

9.3.1. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az AVOP alapján

Az AVOP az EMOGA Orientációs Részlegéből, valamint a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközből (HOPE) támogatható vidékfejlesztési intézkedéseket öleli fel. Az AVOP az Európai Bizottsággal való szoros együttműködésben, a Nemzeti Fejlesztési Tervvel (NFT) és – különösen a célrendszer és a stratégia vonatkozásában – az NVT-vel összhangban készült el. Az AVOP-ot 2003. december 22-én nyújtottuk be a Bizottsághoz, amely rövidesen (informálisan) közölte, hogy – elsőként az új tagok közül – elfogadja azt. A hivatalos elfogadás a csatlakozás után – a Bizottság 2004. június 21-i határozatával

– történt meg. *Az FVM a 172/2004. (XII. 23.) FVM-rendelettel hirdette ki az AVOP-ot.*

Az Operatív Program (OP) végrehajtása a Program-kiegészítő Dokumentum (PKD) alapján megy végbe, amely az OP-hez képest részletesebben leírja az intézkedéseket, szabályozza a pályázók és a programban résztvevő hatóságok kapcsolatát, az értékelés (monitoring) folyamatát. A PKD-t – a kisebb módosítások későbbi végrehajtását megelőlegezve – az MB feltételesen 2004. július 6-án fogadta el, az IH pedig 2004. október 28-án hivatalosan is benyújtotta a Bizottsághoz.

Az AVOP intézkedéseire vonatkozó „előzetes” pályázati felhívásokat 2004. március 31-én tették közzé, a pályázatok benyújtására pedig – a pályázati csomagok véglegesítése és jóváhagyása után – 2004. május 3-tól volt lehetőség. A pályázatok beküldése folyamatos volt, feldolgozása azonban – a SAPARD-szerződéskötések 2004. szeptember 30-i lezárása után – csak 2004. október 1-én kezdődött el.

A jóváhagyott program alapján – három prioritással – nyolc intézkedésre lehet pályázatot benyújtani:

1. prioritás: A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban;
A mezőgazdasági beruházások támogatása;
A halászati ágazat strukturális támogatása;
Fiatal gazdálkodók induló támogatása;
Szakmai továbbképzés és átképzés támogatása.
2. prioritás: Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése;
A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése.
3. prioritás: Vidéki térségek fejlesztése;
Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése;
Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése;
Falufejlesztés, -megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése.

Az OP két sajátos intézkedést is tartalmaz: az egyik (technikai segítségnyújtás”) lényegében nem más, mint a program működtetése, a másik pedig a régi tagállamokban közösségi kezdeményezésű programként működő – de az új tagállamokban önállóan nem indított – LEADER+ programra való felkészülés (felkészítés).

9.3.1.1. Pénzügyi források és felhasználásuk

Az intézkedésekre vonatkozó forráselosztást a tervezési dokumentumok tartalmazzák. A pénzügyi forrásokban prioritások, intézkedések közötti átcsoportosítás 2004-ben nem volt. Az AVOP megvalósításához rendelkezésre álló közösségi forrás 107,8 milliárd Ft (422,8 millió euró). Ebből **2004-ben 25,2 milliárd Ft-tal** (98,9 millió euróval) **lehetett gazdálkodni**. Az uniós források döntő hányada (98,6%-a) az EMOGA-ból származik, a HOPE részesedési aránya mindössze 1,4%.

Az AVOP költségvetéséből – a program céljainak megfelelően – a legnagyobb arányban (57%-kal) az 1. prioritás (A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban) részesedik. Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése (2. prioritás) 14%-ot, A vidéki térségek fejlesztése (3. prioritás) pedig 26,5%-ot köt le. A technikai segítségnyújtás forrásai 2,5%-ot képviselnek.

Az AVOP intézkedéseire – a pályázati felhívások alapján és a technikai segítségnyújtás keretében – **2004. december 31-ig 3957 pályázatot nyújtottak be, amelyek támogatási igénye 92,3 milliárd Ft** (362,1 millió euró) volt. Ez a támogatási igény a 2004-2006 közötti időszakra rendelkezésre álló pénzügyi forrásoknak a 85,6%-a, **a 2004. évi keretnek pedig csaknem a négyszerese**. Ez önmagában is mutatja az AVOP iránti rendkívül nagy érdeklődést.

A pályázatok döntő többsége (73,2%-a, 2896 pályázat) az első prioritáshoz **(A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban) tartozó intézkedésekre érkezett**. A második prioritáshoz (Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése) 214 pályázat (3,1%) kapcsolódott. A vidéki térségek fejlesztését szolgáló intézkedésekre (harmadik prioritás) 933 pályázatot (23,6%) nyújtottak be. A pályázatok nagy száma – az összes intézkedésre vonatkozóan – megfelelő érdeklődésről tanúskodik, s ugyanez elmondható a pályázatok térségi, regionális megoszlásáról is.

A pályázatok feldolgozása 2004. október 1-én kezdődött el, de rendkívül lassú ütemben, elsősorban az MVH-nak a SAPARD-dal kapcsolatos leterheltsége miatt. Év végéig csupán 352 pályázatot (a pályázatok 9,8%-át) bíraltak el, és mindössze 26 pályázattal (a pályázatok 0,7%-ával) kapcsolatban született támogató döntés. Ehhez hasonló lassú ütemben folyik a pénzügyi teljesítés is, hiszen támogatási döntésekkel csak 483,9 millió Ft (1897,7 ezer euró) támogatási forrást kötöttek le. Ez a 2004. évi forrásoknak kevesebb, mint a 2%-a. **Az AVOP pénzügyi kerete terhére tényleges kifizetés 2004-ben nem volt.**

A pályázók legnépesebb csoportját (41,2%-os részesedéssel) a mikro-vállalkozások alkotják, őket a belföldi természetes személyek és a non-profit szervezetek követik.

A beérkezett pályázatok közül 261 pályázatot (6,6%) az eljárás során elutasítottak (vagy a pályázó visszalépett), többnyire jogosulatlanság (64%) és formai hibák (hiánypótlás elmulasztása) miatt.

9.3.1.2. A program működése

Az AVOP intézményrendszerének az alapja a SAPARD végrehajtása során kiépült, így az IH és az MVH munkatársainak jelentős része szakmai tapasztalatot szerzett. Ennek ellenére a munkatársak – a képzési tervnek megfelelően – további képzésekben is részt vesznek.

Röviddel a pályázatok meghirdetése után nyilvánvalóvá vált: a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokat lényegesen meghaladja a támogatási igény. Emiatt az IH év közben – az MB-t is tájékoztatva – az alábbi intézkedéseket felfüggesztette:

- Falufejlesztés és -megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése (a felfüggesztés időpontja: 2004. október 1.);
- Új erő- és munkagépek, technológiai és informatikai berendezések beszerzésének támogatása (a felfüggesztés időpontja: 2004. november 5.);
- A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése intézkedés keretében a kimondottan mezőgazdasági és erdészeti célokat szolgáló (csak helyrajzi számmal ellátott) külterületi utak és hozzájuk kapcsolódó létesítmények építése, felújítása” (a felfüggesztés időpontja: 2004. december 8.).

Az MB módosította a pályázati kiírásokat, amelyek alapján:

- jobban érvényesül az esélyegyenlőség,
- aktualizálták a gazdasági életképesség számításához szükséges alapadatokat,
- előnyösebb helyzetbe kerültek azok a pályázók, akik az NVT agrár-környezetgazdálkodási intézkedésében is részt vesznek,
- a Pénzügyminisztériummal történt egyeztetés után költségként elszámolható a támogatási hányadra eső, vissza nem igényelhető ÁFA.

A pályázatkezelési és döntés-előkészítési folyamat gyorsítása érdekében az MVH:

- áttekintette és korszerűsítette az eljárásrendet, a működési kézikönyv módosításával az irányítás is hatékonyabbá vált,
- egyszerűsítette a pályázatkezelést,
- személyi állományát olyan munkatársakkal bővítette, akik kizárólag az AVOP intézkedéseivel foglalkoznak.

A pályázati rendszerben gyakori gond volt az EMIR (Egységes Monitoring Információs Rendszer) nem megfelelő működése. Ezt a rendszer fejlesztésével, folyamatosan installált új modulokkal, a rendszer használatának begyakorlásával sikerült lényegesen mérsékelni.

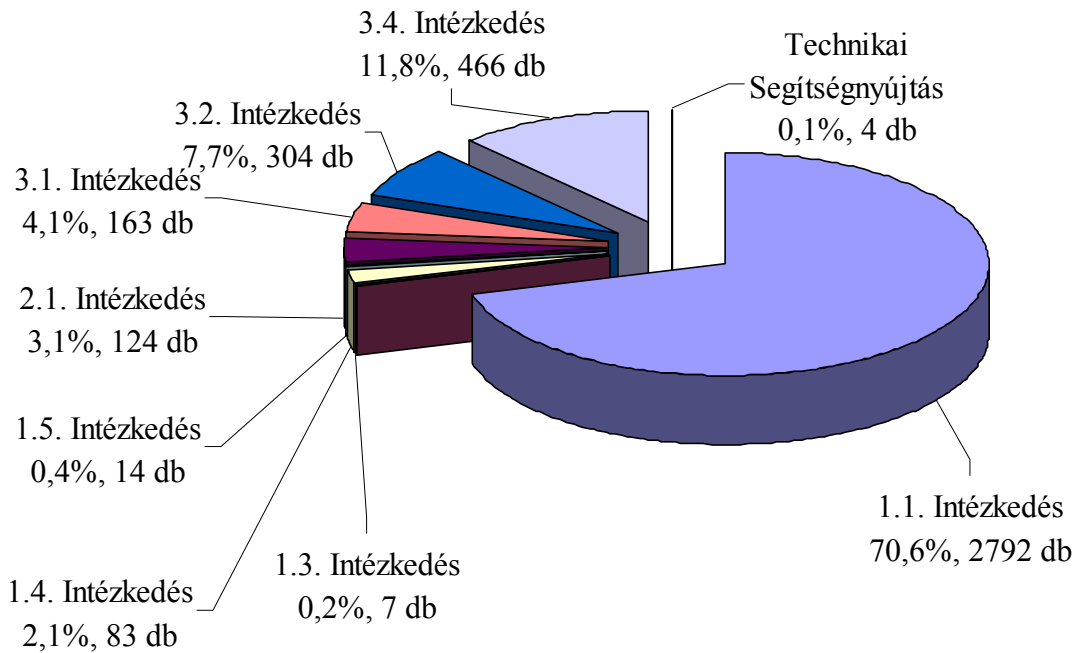
A 2004. évi AVOP pályázatok jellemzői

Megnevezés	Beérkezett pályázatok			Ebből:							
				Jogosulatlan és/vagy formai hiányosság miatt elutasítottak			Visszaléptettek			Nem megfelelő beérkezés	
	száma, db	megoszlása, %	támogatási igénye, Ft	száma, db	aránya*, %	támogatási igénye, Ft	száma, db	aránya*, %	támogatási igénye, Ft	száma, db	aránya*, %
1. A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban	2 896	73,2	55 009 695 985	125	4,3	2 243 624 959	13	0,4	535 573 106	46	1,6
1.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása	2 792	70,6	53 701 397 727	103	3,7	1 907 135 514	13	0,5	535 573 106	31	1,1
1.3. A halászati ágazat strukturális támogatása	7	0,2	143 976 456	0	0,0	0	0	0,0	0	0	0,0
1.4. Fiatal gazdálkodók induló támogatása	83	2,1	556 091 321	19	22,9	129 556 734	0	0,0	0	12	14,5
1.5. Szakmai továbbképzés és átképzés támogatása	14	0,4	608 230 481	3	21,4	206 932 711	0	0,0	0	3	21,4
2. Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása	124	3,1	10 724 198 098	8	6,5	343 279 951	2	1,6	193 824 137	8	6,5
2.1. A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése	124	3,1	10 724 198 098	8	6,5	343 279 951	2	1,6	193 824 137	8	6,5
3. Vidéki térségek fejlesztése	933	23,6	26 569 183 342	104	11,1	2 927 835 096	9	1,0	215 851 775	58	6,2
3.1. Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése	163	4,1	1 306 847 083	18	11,0	134 290 246	2	1,2	14 202 357	7	4,3
3.2. Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése	304	7,7	12 647 554 762	12	3,9	297 165 190	5	1,6	114 699 384	6	2,0
3.4. Falufejlesztés, -megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése	466	11,8	12 614 781 497	74	15,9	2 496 379 660	2	0,4	86 950 034	45	9,7
4.1. Technikai segítségnyújtás	4	0,1	27 000 000	0	0,0	0	0	0,0	0	0	0,0
AVOP összesen	3 957	100	92 330 077 425	237	6,0	5 514 740 006	24	0,6	945 249 018	112	2,8

*A beérkezett pályázatok száma prioritásonként és intézkedésenként=100%

Forrás: MVH

A 2004-ben beérkezett AVOP-pályázatok megoszlása intézkedések szerint

1.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása
1.3. A halászati ágazat strukturális támogatása
1.4. Fiatal gazdálkodók induló támogatása
1.5. Szakmai továbbképzés és átképzés támogatása
2.1. A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése
3.1. A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése
3.2. Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése
3.4. Falufejlesztés és –megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése

Forrás: MVH

Az AVOP teljesítésének pénzügyi mutatói

Pénzügyi adatok	
AZ AVOP 3 éves kerete	107,8 Milliárd Ft (422,8 M euró)
A 2004-re tervezett kötelezettségvállalás	25,2 Milliárd Ft (98,9 M euró)
A 2004-ben szerződött projektek teljes értéke	27 M Ft (105,8 ezer euró)
2004. évi kifizetett támogatás	nem volt kifizetés
EU által átutalt, KH által igazolt támogatás	nem volt átutalás (lehívás)
Éves előirányzattól való eltérés	25,2 Milliárd Ft (98,9 M euró)
2005. évi várható kötelezettségvállalás	90 Milliárd Ft (352,9 M euró)
2005. évi várható kifizetés	36 Milliárd Ft (141,1 M euró)

Forrás: MVH

9.3.2. Vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása az NVT alapján

A „Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garancia-részleg Intézkedéseire” (NVT) című tervdokumentum – amely a vidékfejlesztési intézkedések közül az úgynevezett kísérő intézkedéseket tartalmazza – kidolgozása késve, 2003. februárjában kezdődött el. A tervezési munkával egyidejűleg az intézkedések alkalmazásához számos jogszabályt kellett alkotni, illetve meglévő jogszabályokat módosítani. A terv 2004 tavaszára készült el, amelyet az Európai Bizottság a 2004. augusztus 26-i határozatával hagyott jóvá. A hazai intézményrendszer is kiépült, így **2004. őszén hat intézkedést meg lehetett hirdetni** a gazdálkodók számára.

28. táblázat

A 2004-ben meghirdetett NVT-intézkedések pénzügyi forrásai

Megnevezés	Pénzügyi forrás		
	Ezer €	Millió Ft	Megoszlás, %
Agrár-környezetgazdálkodás	83 390	21 264	43,3
Kedvezőtlen adottságú területek	24 710	6 301	12,8
EU-követelményeknek való megfelelés	52 750	13 451	27,4
Mezőgazdasági területek erdősítése	20 090	5 123	10,4
Félig önellátó gazdaságok	4 210	1 074	2,2
Termelői csoportok létrehozása	7 600	1 938	3,9
Összesen	192 750	49 151	100,0

Forrás: MVH

A „korai nyugdíjazás” intézkedés is szerepel a tervben, de csak 2006. évi bevezetéssel. Az intézkedés alkalmazására felkészült a tárca.

Az NVT támogatásai – a szintén a Garancia-részlegről finanszírozott közvetlen kifizetésekhez hasonlóan – normatív jellegű támogatások (terület, vagy állatlétszám alapján), jellemzően több évre szóló (általában 5 év) kölcsönös (állami és gazdálkodói) kötelezettségvállalással.

9.3.2.1. A terv és intézkedéseinek megvalósítása

Az NVT meghirdetett intézkedéseire 2004. december 31-ig 40329 támogatási kérelem érkezett az MVH-hoz. A beérkezett kérelmek alapján számított támogatási igény 75 milliárd Ft, a 2004-re tervezett forrásoknál csaknem 26 milliárd Ft-tal több. A kérelmek és az igényelt összeg alapján a gazdálkodók érdeklődése megfelelőnek ítéltető, de intézkedésenként nagyon különböző.

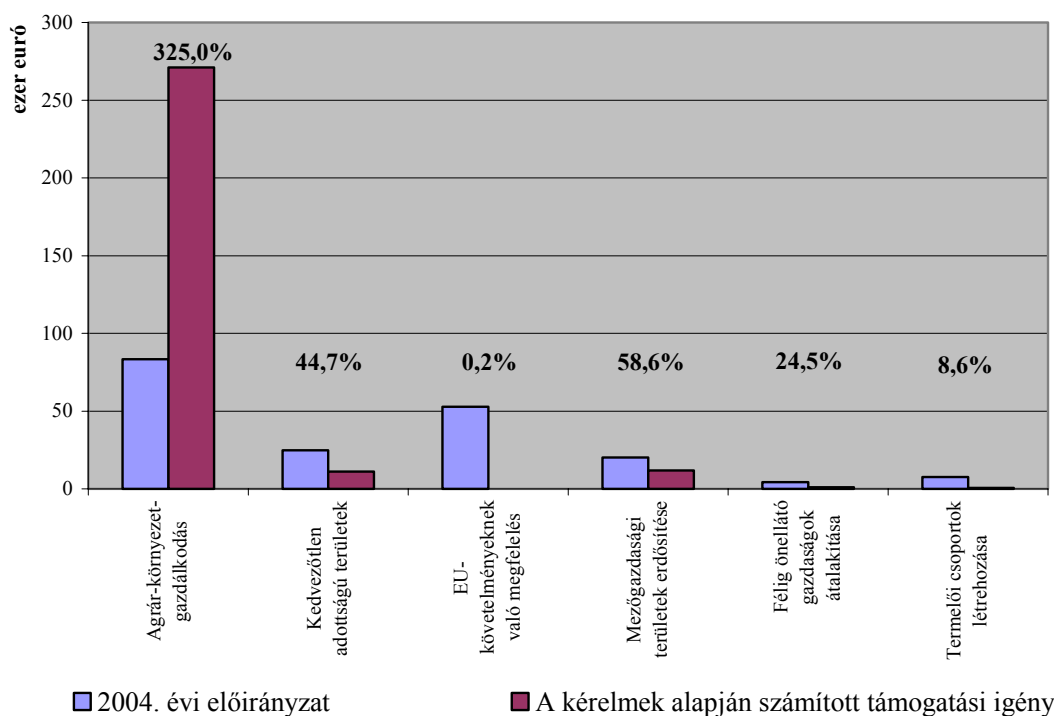
Az NVT intézkedéseire beadott támogatási kérelmek főbb adatai

Megnevezés	A beérkezett kérelmek								
	2004-ben benyújtott kérelmek száma (db)	Kérelmek által lefedett terület ha/állatlétszám (db)	Rög-zített kérelmek (db)	Előze-tesen jóvá-hagyott (db)	Előze-tesen elutasí-tott (db)	Hiány-pótlás alatt (db)	Eluta-sított kérel-mek (db)	Támo-gatott kérelme-k (db)	Támogatás igénye (MFt)
Agrár-környezetgazdálkodás	32 804	1 997 787/ 61 756	32 681	28 686	970	1 500			296 082 898
Kedvezőtlen adottságú területek	5 756	217 311		262			342	5 062	12 178 376
EU standardoknak való megfelelés	1 035		993	260		250	9	17	25 525 000
Mg. területek erdősítése	722			38				646	3 009
Félig önellátó gazdaságok	1 031						296	690	730 000
Termelői csoportok létrehozása	9							7	179

Forrás: MVH

*Megjegyzés: Tekintettel arra, hogy a beadott kérelmek értékelése gyakorlatilag teljes egészében 2005 folyamán történt, és a 2004-es kérelmek értékelése még jelenleg is folyik, a beadott kérelmek számán kívüli adatok még változhatnak.

Az NVT intézkedéseire 2004-ben beérkezett kérelmek alapján számított támogatási igény és a rendelkezésre álló források

Forrás: MVH

2004-ben csak két intézkedésre vonatkozó kérelmeket bíraltak el (mezőgazdasági területek erdősítése és a termelői csoportok létrehozása), támogatás-*kifizetés nem volt.*

A támogatási kérelmek 81%-a agrár-környezeti programokra (40%-a a szántóföldi növénytermelési alapprogramra!) érkezett. A mezőgazdasági területek erdősítése iránti igény is megfelelőnek minősíthető: a kérelmek által lefedett terület 6664 hektár, az erdősítésre tervezett terület háromnegyede. A többi intézkedés azonban – a pénzügyi lehetőségekhez képest – nem váltott ki nagy érdeklődést.

A kedvezőtlen adottságú területek támogatása intézkedés esetében a befogadott kérelmek által lefedett terület mintegy 200 ezer hektár, az NVT előirányzatának alig 27%-a. Az EU-követelményeknek való megfelelés elősegítése intézkedésre pedig mindössze 8 támogatható kérelem érkezett. A szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatására benyújtott 1031 kérelem támogatási igénye nem éri el az előirányzat 25%-át. A termelői csoportok támogatására is csak 9 támogatásra jogosult kérelmet adtak be.

A viszonylag mérsékelt érdeklődésnek több oka is van. Az elsődleges ok: viszonylag későn – csak ősszel – nyílt lehetőség támogatás-igénylésre. De például az

is **viisszatartó erő volt, hogy kedvezőtlen adottságú területeken nem jár támogatás gabonafélékkel hasznosított terület után.** Az EU-követelményeknek való megfelelés támogatása meglehetősen újszerű intézkedés, a gazdasági viszonyok azonban elbizonytalanították az érintett állattartókat (különösen a baromfi- és a sertés- ágazatokban) a hosszú távú fejlesztéseket illetően. Ugyancsak újszerű intézkedés a szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása, ahol ráadásul a bevételt dokumentálni kell. A termelői csoportok támogatására minden elismert csoport beadta a kérelmet, több csoport pedig feltehetően a csonka év miatt nem kért elismerést.

9.3.2.2. A terv módosítása

Még a tervezési szakaszban módosult az NVT költségvetése, a SAPARD-program forrásaira történő átcsoportosítással.

A terv elfogadása után (is) kezdeményezte az FVM az NVT módosítását, s ennek alapján 2004. december 23-án Magyarország kérte a 2004. évi NVT-források 25%-ának (56625 millió euró) átcsoportosítását, a közvetlen kifizetések (nemzeti rész) javára. Erre jogi alapot a 1257/1999 EK-rendelet 33 h) cikkelye szolgáltatott, amely szerint az új tagállamok számára lehetőség van arra, hogy az NVT hároméves forrás-keretéből átlagosan 20%-ot átcsoportosítsanak a közvetlen terület-alapú EU-támogatás kiegészítésére. Az átcsoportosítás a legnagyobb mértékben az „agrár-környezetgazdálkodási” és az „EU-követelményeknek való megfelelés elősegítése” intézkedést érintette (32 millió, illetve 8 millió euró átcsoportosításával). Az elképzelésnek megfelelően az FVM átdolgozta az NVT érintett fejezeteit.

A módosítás-kezdeményezés fogadtatása nem volt egyöntetű, bár az MB támogatta. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, valamint a környezetvédő társadalmi szervezetek képviselői (az MB-ben) vitatták, illetve elleneztek az NVT intézkedések pénzügyi eszközeinek csökkentését. A módosítási tervezet ügyében 2004-ben nem született európai bizottsági döntés.

10. Az Európai Unió mezőgazdasága

A világgazdasági növekedés 2004. évben az alacsony kamatráták és néhány kiemelkedő gazdasági övezet (pl. Kína) meredek fejlődésének köszönhetően felgyorsult. A GDP növekedése elérte az 5%-ot, ami a hetvenes évek óta a legmagasabbnak számít. Az Európai Unióban a gazdasági növekedés mértéke ugyanakkor „csak” 2,3% volt 2004-ben. Ennek gerjesztői az alacsony infláció, a megfelelő pénzügyi feltételek, a nagy profit lehetőségek és a strukturális reform folyamatai voltak.

A mezőgazdaságban *a 2004-es évet a növénytermesztés bővülése és az állattenyésztés stabilizációja jellemezte*, az állati termékek árai kedvezően alakultak, a növényi termékek árai viszonylag alacsonyabb színvonalat értek el. A ráfordítási árak lényegesen magasabbak voltak 2004-ben, elsősorban a megnövekedett energia-, műtrágya- és takarmányárak miatt. Az árváltozás mértéke ágazatonként és országonként változó volt.

A 2004/05-ös gazdasági évben a gabonakereslet az Európai Unióban kb. 3%-kal volt nagyobb, mint a 2003/04-es gazdasági évben. Csak az árpáé volt alacsonyabb, köszönhetően a relatíve magas takarmányárpa áraknak. Az állati termékek közül – a 2003. évi nagyon magas szintet követően – a húskereslet alacsonyabbnak, inkább stabilnak mondható. A csekély mértékű termelésnövekedés a főleg Dél-Amerikából származó importtal párosult, az export csökkent.

2004-ben *az Európai Unió mezőgazdasági exportja relatíve stabil volt*, jóllehet az export alakulása nagyon különbözött az egyes termékek esetében. A hús és állati eredetű termékek kivitele jelentősen növekedett, míg a legnagyobb export csökkenés a gabona, a cukor és termékei, illetve a zöldségek esetében volt megfigyelhető.

A hús és tejtermékek intervenciók készlete csökkent 2004-ben, köszönhetően a fellendült piaci folyamatoknak, ezzel szemben *a gabonakészletek viszont szignifikánsan növekedtek*. A 2004. évi jó termésnek és az alacsony világpiaci áraknak köszönhetően 2004-ben a gabona intervenciók készlet elérte a 10 millió tonnát a 2003. évi 3,6 millió tonnával szemben. A borkészlet elérte a 8 millió tonnát. A marhahús-készletek szinte teljes mértékben kimerültek 2004-ben. A tejtermékek intervenciók készletei 2002 óta a legalacsonyabb szintet érték el, a sovány tejpor készlet a 2003. évi 198 ezer tonnáról 20 ezer tonnára csökkent, míg a vaj készletek 2004. év végére növekedtek (170 ezer tonna).

10.1. Termelés

Az EU-25 országainak gabona területe 2,5%-kal növekedett és a 2004/05-ös gazdasági évben elérte a 52,6 millió hektárt. Ebből 37,1 millió hektár a régi tagországokra esett. A legtöbb gabonafajta területe növekedett, főleg a rozsé (+8%), a búzáé (+6%), a durum búzáé (+4,2%), a kukoricáé (+2,7%). Az árpa (-1,8%) és a

zab (-5,7%) területe viszont csökkent. A legnagyobb gabonaterület növekedés a tíz új tagállamban volt megfigyelhető.

Az összes gabonatermelés becsült mértéke 288,9 millió tonna volt, ez 21%-os (kb. 50 millió tonnás) növekedés 2003/04-hez képest. A régi tagállamokban kb. 220 millió tonna volt a gabonatermelés (+18%) és 61 millió tonna volt az új tagállamokban (+30%). Mindez főleg a jó, de inkább kiváló klimatikus viszonyoknak köszönhető, amely egész Európát jellemezte.

Valamennyi gabonának nagyobb hozama volt, mint a megelőző évben. Az átlagos gabonahozam 5,33 tonna volt hektáronként, ez 19%-kal haladta meg a 2003/04 évit. A rozs esetében 28%, a kukoricánál 25%, a durumbúza esetében 25%, a triticale esetében 22%, a búza esetében 18%, az árpánál 12% volt a hozamnövekedés. Franciaország továbbra is vezető gabonatermelő, 69 millió tonnával (25%). Ezt Németország követi 50 millió tonnával (27%), majd Lengyelország 28 millió tonnával (19%). Magyarország majdnem megduplázta a termelést a 2004/05-ös gazdasági évben. Egyedül Hollandia termelt kevesebbet (0,5%).

A rizstermés magas volt 2004-ben a nagy hozamok következtében, az összes termés az 1,6 millió tonnával 7%-kal haladja meg a megelőző évit.

Az EU-25 országainak olajos növény területe stabil volt 2004-ben (+1% 2003-hoz képest). A repceterület 5%-kal bővülve 4,4 millió hektár, a napraforgó terület 5%-kal növekedve 2,2 millió hektár, a szója terület 6%-kal csökkenve 275 ezer hektár lett. ***Az összes olajos növény terület 7 millió hektár körül alakult.*** A kedvező időjárási viszonyoknak köszönhetően a ***hozamok*** a 2003. évi alacsony szintet követően ***növekedtek***, így 23%-kal a repce, 10%-kal a napraforgó és 39%-kal a szója esetében, összességében a 19,5 millió tonna termés 23%-kal haladta meg a 2003/04 évit. 1,7 millió tonna non-food, azaz ipari célra használt repce volt.

A 2004/05-ös évben 14,6 millió tonna repce, 4,1 millió tonna napraforgó és 860 ezer tonna szójabab termett.

A fehérje növény terület közel 2%-kal bővülve 1,43 millió hektárt ért el. Kis mértékben nőtt a borsó terméshozama (3,3 t/ha), a csillagfürt termésátlaga nem változott (2,8 t/ha). Az összes fehérje növény termés 4,5 millió tonna volt, ez 4%-kal haladja meg a 2003/04-es gazdasági év termését.

Az unió cukortermelése 2004-ben 18,7 millió tonna volt becslések szerint, ***ez 2,7%-kal haladta meg az előző évit.*** Az 1,7%-os területcsökkenést (2,15 millió hektár) kompenzálta a magasabb terméshozam, jóllehet a cukortartalom erősen változó volt a bőséges csapadék következtében. A termelés 10%-kal növekedett Németországban (4,1 millió tonna), 27%-kal Olaszországban (1,15 millió tonna) és 24%-kal Görögországban (255 ezer tonna). A termelés stabilnak mondható az Egyesült Királyságban (1,35 millió tonna) és Hollandiában (1,07 millió tonna). Franciaországban 100 ezer tonnával nőtt, és összességében 4,3 millió tonna lett. Magyarországon mintegy 70%-kal nőtt a termelés.

A gyümölcs esetében – fajtól függően – a növekedés mértéke 5-50%-ot tett ki, kivéve a narancsot és a citromot, amelyek esetében a csökkenés 3, illetve 8% volt. A legnagyobb növekedés a csonthéjasoknál volt tapasztalható. (A barack-termelés 50%-kal bővült.) A zöldségfélék közül a paradicsom, a káposzta, a hagyma és a sárgarépa termelése nőtt. Az ipari felhasználásra kerülő paradicsom 8%-kal bővülve 11,2 millió tonna volt 2004-ben.

Az Európai Unió 15 korábbi tagállamának bortermelése 2004-ben 13%-kal nőtt és elérte a 177,5 millió hektolitert. A tíz új tagállam termelése 7 millió hektoliterrel nőtt. Az unión belül jelentős különbségek mutatkoznak, a termelés Spanyolországban stabilnak mondható (+2%), viszont növekedés volt tapasztalható Olaszországban (+18%), Franciaországban (+23%) és Németországban (+28%).

A szarvasmarhahús termelés 2004-ben 8,1 millió tonna mennyiség körül stabilizálódott, ami 0,6%-os növekedést jelent. A néhány tagállamban tapasztalható csökkenést (Franciaország, Cseh Köztársaság) kompenzálta egyes tagországok termelés növekedése (Németország, Olaszország, Egyesült Királyság).

A sertéshústermelés 2002. és 2003. évi növekedése után enyhe mértékű csökkenés volt tapasztalható 2004-ben (-0,8%, összességében 21,6 millió tonna). Erőteljes termelés visszaesés volt a tíz új tagállamban (elsősorban Lengyelországban és Magyarországon), ezzel szemben az EU-15 országaiban folytatódott a növekedés, kivéve Franciaországot és az Egyesült Királyságot.

A baromfihús esetében a 2003. évi termelés visszaesést főleg az ázsiai madárinfluenza és a nagy nyári meleg okozta. ***2004-ben a baromfihús termelés normalizálódott***, becslést értéke 11,1 millió tonna (+2,8%).

A juh- és kecskehús termelés a 2003. évi csökkenést követően szintén stabilizálódott. Termelés visszaesés volt Franciaországban, Görögországban és Spanyolországban, míg növekedés Olaszországban, Írországban és az Egyesült Királyságban. Az EU-25 szintjén 2003-hoz képest a növekedés 1%-os mértékű.

A tejelő tehénállomány csökkenő trendje az EU-15 tagországaiban 2004-ben tovább folytatódott, az állatlétszám 23,4 millióra esett vissza. (Ez 2%-os csökkenés.) Az átlagos tejhozam 6031 kg, ez 1,3%-os növekedést jelent. A tejtermelés összesen 143 millió tonna, ez 2003-hoz képest 0,9%-os csökkenés.

A vajtermelés is 0,9%-kal csökkent 2004-ben. A sajtermelés növekedése folytatódott, jóllehet kisebb mértékben, mint a korábbi években, mindössze 1,6%-kal. A termelés összességében 7,8 millió tonna volt. A tejpor esetében a csökkenés 7%-os mértékű.

10.2. Termelői, értékesítési árak

A rendelkezésre álló adatok szerint a mezőgazdasági termelői árak 2004-ben növekedtek a legtöbb EU tagállam esetében. Leginkább Lettországon (+20,9%), a

Cseh Köztársaságban (+6,9%), Luxemburgban (+4,4%), az Egyesült Királyságban (+4%), Finnországban (+3,2%), Írországon (+2,3%), Ausztriában (+2,2%), Dániában (+1,7%) és Litvániában (+1,1%) emelkedtek az árak. Viszonylag stabilak maradtak Spanyolországban (+0,6%), és Görögországban (+0,3%), viszont csökkentek Hollandiában (-6,7%), Magyarországon (-5,4%), Svédországban (-1,4%) és Franciaországban (-1%).

A gabona árak 2004 első hónapjaiban meghaladták a 2003. év ugyanezen időszakának árait (kenyérgabona 168 euró/t, kukorica 175 euró/t, takarmánybúza és sörárpa 165 euró/t). Május-június időszaktól kezdve viszont az árak csökkenni kezdtek az egyre erősödő jó 2004. évi termés-előrejelzéseknek köszönhetően. A nyári időszaktól kezdve így szignifikánsan valamennyi gabona ára esett, és év végére a kenyérgabona ára 117 euró/t, a takarmány búza és kukorica ára 100 euró/t, a sörárpáé 125 euró/t volt. Egyedül a minőségi durum búza ára maradt viszonylag stabil, illetve év végére elérte a 165 euró/t árat.

A két éven keresztül tartó alacsony árak után a marhahús ára 2003-ban és azt követően 2004-ben újra növekedni kezdett, és 2004 utolsó negyedében 267 euró/100 kg ár körül stabilizálódott. A sertéshús ára a 2003. évi alacsony szintet követően 2004 márciusában és júniusában is elérte a 150 euró/100 kg árat. 2004 első 5 hónapjában a baromfihús árak 140 euróról 150 euróra növekedtek, és ez az ár az év végéig megmaradt. A 2003. év végi szinthez képest a tojás ár jelentősen visszaesett, az év első felében és 80 euró/100 kg árat ért el.

A 2002. és 2003. évi alacsony tej- és tejtermék árak 2004-ben növekedtek, és a csatlakozást követően, illetve a KAP reform keretében az ártámogatások csökkentése után is fennmaradtak. A vaj és sovány tejpör belpiaci árak a felvásárlási árakat 15%-kal haladták meg.

2004-ben a ráfordítási árindex a hagyományos mezőgazdasági termékek és szolgáltatások esetében nominálisan a legtöbb tagállamban meghaladta a 2003. évi szintet. Főként a takarmány, energia és műtrágya árak voltak magasak.

10.3. Jövedelem

Az Eurostat 2004-re vonatkozó első becslése alapján a mezőgazdaságban **3,3%-os jövedelem növekedés volt 2004-ben az Európai Unióban** a tagállamok által küldött adatok alapján. Az új tagállamokban 53,8%-os, a régi tagállamokban 0,8%-os volt a változás mértéke. 19 tagállamban növekedés volt, a legnagyobb mértékű az új tagországokban. A cseh (+107,8%), a lengyel (+73,5), az észt (+55,9%) a lett (+46,6%) és a litván (+41,8%) mezőgazdasági jövedelem élvezte előnyét leginkább a csatlakozásnak. A régi tagállamok közül Németországban (+16,6%), Dániában (+12,2%) és Luxemburgban (+7,8%) volt a legnagyobb mértékű növekedés. Leginkább Belgiumban (-8,8%) és Hollandiában (-11,5%) csökkent a mezőgazdasági jövedelem.

A jövedelembővülés fő tényezői a 2003-hoz viszonyított megnövekedett mezőgazdasági kibocsátás, valamint az újonnan csatlakozott országok esetében a földalapú támogatás voltak.

A mezőgazdaságban foglalkoztatott munkaerő létszám az egész EU-t tekintve 1,5%-kal csökkent. A legnagyobb csökkenés a Cseh Köztársaságban (-6,1%), Szlovéniában (-5,9%) és Észtországban (-5%) volt megfigyelhető.

1. melléklet: Az agrárgazdaság közgazdasági környezete

2004-ben a nemzetgazdaság bruttó hazai termékének (GDP) növekedési üteme – összhangban a világgazdasági trenddel – **nagyobb volt (4,2%), mint 2003-ban (2,9%)**. A gazdasági fejlődés a termelékenység javulásán alapult. A növekedés dinamizmusa az év folyamán kissé mérséklődött. Az éven belüli lassulási folyamat – elsősorban a közel-keleti helyzet alakulása és a magas olajárak következtében – a világ gazdaságilag fejlett térségeit általánosan jellemezte. Az Egyesült Államokban – ahonnan a gazdaságélénkület hullám kiindult – a 2004. I. negyedévi kiemelkedően magas (5%-os) növekedési ütem az év végére 3,9%-ra mérséklődött. A kibővült Európai Unióban (EU-25) 2003-ban még tartott az előző éveket jellemző dekonjunktúra, a GDP mindössze 1,0%-kal nőtt. A gazdasági élénkülés 2004-ben már érzékelhetővé vált – a GDP növekedési üteme 2,3%-ra emelkedett – , az év második felét azonban már a lassulás jellemezte.

Az EU-ban a konjunktúra kibontakozásának és megerősödésének egyik fékező tényezője az erős euró volt. A közös valuta erősödése a dollárhoz képest oly mértékűvé vált, amely a világpiaci versenyképesség gyengülése révén az unió országainak többségében fékezte az exportot, rajta keresztül pedig a gazdasági élénkülést is.

Az EU-ba újonnan belépő országok (10-ek) az uniós átlagnál számottevően nagyobb növekedési ütemet értek el, gazdasági súlyuk azonban olyan kicsi, hogy alig mozdították el az EU-15 dinamikáját. A 2004. évi növekedési ütem Lengyelországban és Szlovákiában 5%-ot meghaladó mértékű, Szlovéniában a magyarországinál valamivel magasabb (4,6%) Csehországban pedig ennél valamivel kisebb volt (3,9%).

Magyarországon **az előző évinél gyorsabb gazdasági növekedést keresleti oldalról az export és a beruházás kedvező alakulása váltotta ki**. A fogyasztói kereslet 2004-ben – az előző három évtől eltérően – lassabban emelkedett, mint a GDP. A lassúbb növekedés az egyensúly helyreállítását szolgáló jövedelempolitikával függött össze.

A beruházási kereslet az előző évhez képest közel 8%-kal bővült. A növekedés dinamikáját a három legnagyobb súlyt képviselő ágazat határozta meg (feldolgozóipar és szállítás: 15-15%, ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás: 13%). A feldolgozóiparban végrehajtott fejlesztések – amelyek meghatározó szerepet játszanak az export növekedésében – már 2003-ban is átlag feletti ütemben (17%-kal) nőttek. A feldolgozóipari vállalkozások két év alatt tetemesen (35%-kal) növelték fejlesztési célú ráfordításaikat, megteremtve azon termelési kapacitásokat, amelyek lehetővé tették a gazdasági konjunktúra kihasználását. A szállítási ágazat beruházásait elsősorban az útépitési, az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatásait pedig a lakásépítési konjunktúra ösztönözte. A mezőgazdasági beruházások –

néhány évi növekedés után – 2004-ben jelentősen (csaknem 25%-kal) visszaestek, döntően a támogatási rendszer változásával összefüggésben.

Az ipari bruttó termelés 2004-ben 7,4%-kal emelkedett, gyorsabban, mint az előző évben (6,4%). Az ipari fejlődés motorja az export volt: az ipari termékek kivitele 15,7%-kal nőtt, miközben a belföldi értékesítés gyakorlatilag változatlan maradt – vagyis azok az ágazatok fejlődtek, amelyek dinamikusan növelni tudták kivitelüket. A feldolgozóipar 14 ágazata közül tízben többet exportáltak, mint 2003-ban. Folytatódott az ipari termelés, illetve export ágazati szerkezetének átalakulása, tovább emelkedett a három gépipari ágazat súlya (innen származott az ipari kivitel 70%-a). A kohászat és a vegyipari ágazatok is növelték exportjukat, az élelmiszeripar és a hagyományos könnyűipari ágazatok export-résaránya viszont tovább csökkent.

Az építőipar 2004. évi teljesítménye az előzetes adatok szerint 6,8%-kal volt nagyobb az előző évinél. Kiemelkedően gyors növekedést értek el az úthálózat fejlesztésén tevékenykedő építőipari nagyvállalatok.

A mezőgazdaság 2004. évi bruttó kibocsátásának volumene a KSH előzetes adatai szerint – főleg az előző két évinél jóval kedvezőbb időjárás hatására – számottevően meghaladta az előző évit. A növekedésben döntő szerepet játszott a kiemelkedően jó gabonatermés. A mezőgazdasági termékek felvásárlása lényegében az előző évi szinten maradt (100,3%).

Az élelmiszeripar termelése 4,0%-kal maradt el az előző évitől.

A külkereskedelmi termékgórgalom 2003. második felében kezdődött gyors növekedése 2004-ben is folytatódott: ***a kivitel volumene 17%-kal, a behozatalé 14%-kal nőtt.*** Utoljára 2000-ben alakult ki ennél nagyobb külkereskedelmi dinamika, amely a közbülső években lényegesen kisebb volt. A külkereskedelmi mérleg hiánya 3,8 milliárd eurót tett ki, 320 millióval kevesebbet, mint az előző évben. A hiány exporthoz viszonyított aránya a 2003. évi 10,9%-ról 8,7%-ra csökkent. Ez az elmúlt ötéves időszak legkisebb relatív hiánya. Az egyenleg javulásában meghatározó szerepe volt a gépek és szállítóeszközök külkereskedelmének, ahol a kiviteli többlet nagyobb lett az előző évinél. A 2003. évi 0,5%-os cserearány-romlást 2004. évben – döntően az energiahordozók világpiaci áremelkedéséből adódóan – további 0,7%-os romlás követett.

Az EUROSTAT adatai szerint az EU-25 tagországainak egymás közötti – euróban számolt – forgalma 7%-kal haladta meg az egy évvel korábbi. Az unión kívüli országokkal folytatott külkereskedelemben 10%-kal nőtt az export, 9%-kal az import. Az új EU-tagok mindegyikében negatív lett a külkereskedelmi mérleg, az EU-15-ben pedig hét országban hiány, nyolcban pedig többlet alakult ki. Magyarország 2004. évi exportjának 79%-át, importjának 71%-át bonyolította le az EU-tagországokkal.

Az államháztartás pénzforgalmi szemléletű konszolidált hiánya (helyi önkormányzatok nélkül) a PM előzetes adatai szerint 1,3 billió Ft-ot tett ki 2004-

ben, 226 milliárd Ft-tal többet, mint az előző évben. A nem konszolidált bevételek 8,6%-kal, a kiadások pedig 10,1%-kal – a fogyasztóiár-indexet meghaladó mértékben – emelkedtek. A deficitnövekedés döntő hányada (közel 70%-a) a központi költségvetéshez, a maradék a társadalombiztosítási alapokhoz kapcsolódott. Az egyensúlyromlás egyik fő oka: az EU-ba való belépéssel egyidejűleg módosultak az ÁFA-befizetés szabályai. Ezzel összefüggésben a fogyasztáshoz kapcsolt adókból származó bevétel lényegesen lassúbb ütemben (folyó áron 4%-kal) nőtt, mint a bevételek átlaga (8,2%).

Az eredményszemléletben számított államháztartási hiány – a magánnyugdíjpénztárakban befizetett összegeket is figyelembe véve – előzetes adatok szerint a **GDP 4%-a volt.** Ez az érték több, mint egy százalékponttal kisebb a 2003. évinél. A hasonlóan számított kormányzati adósság GDP-hez viszonyított aránya érdemben nem változott. A központi költségvetés bruttó adósságállománya 2004-ben 1 billió Ft-tal nőtt, s decemberben 11,6 billió Ft-ot tett ki. Az adósságállomány háromnegyede Ft-ban, több, mint kilenczede állampapírokban állt fenn.

2004-ben az ipari termelői árak, valamint a fogyasztói árak gyorsabban nőttek, mint egy évvel korábban (ipari termelői ár: 3,5%, illetve 2,4%, fogyasztói ár: 6,8%, illetve 4,7%). Az ipari termelői árak gyorsuló növekedését a belföldi értékesítési árak emelkedése okozta (2003: 5%, 2004: 8,4%), az export értékesítési árak viszont az előző évi 0,3%-os emelkedéssel szemben 0,4%-kal csökkentek 2004-ben. Az Európai Unió (EU-25) ipari termelői árai 2004. decemberében 4,3%-kal voltak nagyobbak, mint egy évvel korábban.

A fogyasztói áraknak az előző évinél 2%-nál valamivel nagyobb emelkedése az év elejei széles körű áfa- és jövedékiadó-változások következménye. Az ezt kiszűrő változatlan adótartalmú árindex 2004-ben 104,8% volt, vagyis adóváltozások nélkül a fogyasztói árnövekedés a 2003. évvel lényegében azonos mértékű lett volna. A fogyasztói árak alakulására a legnagyobb hatást a fogyasztói kosár közel egynegyedét reprezentáló élelmiszerár-alakulás gyakorolta (+6,5%, az előző évinél 3,8 százalékponttal nagyobb emelkedés). A fogyasztói árnövekedés gyorsulásához a háztartási energia és a szolgáltatások egy évvel korábbinál nagyobb drágulása is hozzájárult. A háztartási energián belül a villamosenergia-drágulás volt a meghatározó, de jelentősen nőtt a vezetékes gáz és a távfűtés díja is. A szolgáltatások körében többek között a víz- és csatornadíj, a helyi tömegközlekedés, valamint a tv-előfizetés díja emelkedett számottevően. Az árnövekedés gyorsulásának 93%-a az említett három kiadási főcsoport áralakulásával függött össze.

A mezőgazdasági termelői árak az előző évi növekedéssel szemben (5,9%) csökkentek (5,4%), mégpedig úgy, hogy a növénytermesztési és kertészeti termékek termelői ára számottevően (13,8%-kal) mérséklődött, az élő állatoké és állati termékeké viszont 3,9%-kal emelkedett. **Az agrárrolló ismét nyílt.**

A külkereskedelmi forgalom árszintjét – 2003-hoz hasonlóan – 2004-ben is ellentétes irányú ár- és árfolyammozgások alakították, amelyek éves átlagban

csaknem kiegyenlítődték. A devizaárszint az év egészét tekintve az exportban hasonló, az importban pedig mintegy 1%-kal magasabb volt, mint egy évvel korábban. Az árfolyamváltozást 2003 júniusától 2004 májusáig a forint gyengülő, attól kezdve erősödő irányzata jellemezte. 2004. évet 2003-mal összevetve a forint a meghatározó devizákhoz képest átlagosan 2%-kal (ezen belül az euróhoz 0,5%-kal, a dollárhoz képest pedig közel 10%-kal) erősödött. Ennek hatására a forintárszint kissé csökkent: az exportban 1,6%-kal, az importban 0,9%-kal.

A kiskereskedelmi forgalom volumene 2004-ben 5,7%-kal nőtt 2003-hoz képest. A lassulás – amely az egyensúlyra törekvő jövedelempolitikával függ össze – számottevő az előző két év 9% körüli emelkedési üteméhez viszonyítva. A növekedési ütem lassulása különösen markáns volt az élelmiszer és élelmiszerjellegű vegyes kiskereskedelemben. Az ebbe a csoportba tartozó üzletek (hiper- és szupermarketek) forgalomnövekedése 2002-2003-ban még jóval felülmúlta az átlagosat, 2004-ben azonban lefékeződött az emelkedési ütem. Ugyanakkor az élelmiszer-, ital- és dohányáru szakboltokban két évi visszaesés után élénkült a forgalom. A két üzletcsoport 2004. évi dinamikája csaknem azonos szintre került, s összességében 2,8%-kal nagyobb volumenű forgalmat bonyolítottak le, mint egy évvel korábban. A nem élelmiszertermékek kiskereskedelme az előző évinél ugyan mérsékeltebben, de az átlagosnál lényegesen gyorsabban (8,2%-kal) nőtt.

A kiskereskedelmi forgalmon kívül megfigyelt jármű- és üzemanyag-kiskereskedelem 2004. évi eladásainak volumene 5,4%-kal haladta meg az előző évit.

Nemzetközi összehasonlításban a hazai kiskereskedelmi forgalom 2004. évi növekedése – a lassulás ellenére is – számottevőnek minősíthető. Éves szinten az EUROSTAT 2%-ra teszi az EU-25-ben a kiskereskedelmi forgalomnövekedést (előzetes adat), az EU-15-re pedig ennél mintegy 0,2 százalékponttal kisebbre.

2004-ben a foglalkoztatottak száma lényegében stagnált 2003-hoz képest (átlagosan 3 millió 900 ezer fő volt, 22 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban). ***A foglalkoztatási arány gyakorlatilag változatlan maradt.*** A korcsoportok közül a 15-24 évesek (a fiatalok) létszáma csökkent nagyobb mértékben, az 50-64 éves korosztályban viszont nőtt a létszám és a foglalkoztatási arány – a nyugdíjkorhatár változása, illetve a nyugdíjassá válás szabályainak szigorítása következtében. A 15-64 éves népesség 56,8%-a volt foglalkoztatott. Ez az arány továbbra is jóval kisebb, mint az EU átlagában (az EU-25 2003. évi adata: 62,9%).

A munkanélküliek száma átlagosan 253 ezer főt tett ki, 8 ezerrel többet, mint 2003-ban. A IV. negyedévben volt a legnagyobb mértékű a munkanélküliség. Nem mérséklődtek a régiók közötti különbségek. ***Éves átlagban a munkanélküliségi ráta 5,9%-ról 6,1%-ra nőtt.*** Az elmúlt években közeledett egymáshoz a férfiak és a nők munkanélküliségi rátája (2004-ben mindkét nemre: 6,1%). Az elmúlt években a fiatalok voltak leginkább kitéve a munkaerőpiacon

kialakult helyzet negatív hatásainak. A 2004. november 2005. januári adatok szerint 18% volt a fiatalok munkanélküliségi rátája.

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak egy főre jutó havi bruttó átlagkeresete 145500 Ft, nettó átlagkeresete pedig 93700 Ft volt (6,0%-os, illetve 5,6%-os nominális emelkedés). A fogyasztói árak 6,8%-os növekedését figyelembe véve a reálkeresetek mintegy 1%-kal csökkentek 2003-hoz képest (2003-ban még 9,2%-kal nőttek). A versenyszférában 1,1%-kal emelkedett, a költségvetési szférában pedig 5%-kal mérséklődött a reálkereset.

2. melléklet

Termelőeszköz-felhasználás

2004-ben *a mezőgazdasági termelőeszközök kereskedelme az elmúlt évhez viszonyítva* – folyó áron – *több, mint 20%-kal csökkent. Ezen belül az értékesített mezőgazdasági gépek értéke a 2003. évinek még a felét sem érte el* (mindössze a 43%-át). A gépvásárlások zuhanásszerű visszaesése az EU-csatlakozás következményeként megváltozott állami támogatási rendszerrel függ össze. A gépértékesítést kivéve a termelőeszköz-forgalmazás (értékben) nőtt 2003-hoz képest. Az AKI által megfigyelt körben a növényvédőszer-forgalom 14,2%-kal, a műtrágyáé pedig 11,6%-kal bővült, de az alkatrészek és a műszaki áruk kereskedelme is bővült (2,4, illetve 7,8%-kal).

1. táblázat

Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése

(Mrd Ft)

Megnevezés	2003	2004	2004/2003, %
Mezőgazdasági gép (használt nélkül)	100,1	42,5	42,5
Alkatrész	15,7	16,1	102,4
Műszaki áru	1,3	1,4	107,8
Műtrágya	47,8	53,4	111,6
Növényvédő szer (alapanyag nélkül)	52,7	60,1	114,2
Összes termék	217,6	173,5	79,7

Forrás: AKI

A forgalmazói szervezeteknél a 2004. év végén rendelkezésre álló zárókészletek értéke az alábbiak szerint alakult:

- 19,9 milliárd Ft értékű mezőgazdasági gép,
- 6,6 milliárd Ft értékű alkatrész,
- 0,4 milliárd Ft értékű műszaki áru,
- 7,6 milliárd Ft értékű műtrágya,
- 5,1 milliárd Ft értékű növényvédő szer.

Az összes készlet nőtt 2003-hoz képest.

Az értékesített műtrágya összes hatóanyag-mennyisége (452569 hatóanyag-tonna) *3,1%-kal múlta felül az előző évit.* Ezen belül 1,4%-kal nőtt a forgalmazott nitrogén-hatóanyag mennyisége, 11,9%-kal a foszforé, s 2,4%-kal a káliumé.

Műtrágya-felhasználás

Megnevezés	2003	2004
Értékesített műtrágya, hatóanyagban (ezer t)*	439	453
Ebből: Nitrogén	289	293
Foszfor	67	75
Kálium	83	85
Egy hektár mezőgazdasági területre kijuttatott hatóanyag (kg)	75	77
Egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag (kg)	91	94

* A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás részére. Forrás: AKI

Az egy hektár mezőgazdasági területre, illetve szántó-, kert-, gyümölcsös- és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag mennyisége növekedett az előző évhez képest (2,7, illetve 3,3%-kal).

Az igen magas műtrágya árak mellett a gazdálkodók érdeke megköveteli, hogy csak jó minőségű, az engedélyokiratban előírt hatóanyag-tartalmú, szennyező anyagoktól mentes műtrágyát használjanak.

A forgalomban levő műtrágyák hatásági ellenőrzése 2004-ben is folytatódott. A megyei növény- és talajvédelmi szolgálatok analitikai laboratóriumai 2004-ben 417 műtrágya-minta hatásági vizsgálatát végezték el. Az engedélyokiratban előírtnál kevesebb hatóanyag-tartalom a vizsgált tételek 12%-ában fordult elő. A vizsgált foszfor tartalmú műtrágyák 15%-ánál a kadmium-tartalom meghaladta a határértéket. A vizsgálatok időpontjában azonban nem volt meg a jogszabályi lehetőség a túllépés szankcionálására.

Magyarország az Európai Unió tagállamaitól eltérően a felhasznált műtrágyák megengedhető nehézfém-tartalmát rendeletben szabályozza. Ennek értelmében az olyan foszforműtrágyák, amelyek kadmium-tartalma, vagy egyéb nehézfém-tartalma meghaladja a határértéket, nem használhatók fel mezőgazdasági területen. Az uniós csatlakozás azonban komoly változást hozott: az Európai Parlament és az Európai Tanács 2003/2003/EK-rendelete szerint az EK-jelzésű műtrágyák esetében a műtrágyák nehézfém-tartalma nem befolyásolhatja azok felhasználhatóságát. Emiatt a műtrágyák felhasználását szabályozó 8/2001. (I. 26.) FVM rendeletet módosítani kellett.

Talaj- és környezetvédelmi szempontból fontos, hogy a magyar tapasztalatok alapján felgyorsuljon az az uniós eljárás, amely a kadmium és egyéb nehézfémek határértékének kidolgozására hivatott. Már az Európai Bizottságnál van a műtrágyák kadmium-tartalmának határértékére vonatkozó magyar javaslat.

3. melléklet: Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem, állategészségügy és állatvédelem

1. Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem

2004-ben 19881 tonna növényvédő szert értékesítettek, 60,1 milliárd Ft értékben. *Az értékesített mennyiség egyharmadával haladta meg a 2003. évit.* A forgalomnak mennyiségben a 44%-át (8679 tonna), értékben pedig több, mint a felét (32,7 milliárd Ft) a herbicidek tették ki. Rovarölő szerekből 3 280 tonnát (8,9 milliárd Ft), gombaölő szerekből 5 638 tonnát (15,9 milliárd Ft), egyéb készítményekből pedig 2284 tonnát (2,6 milliárd Ft) forgalmaztak.

A megyei növény- és talajvédelmi szolgálatok *15043 növény-egészségügyi és 42895 növényvédelmi hatósági ellenőrzést végeztek el, s 1397 esetben került sor korlátozó, vagy tiltó rendelkezésre.*

Növény-egészségügyi zárlatot 91 esetben – a kukoricabogár, a tűzelhalás, a burgonya baktériumos gyűrűs rothadása és a burgonya-fonálférgék elleni védekezésésként – rendeltek el. Növényt, növényi terméket 25 esetben semmisítettek meg.

Kötelező növényvédelmi eljárás alkalmazásának elrendelésére 4083, szabálysértési eljárás kezdeményezésére 99 (57 növényvédelmi, 17 talajvédelmi, 25 egyéb ok), növényvédelmi bírság kiszabására 1699, talajvédelmi bírságra pedig 50 alkalommal volt szükség. Az egy esetre jutó növényvédelmi bírság összege 41256 Ft-ot, a talajvédelmi 84670 Ft-ot tett ki. *Bűnvádi eljárás egy ügyben – talajvédelmi okból – indult.*

Friss fogyasztású élelmiszernövényeink és növényi eredetű élelmiszeripari alapanyagaink növényvédőszer-maradék tartalmát piacon és termőhelyen 2020, export- és import-szállítmányban 806 esetben ellenőrizték. Környezetvédelmi monitoring-vizsgálatot 355 alkalommal végeztek. *A szermaradék-határértéket túllépő minták aránya 2,2%, a nem engedélyezett hatóanyagot tartalmazó mintáké pedig 2,1% volt.*

A 2004. évi mezőgazdasági termelés általános helyzetét az időjárási körülmények és a spontán piaci hatások együttesen befolyásolták. Az előző évi aszályos nyarat lehűlésekkel tarkított csapadékos ősz követte, s ez hátráltatta a talajmunkákat és az őszi vetéseket. A 2004. év tavaszi – ugyancsak változékony és csapadékos – időjárása nem kedvezett a tavaszi talajmunkáknak és vetéseknek. A nyár az előző évekhez viszonyítva hűvösebb volt, csak két hosszabb melegperiódus adódott, amikor a csúcshőmérséklet több napon keresztül 30 Celsius fok feletti értéket ért el. Az ősz szeptember első napjaiban kellemes hőmérséklettel kezdődött, utána azonban hosszú ideig hűvös napok következtek. A csapadék mennyisége összességében lényegesen meghaladta az előző évben mért mennyiséget. 2004 időjárása a mezőgazdaság szempontjából kiegyensúlyozottnak minősíthető:

elegendő – szinte optimális mennyiségű – volt a csapadék, nem alakultak ki hosszan tartó, perzselően forró időszakok. Országosan jelentős mértékű fagykár sem sújtotta a termelőket.

A polifág szántóföldi kártevők közül a mezei pocok 2003-ban igen kis egyedszámban vonult teletőre. A viszonylag enyhe tél kedvezett az áttelelő populációnak, amelynek jelentős része életben maradt. Az áprilisban lehullott csapadék mélyen beáztatta a talajt, s a későn felmelegedő, nedves talajban a kártevők nem találtak kedvező feltételeket a tavaszi szaporodáshoz. Szaporodási ciklusuk korán – november második dekádjában – befejeződött, így tehát 2004-ben is kis egyedszámban vonultak teletőre.

Az őszi kalászosokra a 2003/2004. évi tenyészidőszakban igen kedvező volt az időjárás. A gabonalisztharmat számára a jól fejlett, sűrű állományokban – a páras mikroklíma hatására – kedvező feltételek alakultak ki ugyan, a gazdák azonban a jó terméskilátások reményében intenzíven védekeztek a kártevők ellen. A területek számottevő része kórokozómentes maradt, a kalászosokon csak elvétve fertőzöttek.

A fuzárium-fertőzésre kedvező csapadékos időjárás alakult ki, a kalászhányástól a virágzásig tartó időszakban. Az őszibúza-magtételek átlagos belső fuzáriumos magfertőzöttsége az elmúlt szárazabb évek átlagánál nagyobb (9-10%-os) volt. A megelőző kezeléseknek köszönhetően a várt erős fuzárium-fertőzés elmaradt, a kórokozó a termés mennyiségét nem befolyásolta.

A vetésfehérítő bogaraknak a májusi-júniusi csapadékos időjárás nem kedvezett, nem alakult ki jelentős lárvafertőzöttség. A gabonapoloskák, gabonaszipolyok, gabona-levéltetvek egyedszáma és kártétele az egész vegetációs időszakban szintén alacsony szinten maradt.

A kukorica vetése április közepén kezdődött el, a csapadékos időjárás elősegítette a növények gyors fejlődését. A csapadékos időjárásban a talajok lassabban melegedtek fel, a kukoricabogár-lárvák kelése elhúzódott május végére, június első napjaira. A kukoricánövények erős fejlett gyökérzetében a lárvák nem tudtak olyan nagy kárt okozni, mint az előző aszályos évben. A kukoricabarkó kártétele 2004-ben ugyancsak alacsony szinten maradt, a táblák jó része mentes volt, csak foltokban fordult elő 4-5%-os fertőzés. A kukoricamolylepkével együtt leginkább a Duna-Tisza közén fordult elő gyenge károsítás.

A napraforgó vetését a sok tavaszi csapadék hátráltatta, május közepén az állományok igen heterogén képet mutattak. A gyakori eső következtében a gyomirtószer-felverődés helyenként károsította a szikleveles, illetve 2 leveles növényeket. A betegségek közül a fehérpenészes szár- és tányérrothadás fertőzésének mértéke a citromérés időszakában lehullott eső hatására nőtt ugyan, járvány azonban nem alakult ki. A szürkepenészes szár- és tányérrothadás csak góccokban, a mélyebb fekvésű területeken károsított, 10-20%-os mértékben. A napraforgó-peronoszpóra az elmúlt évekhez hasonlóan 2004-ben sem okozott

jelentős kárt a vetőmagcsávázásnak, a vetésváltásnak és a toleráns fajták vetésének köszönhetően.

A jól telelt őszi káposztarepce-állományok a tavaszi csapadékos időjárás hatására erőteljes fejlődésnek indultak, s így a repcebolha-kártétel csupán a vetésterület 1-2%-án alakult ki. A repcefénybogárnak kedvezett a fokozatos felmelegedés, a repce zöldbimbós állapotában már mindenhol védekeztek a kártevő ellen. A területek egy részén a bogarak intenzív visszatelepedése miatt a védekezéseket meg kellett ismételni. A repceszár-ormányos imágóinak betelepődése már március végén megkezdődött, majd április közepétől egyre intenzívebbé vált. Kártételük helyenként elérte a közepes szintet, a repcefénybogarak elleni védekezések azonban jelentősen gyérítették egyedszámukat, a kártevés mértéke tehát nem nőtt.

A burgonya-állományokban – az érzékeny fajtákon – a csapadékos időjárás következtében mindenütt megjelent a burgonyavész. A sűrű lombosított állományokban kialakult mikroklíma elősegítette a fertőzést, a betegség gyors terjedését. A termelők csak rendszeres védekezéssel tudták megfékezni a betegség terjedését.

A burgonyatáblákon a hatásos védekezéseknek köszönhetően kicsi volt a burgonyabogarak egyedszáma, a lárvák és a bogarak csak a házi kertekben okoztak gyenge-közepes mértékű kárt. A karantén-státuszú burgonya baktériumos gyűrűsrothadásának első hazai megjelenését 2004-ben egy esetben mutatták ki vetőburgonya táblában. A fertőzött terület nagysága 5 hektár, a megsemmisített vetőburgonya mennyisége 278,9 tonna volt.

A cukorrépa-állományokban a megelőző védekezések ellenére július végén megjelent a lisztharmat, de csak alacsony fertőzési szinten. A cerkospórás levélrágja számára kedvezett a meleg, párás, csapadékos júniusi időjárás, de az ezt követő száraz meleg megakadályozta erős fertőzés kialakulását.

A rovarkártevők közül a répabolha gyenge-közepes mértékben károsította a 2-4 leveles répát, a répabarkók érési táplálkozásának, tojásrakásának pedig nem kedvezett a csapadékos májusi időjárás. A fekete répa levéltetű-fertőzés sem volt jelentős mértékű. A vetésterület 80%-a mentes volt a kártevőtől.

A paprikában a baktériumos betegségeknek kedvezett a csapadékos tavasz, de a rendszeres védekezéseknek köszönhetően járványos méretű megbetegedés nem alakulhatott ki. A paradicsomban a paradicsomvész is „így járt”, a hatékony készítményekkel az üzemeknek sikerült a fertőzést alacsony szinten tartaniuk, a kellően nem védett házi kertekben azonban helyenként erős károk alakultak ki.

Uborkában a baktériumos szögletes levélfoltosság a Kisalföld uborkatermesztő körzetében közepes mértékű fertőzést okozott, az ország keleti részén ennél gyengébb fertőzéseket regisztráltak.

A gyümölcsösökben károsító polifág rovarkártevők közül a májusi cserebogár V. törzse rajzott. Országosan ez a törzs rajzik a legnagyobb egyedszámban. A 2004. évi rajzás a Balatontól délre eső területekre és az Északi-középhegységre koncentrált.

A gypjaslepke országosan 133 ezer hektár erdőterületen okozott kárt. Ez az elmúlt 40 évben eddig jelzett legnagyobb károsított terület négyszerese volt. A gradáció a cseres tölgyes erdőtársulásokból indult ki, de gyümölcskultúrákat (almatermésűek, mandula, szilva, szőlő) és egyéb fa- és cserjefajokat is megtámadott.

Almában az almafa-varasodás elleni védekezés komoly gondot okozott a termelőknek. Az aszkospóra-szóródás április elején kezdődött el, április végére pedig tömegessé vált. A július végi esőzések hatására augusztusra tovább nőtt az ültetvények fertőzöttsége, több helyen számottevő volt a kártétel.

A rovarkártevők közül az almamoly első egyedeit április végén fogták be a szex-feromon csapdák. A első lárvakártételt május végén észlelték, erős fertőzés azonban csak az ültetvények 2%-án alakult ki. A levélaknázó molyok közül az uralkodó faj továbbra is a lombosfa-fehérmoly volt.

Az almatermésűek tűzelhalásos betegségének előrejelzése alapján a megyei szolgálatok kötelező védekezést rendeltek el a veszélyeztetett ültetvényekben. Az almatermésűeket károsító tűzelhalás ellen kémiai védekezést 12845 hektáron végeztek el (ebből Streptomycines kezelés: 864 hektáron). A mechanikai védekezés összesen 97880 fertőzött fát érintett (kivágás: 7414, csonkolás: 90352). A tűzelhaláshoz kapcsolódóan összesen 7835 hektár terület részesült FVM támogatásban, 55.4 millió Ft összegben.

Őszibarackban a tafrinás levélfodrosodás a védekezések hatékonyságától függően változott. A rezes lemosó-permetezés után 3-5 kezelésben részesített ültetvényekben alig fordult elő fertőzés, a védekezésekben nem részesített házi kertekben azonban 80-100%-os fertőzöttség is előfordult.

A kajszi-ültetvényekben az időjárási tényezők kedvezőek voltak a monília fertőzések kialakulásához. Azokon a fákön (házi kert, szórvány-ültetvények), ahol nem végeztek el a monília elleni védekezéseket, a hajtásszáradásos tünetek gyakorisága 80-90%-os volt.

A cseresznyelég rajzásának nem kedvezett a májusi csapadékos időjárás. A vizsgált ültetvények 70%-a mentes volt a kártevőtől, közepes mérvű fertőzés csupán az (vizsgált) ültetvények 3%-át érintette. A szórvány és a házi kertekben, az út menti fákön 70-80%-os meggymonília-fertőzés alakult ki, de előfordult teljes virágpusztulás is a nem permetezett fákön.

A szőlőben a 2004. évi időjárás kedvező feltételeket teremtett a szőlőperonoszpóra járványos mértékű fellépéséhez. Ennek ellenére a megfelelően védett üzemi ültetvényekben a jól időzített védekezéseknek köszönhetően gyenge

mértékű volt a fertőzés. A júliusi és az augusztusi időjárás igen kedvezett a szőlőlisztharmatnak, a károk országszerte számottevőek voltak. A szőlőmolyok fertőzése kisebb mértékű volt, mint az előző évben. 2004-ben a tarka szőlőmoly lett a meghatározó faj. A szőlő-levélatkák sem okoztak komoly gondot. A védekezésben részesített ültetvények 15%-án alakult ki gyenge fertőzés.

2004-ben a legerjedtebb és legnagyobb területen felszaporodó gyomfaj a parlagfű volt. A gyommentesítési kötelezettség betartását a növényvédelmi szakhatóság rendszeresen és folyamatosan ellenőrizte. A szántóföldi növénytermesztésben a parlagfű főként a nem kellő szakszerűséggel gyomirtott, vagy vegyszeres kezelésben nem részesített napraforgó-táblákon fordult elő nagyobb tömegben. A termelők, illetve a **földhasználók 14906 esetben hatósági intézkedésre elvégezték a parlagfű-irtást, 243 esetben került sor közérdekű védekezésre. Mindezek eredményeként a parlagfűpollen-terhelés országszerte kisebb volt, mint 2003-ban.** Az igen magas pollenkoncentrációjú napok száma is csökkent.

2. Állategészségügy

Az állategészségügy egyik kiemelt feladata a járványvédelem, a bejelentési kötelezettség alá tartozó, vagy az állategészségügyi jogszabályok által kiemelt egyéb állatbetegségek megelőzése, az ellenük való védekezés, előfordulásuk esetén pedig hatékony és gyors leküzdésük. Éppen ezért alapvető jelentőségű az állami állategészségügyi szolgálat arra irányuló tevékenysége, hogy felderítse az egyes betegségek jelenlétét. E tevékenység nagyon fontos eleme az előre meghatározott szempontok alapján végrehajtott – az állategészségügyi intézetekben elvégzett laboratóriumi vizsgálatokra alapozott – monitoring-program.

E programok foglalják magukba a legnagyobb jelentőséggel bíró állatbetegségek, illetve zoonózisok felderítésére irányuló vizsgálatokat (pl a ragadós száj- és körömfájás-, a klasszikus sertéspestis-, a madárinfluenza-, a szalmonellózis-, a TSE- (köztük a BSE-) programokat. 2004-ben ezek a monitoring-programok költségvetési okokból gyakorlatilag leálltak (a szükséges források töredéke sem állt rendelkezésre).

A fentiek alól egyedül a TSE (BSE) felderítésére irányuló monitoring-program a kivétel, az ehhez szükséges diagnosztikum ugyanis PHARE-programból származik.

Komoly állatjárvány 2004-ben Magyarországon nem fordult elő. Ennek ellenére jelentős erőfeszítések történtek a nemzetközi járványügyi helyzetnek megfelelő készültségi szint fenntartására, több szimulációs gyakorlat megtartásával.

Az Aujeszky-betegség esetében Magyarország 2004-ben elérte az „oltott mentes” státuszt. Ennek birtokában az elkövetkezendő években lépéseket tehetünk a negatív státusz eléréséhez.

Folytatódott a vadon élő ragadozók veszethez elleni orális immunizálása, sőt a PHARE-program segítségével a vakcinázás az ország teljes területére kiterjedt. A

2005. május végéig leadandó nemzeti zoonózis-jelentésünk elkészítésére – az EU elvárásainak megfelelően – operatív munkacsoport állt fel (az adatgyűjtés és – rendszerezés érdekében).

Megjelent a ragadós száj- és körömfájás elleni védekezésről szóló miniszteri rendelet, amely az EU ide vonatkozó új irányelvét vette át. Hatályba lépett a kedvtelésből tartott egyes állatokat külföldi útjuk során kísérő útleveletről szóló FVM-rendelet. Az FVM a Magyar Állatorvosi Kamarát bízta meg az útlevelek kiadásával, illetve az ahhoz kapcsolódó adatbázis működtetésével.

3. Állatvédelem

A megyei állategészségügyi és élelmiszerellenőrző állomások hatósági állatorvosai 2004-ben – a jogszabályoknak és a belső utasításoknak megfelelően – *a nagy létszámú állattartó telepeket, valamint a vágóhidakat évente legalább egyszer teljes körűen, a kis létszámú állattartó telepeket pedig reprezentatív módon felmérték és ellenőrizték* (állatvédelmi szempontból). Az állatkísérletek állatjóléti helyzetével kapcsolatos hatósági állatorvosi ellenőrzés – szintén jogszabályi előírás alapján – legalább egy alkalommal ugyancsak megtörtént. A hatósági ellenőrzés az állatvédelem által jogszabályokkal lefedett valamennyi részterületre kiterjedt. A hatósági jogkörrel megbízott állatorvosok továbbá minden egyéb célú ellenőrzéskor az állatvédelmi jogszabályokban foglaltak teljesülését is vizsgálták.

Az állatvédelmi feladatokat ellátó – hatósági jogkörrel megbízott – állatorvosok, valamint a megelőző-gyógyító-szolgáltató állatorvosi tevékenységet végző magán-állatorvosok képzése 2004-ben is – az országosan összeállított terv szerint – rendben lezajlott.

A nemzetközi civil állatvédő szervezetek hosszú évek óta fokozott figyelemmel kísérik a hazai állatvédelmi helyzet alakulását. A legjelentősebb hazai és külföldi szervezetekkel egyre zökkenőmentesebb munkakapcsolat alakul ki. Az FVO az elmúlt évben is teljes körűen áttekintette a hazai állatvédelem hatósági felügyeleti és ellenőrzési tevékenységét. A tárca az uniós szakmai ellenőrzés valamennyi érdemi észrevételét érvényre juttatta a gyakorlatban (az állatvédelmi munka felügyelete, illetve az ellenőrző tevékenység országos összehangolása és egységesítése).

Az FVM és a hatósági jogkörrel megbízott állatorvosok folyamatosan tájékoztatják a szakembereket és a közvéleményt az állatvédelmi kérdésekről (előadások, írott és elektronikus sajtó).

A tárca szakemberei rendszeresen részt vettek az EU különböző intézményei állatvédelemmel foglalkozó munkacsoportjainak az ülésein. A csatlakozás szakmai feltételeinek megteremtése és a közösségi előírások gyakorlatba való átültetésének elősegítése céljából folyamatos volt a kapcsolattartás Brüsszel és a társult országok illetékes szakembereivel.

A jogszabályi háttér megteremtésével és betartásával, a fokozott ellenőrzésekkel, valamint az állatvédelmi hiányosságokra való figyelemfelhívással elindult az a folyamat, amelynek során **kedvező** – bár még nem kellő mértékű – **változás állt be az állatok jelentős részének életkörülményeiben**. A szigorú szabályozás elsősorban az állatkísérletre felhasznált egyedek létszámában eredményezett számottevő csökkenést.

2004. év során az EU-ban hatályos előírásokkal teljesen azonos, a hazai állatjóléti szabályok betartásának helyszíni ellenőrzésére az állategészségügyi hatóság szakemberei 215286 esetben tartottak vizsgálatot.

A mezőgazdasági haszonállatok közül a sertéstartás és a ketreces tojótyúktartás szabályaiban bekövetkezett változtatás, illetve szigorítás következményeként az állatok számára kedvezőbb környezeti feltételek alakultak ki.

Az állatok számára jobb körülményeket teremtő változtatások azonban számos esetben ütköztek az állattartók, valamint a fogyasztók egyes rétegeinek gazdasági, illetve az egyéb érintett részterületek szakmai érdekeivel. Az ellentétek mielőbbi feloldása valamennyi résztvevő közös érdeke.

A nagyszámú és folyamatos – részben az állatszállítások indulási és rendeltetési helyein, főleg pedig az állategészségügyi határállomásokon megvalósított – ellenőrzések tapasztalatai alapján megállapítható: **az állatok szállításakor** – elsősorban a hosszú távú élő tranzit-szállítmányok esetében – **az állatjóléti hiányosságok és rendellenességek száma csökkent** az állatvédelmi jogszabályok hatálybalépésével. Ebben a munkában az érintett szakemberek mellett a hazai és a külföldi civil állatvédő társadalmi szervezetek aktivistáinak is igen jelentős szerep jutott.

Mind a 2004. évi FVO-szemle megállapításai, mind pedig a hazai tapasztalatok alapján nagyobb figyelmet kell fordítani az országon belüli állatszállítás hatósági ellenőrzéseire. A VPOP szakembereivel együttesen felállított – közösen működtetett – mobil csoport ellenőrző tevékenységének aktivitását erősíteni célszerű a következő időszakban.

4. melléklet: Élelmiszerbiztonság, minőségügy

Az élelmiszerbiztonság és minőségügy területén **2004 legfontosabb eseménye az EU-csatlakozás időpontjára működőképes intézményi hálózat felépítése volt.** A Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal megalapítása (2003. május 15.) óta eltelt rövid idő ellenére sikerült üzembe helyezni és megbízhatóan működtetni a közös piac felügyeletét ellátó gyors riasztási rendszert (Rapid Alert System for Food and Feed, RASFF), az élelmiszerek és takarmányok ellenőrzésére. Az információs és intézkedési rendszer 2004. május 1-től, a csatlakozás napjától már üzemelt, értesítéseket fogadott és továbbított mindkét irányban. Az első – hazánkat érintő – riasztás május 6-án érkezett, s ezután még 8 eseményt kellett az EU Egészségügyi és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóságának bejelenteni, a kívánt intézkedéseket pedig megtenni. A RASFF elektronikus rendszeren keresztül a Hivatal naponta 2-3 riasztásról és 10-15 információról értesült, amelyeket a 4 hatóság (növényvédelmi, állategészségügyi, közegészségügyi szervezet és a fogyasztóvédelmi felügyelőség) felelős szakemberei azonnal megkaptak. A rendszerbe a horvát, a szerb, a román és az ukrán határon kiépített növényegészségügyi és állategészségügyi élelmiszer-ellenőrző állomások is bekapcsolódtak. Ezt a 2004. novemberében lezajlott EU-ellenőrzés (helyszíni szemle) is megállapította.

Az élelmiszerbiztonság igen fontos szerepet töltött be a csatlakozási folyamatban. Különösen nagy figyelem kísérte az állati eredetű élelmiszert előállító üzemeknek az EU-követelmények teljesítéséhez kapcsolódó felkészülését, mivel a Magyarországot elemző 2003. november 5-i monitoring-jelentésben az EU elsősorban a hazai állati eredetű élelmiszer-előállító üzemek strukturális helyzetét kifogásolta.

A Hivatal – a létrehozásáról szóló 66/2003. (V. 15.) Korm. rendeletnek megfelelően – 2004-ben az alábbi feladatokat látta el:

- Közreműködött a magyar nemzeti élelmezés- és táplálkozáspolitika kialakításában, kapcsolatot tartott az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatósággal és az egyéb – az élelmiszer- és takarmánybiztonság területén működő – nemzetközi és nemzeti szervezetekkel;
- Az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatóság megbízására szakvéleményeket, szaktanulmányokat készített, tudományos és műszaki segítséget nyújtott, adatokat gyűjtött, elvégezte a kockázat-azonosítással kapcsolatos feladatokat, véleményezte az élelmiszer- és takarmánybiztonságot érintő jogszabályok tervezeteit, javaslatot tett új jogszabályok megalkotására, hatályos jogszabályok módosítására, közreműködött az élelmiszerek és takarmányok hatósági ellenőrzéséhez szükséges mintavételi tervek kidolgozásában;
- Az élelmiszer- és takarmánybiztonságra vonatkozó adatokat szolgáltatott, szakvéleményt, szaktanácsot adott, szakmai tájékoztatást nyújtott a központi közigazgatási szervek felkérésére;

- A nemzetközi és a hazai élelmiszer-biztonságot, az élelmiszer-higiéniát, az élelmiszer-minőséget, a takarmánybiztonságot, továbbá a géntechnológia felhasználását érintő információkat, ismereteket gyűjtötte, elemezte, értékelte – a várható következményekre is kitérve –, s ezekről tájékoztatta az élelmiszer- és takarmányellenőrző, a közegészségügyi és a fogyasztóvédelmi hatóságokat, a növény- és talajvédelmi hatóságokat, valamint az érintetteket;
- A teljes élelmiszerláncra kiterjedő ellenőrzések során több esetben indítottak eljárást a megyei állategészségügyi és élelmiszerellenőrzési állomások az emberi egészséget károsító termékek forgalmazásából, illetve feldolgozásból való kivonására (hús- és tejkészítmények, fűszerpaprika), zárolására, illetve megsemmisítésére.

A célok teljesítésében jelentős elmaradás nem volt. A 178/2002/EK-rendelet magyarul is megjelent, május 1-jével hatályba lépett – a magyar törvénymódosítással (LXXXII/2003. törvény) együtt – így Magyarországon is teljes körű szabályozás valósult meg. A 178/2002/EK-rendeletből 5 cikkely (a termékfelelősségre és az áruk nyomon követésére vonatkozóan) csak 2005. január 1-től hatályos, ezekre a felkészülés megkezdődött.

A 333/2004. (XII. 11.) Korm. rendelet szerint a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal felügyeletét 2004. év végétől az Egészségügyi Minisztérium vette át, megszűnt tehát a közös felügyelet az FVM-mel.

Az Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrzési Főosztály és a megyei állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző állomások komoly erőfeszítéseket tettek az üzemek fejlesztésére. 2002-2003-ban – több alkalommal is – minden élelmiszert előállító üzemre kiterjedő országos ellenőrzést végeztek, az uniós és a hazai harmonizált jogszabályok szerint. Az országos felmérés után az állategészségügyi szolgálat figyelemmel kísérte az üzemek fejlesztési terveinek megvalósulását. Azon létesítmények esetében közbelépett, amelyek nem vállalták a hiányosságok kijavítását, vagy nem volt reális esélyük az EU-követelmények teljesítésére. Ha az üzemek a megadott határidőre nem tudták a hibákat kijavítani, felfüggesztették, illetve visszavonták működési engedélyüket az állomások.

A 2004. január 26. és február 6. között lezajlott ***EU-s ellenőrzés megállapította: jelentős előrelépés történt az üzemek felkészülési folyamatában, intenzív fejlesztési munka folyik a meglátogatott létesítményekben, az állategészségügyi szolgálat megfelelő szakmai támogatást nyújtott az élelmiszer-előállító létesítmények részére.*** Az ellenőrök azt javasolták: az állategészségügyi szolgálat hozzon létre egy központi csoportot, amelynek segítségével egységes szemléletet lehet kialakítani az élelmiszert előállító létesítményeket ellenőrző hatósági állatorvosok körében.

A 2/2004-es miniszteri utasítás alapján ***létrejött egy központi, gyorsreagálású élelmiszer-ellenőrző csoport,*** amely augusztusban megkezdte belső audit-ellenőrzéseit. Az ellenőrzésekkor megvizsgálta az élelmiszer-előállító üzemek műszaki-higiéniai állapotát, értékelte a hatósági igazgatási tevékenységet és ellenőrzést. A csoport munkatársai részt vettek az EU Élelmiszer- és

Állategészségügyi Hivatala (FVO) ellenőrzésének (2004. szeptember 6. és 10. között) előkészítésében és közreműködtek az ellenőrzésben. Az FVO ellenőrei pozitívnak értékelték az élelmiszer-biztonsági csoport munkáját. A csoport munkatársai által javasolt intézkedések, az ellenőrzések tapasztalatai számottevően segítettek a megyei állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző állomások munkáját.

5. melléklet: Mezőgazdasági vízgazdálkodás

A mezőgazdasági vízgazdálkodási program kiemelt célja a mezőgazdasági termelés és a települések biztonságának megteremtése, beleértve egyrészt a szükség szerinti belvízmentesítést, másrészt aszályos időszakban a vízpótlást.

Az FVM az alábbi forrásokból valósította meg 2004. évi vízgazdálkodási feladatait:

- Az FVM fejezeti kezelésű költségvetése („Vízügyi feladatok támogatása”);
- Nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások.

A vízügyi feladatok támogatására eredetileg 273,8 millió Ft keretösszeg szolgált, amely többszöri jelentős csökkentés után 192,7 millió Ft-ra olvadt. Ez az összeg az alábbi célok megvalósítását segítette elő:

- 118 – FM-hivatali kezelésben lévő – állami tulajdonú szivattyútelep üzemben tartási és készenlétben tartási működési költségének (energia, személyi, dologi) fedezete, a védekezésen kívüli időszakban;
- Szivattyútelepeken végrehajtott pontszerű belvízvédekezés költségeinek fedezete;
- Újonnan alapított vízgazdálkodási társulatok induló támogatása.

Nemzeti hatáskörben 2,318 milliárd Ft állt rendelkezésre, amelynek egy része az előző évről áthúzódó támogatásból származott. A támogatást a 25/2004. (III. 3.) FVM-rendelet 209-226. §-ai alapján pályázattal lehetett igényelni. A vízgazdálkodási társulatok jegyzett-tőkés műveinek fenntartására 78 pályázatot fogadtak el (összesen 800 millió Ft támogatási összeggel), az átvett művek fenntartására pedig 60-at (318 M Ft támogatás).

A fenntartás és üzemelés során 9305 km csatorna-hosszon elvégzett műszaki munkák: földmunka (iszapolás, depónia-rendezés, stb.) 0,56 millió m³; cserjeirtás 4,16 millió m²; kaszálás (vízszintes, illetve rézsús felületen) 144,16 millió m²; műtárgy-karbantartás 3034 db.

A vízgazdálkodási társulatok beruházási és rekonstrukciós feladatainak ellátására 210 millió Ft keretösszeget pályáztattak meg. 287 km belvízcsatorna-, illetve patak-hosszon elvégzett munkák a következők: földmunka (iszapolás, depónia-rendezés, stb.) 0,36 millió m³; cserjeirtás 0,2 millió m²; kaszálás (vízszintes, ill. rézsús felületen) 1,24 millió m²; műtárgyberuházás, illetve rekonstrukció 106 db.

A célok teljesülését akadályozó tényezők az alábbiak voltak:

- A vízgazdálkodási feladatokra rendelkezésre álló források az év folyamán többször is számottevően csökkentek;

- A forrásokat az is csökkentette, hogy sem 2003-ban, sem pedig 2004-ben nem jutott hozzá az FVM a korábbi években a 11/1999. (III. 11.) KHVM rendelet alapján átutalt vízügyi célleírányzat- (VICE) támogatáshoz.

A források csökkentése miatt a 2001-ben indult vízügyi rekonstrukciós program megtorpant, amelynek következtében a vízi-létesítmények állapota fokozatosan romlik, növelve a rendbetétel költségeit.

6. melléklet: Talajvédelem, környezetvédelem, alternatív biológiai gazdálkodás

1. Talajvédelem

A talajvédelem közösségi szabályozása a környezetvédelmi szabályozás része, ennek megfelelően a talajvédelmet is érintő egyes jogalkotási, jogharmonizációs feladatokat a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium hangolja össze, a harmonizált jogszabályokba foglaltak végrehajtása pedig az FVM feladata.

A vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezésével szembeni védelemről szóló 91/676/EGK tanácsi irányelvet – az ún. „nitrát-irányelvet” – a 49/2001. (IV. 3.) Korm. rendelettel (a „nitrát-rendelettel”) vezettük be a magyar jogrendbe. Részben a hazai tapasztalatok, részben az Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatósága által működtetett Nitrát Bizottság megállapításai alapján szükségessé vált a rendelet módosítása. A KvVM ezt – az FVM bevonásával – 2005-re tervezi.

A Növény- és Talajvédelmi Szolgálat gyűjtötte be és dolgozta fel az érintett mezőgazdasági termelőkötől származó – a rendeletről eredő környezetvédelmi előírások teljesítésével összefüggő – adatlapokat. 2004-ben több mint 8 ezer adatlapot dolgoztak fel (a 2003. évi gazdálkodási adatok alapján). Csaknem 6 ezer, állattartással is foglalkozó gazdálkodót érintenek a nitrát-rendelet előírásai. ***A nitrát-érzékeny területeken a nitrát-rendelettel előírt „Jó Mezőgazdasági Gyakorlat” szabályainak betartását 530 esetben ellenőrizték a talajvédelmi felügyelők.*** Az EU-csatlakozással az eddigieknél jobb lehetőségek adódtak (NVT, AVOP) a nitrát-rendeletben meghatározottak szerinti előírásoknak megfelelő trágyatárolók kialakításának támogatására (társfinanszírozással). A támogatásokhoz szükséges igazolások kiállítása többletfeladatot jelentett.

A nitrát-rendelet végrehajtásához, az ellenőrzéséhez, valamint az adatfeldolgozáshoz szükséges fejlesztések a 2070/2001. (IV. 10.) Korm. határozatban foglaltak ellenére sem valósultak meg. E fejlesztések – a négy évenkénti ország-jelentési kötelezettségből, továbbá a támogatások „keresztellenőrzésének” szükségességéből kiindulva – a közeljövőben elkerülhetetlenek lesznek.

A nitrát-rendelethez kapcsolódóan – a Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszernek (TIM) ***a talajok nitrát-tartalmára vonatkozó mérési eredményei alapján – kiadványt, szóróanyagot jelentetett meg a Növény- és Talajvédelmi Központi Szolgálat.*** A kiadvány a KvVM támogatásával készült el, az EU 2003/4/EK-rendeletben szereplő tagállami kötelezettséggel összhangban (a hatóságok kötelesek terjeszteni a környezeti információkat a környezeti elemek állapotáról, az élelmiszerbiztonságra ható tényezőkről, stb.).

Az FVM 1992 óta működteti az országos kiterjedésű TIM-et. Évente 1236 ponton vesznek mintát, azonos időben és azonos helyi kiterjedésben. Ebből 865 ponton regisztrálják – akkreditált laboratóriumi vizsgálattal – a mezőgazdasági területek talajának állapotváltozását (növényvédőszer-maradékok, nehézfém-koncentrációk, tápanyagtartalmak, stb.). 2004-ben is megtörtént a szokásos mintavétel és archiválás. A TIM-módszertan szerint a 12. évben teljes körű – talajszelvényes feltárással is járó – mintavétel és laboratóriumi vizsgálat az előírás, ez azonban forráshiány miatt elmaradt. A TIM fenti feladatainak elvégzéséhez az FVM közel 24 millió Ft-tal járult hozzá.

Az eddigi adatok alapján megállapítható: ***a mezőgazdasági és erdészeti talajok állapota megfelelő, nehézfémekkel, peszticid-maradványokkal és egyéb káros anyagokkal való terheltségük elmarad a megengedett szennyezettségi határértéktől.*** A talajok nitrát-tartalma átlagosan csupán a minták 1,7-7,2%-ában haladta meg az 50 mg/kg értéket.

A TIM elősegíti az országos talajállapot felmérését, felhívja a figyelmet a potenciális veszélyt jelentő tevékenységekre, s lehetővé teszi a veszély elhárítását. A különböző talajhasználatok esetében rögzíti a talajállapotok változását. Alapul szolgálhat a termeszítő körzetek meghatározásához (agglomerációk, hulladéklerakók, közlekedés által érintett területek, stb. környezetében termeszthető növények köre; az ökológiai gazdálkodásra leginkább alkalmas övezetek; stb.). Mindez hozzájárulhat az egészséges élelmiszer-alapanyag előállításához, továbbá ahhoz, hogy az élelmiszer-szennyezettség a legkisebb valószínűséggel következhesse be.

A növény- és talajvédelmi szolgálatok 2004-ben önerőből megkezdtek a meglevő 1:10.000 méretarányú – az ún. 100 pontos, illetve üzemi – genetikus talajtérképek digitalizálását, az országos adatállomány elkészítését.

2004-ben is kiemelt feladat volt az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM rendelet alapján megvalósuló – „A meliorációs és öntözésfejlesztési 2004-re áthúzódó beruházások” elnevezésű – program támogatásainak (azok felhasználásának) az ellenőrzése. 210 beruházás ellenőrzésére került sor. Ezekhez kapcsolódóan az állami támogatás összege meghaladta az 1 milliárd Ft-ot.

A szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól szóló 50/2001. (IV. 3.) Korm. rendelettel előírt adatszolgáltatásból származó információknak – a Növény és Talajvédelmi Szolgálat által történt – feldolgozása alapján elkészült a magyarországi szennyvíziszap mezőgazdasági területen való felhasználásával kapcsolatos jelentés (az EU Környezetvédelmi Ügynöksége számára, a KvVM-mel való együttműködéssel).

2. A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) folytatása a Nemzeti Vidékfejlesztési Program (NVT) keretében

Az Európai Unió 1992 óta kötelezi tagállamait agrár-környezetvédelmi programok működtetésére, azzal a céllal, hogy a gazdálkodók számára környezetbarát termelésre való ösztönzési rendszert alakítsanak ki. A környezetkímélő gazdálkodási módszereket az EU által meghatározott formában – programba foglalva – kell működtetni. Magyarország ezt az előírást a 2002-től működő NAKP bevezetésével teljesítette.

A NAKP-ok döntő többségükben – éppen a támogatási célokból adódóan – több évet fogtak át, s 2003 decemberében azzal zárultak le átmenetileg, hogy folytatásuk 2004-ben már az NVT-hez kapcsolódik. A gazdálkodók számára ez nemcsak azért kedvező, mert az általuk választott környezetkímélő gazdálkodási módszerekkel történő termeléshez a támogatási lehetőségek továbbra is nyitottak, hanem azért is, mert a támogatás mértéke az NAKP-oknál meghatározottakhoz képest számottevően nőtt.

Az NVT részletes tervdokumentációját 2004. július 20-án hagyta jóvá Brüsszel. A döntés értelmében a program finanszírozására – a 2004-2006 közötti időszakban – 602,3 millió euró uniós támogatás vehető igénybe. E forrást ezen időszakra további 151,84 millió euró nemzeti támogatás egészíti ki, s így összesen több, mint 750 millió euró használható fel a meghatározott intézkedésekre. Ez az összeg az árfolyamváltozások függvényében hozzávetőlegesen 180-190 milliárd Ft támogatásnak felel meg. Az agrár-környezetvédelmi intézkedések az NVT költségvetésének mintegy 41%-át emésztik fel (307,2 millió eurót).

A hazai jogszabályok a program elfogadása után készültek el (köztük az agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételéről szóló 150/2004. (X. 12.) FVM-rendelet). *A támogatási kérelmeket 2004. októberétől lehetett benyújtani, november 26-i határidővel.*

A gazdálkodók – az NAKP keretében már bevezetett programok, valamint az egységnyi területre jutó, jelentősen megnőtt támogatás ismeretében – igen nagy számban (mintegy 33 ezren) adtak be támogatási kérelmet. Ez a 2003. évi támogatotti kör csaknem hatszorosát, a regisztrált termelői kör több, mint 8%-át teszi ki. *A kérelmek elbírálása, ellenőrzése* – a késői beadási határidőre és a pályázatok nagy számára való tekintettel – *2005-re húzódik át a támogatási összeg kifizetésével együtt.*

A 2004. októberében meghirdetett új agrár-környezetgazdálkodási programok változatlan alapelve: a gazdálkodóknak a termelési folyamatban be kell tartaniuk a fenntarthatóság és a minőség követelményeit. Az NVT agrár-környezetgazdálkodási intézkedései meghatározott termelési módszerek támogatásával ösztönzik az NAKP bevezetésekor kitűzött környezet- és természetvédelmi, valamint az adott táj fenntartását és megőrzését szolgáló célokat. Elősegítik a megművelt területek környezetbarát hasznosítását, a növény- és az állatvilág, a tájkép minőségének és

változatosságának megőrzését, illetve helyreállítását. A természeti erőforrások ily módon való védelme piaci versenyképességünk növelésének egyik fontos tényezője.

Az agrár-környezetvédelmi intézkedéseket célprogramok tartalmazzák, amelyek egyrészt meghatározott térségekre vonatkoznak (sajátos helyi adottságokra épülnek), másrészt az ország egész területére kiterjeszthetők (az általános adottságokra alapoznak).

Az országos célprogramok segítik a környezetbarát termelési eljárások elterjedését az egész magyar mezőgazdaságban, a hosszú távon is fenntartható és versenyképes gazdálkodás kialakulása érdekében.

A térségi programok célterületei közé olyan térségek és kistérségek tartoznak, amelyek természetvédelmi, talajvédelmi, vagy vízvédelmi szempontok miatt valamilyen speciális hasznosítást igényelnek. Ehhez térségenként kidolgozott földhasznosítási formák, gazdálkodási módszerek kapcsolódnak. E térségi célprogramok – jelenleg élőhely-védelmi céllal – hálózatot alkotnak, amely az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) rendszerére épül.

3. Ökológiai gazdálkodás

Az agrár-környezetgazdálkodási programok között továbbra is jelentős szerepet kap az ökológiai gazdálkodás valamennyi formája.

Magyarországon – a világ más országaihoz hasonlóan – az elmúlt tíz évben dinamikusán nőtt az ökogazdálkodással művelt terület és az ilyen módon gazdálkodó szervezeti egységek száma. 1995-ben még csak 100-nál valamivel több üzemben és 8 ezer hektáron termeltünk biotermékeket, **2004-ben** azonban már **133 ezer hektáron** (a mezőgazdasági terület mintegy 2%-án) **folyt** - a 2092/91/EGK-rendelet szerinti – **ellenőrzött ökológiai gazdálkodás, 1610 ellenőrzött mezőgazdasági termelővel** (december 31-i állapot). Az ugrásszerű növekedés az 1997-ben bevezetett – az átállási költségek csökkentésére irányuló – támogatásra, főleg pedig a 2002-ben elindult NAKP-ra vezethető vissza.

A Biokontroll Hungária Kht. által ellenőrzött terület 128690 ha, amelyből 54 195 ha az átállás alatti, 74495 ha pedig már átállt terület. A Hungária Öko Garancia Kft. megfelelő adatai: 4319 ha, 2980 ha, 1339 ha. Az ellenőrzött terület 57%-a tehát már átállt, ökológiai minősítésű, 43%-a pedig még átállási időszakban lévő terület.

Az ellenőrzött ökológiai terület összetétele

Főbb növénycsoportok	Átállás alatt (ha)	Átállt (ha)	Összesen (ha)
SZÁNTÓ			
Gabonafélék	9 325	18 391	27 716
Fehérjenövények	455	901	1 356
Burgonya	15	43	58
Cukorrépa	0	0	0
Gyökértakarmányok, káposztafélék	5	16	21
Ipari növények	3 697	7 248	10 945
Friss zöldség, dinnye, szamóca	293	896	1 189
Tömegtakarmányok	13 551	6 854	20 405
Vetőmag	104	594	698
Ugar	2 201	1 159	3 360
RÉT, LEGELŐ			
Rét, legelő	25 653	34 614	60 267
ÜLTETVÉNYEK			
Gyümölcs -és bogyós ültetvények	1 210	765	1 975
Szőlő	305	274	579
Egyéb többéves ültetvények	0	0,02	0,02
EGYÉB TERMŐTERÜLET			
Halastó, erdő, nádas	361	4 079	4 440
Összesen:	57 175	75 834	133 009

Az ellenőrzött mezőgazdasági termelők száma 338-cal nőtt az előző évhez képest.

2. táblázat

Ökológiai gazdálkodásba vont terület és az ellenőrzött vállalkozások számának alakulása

Vállalkozások tevékenysége	1998	2000	2002	2003	2004
Ellenőrzött mezőgazdasági terület, ha	22 501	53 649	103 700	116 535	133 009
Vállalkozások száma					
Mezőgazdasági Termelők	330	495	1 117	1 272	1 610
Feldolgozók, csomagolók	17	41	100	215	160
Kereskedelmi egységek	2	54	92	53	67

Állattartással 143 gazdaság foglalkozik, összesen 12861 számosállat-állománnyal. Az állatfajok közül a szarvasmarha képviseli a legnagyobb arányt (65,4%). A további sorrend: juh (16,6%), sertés (6,0%), baromfi (4,9%). A 169 méhészettel foglalkozó gazdálkodó 14284 méhcsaládot tart.

3. táblázat

Állattartó gazdaságok számosállat-összetétele

Állatfaj	Számosállat
Baromfi	631
Bivaly	327
Juh	2 136
Kecske	295
Ló	247
Öszvér	1
Sertés	769
Szamár	32
Szarvasmarha	8 419
Összesen	12 860

7. melléklet: Erdő- és vadgazdálkodás, halászat

1. Erdőgazdálkodás

Az erdőtulajdonosok (magán, közösségi és állami) éves tevékenységüket az erdőtörvényben és annak végrehajtási rendeleteiben foglaltaknak megfelelően végzik.

Az erdőgazdálkodás éves teljesítménye a nemzetgazdaság egészében csak 0,3%-ot képvisel. Az erdőgazdálkodás anyagi teljesítményét és az erdő vagyoni értékét, valamint annak anyagi hozadékát azonban sokszorosan meghaladja az immateriális vagyoni érték, amelyet az erdő a társadalom egészének szolgálatában betölt sokirányú védelmi és közjóléti funkcióin keresztül.

1.1. Az erdőgazdálkodás vagyoni és tulajdoni viszonyai

Magyarország összes földterületének több, mint egyötöde az erdőgazdálkodásba vont terület (1974 ezer hektár), amelynek 93,3%-át (1843 hektár) borítja faállomány. Magyarországon a szántó után az erdő a második legnagyobb művelési ág. Az ún. erdőtervezett területek tulajdoni megoszlása a következő:

- állami tulajdon: 1148 ezer hektár (58%);
- közösségi tulajdon: 16 ezer hektár (1%);
- magántulajdon: 810 ezer hektár (41%).

Az erdőtervezett területek 13%-a (262 ezer hektár) kezeletlen erdőterület, amelynek több, mint 90%-a magántulajdonban van. *Az elmúlt éveket a magántulajdonú erdők területének folyamatos növekedése jellemezte (erdőtelepítésekkel), míg az állami és a közösségi tulajdonú erdők területe stabilizálódott.*

A magánerdő-területek 30%-ában továbbra is gond az erdőgazdálkodás működőképességének megteremtése. Ennek okai: a tulajdonviszonyok rendezetlensége (ez még mindig alapvető hiányosság), a közös tulajdon feletti rendelkezési jog gyakorlásának nehézsége, a speciális erdészeti gépek-eszközök hiánya.

Az erdészeti hatóságnak csak igen korlátozottak a működésképtelen tulajdonosi kör megszervezésével kapcsolatos lehetőségei. A passzív erdőtulajdonosok erdőgazdálkodási tevékenységének a megszervezését az ún. integrátori hálózat kiépülésének – az erdészeti támogatási rendszeren keresztül történő – elősegítésével tudja az erdészeti hatóság ösztönözni.

Az állami tulajdonú erdőkben folyó erdészeti tevékenység szakmai színvonala összességében jó. Az állami erdők kezelése összhangban van az erdőtörvény által megszabott szakmai követelményekkel. A magánerdőkben folyó gazdálkodás színvonala ugyanakkor rendkívül heterogén.

Magyarországon az erdőterület évről évre nő. Az összes favagyon is gyarapszik, amelynek mennyisége – az erdészeti hatóság által működtetett adatbázis alapján – 2004. január 1-jén 334 millió köbmétert tett ki. *Az élőfa-készlet anyagi értéke több, mint ezer milliárd Ft.*

Az erdők egészségi állapota a levélvesztés szempontjából *2004-ben* országosan *kis mértékben javult.* A Forest Focus rendelet alapján növelni kellett az erdővédelmi hálózatban a mintapontok számát. A terepi felvételek során – a Nemzetközi Együttműködési Program útmutatójának felhasználásával – a károsodásokat nagyobb pontossággal mérték fel. A jövőben nagy figyelmet kell fordítani a gyapjaslepke tömegszaporodására, továbbá a zalai bükk-pusztulás és a szelídgesztenye-kéreggrák helyzetének alakulására.

Az Állami Erdészeti Szolgálat statisztikai jelentése alapján megállapítható: a biotikus és abiotikus károsítások együttes területe jóval kisebb, mint az előző évi (csaknem a kétharmadára csökkent). Erdeink számára az elmúlt években a legnagyobb gondot a nyári időszak forrósága, s az ezzel egyidejűleg jelentkező szárazság okozta. 2004-ben az aszály okozta mennyiségi és minőségi károsítás 95%-al csökkent, az esős tavaszi és nyári időjárásnak köszönhetően. Az abiotikus és biotikus károk megszüntetése továbbra is számottevő állami szerepvállalást igényel.

2004. év legfontosabb eredményének minősíthetjük: a tudományos alkotóműhelyek bevonásával – több évi előkészítés és széles körű társadalmi vita után – *elkészült a Nemzeti Erdőprogram.* A Kormány elfogadta a Nemzeti Erdőprogram 2006-2015. évi megvalósítási tervét, s közzétette az ezzel kapcsolatos 1110/2004. (X. 27.) Korm. határozatot.

1.2. Fakitermelés

A fakitermelés 2004-ben is az ágazat fontos bevételi forrása volt. *Az erdőgazdálkodók 103 ezer hektárt meghaladó erdőterületen végeztek erdőhasználati tevékenységet* (véghasználat, gyérítés, tisztítás, egészségügyi és egyéb beavatkozások). Csaknem 7,1 millió bruttó köbméter fatömeget termeltek ki. Ez az erdőtervi éves kitermelési lehetőség közel 70%-a.

Az engedély nélküli fakitermeléseket – amelyek inkább a magánszektorra jellemzőek – az erdészeti hatóság erdőgazdálkodási bírság kivetésével igyekszik fékezni. Ennek hatékonyságát viszont számottevően rontja az elhúzódozó jogorvoslati út, valamint a végrehajtási eljárás nehézsége. *Az ország egyes területein az erdőtulajdonosok* – az alacsony felderítési arány és a büntetőjogi szabályozás nem megfelelő szigora miatt – továbbra is *védtelenek a falopásokkal szemben.*

1.3. Erdőfelújítás, erdőtelepítés

Az erdőgazdálkodók a 2004. évi jogszabályokban előírt erdőfelújítási kötelezettségeiknek jó színvonalon tettek eleget. A véghasználatok után belépő felújítási kötelezettség mértékét a tárgyévi erdőfelújítási első kivitelek nagysága (21,5 ezer hektár) 286 hektárral meghaladja. Szakmai szempontból azonban továbbra is kedvezőtlen az erdőfelújítási első kiviteleknél a magról történő felújítások alacsony – az előző évvel azonos – mértéke (16%), és a sarjaztatás magas (33%) területi aránya. A természetközeli erdőgazdálkodás arányának növelését a magas vadlétszám is korlátozza. Helyenként nemcsak a természetes erdőfelújítások, de a mesterséges erdősítések is csak vadkár-elhárító kerítések mögött végezhetők el sikeresen. Az összes erdőfelújítási hátralék 1991-től 1996-ig egyenletesen növekedett, azóta változó képet mutat, inkább csökkenő tendenciájú. 2004-ben 1610 hektárral csökkent az előző évhez képest.

Az ország agroökonómiai potenciáljának kihasználásán alapuló agrárgazdasági politika, a mezőgazdasági szerkezetátalakítás elősegítése, valamint az ország környezeti állapota egyaránt igényli, hogy a mezőgazdasági területek bizonyos hányada – elsősorban a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítésre alkalmas része – erdőtelepítéssel hasznosuljon. Ezt tartalmazza az erdőtelepítési program, amely a 2001-2010 közötti időszakban évi 15 ezer hektár erdőtelepítéssel számol. A program első két éve a tervnek és a rendelkezésre álló pénzügyi forrásoknak megfelelően teljesült. *2003-ban és 2004-ben a mérséklődő forrásokhoz igazodva az erdőtelepítés üteme is csökkent.* Az őszi telepítések területi adatait is figyelembe véve a 15 ezer hektáros telepítési előirányzat – a rendelkezésre álló forrásokból – csak 7574 ezer hektárra teljesült.

Az erdőtelepítések hozzájárulnak az ökológiai adottságokhoz jobban igazodó földhasználathoz, magához a vidékfejlesztéshez, a foglalkoztatási gondok enyhítéséhez, a belvízveszéllyel rendszeresen fenyegetett térségek védelméhez, valamint a környezetnek, a tájnak és az élővilágnak a védelméhez is. Az erdők hosszabb távon az egészségesebb emberi környezet kialakítását is elősegítik.

A szociális üdülési, turisztikai, oktatási és ismeretterjesztési célt szolgáló műszaki létesítmények és berendezések tervezése, létesítése és felújítása lehetővé teszi a társadalom által fokozottan igényelt erdészeti, közjóléti fejlesztéseket.

2. Vadgazdálkodás

A magyar vadgazdálkodás alapja az ország mintegy 9 millió 200 ezer hektár szabad vadászterületén élő, kiváló minőségű vadállomány, és az ezzel való magas színvonalú gazdálkodás. A kedvező természeti és földrajzi-tájegységi adottságokból fakadó előnyünket – a vadállomány korszerű szemléletű hasznosításával – célszerű megtartani átgondolt, kiegyensúlyozott szabályozással.

Vadgazdálkodásunk világhírrevel elsősorban a kiemelkedő értékű nagyvadállomány minőségén és a jól szervezett vadászati szolgáltatáson alapszik. A legjobb magyar trófeák évről évre – a Nemzetközi Vadászati és Vadvédelmi Tanács

(CIC) minősítése alapján – a világranglista első 10 helyének valamelyikére kerülnek. Az ágazat jól tagozódik az alternatív vidéki jövedelemforrást adó mellékágazatok sorába, amelyek szerepe az Európai Unió közös agrárpolitikájában egyre inkább felértékelődik.

A szigorodó természetvédelmi szabályozásnak megfelelően az FVM a természetvédelemért felelős minisztériummal (KvVM) együttműködve 2003-ban elfogadta a 24 vadgazdálkodási körzettervre vonatkozó szakmai irányelvet (a fenntartandó legkisebb és a fenntartható legnagyobb nagyvadlétszám keretszámairól). A túltartott nagyvadlétszám kedvezőtlenül befolyásolja a nagyvad minőségét, veszélyezteti az erdőfelújításokat, a védett természeti értékeket, növeli az erdők kezelési, fenntartási költségeit. Az irányelv – amely 5 éves időszakra kiterjedően szándékozik a nagyvadlétszámot szabályozni és a szükséges korrekciókat végrehajtani – már az elmúlt évben is éreztette hatását. **2004-ben** azonban még mindig **számtottevően nőtt a folyó áron számított vadkár, s így csökkent a vadgazdálkodók bevétele.** Az erőteljesebb állományapasztás hosszabb távon a vadkárt is csökkentheti.

A költségek jelentősen növekednek. A vadgazdálkodás pozícióinak megőrzéséhez nagymérvű tőkebehozatalra és az ágazat versenyképességét fenntartó támogatásokra van szükség. A támogatások célja: a vadászható állatfajok természetes állományának megőrzése, élőhelyük védelme, a különleges rendeltetésűnek minősített vadászterületek nagy genetikai értékű vadállományának fenntartása és hosszú távú hasznosítása. **Az élőhely fejlesztésére és fenntartására, a vad természetes élőhelyi feltételeinek megővésére, védelmére és fejlesztésére 2004-ben pályázatok alapján 355 millió Ft-ot fizettek ki** (mintegy 15 millió Ft-tal többet, mint 2003-ban).

Az apróvad-állomány környezeti feltételei az elmúlt évek élőhely-fejlesztési pályáztatásai következtében már érezhetően javultak. A két legfontosabb apróvad faj közül a mezei nyúl állománya egyes területeken nőtt, s a fácán helyzete is kedvezően alakult az elmúlt időszakban az előző évtizedekhez képest.

Javult az élő mezei nyúl értékesítési helyzete, a nyúltartás körülményei megfelelnek az uniós állategészségügyi feltételeknek. Az állategészségügyi szabályok betartásához karantén-helyeket jelöltek ki.

A vadgazdálkodás ágazati mutatói

Megnevezés	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Becsült vadállomány (ezer db)			
Gímszarvas	82,6	78,5	74,1
Dámszarvas	20,9	20,5	21,6
Őz	324,4	320,8	316,0
Muflon	9,3	7,9	8,3
Vaddisznó	86,6	77,8	78,1
Mezei nyúl	630,8	535,1	520,9
Fácán	880,6	691,0	736,8
Vadállomány-hasznosítás (teríték, ezer db)			
Gímszarvas	41,7	43,2	41,2
Dámszarvas	9,0	8,4	9,1
Őz	72,5	76,8	85,9
Muflon	3,7	2,9	3,0
Vaddisznó	94,0	81,5	86,8
Mezei nyúl	132,1	102,4	132,7
Fácán	558,4	391,3	453,1

Forrás: FVM

Az ágazat továbbra is exportvezérelt: a bevétel több, mint fele bérvadásztatásból származik. **Évente 25-30 ezer külföldi vadász fordul meg Magyarországon, 80%-ban az Európai Unióból.** Az onnan érkező vadászvendégek vadásztatásából és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatásokból keletkezik a bevétel mintegy 40%-a. Az ágazat eredményessége szempontjából tehát meghatározó a külföldiek bérvadásztatása. A hazai tőkeerős vadászok egyre nagyobb szerepet játszanak a fizető vadászturizmusban.

A csatlakozással összefüggő gond, hogy **a vadásztatást** – amely eddig mezőgazdasági termékexportként adómentességet élvezett – **az elmúlt évtől az általános ÁFA-kulcs (25%) terheli.** Ezzel a környező konkurens-országokhoz viszonyított **versenyhelyzetünk romlott**, viszonylag magasabb áraink megtartása nehéznek látszik. A kelet-európai országok közötti vezető szerepünk megtartásához a szolgáltatások színvonalát tovább kell javítani.

2004-ben is kedvezőtlenül alakult a löttvad-értékesítés a nyugat-európai piacon. Vadgazdálkodóink csak alacsony áron tudták értékesíteni a lött vadat, ez pedig számottevő bevételcsökkenéssel, ugyanakkor a költségek jelentős növekedésével járt.

Az EU-hoz való csatlakozásunk kapcsán módosítottuk a vadászati törvényt. A magyar vadászat-vadgazdálkodás joggyakorlata 2004-ben már megfelelt az uniós követelményeknek, a 79/409/EK (a vadon élő madarak védelme), valamint a

92/43/EK (a természetes élőhelyek és a vad flóra és fauna megőrzése) tanácsi irányelvnek, továbbá a nemzetközi egyezményeknek (Ramsar, Rio de Janeiro, Washington, Bern, Bonn, valamint az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelme).

3. Halászat

Magyarország teljes haltermelése 2004-ben 27755 tonnát tett ki, ebből étkezési-hal-termelés: 19561 tonna. Ezek az értékek mintegy 9%-kal múlták felül az előző évit. A halászat minden ágában nőtt a végeredmény mennyisége. A legnagyobb jelentőségű tógazdasági haltermelésben 6%-os volt a növekmény, döntően a nagyobb mennyiségben lehalászott pontynak köszönhetően. Az intenzív, zárt rendszerű haltermelő üzemek árukibocsátása 23%-kal bővült. Elsősorban az afrikai harcsát előállító üzemek igyekeztek kihasználni a hazai piacon a növekvő kereslet kínálati lehetőségeit. A természetes vizeken a halászok és a horgászok zsákmányai egyaránt növekedtek, főleg a kedvezőbb vízjárású viszonyok következtében.

A tenyészszezon kezdetén a magas takarmányárak miatt a tógazdaságok többsége visszafogta a halak etetését, változás csak az aratás után következett be. Ennek ellenére a tógazdasági hozamok jól alakultak, különösen az előző, aszályos évekhez viszonyítva. Továbbra is gond a költségek növekedése. Elsősorban a vízzel kapcsolatos kiadások nőnek, a tógazdaságok természetvédelemmel kapcsolatos veszteségeit pedig nem ellentételezik.

A magyar halfogyasztásban legnagyobb részarányt képviselő halfaj, a ponty esetében a termelői és a fogyasztói árak csökkentek 2004-ben. Ennek oka: a hazai tógazdaságok a piacon 700 tonnával több pontyot kínáltak, a természetes vizeken pedig 600 tonnával nőtt a zsákmány, s az import is számottevő volt.

8. melléklet: Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete

A magyar ipari termelés és értékesítés alakulását az elmúlt négy évben a világgazdasági folyamatok, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozással összefüggő – a szabályozórendszert érintő – változások határozták meg. 2001 – 2004-ben a hazai előállítású termékek iránti belföldi kereslet nem, vagy csak minimális mértékben emelkedett, a termelésbővülés húzóereje az exportértékesítés növekedése volt, amelynek üteme folyamatosan gyorsult.

Az élelmiszeripar 2004. évi helyzetét döntően a hazai gazdasági folyamatok és – az ipar egészéhez hasonlóan – az Európai Unióhoz történő csatlakozás befolyásolta. Nőtt az egységes belső piac, a korábbinál is jelentősebb mértékben erősödött a verseny, a kereskedelmi forgalomban – a fogyasztói igényekkel összhangban – az olcsóbb termékekre helyeződött a hangsúly. A változások következtében számos vállalkozás volt kénytelen piac-, illetve eredményvesztéssel szembenézni.

Néhány veszélyeztetett szakágazat esetében (mint pl. a tej, a hús, a baromfi) e folyamat bekövetkezésére lehetett ugyan számítani, de olyan szakágazatoknál is ez az irányzat érvényesült (pl. a zöldség-gyümölcsfeldolgozás), amelyeket a piaci nyitás szempontjából rugalmasabbnak, felkészültebbnek ítélték az előrejelzések.

1. Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása

Az élelmiszer-, ital- és dohánygyártás-ágazat bruttó termelésének volumene 2004-ben 4,0%-kal csökkent (2003-ban csupán 1,2%-kal). Ezen belül az élelmiszerek és italok termelése csak 1,5%-kal mérséklődött, a dohánytermékeké viszont 50,2%-kal (!) zuhant.

Az öt főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai alapján az ágazat folyó áron számított bruttó termelési értéke 1953 milliárd Ft volt, az előző évinél mindössze 32 milliárd Ft-tal több. A 14 ágazatot átfogó feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar ezzel a második helyről a harmadik helyre esett vissza, az ipar teljesítményéből való részesedése pedig majdnem 14%-ról 12,7%-ra csökkent.

A jelentősebb élelmiszeripari szakágazatok felső harmadának bruttó termelési értéke és részaránya (2004)

Szakágazat	Bruttó termelési érték, Mrd Ft	Részarány %
1. Tejtermék gyártása	212,7	10,9
2. Húsfeldolgozás-, tartósítás	200,7	10,3
3. Baromfihús feldolgozása, tartósítása	188,9	9,7
4. Takarmánygyártás	145,6	7,5
5. Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	132,9	6,8
6. Üdítőital gyártása	103,0	5,3
7. Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	99,4	5,1
8. Kenyér, friss tésztaféle gyártása	95,0	4,9
9. Édesség gyártása	84,2	4,3
10. Sörgyártás	85,7	4,4
11. Malomipari termék gyártása	82,4	4,2
12. Cukorgyártás	77,0	3,9
1.-12. összesen:	1 507,5	77,2
Élelmiszeripar összesen	1 952,6	100,0

Forrás: KSH

E szakágazatok az ágazat teljes termelési értékének mintegy négyötödét állították elő.

A szakágazatok termelésében végbement változások átrendezték azok iparágon belüli sorrendjét. A 2003. évi helyzettel való összevetésben az első két helyen nem történt változás, a baromfihús-feldolgozás előrelépett a 3. helyre, az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás viszont a 5. helyre csúszott vissza. Az üdítőital-gyártás a 7-ről a 6., a kenyér-, friss tésztaféle-gyártás a 9-ről a 8., a hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat pedig a 11-ről a 7. helyre lépett előre. Ezzel párhuzamosan a sörgyártás a 6-ról a 10., a malomipari termékek gyártása a 10-ről a 11. helyre esett vissza.

A dohánytermék gyártása szakágazat olyan jelentősen veszített termeléséből, hogy az első 12 szakágazatba már be sem került.

Kiugróan nőtt a termelés a cukorgyártásban és a hús-, baromfihús-készítmény gyártásában, különösen a 2003. évi 79,5%-os illetve 88,3%-os visszaesésükhöz viszonyítva. Szintén csökkenés után ért el termelésbővülést a baromfihús-feldolgozás, valamint a kenyér, friss tésztafélék gyártása szakágazat is.

2004-ben tovább csökkent a termelés a húsfeldolgozás, -tartósítás, a sörgyártás, a malomipari termékek gyártása és a tejfeldolgozás szakágazatokban. A 2003. évi növekedés után igen számottevően visszaesett a termelés a gyümölcs-,

zöldségfeldolgozásban, a takarmánygyártásban és a desztillált szeszesital gyártásában.

2. táblázat

**Az egyes élelmiszeripari szakágazatok termelésének változása
(2004 év)**

Növekvő termelésű szakágazatok	Előző év=100%	Csökkenő termelésű szakágazatok	Előző év=100%
Cukorgyártás	152,1	Takarmánygyártás	99,1
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	147,5	Édességgyártás	98,3
Üdítőital-gyártás	107,1	Desztillált szeszesital gyártása	95,9
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	103,3	Tejfeldolgozás	95,5
Kenyér, friss tésztafélék gyártása	103,1	Húsfeldolgozás-, tartósítás	88,0
		Malomipari termék gyártása	87,3
		Gyümölcs-zöldségfeldolgozás	87,1
		Sörgyártás	79,3

Forrás: KSH

Az élelmiszeripar termékeinek négyötödét belföldön, egyötödét külföldön értékesítette. Ez megfelel a korábbi években kialakult arányoknak.

A belföldi értékesítés 38%-ban termelő célú felhasználásra irányult (amely magába foglalja a haszonállat-eledel mezőgazdaságnak történő értékesítését, valamint az élelmiszeripari felhasználásra irányuló cukor-, liszt-, maláta- és szeszforgalmazást). **A lakossági fogyasztás a belföldi forgalom 62%-át tette ki**, ezen belül a kis- és nagykereskedelmi eladások aránya 80%.

Az élelmiszer, ital, dohány gyártása ágazat összes értékesítési volumene 2004-ben 4,2%-kal csökkent az előző évhez képest. A belföldi értékesítés volumene a 2003. évi visszaesés után tovább mérséklődött (6,8-kal). A dohánygyártás szakágazat nélkül az élelmiszer-, italgyártás belföldi értékesítése 4,2%-kal csökkent.

A jelentősebb súlyú szakágazatok közül mindössze három – a baromfihús feldolgozása, tartósítása, a hús-, baromfihús-készítmény gyártása és az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás – tudta növelni belföldi értékesítését. A többi szakágazat esetében a belföldi értékesítés kisebb-nagyobb mértékben visszaesett.

Az élelmiszeriparba sorolt gazdálkodó szervezetek exportjának volumene a 2004-et megelőző 3 év mindegyikében bővült, mégpedig növekvő ütemben (2001: 0,3%, 2002: 2,5%, 2003: 5,0%). **Az exportértékesítés 2004-ben is nőtt**, de az előző

évinél szolidabb mértékben (4,0%-kal). A folyó áron számított exportbevétel – előzetes adatok szerint – mintegy 430,7 milliárd Ft-ot tett ki. A szakágazatoknak a kivitelből való részesedése lényegesen eltér a belföldiétől.

3. táblázat

**A belföldi értékesítés alakulása az egyes szakágazatokban
(2004 év)**

Növekvő belföldi értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő belföldi értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	138,9	Kenyér, friss tésztafélék gyártása	99,0
Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	110,6	Tejfeldolgozás	97,4
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	107,3	Desztillált szeszesital gyártása	94,3
Üdítőital-gyártás	100,8	Cukorgyártás	93,2
		Húsfeldolgozás-, tartósítás	88,4
		Malomipari termék gyártása	88,0
		Édességgyártás	87,9
		Takarmánygyártás	85,1
		Sörgyártás	81,6

Forrás: KSH

4. táblázat

**Az exportértékesítés alakulása az egyes szakágazatokban
(2004 év)**

Növekvő export értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő export értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%
Üdítőital-gyártás	529,0	Húsfeldolgozás-, tartósítás	86,7
Cukorgyártás	256,2	Malomipari termék gyártása	84,5
Kenyér, friss tésztafélék gyártása	243,5	Tejfeldolgozás	80,1
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	226,4	Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	78,0
Desztillált szeszesital gyártása	150,4		
Édességgyártás	116,9		
Takarmánygyártás	104,9		

Forrás: KSH

Az ágazat elsősorban a fejlettebb országok piacaira exportált. Az OECD-országok vonatkozásában 2004-ben 11,6%-kal bővült a kivitel, az EU-25 piacaira

pedig 13,5%-kal szállítottunk többet, mint az előző évben (forintban számítva) Ezen belül az újonnan belépő tagországokba 16,1%-kal növeltük agrárexportunkat.

Az EU-n kívüli piacokon továbbra is visszaesés tapasztalható: 2004-ben 2003-hoz képest 8,3%-kal csökkent a harmadik országokba irányuló export.

Az import sokkal nagyobb mértékben (29%-kal) növekedett, mint az export. Az új EU-tagoktól származó behozatal lényegesen gyorsabban (49%-kal) bővült, mint az EU-15-étől (35,2%). Ez az új tagországok ár, versenyképességi előnyét jelzi. Az EU-n kívüli európai országokból származó élelmiszergazdasági import is nőtt (16,2%-kal).

Mindezek ellenére ***az élelmiszeripari ágazat külkereskedelmi egyenlege továbbra is pozitív.***

Az élelmiszer, ital, dohány gyártása ágazat összesített termelői áremelkedése 2004-ben 6%-ot tett ki (a magyar ipar egészében mindössze 3,5%-kal nőtt a termelői ár). Az ágazat belföldi értékesítési ára 6,8%-kal, exportértékesítési ára pedig 2,4%-kal volt nagyobb az előző évinél. E két utóbbi adat különösen annak tükrében figyelemre méltó, hogy a teljes iparon belül a belföldi értékesítési ár 8,4%-kal emelkedett, az exportár viszont 0,4%-kal mérséklődött.

Az élelmiszeripari termékek áralakulását az EU-csatlakozás erősen befolyásolta. Ez részben az import árletörő hatásában, részben pedig – a szabályozott árkiállítású termékek esetében (pl. cukor) – az intervenciók küszöbár növekedésében mutatkozott meg. Összességében az árcsökkenő és -emelő hatások eredője eredményezte az átlagos feldolgozóipari dinamikától elmaradó ütemű belföldi árnövekedést.

Az exportértékesítési árak alakulását változatlanul a forint árfolyammozgása határozta meg.

2. Foglalkoztatottság, keresetek, termelékenység

Az Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása ágazatban alkalmazásban állók száma 2004-ben 115,9 ezer fő volt, közel 8,0%-kal kevesebb, mint az előző évben. Az ágazat a nemzetgazdaságban alkalmazásban állóknak a 4%-át, a versenyszféráénak pedig a 6,0%-át foglalkoztatta. A feldolgozóiparon belüli foglalkoztatási részarány 16% (második az ágazati rangsorban).

Az élelmiszeriparban az egy főre jutó havi bruttó átlagkereset 2004-ben 126937 Ft-ot tett ki, 8,9%-kal többet, mint 2003-ban. (A 2003. évi átlagkereset 7,1%-kal haladta meg az előző évit). A nettó átlagkereset: 85114 Ft/hó (+7,8%) A feldolgozóipar egészében a bruttó havi átlagkeresetek 10,1%-kal (136534 Ft-ra) nőttek. A feldolgozóipar ágazati rangsorában az élelmiszeripar – a 2003. évi helyzethez viszonyítva egy hellyel visszaesve – csak a 10. helyet foglalta el.

Az ágazat termelékenységé (az 5 főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai alapján számított egy főre jutó bruttó termelési érték) az elmúlt évi 0,8%-os növekedés után **5,1%-kal javult 2004-ben**. Az alkalmazásban állók számának csökkenése a termelés visszaesése ellenére kedvező irányban befolyásolta a hatékonyságot.

3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet

Az élelmiszeriparban 2004. december 31-én 7679 vállalkozás működött, 334-gyel kevesebb, mint egy évvel korábban, s 391-gyel kevesebb, mint 2002-ben. Ez azt jelzi: **gyorsuló ütemben folytatódik az ágazatban tevékenykedő vállalkozások számának csökkenése**.

5. táblázat

A vállalkozások gazdálkodási forma szerinti megoszlása

	Vállalkozások száma	Változás 2003-hoz képest
Jogi személyiségű társas vállalkozás	3 337	(+ 32)
ebből: Rt.	200	(– 11)
Kft.	3 060	(+ 64)
Jogi személyiség nélküli társas vállalkozás	1 211	(– 116)
Egyéni vállalkozás	3 131	(– 250)
Összesen	7 679	(– 334)

Forrás: KSH

A változások jellege a már korábban is tapasztalt irányzatot tükrözi (az egyéni vállalkozások számának átlagot meghaladó csökkenése, a Kft.-formát választók számának növekedése).

A változások ellenére **a vállalkozási méretstruktúra belső arányai csak kis mértékben módosultak**.

6. táblázat

Az élelmiszeriparban működő vállalkozások száma és létszám-kategóriák szerinti megoszlása

Foglalkoztatottak létszáma	2003. dec. 31.	2004. dec. 31.	Változás +/-	%-os megoszlás
0 – 9 fő	6 355	5 955	– 400	77,6
10 – 49 fő	1 230	1 301	+ 71	16,9
50 – 249 fő	333	336	+ 3	4,4
250 fő felett	95	87	– 8	1,1
Összesen	8 013	7 679	– 334	100,0

Forrás: KSH

A legnagyobb mértékben a mikro vállalkozások száma csökkent. 2003-ban még csak 57-tel, 2004-ben azonban már 400-zal kevesebb ilyen vállalkozás volt az előző évhez képest.

A 250 fő feletti nagyvállalkozások száma tovább mérséklődött. Ennek hátterében továbbra is elsősorban vállalati fúziók, felvásárlás nyomán bekövetkezett szervezeti összeolvadások állhatnak (mint pl. a tejiparban, a malomiparban és a konzerviparban).

A termelés és az export vállalkozási méretkategóriák közötti megoszlásában figyelmet érdemel, hogy az 50 főnél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásoknak a termelésből való részesedése csak csekély mértékben (mindössze 1,2 százalékponttal) emelkedett, exportrészesedése azonban dinamikusan (5,2%-ról 11,4%-ra) nőtt.

7. táblázat

Az élelmiszeripari termelés és export létszám-kategóriák szerinti megoszlása (%)

	Év	5-9 fő	10-49 fő	50-249 fő	250 felett	Összesen
Termelés	2003	1,5	9,0	25,9	63,6	100,0
	2004	1,1	10,6	28,0	60,2	100,0
Export	2003	0,2	5,0	22,8	71,9	100,0
	2004	1,4	10,0	26,1	62,5	100,0

Forrás: KSH

Az előző évhez hasonlóan az 50-249 fővel működő, *közepes méretű vállalkozások termelése és exportja bővült a legnagyobb mértékben*. Folytatódott a 250 fő feletti (nagyvállalati) kör termelésből és exportból való részesedésének csökkenése. Ez a folyamat eltér az ipar egészére jellemző irányzattól, ott ugyanis az erős koncentráció révén a nagyvállalkozások exportrészesedése eléri a 85%-ot.

A magyar élelmiszeripar tulajdonszerkezete – az ágazati jegyzett tőke privatizáció után kialakult helyzete alapján – az elmúlt években statikus képet mutatott. A külföldi részesedés 2004-re valamelyest csökkent.

Az élelmiszeriparban továbbra is számítani lehet olyan tulajdonosi döntésekre, amelyek nyomán egyes vállalatrészek – esetenként többségi részvénytársaságok – cserélnek gazdát, új befektetők jelennek meg valamely szakágazatban, vagy korábbiak távoznak onnan. Mindezek az egyre inkább globalizálódó élelmiszeripar nemzetközi fejlődési folyamatainak – a koncentrációnak és a szakosodásnak – a velejárói. A versenyképesség megőrzése, illetve javítása szempontjából a magyar élelmiszeripar számára sem kínálkozik más fejlődési irányvonal.

**A jegyzett tőke tulajdonszerkezete az élelmiszereket, italokat
és dohánytermékeket gyártó szakágazatokban**

Megnevezés	Összes jegyzett tőke=100%	
	2003. január 1.	2004. január 1.
Állami tulajdon	2,6	1,5
Külföldi részesedés	57,4	56,8
Belföldi társasági tulajdon	24,8	27,9
Belföldi magántulajdon	12,1	11,9
Egyéb tulajdon	3,1	1,9
Vállalkozások ^{1/} száma	4 189	4 084

^{1/} Kettős és egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozások.

Forrás: APEH

4. Beruházások és a termelés műszaki feltételei

Az élelmiszeripari beruházások 2004-ben kedvezően alakultak: a 2003. évi mintegy 11%-os csökkenés után 2004-ben – folyó áron számítva – **több, mint 17%-kal bővültek.**

A beruházások alakulása az élelmiszeriparban

Az élelmiszer, ital- dohánygyártás beruházásai (folyó áron, Mrd Ft)	2003	2004
Beruházások összesen	96,9	113,4
Ebből: építési arány, %	26,7	27,4
géparány, %	71,2	70,0

Forrás: KSH

2004-ben fejlesztési célú nemzeti támogatások nyújtására nem került sor. Az elmúlt év áprilisának végén lezárult a SAPARD-pályázatok beadási határideje, az AVOP-program keretében azonban megnyílt a lehetőség pályázatok benyújtására.

Az uniós alapokból nyújtható támogatási összegek lényegesen felülmúlják a korábbi – a nemzeti támogatásból fejlesztési célra felhasználható – forrásokat.

A SAPARD-programhoz kapcsolódóan 2002. november 30. és 2004. április 30. között 772 pályázatot nyújtottak be a mezőgazdasági termékek feldolgozását végző vállalatok, amelyekből 342 szerződéskötésre került sor. A szerződésekkel lekötött teljes támogatási igény 19,5 milliárd Ft. Összesen várhatóan mintegy 50 milliárd Ft összegű beruházás valósul meg. 2004 végéig közel 5 milliárd Ft-ot fizettek ki.

Az AVOP-program keretében 2004. május 1-je és 2006. december 31. között 15 milliárd Ft támogatási keret szolgál a „Mezőgazdasági termékek feldolgozása és

értékesítése” című intézkedésre pályázó vállalkozások támogatására. 2004. végéig 118 pályázat érkezett be, 10,4 milliárd Ft támogatási igénnyel. Az ehhez kapcsolódó beruházási érték mintegy 30 milliárd Ft.

9. melléklet: Agrárdiplomácia, az agrárgazdaság EU-harmonizációja, csatlakozási tárgyalások, várható versenyeselek

1. Nemzetközi kapcsolatok

Magyarország 2004. május 1-jén az Európai Unió teljes jogú tagja lett. A csatlakozás meghatározta a nemzetközi kapcsolatok alakulását, ugyanis a minisztérium felső vezetői külföldi utazásainak középpontjában elsősorban az EU agrárminiszteri tanácsuléseken, illetve az informális agrárminiszteri tanácsuléseken való részvétel állt. *Az EU bizottsági és tanácsi ülésin a szakértői szintű munkát összességében nagy aktivitás jellemezte.*

A szomszédos országok szaktárcáival kölcsönösen jó együttműködésre törekedett az FVM. Románia mellett Bulgária is megkülönböztetett figyelemben részesült. Társultország-státuszukra való tekintettel rendszeresek voltak a felső szintű és a szakértői tárgyalások.

Miniszteri és államtitkári találkozókra került sor a dán, a finn, a holland, a lengyel, a német, a moldáviai, az olasz, az orosz, a román, a svéd, valamint az amerikai, a kínai, a japán és a tunéziai szakminisztériumokkal.

A „Visegrádi Négyek” rendezvényei külön hangsúlyt kaptak. A tárca az EU-csatlakozás időszerű, illetve az unió új költségvetésének kérdéseivel foglalkozó értekezlet házigazdája volt.

Az uniós tagság minőségi változást hozott az OECD és a WTO szervezeteiben kifejtett tevékenységekben. Az OECD esetében valamennyi ülést EU-összehangolás előzi meg, a Mezőgazdasági Bizottság tevékenysége pedig aktív magyar közreműködéssel zajlik. A WTO esetében önálló magyar szerepvállalásra már nincs lehetőség, ezért rendkívüli módon felértékelődik az üléseket megelőző közösségi egyeztető megbeszélések szerepe.

A minisztérium a FAO 24. Európai Regionális Konferenciáján államtitkári küldöttséggel vett részt, az ENSZ Világélelmezési Programjának ügyvezető igazgatóját pedig fogadta. A tárgyalások középpontjában az új együttműködési lehetőségek szerepeltek. Magyarországra látogatott a FAO főigazgatója, abból az alkalomból, hogy a Közép- és Kelet-Európai Alregionális Hivatal teljes felújítása befejeződött. A FAO Műszaki Együttműködési Projekt keretében 3 program indult.

Az ágazati kereskedelem további fejlesztése érdekében az FVM rendszeresen magas szinten vesz részt az Oroszországi Föderációban megrendezett szakkiállításokon. Az ezeket kísérő tárgyalásoknak, a kölcsönös látogatásoknak, továbbá az orosz piacon érdekelt magyar vállalatok aktivitásának köszönhetően 2004-ben dinamikusán nőtt az árucere-forgalom.

Németország néhány tartományával hagyományosan jó az együttműködés. Több rendezvényen a tárca a legfelső szinten képviseltette magát. Az

agrárkereskedelem alakulása azt jelzi, hogy Németország továbbra is a magyar áruk kiemelt piaca.

Elfoglalta állomáshelyét a tárca pekingi és madridi szakattaséja. Így már összesen 8 szakdiplomata, 16 országba akkreditálva képviseli hazánk érdekeit.

Az FVM az AKI közreműködésével megszervezte a 7. Nemzetközi Agrárpiaci Kilátások Konferenciáját, amelyen részt vett és előadást tartott az OECD vezető tisztségviselője.

A határon túli magyar gazdákkal intézményes keretek között foglalkozott a minisztérium. Az uniós csatlakozásra való felkészítés címén fogadta a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete szakembereit, a Vajdasági Magyar Parasztok Szövetsége, valamint a Kárpátaljai Magyar Agrárvállalkozók Szövetsége esetében pedig a jó kapcsolatok ápolására törekedett.

A Képzési és Szakoktatási Intézet közreműködésével ***sikeres farmgyakornoki programok vannak érvényben több európai országgal, valamint az Amerikai Egyesült Államokkal.*** A programok fejlesztése, bővítése, a hazai igényekhez való igazítása folyamatos tevékenységet igényel.

2. Magyarország EU-csatlakozása

A csatlakozás előtt még kérdéses volt: Magyarország képes lesz-e az EU állategészségügyi és növényegészségügyi követelményeit a csatlakozás első napjától kezdve teljesíteni. Ellenkező esetben az EU védzáradékot léptetett volna életbe Magyarországgal szemben. ***A csatlakozás előtti időszakban felmerült kételyek ellenére a magyar agrárgazdaságnak sikerült beilleszkednie a – KAP átalakítását és a II. pillér erősítését célzó – közös agrárpolitika kereteibe, a közösségi előírások átvételével, illetve érvényesítésével.*** Magyarország EU-tagként már részt vesz a közös agrárpolitika továbbfejlesztésének vitájában, az új szabályozás kidolgozásában.

Agrárgazdaságunk a csatlakozással a közös agrárpolitika (KAP) kedvezményezettjévé vált, így ma már a magyar gazdák is jogosultak az EU közvetlen támogatásaira, sőt az EU-val közösen finanszírozott – az ún. társfinanszírozású – támogatások (a Garancia Alap kísérő intézkedései, az Orientációs Alap támogatása) igénybevételére is. Ez azt jelenti: a csatlakozás előtti állapothoz képest kiszámíthatóbb piaci viszonyok között gazdálkodhatnak, évekre (2006-ig) előre látható támogatási rendszer segítségével határozhatják meg termelési szerkezetüket.

A csatlakozás előtt 118 támogatási jogcímet alkalmazott a magyar támogatási rendszer (notifikációs lista). A csatlakozás után lényegében három típusú uniós támogatási forma érvényesül: a piaci, az egyszerűsített földalapú, valamint a társfinanszírozott vidékfejlesztési támogatások. A negyedik típusba az EU szabályai szerint adható nemzeti támogatások sorolhatók. ***A csatlakozás előtti szétaprózott nemzeti támogatásokhoz viszonyítva az uniós támogatások között könnyebben***

tudnak eligazodni a gazdák, a támogatási jogosultság előírásai pedig egyértelműek és átláthatóak.

A legjobb példa erre az egyszerűsített földalapú támogatás (SAPS) és annak nemzeti költségvetésből történő – legfeljebb 30 százalékpontos – kiegészítése (top up). Több, mint 207 ezer területalapú támogatási kérelem érkezett be 2004-ben. A támogatásra jogosult becsült terület 4,355 millió hektár volt, a ténylegesen támogatásra jogosult terület pedig 4,8 millió hektárt tett ki. Az uniós forrást tehát teljes mértékben kihasználta Magyarország, a hektáronkénti becsült kifizetés összege (70,2 euró) az arányos visszaosztás miatt azonban 10%-kal csökkent. Ennek ellenére a korábbi évek összegét meghaladó területalapú jövedelemtámogatást kaptak a termelők.

A csatlakozás a gazdálkodás támogatási és piaci feltételeit jelentősen átalakította. ***A mezőgazdaság átlagos támogatottsági szintje 2004-ben 18,1%-os (2001-ben 13,8%-os) volt. A kedvező változás ellenére a magyar mezőgazdaság támogatottsága ma még számottevően elmarad az EU-15 mezőgazdaságának a 30%-ot lényegesen meghaladó átlagos támogatottsági szintjétől.*** Ebben a helyzetben – a termelés feltételeinek alapjául szolgáló likviditási szempontok, valamint a versenyképességet megalapozó jövedelmezőség elérése szempontjából – a magyar gazdák számára létkérdés az EU által felkínált támogatási lehetőségek minél nagyobb mértékű kihasználása.

2.1. A csatlakozás eddigi tapasztalatai

Magyarország 2004. május 1-jével kilenc tagjelölt társával együtt csatlakozott a tőke, a termékek, a szolgáltatások és a munkaerő szabad áramlását alapjogként deklaráló Európai Unióhoz.

Az így kibővült EU 450 milliós fogyasztói piacába integrálódó magyar agrárgazdaság számára a vámok és nem kereskedelmi jellegű akadályok teljes és kölcsönös lebontását eredményező csatlakozás a pozitívumok mellett negatív hatásokkal is járt. A hosszú előkészítő munka és a teljes piacnyitást technikailag megkönnyítő felzárkóztatási programok ellenére az EU-béli konkurensaink gyorsabban ébredtek, a piacnyitásból származó előnyöket jobban ki tudták használni.

A Koppenhágai Megállapodásban rögzített késleltetett támogatáspolitikai felzárkózás és a Közös Agrárpolitika (KAP) abrakfogyasztó ágazatokat nem preferáló prioritásrendszerére való áttérés, valamint az intézményi felkészülésben tapasztalható hiányosságok a konkurenciaharc erősödését, a piaci reagáló képesség gyengülését eredményezte.

Nehezítette a helyzetet a több ciklus hibájaként is felróható, intézményi felkészülésben jelentkező lemaradás. Jóllehet az intézményi harmonizáció az elmúlt három évben felgyorsult, a támogatások késedelmes kifizetése és a

gabonaintervenció lassúsága mutatja, hogy befejezni a folyamatot teljes egészében nem sikerült.

A nemzetközi versenyben tanúsított viszonylag gyenge reagáló képesség alapvetően az agrárgazdaság egészének alacsony vertikális kooperációjával, az értékesítés hiányos logisztikai rendszerével, valamint az intézményrendszer megkésett kiépítésével hozható összefüggésbe.

A Közös Agrárpolitika (KAP) magyar agrárgazdaságra való kiterjesztése, a két preferencia rendszer eltérései jelentős strukturális átalakuláshoz és a termelési szerkezet eltolódásához vezettek, így a csatlakozás első, csonka évét pozitív és negatív folyamatok egyaránt jellemezték.

Pozitívum, hogy

- a magyar agrárgazdaság 2004-ben – a csatlakozás révén – az EU Közös Agrárpolitikájának (KAP) kedvezményezettjévé vált. A magyar gazdák is igénybe vehették az EU közvetlen, terület alapú támogatásait (SAPS, Top-up) és haszonélvezőivé válhattak, társfinanszírozású támogatási konstrukciók keretében az EU Strukturális Alapjaiban jegyzett támogatási konstrukcióknak (AVOP, NVT);
- ledolgozva a SAPARD Hivatal késői beindulásából adódó tetemes lemaradást, a termelők ki tudták használni a SAPARD program nyújtotta beruházási, infrastrukturális és az elsődleges élelmiszeripari feldolgozás fejlesztését célzó támogatásokat;
- a csatlakozás időpontjára kiépült a KAP működtetését szolgáló intézményrendszer, az EU-s támogatások fogadását és elosztását szolgáló intézményi infrastruktúra.

Negatívum ugyanakkor, hogy

- a csatlakozásunkat követően gyors struktúra-átrendeződés kezdődött, melynek keretében megváltozott a két alaptevékenység egymáshoz viszonyított súlyaránya. Az állattenyésztés tért vesztett a növénytermesztéssel, főként a gabonatermesztéssel szemben, ennek révén a növénytermesztés túlhangsúlyozottá, az állattenyésztés, leginkább az abrakfogyasztó ágazatok pedig alul támogatottakká váltak;
- felborult az export-import folyamatok évek óta megszokott egyensúlya és a csatlakozást követően többszörös gyorsasággal bővült a behozatal, miközben a kivitel növekedése nem tartott lépést a behozatal bővülésével;
- az exportöröket sújtó, az export versenyképességet rontó és az importöröket bátorító árfolyam-politika nagy károkat okozott az agrárgazdaságnak;

- az eredményszemléletben elszámolt támogatások egy részének 2005-re történt áthúzódása miatt komoly likviditási gondok keletkeztek az ágazatban. Emellett nem működött kellő hatékonysággal az intervenciós rendszer sem és romlott az agráröllő is, azaz a mezőgazdasági termékek felvásárlási árainak növekedése nem tartott lépést a termeléshez felhasznált ipari termékek és szolgáltatások árnövekedésével;
- a termelés vertikális kooperációjának alacsony foka, valamint a hiányos kereskedelmi logisztikai rendszerek következtében a magyar agrárgazdaság nemzetközi versenyben tanúsított reagáló képessége a csatlakozást követő hónapokban gyengének bizonyult.

A magyar agrárgazdálkodók, véleményünk szerint az átmeneti nehézségek ellenére is pozitív jövőképet mondhatnak magukénak, hiszen hosszabb távon, a korábbi időszakokkal való összevetésben kétségtelenül kiszámíthatóbb piaci viszonyok között gazdálkodhatnak, célzottabb, a termelőt preferáló támogatáspolitikai rendszer előnyeit élvezve évekre előre látható, 2006-ig mindenképpen stabil támogatási rendszer keretei között alakíthatják termelési szerkezetüket.

3. Részvétel az EU jogalkotásában és döntéshozatalában

A tagállamok az Európai Közösségre (EK) – nem az Európai Unióra – ruházták szuverenitásuk egy részét, ennek következtében az EK a jogalkotó. Erre utal a közösségi jogszabályok számát követő EK, vagy régebbi jogszabály esetén az EGK megjelölés is. Az alapító szerződések alapján a jogalkotói hatalom – szűk értelemben – a Tanács, amely az általa meghatározott esetekben és feltételekkel a Bizottságnak is átadhat jogalkotási jogosítványt. Ezzel gyakorlatilag a tagállamok által ráruházott jogalkotói hatalmának egy részét engedi át a Bizottságnak, hogy a technikai jellegű jogszabályokat megalkossa. A tagállamok mindkét eljárásban képviseltetik magukat.

Az alapító szerződésekből következik, hogy az első pilléres ügyekben (mint amilyen pl. a KAP) jogszabály-előterjesztési joga kizárólag a Bizottságnak van. Ez azt is jelenti: ha a tagállamok EK-jogszabály megalkotásában érdekeltek, akkor először a Bizottságot kell formálisan, illetve informálisan meggyőzni ennek szükségességéről. Ugyanakkor a Bizottság nagyon sokszor – az érdekképviselők hatására, illetve az EU céljait figyelembe véve – saját magától kezdeményezi valamely jogszabály megalkotását. A Bizottság tehát közösségi érdekeket megtestesítő, döntés-előkészítő, javaslattevő intézmény; kizárólagos jogszabály-előterjesztői, végrehajtói és a KAP vonatkozásában jogalkotói hatáskörrel bír.

A Bizottság saját előterjesztését az eljárás bármelyik szakaszában visszavonhatja, módosíthatja. A jogszabálytervezet összeállításakor az uniós eljárásrend alapján kikéri az érdekképviselők és a szakértői csoportok véleményét. (Az érdekképviselőknek jelentős szerepe lehet: céljaiknak megfelelően jogalkotást kezdeményeznek, vagy a már folyamatban levő jogalkotást próbálják meg legális

eszközökkel befolyásolni, s ezzel is még teljesebb körűvé tenni az adott jogszabály legitimitását).

A Bizottság előterjesztését a tagállamok képviselőiből álló szakbizottságok tárgyalják meg. Az eljárási rendből adódóan igazgatási, szabályozási és tanácsadási szakbizottságok alakulhatnak. **Az FVM 56 szakbizottság munkájában főfelelős, további 10-15-ében pedig érintett** (2003. április 16., vagyis az ún. „interim” – aktív megfigyelői – időszak megkezdése óta). Az FVM szakértői – az illetékes szakfőosztályok küldöttjei – megfigyelőként már az interim-időszakban is – részt vettek a szakbizottságok munkájában, szavazati jogot azonban csak a csatlakozás után kaptak.

A főbb termékpályákkal foglalkozó szakbizottságok hetente (a Gabona Irányító Bizottság pl. csütörtökönként), kéthetente vagy havonta üléseznek. Az üléseken képviselendő álláspont kialakításához az FVM-ben az adott témáért felelős szakértő – a napirendi pontok tükrében – előkészíti és egyezteteti az álláspontot (tárcán belül és kívül, beleértve a szakmai szervezeteket is). Az álláspont kialakításának és képviselésének összehangolásáért az EU Koordinációs Főosztály felel. A brüsszeli ülésen a szakértő képviseli a jóváhagyott magyar álláspontot.

A Bizottság az elkészített jogszabálytervezetet megküldi a Tanács munkáját segítő tanácsi munkacsoportoknak (számuk 180-190), amelyeknek a feladata: a Bizottság, vagy az Elnökség javaslatával, kezdeményezésével kapcsolatos tagállami álláspontok ütköztetése és egyeztetése. Ez az a szint, ahol először találkoznak hivatalosan is a jogszabálytervezettel a tagállamok. **A tárcsa 42 munkacsoport munkájában főfelelős.** Az interim-időszak megkezdésével az FVM szakértői megfigyelőként már részt vettek a munkacsoportok tevékenységében (a szakbizottságokéhoz hasonlóan).

Az Állandó Képviselők Bizottsága I, II (francia rövidítése COREPER) a tagállamok állandó brüsszeli képviselőiből tevődik össze). A magyar képviselők tevékenységét a Miniszterelnöki Hivatal Európai Ügyek Hivatala (az ún. Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság, EKTB), illetve az agrárügyekben hatáskörrel bíró Mezőgazdasági Különbizottság (MKB) – amelynek tevékenységéért az FVM felel – hangolja össze.

A COREPER I. a brüsszeli képviseletek helyettes vezetőiből áll, s elsősorban a Tanács számára készít elő (pl. az állat- és növény-egészségügyi kérdésekkel, a belső piaccal, a környezetvédelemmel, a szállítással, a halászattal összefüggő) ügyeket.

A COREPER II. az Általános Ügyek és a Külügyminiszterek Tanácsa számára készít előterjesztéseket, főleg a pénzügyekkel kapcsolatosan. A brüsszeli képviseletek vezetőiből áll, akik rendszerint nagyköveti rangban vannak.

A Miniszteri Tanácsülés előkészítését szolgáló MKB ágazati kérdésekkel foglalkozik (piaci rendtartások, vidékfejlesztési politika, stb.). 2004-ben több, mint 10 MKB-ülés volt, amelyek kiemelt témakörei az alábbiak voltak: a KAP

finanszírozása, a cukor, a dohány és a komló agrárpiaci reformja, új mezőgazdasági vidékfejlesztési alap létrehozása.

A Mezőgazdasági és Halászati Miniszterek Tanácsa havonta egyszer ülésezik Brüsszelben, félévente pedig informális tanácsulást tart az elnökséget ellátó tagországban. A Miniszterek Tanácsa ülésein többek között elfogadták az ökológiai termesztés és az ökotermékek európai akciótervét, döntöttek a genetikailag módosított BT-10 kukoricával szennyezett takarmány-alapanyagok importjának megakadályozásáról.

Összességében 2004-ben – a csatlakozás után – az FVM szakértői több száz különböző mezőgazdasági kérdéssel foglalkozó bizottsági, illetve tanácsi ülésen vettek részt. Számos kezdeményezéssel éltek a szakértők. A bor esetében pl. az EU szabályozása szerint kötelező a melléktermékek lepárlása 80 hl felett. Magyarországon ez különösen nagy gondot okozott volna a bortermelőknek. 2004. szeptemberében a Bor Irányító Bizottság elfogadta azt a magyar felvetést, hogy a lepárlási kötelezettség 80 hl helyett 500 hl-t meghaladó termelési szint esetén legyen elrendelhető.

4. A hazai kormányzati szervek uniós döntéshozatali tevékenysége

Az Európai Unió döntéshozatali tevékenységében való részvételtől és az ehhez kapcsolódó kormányzati koordinációról szóló 1007/2004. (II. 12.) Kormányhatározat eljárásrendet állapít meg, mely 2004. március 1-jétől hatályban van. Az ebben foglalt tárgyalási álláspontok elkészítésére, illetve jelentésekre vonatkozó határidők betartása kötelező.

Az Európai Unió döntéshozatali eljárásában képviselendő tárgyalási álláspont kialakításának fórumai: az Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság (a továbbiakban: EKTB), az Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság szakértői csoportjai (a továbbiakban: szakértői csoport), a közigazgatási államtitkári értekezlet, az európai ügyekért felelős tárca nélküli miniszter által külön jogszabályban foglaltak szerint lefolytatott tárcaközi vagy miniszteri szintű egyeztetés, az Európai Ügyek Kabinetje és a Kormány.

Az Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság feladata a kormányzati integrációs politika, valamint az európai uniós tagságból fakadó feladatok előkészítése, koordinálása, végrehajtása és ellenőrzése, továbbá az uniós döntéshozatalban képviselendő tárgyalási álláspontok előkészítése, kidolgozása és – jogszabály vagy kormányhatározat eltérő rendelkezése hiányában – annak meghatározása.

Az EKTB hetente legalább egyszer (általában keddenként) egyeztető ülést tart, amelynek elsődleges feladata az Európai Unió Tanácsa (a továbbiakban: Tanács) üléseit előkészítő Állandó Képviselők Bizottsága (franciául COREPER, a továbbiakban: ÁKB) és az egyéb tanácsi döntés-előkészítő bizottságok (pl. Mezőgazdasági Különbizottság) ülésén képviselendő tárgyalási álláspontok meghatározása. Az EKTB, az ÁKB és az egyéb tanácsi döntés-előkészítő bizottságok ülésén szereplő minden napirendi ponthoz tárgyalási álláspontot,

illetőleg tárgyalási álláspont-javaslatot határoz meg. Az álláspont-javaslat elfogadására kormány-előterjesztést kell benyújtani. A tárgyalási álláspont tervezetének elkészítéséért – a miniszteriális felelősség figyelembevételével – a szakértői csoport, beterjesztéséért a szakértői csoport vezetője és az első helyi felelős minisztérium EKTB-tagja a felelős.

A Kormány a kormányzati integrációs politika, valamint az európai uniós tagságból fakadó feladatok előkészítésére, a közösségi politikák alakulásának követésére és a szükséges kormányzati intézkedések koordinálására szakértői csoportokat hozott létre. Az FVM a 49 szakértői csoportból kettőnek (Mezőgazdaság és Halászat) felelős vezetője és 15-nek tagja.

A szakértői csoport feladata, hogy – a felelős EKTB-taggal együttműködve – az Európai Bizottság által a Tanácsnak beterjesztett új uniós tervezetre vonatkozó tárgyalási álláspontot (induló tárgyalási álláspont) az EKTB részére benyújtsa.

Az Európai Unió döntéshozatali eljárásában képviselendő tárgyalási álláspont tervezetét véleménynyilvánítás céljából, határidő megjelölésével a szakértői csoport vezetője a szakértői csoport tagjainak megküldi. (Határidőn belüli válasz hiánya az egyetértés kifejezését jelenti.)

A tárgyalási álláspont tervezetnek tartalmaznia kell a pontosan megfogalmazott álláspontot és annak rövid indoklását, továbbá az uniós tervezet várható költségvetési hatásait és – ha a tárgyalási álláspont meghatározásához szükséges – a társadalmi, gazdasági hatásainak, valamint az abból következő hazai jogalkotási, intézményfejlesztési feladatoknak a bemutatását. A tárgyalási álláspont tervezetben meg kell határozni a tárgyalások során érvényesíteni kívánt célokat és érdekeket. A tárgyalási álláspont tervezetben ki kell térni az uniós tervezet magyar nyelvű szövegének elfogadhatóságára, és – szükség szerint – csatolni kell a magyar szövegre vonatkozó módosítási javaslatokat. A tárgyalási álláspont tervezet – szükség szerint – magyar, angol vagy mindkét nyelven tartalmazza a felszólalási javaslatot és annak indoklását.

A tanácsi munkacsoportokban képviselendő tárgyalási álláspontot a szakértői csoport szintjén kell meghatározni, kivéve, ha

- a.) a tanácsi munkacsoportokban képviselendő tárgyalási álláspont tekintetében a szakértői csoportban az egyeztetések ellenére véleményeltérés maradt fenn,
- b.) a kérdés a Tanács, az ÁKB vagy a Tanácsot előkészítő egyéb bizottság soron következő ülésének napirendjén szerepel,
- c.) az álláspont meghatározása a Kormány hatáskörébe tartozó ügyben szükséges, ez esetekben az EKTB ülésére be kell nyújtani a tárgyalási álláspont tervezetét.

A tárgyalási álláspontok képviseletéről az érintett miniszterek, az általuk kijelölt személyek és az Állandó Képviselet – az EKTB-vel együttműködve –

gondoskodnak. A tanácsi munkacsoportokban a szakértői csoport vezetője által kijelölt tag képviseli a tárgyalási álláspontot. A résztvevő szakértői csoporttag a tanácsi munkacsoport ülését követő egy munkanapon belül jelentésben köteles tájékoztatni a szakértői csoport vezetőjét és tagjait, az első helyi felelős minisztérium EKTB-tagját, valamint az EKTB Titkárságát.

5. Kommunikációs tevékenység

Az FVM egyik legfontosabb feladata az agrárgazdaság szereplőinek – elsősorban a termelőknek – a tájékoztatása az időszerű uniós agrárkérdésekről, az információátadás minden lehetséges eszközével. Ennek keretében *az FVM az országszerte megrendezett agrárfórumokon tájékoztatta a résztvevőket a csatlakozási tárgyalások eredményéről, a KAP működéséről.* Ezt a folyamatot jelentős mértékben elősegítette a Tagállami Működési Főosztály által elkészített – „Az Európai Unió Agrárszabályozása” című – 21 részes kiadványsorozat megjelentetése és ingyenes szétosztása. A kiadvány áttekinti a KAP területeit (pénzügyi alapok, támogatások, döntéshozatali folyamat, vidékfejlesztési programok).

A Tagállami Működési Főosztály támogatásával jelent meg az „Európai Unió Agrárrendszere” című tankönyv második kiadása, valamint „Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája” című fogalomtár.

Az FVM támogatásával és közreműködésével jelenik meg az Európai Unió Agrárgazdasága című folyóirat. Célja az aktuális uniós ismeretek bővítése (rövid hírek, fontosabb események ismertetése).

A gazdák és agrárszakemberek európai uniós információval való ellátásához nyújt segítséget az FVM honlapján (www.fvm.hu) található európai integrációs fejezet, számtalan információval. Az információk minél szélesebb körben való terjesztése érdekében európai információs hírlevél is működik e-mailen, ahol egyéb elektronikus folyóiratok (Agra Europe, Foodnews, stb.) is elérhetők.

2004. november 26-án a FOODAPEST alkalmával konferenciát szervezett az FVM „Magyarország az Európai Unió tagjaként” címmel, amelyen előadást tartott többek között Lars Hoelgaard úr, az Európai Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatóságának helyettes vezetője. A legnagyobb hazai élelmiszeripari kiállítás nyitvatartási ideje alatt az érdeklődők EU-s információkkal, internetes keresési lehetőségek bemutatásával segítséget, útbaigazítást kaptak az uniós jogszabályokról, az FVM-nek a döntéshozatalban betöltött szerepéről, a forrásokról és a támogatási lehetőségekről.

A 2004. december 8-i konferencia a csatlakozás első féléves tapasztalatait ecsetelte (az FVM megyei hivatalainak vezetői, a falugazdászok, a háttérintézmények, az MVH és regionális irodái, a szakmai és érdekképviselők, az agrár-felsőoktatás szereplői, a mezőgazdasági és élelmiszeripari nagyvállalatok képviselői számára).

2003. márciusában nyílt meg a „Mezőgazdaságunk jövője Európában” című szakkiállítás, amelyet 2004. június végéig tekinthettek meg az érdeklődők a Mezőgazdasági Múzeumban. A három legnagyobb hazai mezőgazdasági vásáron (Agro+Masexpó, Bábolna, Farmerexpó) az FVM népszerűsítette kiadványait, szakemberei pedig előadásokat tartottak az időszerű agrárpolitikai kérdésekről.

A magyar közösségi marketingszervezet – az FVM AMC Kht. – feladata a Magyarországon termelt élelmiszerek népszerűsítése, mind a hazai lakosság, mind a külföldi fogyasztók körében. A közösségi marketing segíti a termelőket a piacra jutásban. Elsősorban azokat a kis- és középvállalkozásokat támogatja, amelyeknek nincs meg a szükséges anyagi forrása – olykor még a szakismerete sem – termékeik szakszerű piaci menedzseléséhez. Az AMC segít áruik bemutatásában, reklámozásában, a kereskedelmi partnerek megtalálásában, a piaci követelmények megismerésében, az új irányzatok, jelenségek időbeni felismerésében.

Az AMC tevékenységében felhasználja a közösségi marketing gazdag eszköztárát (kiállítások, vásárok itthon és külföldön, eladás-ösztönzési akciók, üzletember-találkozók, kiadványok, reklámanyagok, PR-tevékenység a médiában, oktatás, stb.).

2004-ben az FVM 1,6 milliárd Ft-ot juttatott az AMC részére közösségi marketingprogramokra. Az AMC mintegy 300 program szervezéséhez járult hozzá, 14 hazai és 18 jelentős nemzetközi kiállításon vett részt (közösségi standdal).

A „Kiváló Magyar Élelmiszer” védjegyes termékek népszerűsítésére 58 ezer prospektus készült. A több, mint 25 ezer példányban készített „Ki kicsoda a magyar élelmiszeriparban” című kiadvány és CD elsősorban a kiállítások, eladásösztönző akciók alkalmával segíti a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését. Termékpályás programokra 296 millió Ft állt rendelkezésre.

6. A HÍR-program

Egy nemzet jövőjét saját hagyományainak ismerete, tisztelete és ápolása is meghatározza. E gondolat jegyében indult el Magyarországon a Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) program, amely a Nyugat-Európában – francia kezdeményezésre – már több éve működő Euroterroirs (Európa vidékei) program hazai megvalósítása. A gyűjtemény, amely 80 szakértő közreműködésével állt össze, 300 – jellegzetesen magyar, illetve speciális regionális – élelmiszeripari terméket, növény- és állatfajtát tartalmaz.

A 2002-ben első alkalommal kiadott HÍR-könyv, valamint a 2003-ban elkészült HÍR-CD igen nagy sikert aratott.

Az ország összes élelmiszeripari és mezőgazdasági közép- és felsőoktatási intézménye és kutatóintézete, valamennyi megyei és városi könyvtára, a budapesti Szabó Ervin Könyvtár fiókjai, továbbá a témában érdekelt múzeumok ingyenesen kaptak (egy, vagy több) példányt a gyűjteményből.

A HÍR-termékeket 2004-ben kiállításokon és rendezvényeken mutatták be, kóstoltatták meg, népszerűsítették (mint pl. Foodapesten). A HÍR-programot a szakmai oktatásba is bevezették (pék- és pék/cukrász-tanulmányi verseny Budapesten, HÍR-termékek bemutatása gyerekeknek, a HÍR-termékek előállításának oktatása szakmunkásoknak, HÍR-tankönyv, stb.).

A hagyományos és tájjellegű sütőipari, cukrászati, édesipari és száraztésztatermékek népszerűsítésére 2004-ben több alkalommal is volt árubemutató és kóstoltatás, konyakosmeggy-készítési verseny. A pék-cukrász- és a cukrásztanulók évi országos hagyományörző tanulmányi versenyén a versenyzőknek a HÍR-gyűjteményben szereplő süteményeket, valamint egy tájjellegű cukrász-díszmunkát kellett elkészíteniük.

A HÍR-program *megvalósítására közel 45 millió Ft szolgált.*

7. Az agrárgazdaság versenyesélyei

Magyarországon 2004 második felében és 2005 első harmadában – a gabonaexport leállása, a megfelelő intervenciós raktárkapacitások hiánya, továbbá a termelők tökeszegénysége, illetve a tökeszegénység miatt jelentkező értékesítési kényszer következtében – ***a főbb gabonafélék felvásárlási ára messze a tonnánkénti 101,31 eurós intervenciós árszint alatt maradt.*** Számottevő javulás rövidtávon nem valószínűsíthető: a gabonafélék belföldi humánélelmezési és egyéb ipari felhasználása ugyanis aligha változik, miközben az állatállomány egyelőre folyamatosan apad. Az előrejelzések szerint a hazai gabona-exportárualap – átlagos évjáratokat feltételezve – 6,3-6,4 millió tonna körül alakul az elkövetkező években. Ez a mennyiség a jelenlegi infrastruktúrával nem szállítható ki teljes egészében az országból. Mindez számottevően befolyásolja a legfontosabb termények jövedelemhelyzetét. Ennek ellenére a közvetlen támogatásoknak (uniós és nemzeti kiegészítő) legalább a fele lesz a jövedelem (a másik része termelési költséget fedez).

Az EU a 2004. augusztus 1-jén született WTO-keretegyezményben többek között vállalta a mezőgazdasági exporttámogatások megszüntetését és az importvámok csökkentését (a végrehajtás ütemezéséről egyelőre nem született döntés). Ez a KAP 2007-ben esedékes felülvizsgálata után a gabonapiaci intervenciós ár mérséklését és/vagy az intervenciós felvásárlási rendszer gyökeres átalakítását – esetleg megszüntetését – is eredményezheti. Ha a gabonapiaci intervenciós ár 7-8%-kal mérséklődne, a búza, a kukorica és az árpa jövedelme több, mint 20%-kal esne vissza. Ez azt jelenti: a gabonafélék vetésterületének és termelésének csökkenésével a gabona-exportárualap is csökkenne.

Az ömlesztett szárazárak tengeri szállításának költségei rövidtávon számottevően magasabbak – jóllehet továbbra is versenyképesek – és sokkal „változékonyabbak” lesznek, mint amelyeket a tengerentúli konkurens gabona- és olajosmag-exportőrök korábban megszoktak. Ez kétségtelenül növeli a hazai

gabonafélék versenyképes közúti és vasúti szállításának hatósugarát, ám korántsem a kívánatos mértékben.

A napraforgó- és repcemag hazai piacát 2005 első felében – a nemzetközi irányzathoz igazodva – nyomott felvásárlási árak jellemzik. Amíg azonban ***a napraforgó esetében a középtávú piaci kilátások egyértelműen kedvezőnek ítéltetők***, a repcetermelés nem kínál alternatívát, sőt – egyelőre legalábbis úgy látszik – 2005-ben és 2006-ban a közvetlen támogatások összegének növekedése ellenére veszteséges lesz.

Az EU érvényes cukorpiaci szabályozása 2006. június 30-ig hatályos, az új cukorpiaci rendtartásra vonatkozó reformjavaslatot a Bizottság 2005. június 22-én publikálta. A korábbi – 2004. július 14-ei – reformjavaslat 4 év alatt 2,8 millió tonnás kvótacsökkentést irányzott elő (az uniós kvóta jelenleg 17,4 millió tonna). A reform nyomán várhatóan csökken a támogatott kivitel, míg az intézményi árak lefaragásával megszűnik a C cukor exportjának kereszt támogatása, ennek következménye pedig előreláthatóan a világpiaci ár növekedése lesz. ***A jelenleg még kedvező jövedelmezőségű cukorrépa-termelés piaci kilátásai a cukorpiaci rendtartás reformjának életbe léptetése után megváltoznak.***

Magyarország gyümölcstermelése 700-800 ezer tonna körül állandósult az utóbbi években, s számottevő változás középtávon nem várható. A zöldségtermelés évi 1,9-2,0 millió tonna. Ez a mennyiség megegyezik az 1990-es évek elejei szinttel. A belföldi fogyasztás növekedésével a termelés enyhe emelkedése várható. Az EU-ban a magyar zöldség- és gyümölcstermelés legnagyobb versenytársai: Olaszország, Spanyolország, Franciaország és az új csatlakozó országok közül Lengyelország. Ezen országokból a jövőben is jelentős importnyomásra számíthatunk. A magyar áru számára továbbra is az Unión belüli és a közeli régiókba történő értékesítés látszik reálisnak, a távoli felvevő piacok lehetőségeinek kiaknázása jelenleg még várat magára.

Középtávon az EU-ban a szőlőterület csökkenése és a minőségi bortermelés részarányának növekedése, a nem hagyományos bortermelő országokban pedig az új telepítések ütemének lassulása várható. A Bizottság a borpiaci szabályozás reformjára készülve hangsúlyozta: továbbra sem szűnt meg a túltermelés, az intervenciós mechanizmusok lepárlásra való termelésre buzdítanak, az ültetvénytelepítéseket változatlanul korlátozni, a kivágásokat pedig fokozottabban ösztönözni kell, liberalizálni szükséges a minőségi borok szabályozását, s át kell térni a minőségi borok támogatására (beruházások, a piacra jutás segítése).

Az EU-25 átlagánál jóval magasabb egy főre jutó baromfihús-fogyasztásunk (35 kg) a jövőben is fennmarad, az évi mintegy 120 ezer tonnás export viszont csökkenni fog. Magyarországon a tyúkfélék állománya fele-fele részben a gazdasági szervezetek, illetve az egyéni gazdálkodók tulajdonában van. 2004-ben mérséklődött a pulyka- és a libaállomány. Az évi 470 ezer tonna körüli baromfihús-előállítás aligha változik, az exportálható mennyiség egyelőre 100 ezer tonna felett marad. A baromfihús-termelésnek csaknem a felét a csirkehús adja (aránya a baromfihús-

előállításban fokozatosan csökken). 2004-ben a baromfi-hús-termelés közel egynegyedét (több, mint 120 ezer tonnát) exportáltuk, az import pedig 20 ezer tonna körül alakult. A legjelentősebb vásárlók az EU tagországai (elsősorban Németország). A nagy tengerentúli szállítókkal szembeni előnyünk: ***a közeli piacokon friss, előhűtött baromfi-húst tudunk értékesíteni.*** Magyarország árverseny-képessége gyenge, ezért árelfogadó helyzetben van. Emiatt a ***termelés jövedelmezőségében rövidtávon nem várható javulás.***

A sertések száma csaknem 900 ezerrel csökkent 2004-ben, s 2005 első felében folytatódott ez az irányzat. A sertéstartó gazdaságok száma is mérséklődött, a koncentráció azonban nem nőtt. A gazdasági szervezetek átlagos állománya 4 ezer darab körüli, az egyéni gazdálkodóké viszont mindössze 7. ***A sertéshús-előállítás visszaesése ellenére Magyarország – csökkenő mértékben ugyan, de – továbbra is nettó exportőr marad.*** 2004-ben 80 ezer tonna sertéshúst exportáltunk, az import pedig 40 ezer tonnára nőtt. A sertéshús-termelés évi 340 ezer tonna körül alakul, az egy főre jutó évi hazai fogyasztás jelenleg 27-28 kg. A belső és a külpiazi kereslet visszaesésének a hatására a termelői ár jelentősen csökkent ugyan 2004-ben, 2005 második felében azonban emelkedni fog.

Az elmúlt évben romlott az ágazat jövedelmezősége, jelentősen csökkent a termelés támogatása, amelyet csak részben kompenzálnak a pályázati úton elnyerhető állattartói támogatások. 2004 második felében – a kiváló gabonatermés hatására – csökkent a takarmányok ára, az ágazat jövedelmezősége kissé javult. A hazai vágósertés piaca keresleti jellegű, ez azonban nem eredményezett lényeges áremelkedést. A hazai tenyészállomány világszínvonalú, a tartástechnológia azonban elmaradt az uniós versenytársakhoz képest. A sertéstelepek 80%-át kellene felújítani, a sertéstelepek mindössze 20%-ában alkalmaznak európai színvonalú technológiát. Az épületek rekonstrukciója, a technológia lecserélése 100 milliárd Ft befektetést igényelne. Ezzel egy kilogramm súlygyarapodást a jelenleginél fél kilogrammal kevesebb takarmánnyal érhetnénk el.

A sertéságazat jelenlegi helyzete nem teszi lehetővé, hogy az uniós piaci versenyben megtartsa korábbi helyzetét.

2005 áprilisában a szarvasmarha-létszám 723 ezerre csökkent. Az állomány kétharmada a gazdasági szervezetek, egyharmada pedig az egyéni gazdálkodók tulajdonában volt. (A 335 ezres tehénállomány is ehhez hasonlóan oszlik meg.) Az utóbbi években mindkét gazdaságtípusban csökkent az állomány. A szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek száma valamelyest nőtt, s így az egy gazdaságra jutó állatok száma 618-ról 572-re mérséklődött. Az egyéni gazdálkodók esetében kismértékű koncentráció zajlott le, az állattartó gazdaságok számának csökkenése ugyanis meghaladta az állomány fogyását. Egy gazdaság átlagosan 8,3 marhát tartott, szemben a 2001. évi 7,4-gyel. Magyarországon a szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek több, mint 40%-a 500-nál több egyedet tart, az egyéni gazdálkodók esetében ez a szám 1-10 szarvasmarha között változik. A tehénállományból 250 ezer tejhasznú, 40 ezer húshasznú, 45 ezer pedig kettőshasznú.

A marhahús-termelés a jelenlegi 55-60 ezer tonnáról átmenetileg – az egységes gazdaságtámogatás bevezetéséig – emelkedhet, a közvetlen támogatásban részesíthető viszonylag magas anyatehén-kvótának és a viszonylag magas közvetlen támogatásnak köszönhetően. Ezzel együtt a jövedelmezőség is nő. Az export 2004-ben 30 ezer tonnát (húskészítménnyel együtt), az import 10 ezer tonnát tett ki.

Az egységes gazdaságtámogatás bevezetése után a termelés alakulása attól függ, élünk-e a termeléshez (állattartáshoz) köthető prémium alkalmazásának lehetőségével. Az egyirányú húshasznosítás is elsődlegesen a magyartarka-állományra épült, ezért meghatározó fajta a magyartarka és annak keresztezései. A húshasznú tehének zöme társas vállalkozásoknál, a kettős hasznosítású egyedek pedig elsősorban egyéni gazdálkodóknál találhatók.

A magyar tejtermelés meghaladja a belső igényt. A hazainál olcsóbb import-tejtermékek bővülő megjelenésével egyre kevesebb hazai tej- és tejtermék kerül a magyar piacra, így egyre kevesebb feldolgozó tejre lesz szükség a belföldi piac kielégítéséhez. A termelés visszafogásán kívül megoldás lehet a belső fogyasztás növekedése, az egy főre jutó fogyasztás ugyanis 160 kg-ra csökkent (tejegyenértékben kifejezve). 2005 elején 66-67 Ft-ra nőtt a literenkénti termelői ár, amely fokozatosan csökkenni fog. 2004-ben több, mint 100 ezer tonnával kevesebb tejet (1,89 millió tonna) állítottak elő Magyarországon, mint az előző évben (2 millió tonna). *A tej- és a tejtermékek exportja 80, az import 45 ezer tonna volt, az utóbbi években csökkent a nettó export mennyisége. Ez az irányzat folytatódni fog,* ugyanis kevés tejtermék esetében számolhatunk az export dinamikus bővülésével, míg importnövekedés több terméknél is várható. *A tejtermelés jövedelmezőségének a helyzete a közeljövőben nem változik.*

A magyar lakosság tejfogyasztási szokását alapvetően a jövedelmi helyzet határozza meg (a világ gazdag országaiban a sajtfogyasztás, szegény országaiban a folyadéktej fogyasztása nő elsősorban). Magyarországon is főleg a sajtfogyasztás (jelenleg ez túróval együtt 8 kg/fő/év) emelkedésére számíthatunk. A tejtermelő tehénállomány kétharmada szakosított telepeken van, fajlagos hozama világszínvonalú. Az EU-ban Magyarország számára lehetőség nyílt az export-visszatérítés, az intervenció felvásárlás (vaj és tejpor) és a magántárolás közösségi költségvetésből történő finanszírozására.

A juhállomány évek óta növekszik, 2005 elején már 1,5 millió juhot számláltak. A juhtartó gazdasági szervezetek száma is nőtt, az egy gazdaságra jutó állatok száma viszont csökkent. Az egyéni gazdálkodóknál jelentősebb koncentráció ment végbe, az egy gazdaságra jutó állomány 66 darabra emelkedett. A közvetlen támogatás hatására *Magyarországon – az egységes gazdaságtámogatás bevezetéséig – átmenetileg vonzó lehet a juhtartás.*

Az EU-ban kiéleződő verseny, az alacsonyabb mértékű közvetlen támogatások, valamint a szigorúbb közösségi standardok elsősorban a termelői fázisban teremtenek a jelenleginél nehezebb feltételeket. A kis állatszámú gazdálkodók, illetve a közösségi szabványokat és elvárásokat teljesíteni nem képes termelők kényszerülnek elsősorban a mezőgazdasági árutermelés abbahagyására. A

kritikus ágazatokban végbemenő változások multiplikátor-hatása nemcsak a termeléshez és feldolgozáshoz kötődő, hanem – az érintett családok jövedelemhelyzetének romlásával párhuzamosan – egyéb vidéki infrastruktúra és szolgáltatások leépülésével-megszűnésével jár. A termelés csökkenése és a feldolgozóipari kapacitások megszűnése tehát további munkahelyek megszűnéséhez vezet. Ez a korlátozott alternatív munkavállalási lehetőségekkel bíró régiók fokozottabb lemaradását okozhatja, s ez válságkezelő programok mihamarabbi kidolgozását, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek megteremtését teszi szükségessé.

10. melléklet: Oktatás, kutatás, szaktanácsadás

1. Agrár-szakoktatás

A tulajdonviszonyokban és a termelés szerkezetében az elmúlt évtizedben bekövetkezett változások a szakképzést is érintették. Az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy a kialakuló piacgazdaság keretei között megszűnt gyakorlati képzőhelyeket milyen módon tudják az iskolák pótolni. Ekkor kezdődött meg az iskolai tanüzemi, tangazdasági gyakorlóbázisok kialakítási folyamata. E bázisok ma már az egyre erőteljesebb gyakorlati képzés alapjai.

Az államilag elismert szakképesítéseket és azok fontosabb adatait az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) rögzíti. Az OKJ a munkaerő-piaci igényekhez, az európai uniós elvárásokhoz rugalmasan alkalmazkodik, ezért folyamatosan változik/megújul. Az agrárágazati szakképesítések száma 158. Ebből 41 szakképzés csak iskolarendszerben oktatható, mert ezek összetettebb ismeretanyagot igénylő képzési formák (pl. a technikus és a felsőfokú szakképesítések).

Jelenleg közel 150 iskolában folyik agrároktatás, de sok esetben csak néhány fős képzésről beszélhetünk. A több párhuzamos osztállyal működő, az ágazati képzésre valóban felkészült intézmények száma 100-120 körül mozog. Ez az iskolahálózat az ország termelési és földrajzi adottságaihoz igazodik.

Az FVM mellett a fővárosi, a megyei és a települési önkormányzatok, egyházak és alapítványok tartják fenn az iskolákat. A minisztérium fenntartásában, az Oktatási, és Kutatási Főosztály közvetlen irányításával és felügyeletével működik 21 szakképző iskola, valamint az agrárszakképzés fejlesztéséért és szolgáltatásáért felelős FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet.

Az iskolarendszerű szakképzésben résztvevők létszáma lassan ugyan, de *folyamatosan csökken*, az országos irányzatot követve. A 2003/2004-es tanévben a kiadott szakmai bizonyítványok szintenként az alábbiak szerint oszlottak meg: szakmunkásképzés: 69%, technikusképzés: 24%, felsőfokú szakképzés: 7%.

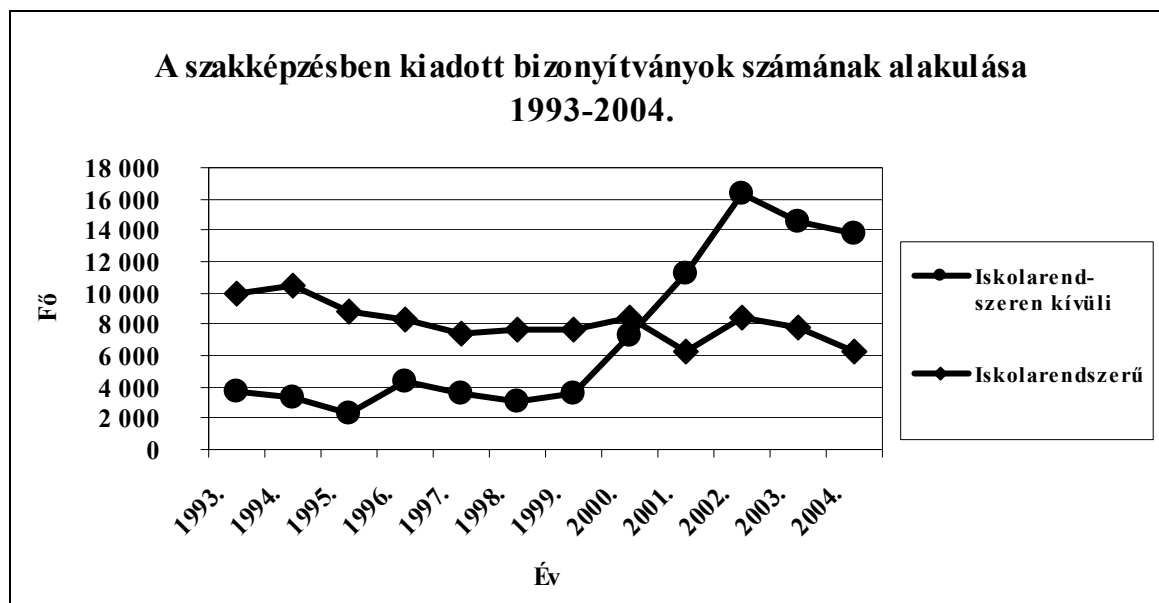
Egyre nagyobb szerepet tölt be az iskolarendszeren kívüli képzés, az át- és továbbképzés. Az iskolarendszeren kívüli, felnőttképzésben kiadott bizonyítványok száma 2002-ben érte el a maximumot, azóta fokozatosan csökken.

Az agrárgazdaságban dolgozó vállalkozók nagy része már megszerezte a pályázati úton elnyerhető támogatásokhoz előírt szakképesítést. Ebben a folyamatban az átképzés, a továbbképzés, valamint az első szakképesítés megszerzése egyaránt szerepet játszott.

A tanüzemek és tangazdaságok fokozatosan válhatnak a kis- és közepméretű mező- és élelmiszergazdasági termelés szaktanácsadó bázisaivá, ahol a termelők az

elméleti és gyakorlati kérdésekre egyaránt választ kaphatnak. Az EU-konform képzési formák a nemzetközi tapasztalok átvételét is lehetővé teszik.

1. ábra

Az integrált felnőtt oktatási rendszerben működő agrárkarok (23 kar) a több mint 50 alapképzési szakon (ezen belül a 17 egyetemi és 21 főiskolai szintű, kifejezetten az „agrár-szakcsoport” tartozó szakon) túl számos új képzést, továbbképzést és tanfolyamot indítottak el. Öröndetesen **szaporodott a felsőfokú szakképzési szakok száma is.**

Az agrár-felsőoktatásban is folyamatban van – az Európai Felsőoktatási Térséghez való csatlakozás, az ún. Bolognai Folyamat szellemében – a többciklusú lineáris képzési rendre való áttérés. Ennek során az első képzési ciklusban alapképzés (BSc) és szakképzés, majd erre épülve mesterképzés (MSc) és szakképzés szerezhető. Az alap- és mesterképzés után a legkiválóbbak doktori tudományos fokozathoz (PhD) juthatnak. Kidolgozásra kerültek – folyamatos akkreditációval – az agrárképzési terület alapszabályai (16), amelyekből 7 már 2005-től életbe léphet.

2. Agrárkutatás és -fejlesztés

A 2004. júniusában meghirdetett Gazdaságorientált Agrárágazati Kutatások támogatása (GAK) pályázattal új fejezet nyílt az innováció számára a hazai agrárkutatásban és fejlesztésben. Az FVM, valamint a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal között megkötött stratégiai együttműködési megállapodással létrejött pályázati rendszer mind méretében (3 milliárd Ft-os költségvetés), mind koncentráltóságában (több tízmillió Ft-nyi átlagos projektméret) a korábbi pályázati lehetőségeket messze meghaladó kereteket hozott létre. A támogatás a magyar agrárágazat fenntartható fejlődését, továbbá a megszerzett új ismeretek és tudás gyakorlati alkalmazását kívánja előmozdítani, a K+F-tevékenységek, illetve a gazdálkodó szervezetek és a kutatóhelyek együttműködésének ösztönzésével. A

pályázati rendszer költségvetésének nagyobbik része (80%-a) az Innovációs Alapból származik, a fennmaradó részt pedig az FVM finanszírozza.

A 2004. évi GAK-kiírás igen kedvező fogadtatásra talált: A beadott 163 téma összes forrásigénye a pénzügyi keret több mint háromszorosát tette ki. 45 témát fogadtak el, amelyek kivitelezése folyamatban van.

Az FVM agrár K+F-forrásai 2004-ben jelentősen csökkentek az előző időszakhoz képest. Ez igen hátrányosan érintette a korábban folyamatosan „feltöltött” támogatási jogcímekeket. Szűkíteni kellett a támogatott kutatási területeket és/vagy alacsonyabb szinten megszabni a támogatások felső határát. A legérzékenyebb veszteség a K+F-eszközbeszerzés, illetve a tartamkísérletek pályázati támogatásának elmaradása volt. A tárca 2 pályázati kiírást tett közzé saját hatáskörében: „Az agrártermelés innovációs hátterének biztosítását megalapozó kutatások támogatása” pályázat keretében benyújtott **272 témából 92 nyert el 1012 millió Ft összegű támogatást** 2004-2006-ra, a felsőoktatási intézmények K+F-tevékenységének támogatására kiírt pályázaton pedig **9 tanüzem jutott 175 millió Ft beruházási forráshoz.**

A kutatási témák támogatásán túl a tárca a tudományos lapok kiadását, a tudományos rendezvények megtartását, továbbá a nemzetközi kapcsolatok kialakítását is segítette. Az Európai Unióhoz történt csatlakozással ugrásszerűen bővültek a nemzetközi együttműködésből fakadó feladatok (több szakbizottságba, munkacsoportba és projektbe kapcsolódtak be az FVM agrár K+F-tevékenységgel foglalkozó részlegei).

A rosszabbodó pénzügyi feltételek az FVM kutatóintézeti hálózatát is érintették. A központi támogatás alacsony szintje nem garantálta a zavartalan működést, a kötelezően előírt alapfeladatok gondtalan ellátását. Jelentős erőfeszítésekre volt szükség a kedvezőtlen hatások ellensúlyozásához, a feladatellátás körülményeinek megteremtéséhez, a szakmai színvonal megtartásához. Ésszerűsíteni kellett a K+F-területeket, csökkenteni a kutatási témák számát. Szigorú takarékosági intézkedésekkel párhuzamosan erőforrások átcsoportosítására, továbbá egyéb támogatási lehetőségek és források felkutatására volt szükség. A beruházások, korszerűsítések elhalasztása miatt a K+F-infrastuktúrában megtorpant a felzárkózási folyamat.

Komoly sikernek kell tekinteni tehát, hogy ilyen körülmények között is ***működőképes maradt az intézményrendszer egésze, s K+F-tevékenységét színvonalasan látta el.*** (A GAK-pályázaton pl. az FVM-hez tartozó költségvetési kutatóintézetek elfogadott K+F-projektjeikkel mintegy 440 millió Ft központi támogatáshoz jutottak).

Az intézményrendszer átalakításában fontos fejlemény volt, hogy a vonatkozó kormányrendeletekkel összhangban megindult a szőlészeti-borászati kutatóintézetek tevékenységének közös keretek közötti újjászervezése, s egyúttal megvalósult a tarcali kutatóbázis, valamint a tolcsvai muzeális borkészlet átvétele (a Tokaj Kereskedőház Rt-től).

3. Szaktanácsadás és a gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás

Az FVM az előző évek gyakorlatának megfelelően 2004-ben is olyan államilag támogatott ismeretátadási rendszert működtetett, amely lehetővé tette, hogy a termelők – anyagi helyzetüktől függő áron, vagy térítés nélkül – megszerezhessék a helyes döntések meghozatalához számukra szükséges ismereteket.

Az államilag támogatott szaktanácsadás kedvezményezettjei a regisztrált termelők, illetve a számukra szolgáltatást nyújtó szervezetek. A szaktanácsadási rendszer keretében nyújtott támogatások:

- A regisztrált termelőknek nyújtott normatív támogatás;
- A gazdálkodás eredményességét segítő intézkedések támogatása;
- A fiatal agrárszakemberek gyakornoki programjainak támogatása.

A támogatásokkal kapcsolatos döntések megoszlanak a minisztérium és a megyei földművelésügyi hivatalok között. A döntéshozatalban az évek során fokozatosan nőtt a decentralizáció mértéke (2004-ben már csaknem 60%-os szintet ért el). A tárca az FM hivatalok által vállalt kötelezettségeket a közösen kialakított monitoring-rendszeren (ftp-szerveren) keresztül tudja nyomon követni.

A szaktanácsadás 2004. évi támogatására – a „Folyó kiadások és jövedelemtámogatások” előirányzat részeként – 1,7 milliárd Ft összegben vállalt a minisztérium kötelezettséget.

Azok a termelők, akik regisztráltatták magukat (és az agrártevékenységből származó éves bevételük 3 millió Ft és 50 millió Ft közötti volt), 35-75%-os mértékű költségvetési támogatással vehették igénybe a tárca által vezetett Szaktanácsadói Névjegyzékben szereplő szaktanácsadók szolgáltatásait – arra a feladatra, amelyet gazdaságuk működésének javításához szükségesnek ítélték. 2004-ben mintegy 1000 gazdálkodó igényelhetette a szerződésen alapuló szaktanácsadói szolgáltatást.

A több éve működő szaktanácsadó rendszer agrárpolitikai szempontból fontos eleme, hogy az önfenntartás szintjén működő – 2003-ban a 3 millió Ft bevételt el nem érő – gazdálkodók ingyenesen hozzájuthattak a szükséges ismeretekhez, a számukra igény szerint szervezett (s túlnyomórészt a Szaktanácsadói Névjegyzékben szereplő szaktanácsadók által megtartott) előadások, bemutatók, csoportos konzultációk formájában.

A Szaktanácsadói Névjegyzékbe kérelem útján lehet bekerülni. A Névjegyzék azon szaktanácsadók főbb adatait tartalmazza, akiknek megfelelő felsőfokú végzettsége, gyakorlata van, megkapták az erkölcsi bizonyítványt, s nem folytatnak az agrárgazdasággal összefüggő kereskedelmi, ügynöki tevékenységet. 2004. végén a Szaktanácsadói Névjegyzékben mintegy 550 szaktanácsadó szerepelt. A szaktanácsadással összefüggő tájékoztatási tevékenység a <http://www.kszi.hu>

címen elérhető Internet-szolgáltatással valósul meg, s ugyanitt lehet hozzájutni a szaktanácsadói névsorhoz is.

A szaktanácsadással kapcsolatos szervezési és szakmai feladatok végzésére 8 regionális és 26 szakmai, összesen 34 szaktanácsadási központot jelölt ki a tárca. ***A szaktanácsadási központok 2004-ben mintegy 150 szakmai rendezvényt bonyolítottak le, és egész évben a gazdálkodók rendelkezésére álltak.***

A szaktanácsadóknak a 95/1999. (XI. 5.) FVM-rendelettel előírt kötelező továbbképzése során a szaktanácsadók 90%-a eredményesen vizsgázott. A szaktanácsadók és a gazdálkodók széles köre használta az FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet (Országos Szaktanácsadási Központ) által kifejlesztett – a pályázathoz csatolandó üzletiterv-készítéshez alkalmas „Üzemgazda” programot.

A 2004. évi támogatások új eleme volt a szakképesítést nem adó, az Európai Unió szabályozásának megismerését célzó képzés, amely ***az FVM 100%-os támogatásával***, s nagyfokú érdeklődés mellett zajlott le. Az ingyenes csoportos szaktanácsadáson, valamint ***az uniós szabályozás megismertetését célzó képzésen (összesen 1500 rendezvényen) közel 35 ezer gazdálkodó vett részt.***

A gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás támogatása pályázatos rendszerben működik, ennek keretében 2004-ben:

- a gazdálkodók számára szervezett programokra (tanfolyamok, rendezvények, bemutatók) az FM-hivatalok közel 620 pályázatot fogadtak el, amelyek támogatási összege közel 560 millió Ft-ot tett ki,
- a kétlépcsős pályázati rendszerű bemutató üzemek támogatásához kapcsolódóan 8 üzemnek adományozott a minisztérium „Bemutató üzem” címet, továbbá az FM hivatalok 30 bemutató üzemi rendezvényhez adtak támogatást (12,6 millió Ft összegben),
- a gazdálkodást segítő szakmai kiadványok elkészítéséhez 90 elfogadott pályázathoz mintegy 75 millió Ft támogatást nyújtottak.

A támogatási rendelet és a pályázati felhívások márciusban, illetve áprilisban jelentek meg, ezért a programok zömmel 2004. őszén indultak, s 2005. első negyedévében fejeződtek be.

A farmgyakornoki programot az FVM kezeli, de a Képzési és Szaktanácsadási Intézet működteti. Ennek keretében 2004-ben az alábbi országokat érintő gyakornoki programok valósultak meg:

Ország	Kiutazottak száma
Dánia	22
Franciaország	2
Nagy-Britannia	3
Németország	28
Egyesült Államok	80
Összesen	135

A beszámolók szerint fiataljaink többsége elégedett a gyakornoki programmal, amely nehéz fizikai munkával jár, de egyúttal ismeretek, tapasztalatok, nyelvtudás megszerzésére ad lehetőséget, s a személyiség fejlődésére is kedvezően hat.

4. Agrár-közművelődés

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum az előző évinél közel 50000 fővel több látogatót fogadott, s állandó kiállításain túl 13 időszaki kiállítást rendezett meg nagy sikerrel. A szakmai rendezvények közül kiemelkedett a kétnapos „Sajtfesztivál”.

A magyar mezőgazdaság történetét – 1000 évét – bemutató, nagyszabású állandó kiállítás első része a szűkös költségvetés miatt 2004-re nem készült el, a kiállítás megnyitása 2005 közepén várható. Az állandó kiállítás teljes egészében a Vajdahunyadvár átadásának centenáriumára (2007-re) készül el, az anyagi lehetőségek függvényében.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMgKDK) számára a 2004. év különösen sikeres volt. A hagyományos (országos, tudományos szakkönyvtári) feladatok színvonalas és maradéktalan ellátása mellett (6340 fő beiratkozott olvasó, 5094 fő látogató, állománygyarapításra fordított 32,8 millió Ft) 2004-ben Közép-Kelet-Európa mezőgazdasági kulturális központjának feladatait is ellátta az intézmény (13 szakmai rendezvény). Az OMgKDK otthont adott 8 kiemelkedő szakmai-kulturális-művészeti kiállításnak, továbbá jelentős dokumentációs tevékenységet folytatott. Két magyar nyelvű adatbázist épít fel az EU iránt érdeklődők információs igényének kielégítésére.

A Központ a fenti tevékenységek mellett a 2003-ban létrehozott Agrár-szakirodalmi Szolgáltató Házat is működteti, továbbá 2004-ben – e szolgáltatásra építve – kialakította a magyar agrárágazat első teleházát, Budai Teleház néven.

11. melléklet: A 2004. évi agrárjogalkotás

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 2004-ben is intenzív jogalkotási tevékenységet folytatott, amelynek keretében **5 törvény, 25 kormányrendelet, 10 együttes rendelet és 136 FVM-rendelet készült el**. Soha annyi rendelet nem jelent meg és lépett hatályba, mint az Európai Unióhoz való csatlakozás évében.

Az agrárjogi szabályozás 2004. évi feladatait alapvetően meghatározta a Csatlakozási Szerződés hatályba lépése, 2004. május 1. után ugyanis az agrártámogatási rendszer már a közös agrárpolitika részeként működik. A KAP-hoz kapcsolódó jogszabályokon kívül azokat a jogszabályokat is meg kellett alkotni – illetve aktualizálni –, amelyek még a nemzeti szabályozás keretében adnak lehetőséget támogatás igénybevételére.

Az uniós támogatások kifizetésének egyik legfontosabb feltétele volt olyan jogszabály hatályba léptetése, amely a közösségi előírásoknak megfelelően teremt meg a kifizetések feltételeit. A 2004. év áprilisában megjelent rendelet (az Európai Unió Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott intézkedések pénzügyi, számviteli és ellenőrzési lebonyolítási rendjéről szóló 92/2004. (IV. 27.) Korm. rendelet) alapján válik lehetővé a közösségi agrártámogatás kifizetése.

Ugyancsak a csatlakozásból eredő szabályozási kötelezettségünkkel függ össze a termőföldről szóló (1994. évi LV.) törvény módosítása. A 2004. évi XXXVI. törvény 2004. május 1-én lépett hatályba. A Csatlakozási Szerződés szerint ugyanis Magyarország a csatlakozás időpontjától számított hét éven keresztül fenntarthatja a csatlakozási okmány aláírásának időpontjában hatályos jogszabályok által tartalmazott tilalmat (a nem Magyarországon lakó, vagy nem magyar állampolgár természetes személyek, illetve a jogi személyek mezőgazdasági földterület-szerzése). A Szerződés azonban – kivételként – azt is kimondja: e rendelkezés hatálya alá nem tartoznak az Európai Unió tagállamainak azon állampolgárai, akik önálló vállalkozó mezőgazdasági termelőként kívánnak letelepedni Magyarországon, legalább három éve folyamatosan, jogszerűen Magyarországon lagnak, s mezőgazdasági tevékenységet folytatnak. Rájuk nem alkalmazható más szabály és eljárás, mint amelyet Magyarország állampolgáira kell alkalmazni.

A 2004-ben hatályba lépett jogszabályok az alábbiak:

TÖRVÉNYEK

2004: XVIII. törvény. A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról

2004: XXIX. törvény. Az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról (az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény, a Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint a magán-állatorvosi tevékenység gyakorlásáról szóló 1995. évi XCIV. törvény, a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény módosítása)

2004: XXXVI. törvény. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról

2004: LXXIV. törvény. Az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény módosításáról

2004: XCIV. törvény. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény módosításáról

KORMÁNYRENDELETEK

6/2004. (I. 22.) Korm. r. Az Európai Unió közös forrásaiból származó agrártámogatások, az azokhoz kapcsolódó, nemzeti költségvetésből nyújtott kiegészítő támogatások, valamint a nemzeti hatáskörben nyújtott agrártámogatások igénybevételeinek általános feltételeiről

17/2004. (II. 13.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekhez kapcsolódó biztosítérendszer szabályairól

24/2004. (II. 20.) Korm. r. A Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

29/2004. (II. 28.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportjával összefüggő intézkedések végrehajtásának általános szabályairól

35/2004. (III. 12.) Korm. r. Az Európai Unió közös forrásaiból származó agrártámogatások, az azokhoz kapcsolódó, nemzeti költségvetésből nyújtott kiegészítő támogatások, valamint a nemzeti hatáskörben nyújtott agrártámogatások igénybevételének általános feltételeiről szóló 6/2004. (I. 22.) Korm. rendelet módosításáról

56/2004. (III. 31.) Korm. r. A kábítószer előállítására alkalmas növények termesztésének, forgalmazásának és felhasználásának rendjéről szóló 162/2003. (X. 16.) Korm. rendelet módosításáról

58/2004. (III. 31.) Korm. r. Egyes földművelésügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról

78/2004. (IV. 19.) Korm. r. A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályokról

92/2004. (IV. 27.) Korm. r. Az Európai Unió Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott intézkedések pénzügyi, számviteli és ellenőrzési lebonyolítási rendjéről

102/2004. (IV. 27.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek intervenciójáról

103/2004. (IV. 27.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek készletfelméréséről

132/2004. (IV. 29.) Korm. r. A géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendjéről, valamint az eljárás során az Európai Bizottsággal való kapcsolattartásról

135/2004. (IV. 29.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekhez kapcsolódó biztosítékrendszer szabályairól szóló 17/2004. (II. 13.) Korm. rendelet, valamint a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportjával összefüggő intézkedések végrehajtásának általános szabályairól szóló 29/2004. (II. 28.) Korm. rendelet módosításáról

147/2004. (V. 4.) Korm. r. A gazdasági haszonállatok védelméről szóló, Strasbourgban, 1998. december 9-én aláírt Európai Egyezmény kihirdetéséről

193/2004. (VI. 14.) Korm. r. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter feladatairól és hatásköréről szóló 155/1998. (IX. 30.) Korm. rendelet módosításáról

207/2004. (VII. 6.) Korm. r. A családi gazdaságok létrehozásáról, nyilvántartásba vételéről, működtetéséről, valamint kiemelt támogatásukról szóló 326/2001. (XII. 30.) Korm. rendelet módosításáról

208/2004. (VII. 6.) Korm. r. A kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli hitelterheinek mérsékléséről szóló 46/2003. (IV. 3.) Korm. rendelet módosításáról

210/2004. (VII. 9.) Korm. r. A termőföld állam által életjáradék fizetése ellenében történő megszerzéséről

285/2004. (X. 27.) Korm. r. A mezőgazdasági termelők éven belüli lejáratú hiteleinek adósságrendezési programjáról szóló 215/2002. (X. 17.) Korm. rendelet módosításáról

304/2004. (XI. 3.) Korm. r. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter feladatairól és hatásköréről szóló 155/1998. (IX. 30.) Korm. rendelet módosításáról

309/2004. (XI. 13.) Korm. r. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportjával összefüggő intézkedések végrehajtásának általános szabályairól szóló 29/2004. (II. 28.) Korm. r. módosításáról

315/2004. (XI. 24.) Korm. r. Az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. módosításáról

358/2004. (XII. 26.) Korm. r. Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló, Rómában, 2001. november 3-án elfogadott Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről

369/2004. (XII. 26.) Korm. r. A szaporítóanyagokkal kapcsolatos minőségvédelmi bírság megállapításáról

RENDELETEK

2/2004. (I. 8.) FVM-ESzCsM-GKM e.r. A dohánytermékek gyártásáról, forgalmazásáról és ellenőrzéséről szóló 86/2003. (VII. 14.) FVM-EszCsM-GKM együttes rendelet módosításáról

3/2004. (I. 9.) FVM-KvVM e.r. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének részletes szabályairól szóló 2/2000. (I. 18.) FVM-KöM együttes rendelet módosításáról

4/2004. (I. 13.) FVM r. Az egyszerűsített területalapú támogatások és a vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő „Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot”, illetve a „Helyes Gazdálkodási Gyakorlat” feltételrendszerének meghatározásáról

7/2004. (I. 28.) FVM r. A Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásairól szóló 40/1995. (XI. 16.) FM rendelet módosításáról

12/2004. (I. 31.) FVM r. A szarvasmarha-fajok egyedeinek jelöléséről, valamint Egységes Nyilvántartási és Azonosítási Rendszeréről szóló 99/2002. (XI. 5.) FVM rendelet módosításáról

13/2004. (I. 31.) FVM r. A számviteli-üzemgazdasági adatok gyűjtésére szolgáló mezőgazdasági tesztüzemi információs rendszerről

14/2004. (II. 6.) FVM r. Az egyes tengeri puhatestű állatokat érintő egyes betegségek elleni védekezésről

15/2004. (II. 10.) FVM r. Az egyes gyümölcsfajok és szőlő ültetvények telepítésének támogatásáról

16/2004. (II. 13.) FVM r. A kiegészítő tejtermelői támogatásról

18/2004. (II. 16.) FVM r. A növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet módosításáról

19/2004. (II. 26.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet. Az élelmiszerek jelöléséről

20/2004. (II. 27.) FVM r. A Magyar Takarmánykódex kötelező előírásairól szóló 44/2003. (IV. 26.) FVM rendelet módosításáról

21/2004. (II. 27.) FVM r. A takarmányok előállításáról, forgalomba hozataláról és felhasználásáról szóló 2001. évi CXIX. törvény végrehajtására kiadott 43/2003. (IV. 26.) FVM rendelet, valamint a takarmányok hatósági vizsgálataiért fizetendő díjakról szóló 26/1997. (IV. 18.) FM rendelet módosításáról

22/2004. (II. 27.) FVM r. A fertőző szivacsos agyvelőbántalmak megelőzéséről, az ellenük való védekezésről, illetve leküzdésükről szóló 69/2003. (VI. 25.) FVM rendelet módosításáról

23/2004. (III. 3.) FVM r. Meghatározott vízi járművek fedélzetén kezelt halászati termékekre vonatkozó alapvető élelmiszer-higiéniai feltételekről

24/2004. (III. 3.) FVM r. Az egyes hormon- vagy tiroosztatikus hatású anyagok és a béta-agonisták állattenyésztésben történő felhasználásának tilalmáról

27/2004. (III. 4.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egyes támogatások tekintetében a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal által delegált feladatokról

28/2004. (III. 10.) FVM r. A természetes édesítőszer termékpályáinak szabályozásához kapcsolódó egyes kérdésekről

29/2004. (III. 10.) FVM r. Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény végrehajtásának szabályairól szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet módosításáról

35/2004. (III. 31.) FVM r. A „Magyarország SAPARD Terve 2000-2006” kihirdetéséről szóló 53/2001. (VIII. 17.) FVM rendelet módosításáról

38/2004. (IV. 5.) FVM r. Az élő vágómarha exportjához nyújtott időszakos export-visszatérítésről szóló 10/2004. (I. 28.) FVM rendelet módosításáról

39/2004. (IV. 5.) FVM r. Az időszakos export-visszatérítésről szóló, egyes FVM rendeletek módosításáról

40/2004. (IV. 7.) FVM r. A növényfajták állami elismeréséről

41/2004. (IV. 7.) FVM r. A mezőgazdasági termelők földhasználatának és állattartásának támogatásáról

44/2004. (IV. 9.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egyes támogatások tekintetében a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal egyes végrehajtási intézkedéseiről és tájékoztatási feladatairól

48/2004. (IV. 21.) FVM r. A szántóföldi növényfajok vetőmagvainak előállításáról és forgalomba hozataláról

49/2004. (IV. 21.) FVM r. Az egyes, a számítógépes adatbázisból történő lekérdezés útján szolgáltatható ingatlan-nyilvántartási adatok igazgatási szolgáltatási díjáról és az adatátviteli vonalon történő adatszolgáltatásról szóló 41/2002. (V. 14.) FVM rendelet módosításáról

50/2004. (IV. 22.) FVM r. A zöldség szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról

51/2004. (IV. 24.) FVM r. Az iskolatej programról

52/2004. (IV. 24.) FVM r. Az állati eredetű termékek Európai Unión belüli kereskedelmének állategészségügyi ellenőrzéséről

53/2004. (IV. 24.) FVM r. A harmadik országokból az Európai Unió területére behozni kívánt termékek állategészségügyi ellenőrzéséről

54/2004. (IV. 24.) FVM r. Az egyes élő állatok és termékek Európai Unión belüli kereskedelmével kapcsolatos állategészségügyi és állattenyésztési ellenőrzésekről

55/2004. (IV. 24.) FVM r. A harmadik országokból az Európai Unió területére behozni kívánt állatok állategészségügyi ellenőrzésének szabályairól

56/2004. (IV. 24.) FVM r. A Magyar Élelmiszerkönyv közösségi előírások átvételét megvalósító kötelező előírásairól

57/2004. (IV. 24.) FVM r. A Magyar Élelmiszerkönyv nemzeti termékleírásokat tartalmazó kötelező előírásairól

58/2004. (IV. 24.) FVM r. A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonsága tanúsítási rendszerének működésére vonatkozó részletes szabályokról

59/2004. (IV. 25.) FVM r. A sertéshús piaci szabályozásáról

60/2004. (IV. 25.) FVM r. A marha és borjúhús piaci szabályozásáról

61/2004. (IV. 27.) FVM r. A szárított takarmány kvótával szabályozott támogatása 2004/2005. gazdasági évtől történő igénylésének általános feltételeiről

62/2004. (IV. 27.) FVM r. A dísznövény szaporítóanyagok forgalomba hozataláról

63/2004. (IV. 27.) FVM r. A növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet módosításáról

64/2004. (IV. 27.) FVM r. A gyümölcs szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról

65/2004. (IV. 27.) FVM r. A természetes ásványvíz, a forrásvíz, az ivóvíz, az ásványi anyaggal dúsított ivóvíz és az ízesített víz palackozásának és forgalomba hozatalának szabályairól

66/2004. (IV. 29.) FVM r. A gabona és rizs intervenciójáról

67/2004. (IV. 29.) FVM r. Az intervenciós gabonaraktárakkal és rizsraktárakkal szembeni követelményekről

68/2004. (IV. 29.) FVM r. A tej és tejtermékek piaci szabályozásáról

69/2004. (IV. 29.) FVM r. A tehéntej termékpálya szabályozásában alkalmazott kvótarendszerről

70/2004. (IV. 29.) FVM r. A tejfeldolgozók veszteségcsökkentő támogatásáról szóló 31/2004. (III. 19.) FVM rendelet módosításáról

71/2004. (IV. 29.) FVM r. A dohánytermékek gyártásáról, forgalmazásáról és ellenőrzéséről szóló 86/2003. (VII. 24.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet módosításáról

72/2004. (IV. 29.) FVM r. A mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályairól szóló 32/1999. (III. 31.) FVM rendelet módosításáról

73/2004. (IV. 29.) FVM r. A nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének feltételeiről szóló 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet módosításáról

74/2004. (V. 1.) FVM r. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének egyes eljárási szabályairól

75/2004. (V. 4.) FVM r. A szőlőfeldolgozás és a borkészítés során keletkező melléktermékek lepárlásáról és kivonásáról

76/2004. (V. 4.) FVM r. Az erdészeti hatósági eljárásban fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 59/1999. (VI. 16.) FVM rendelet módosításáról

77/2004. (V. 4.) FVM r. A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény végrehajtásának egyes szabályairól szóló 78/1997. (XI. 4.) FM rendelet módosításáról

78/2004. (V. 4.) FVM r. Az egyes állat-egészségügyi igazgatási szolgáltatások díjáról szóló 46/1999. (V. 19.) FVM rendelet módosításáról

79/2004. (V. 4.) FVM r. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól

80/2004. (V. 4.) FVM r. A tengeri puhatestű állatok tenyésztésének és élve történő forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniai feltételeiről

81/2004. (V. 4.) FVM r. A termelői csoportokról

82/2004. (V. 11.) FVM r. A gyümölcs és zöldség ellenőrzéséről

82/2004. (V. 14.) FVM r. A növényfajták állami elismerésének és vizsgálatának díjtételeiről szóló 106/2003. (IX. 16.) FVM rendelet módosításáról

83/2004. (V. 14.) FVM r. A takarmányok hatósági vizsgálataiért fizetendő díjakról szóló 26/1997. (IV. 18.) FM rendelet módosításáról

84/2004. (V. 14.) FVM r. A tenyésztési hatóság által díjfizetés ellenében végzett feladatok körének és a fizetendő díj mértékének megállapításáról szóló 33/1994. (VI. 28.) FM rendelet módosításáról

86/2004. (V. 15.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egységes területalapú támogatás 2004. évi igénybevitelével kapcsolatos egyes kérdésekről

87/2004. (V. 15.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egységes területalapú támogatásokhoz kapcsolódó 2004. évi kiegészítő nemzeti támogatás igénybevitelével kapcsolatos egyes kérdésekről

88/2004. (V. 15.) FVM r. Az állatgyógyászati készítményekről

89/2004. (V. 15.) FVM r. A növényvédő szerek forgalomba hozatalának és felhasználásának engedélyezéséről, valamint a növényvédő szerek csomagolásáról, jelöléséről, tárolásáról és szállításáról

90/2004. (V. 18.) FVM r. A szőlő szaporítóanyagok előállításáról, minősítéséről és forgalomba hozataláról

91/2004. (V. 20.) FVM r. A mezőgazdasági termelők földhasználati és állattartási támogatásának előfinanszírozásáról

92/2004. (V. 25.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet. A hatósági élelmiszer-ellenőrzésről

93/2004. (V. 26.) FVM r. A szakmai követelmények kiadásáról szóló 64/1994. (XII. 15.) FM rendelet módosításáról

94/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlő és bor származási bizonyítványok kiadásának rendjéről

95/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlő termőhelyi kataszterének felvételezéséről, kiegészítéséről és módosításáról

96/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlészeti és borászati adatszolgáltatás rendjéről és a nem hegyközségi településeken a közigazgatási feladatokat ellátó hegyközségek meghatározásáról

97/2004. (VI. 3.) FVM r. A borok eredetvédelmi szabályairól

98/2004. (VI. 3.) FVM r. A borászati termékek jelöléséről

99/2004. (VI. 3.) FVM r. A borok előállításáról

100/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlőtermelési potenciálra, a szőlőültetvények szerkezet-átalakítására és átállítására vonatkozó nemzeti szabályozásról

101/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlészeti és borászati üzemek működésének engedélyezési rendjéről és tevékenységének higiéniai szabályairól

102/2004. (VI. 3.) FVM r. A szőlőültetvények országos térinformatikai nyilvántartásáról (VINGIS)

103/2004. (VI. 3.) FVM r. A védett eredetű borok minősítéséhez kapcsolódó borvizsgáló bizottságok akkreditálási és működési szabályairól

104/2004. (VI. 3.) FVM r. A borkészítésre alkalmas szőlőfajták osztályba sorolásáról

105/2004. (VI. 8.) FVM r. A földhivatalokról szóló 62/1999. (VII. 21.) FVM rendelet módosításáról

106/2004. (VI. 8.) FVM r. A származási bizonyítványok kiállításáról és igazolásáról

108/2004. (VI. 9.) FVM r. Az iskolatej programról szóló 51/2004. (IV. 24.) FVM rendelet módosításáról

109/2004. (VI. 9.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott intézkedések tekintetében felmerülő elháríthatatlan külső ok (vis maior) esetén alkalmazandó egyes szabályokról

110/2004. (VI. 21.) FVM r. Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program végrehajtásában közreműködő szervezetként eljáró Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal által végzett feladatokról

111/2004. (VI. 21.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egységes területalapú támogatás 2004. évi igénybevitelével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 86/2004. (V. 15.) FVM rendelet módosításáról

112/2004. (VI. 21.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részletéből finanszírozott egységes területalapú támogatásokhoz kapcsolódó 2004. évi kiegészítő nemzeti támogatás

igénybevételével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 87/2004. (V. 15.) FVM rendelet módosításáról

113/2004. (VII. 6.) FVM r. A mezőgazdasági termelők földhasználatának és állattartásának támogatásáról szóló 41/2004. (IV. 7.) FVM rendelet módosításáról

114/2004. (VII. 9.) FVM r. Az Európai Bizottság szakértői által az állategészségügy területén végrehajtott helyszíni ellenőrzések szabályairól

115/2004. (VII. 9.) FVM r. Az Állategészségügyi Szabályzat kiadásáról szóló 41/1997. (V. 28.) FM rendelet módosításáról

116/2004. (VII. 9.) FVM-ESzCsM-GKM e.r. A gyümölcsborok előállításáról

117/2004. (VII. 9.) FVM r. A vetőmagvak és szaporítóanyagok minősítésének és vizsgálatának díjtételeiről szóló 107/2003. (IX. 16.) FVM rendelet módosításáról

118/2004. (VII. 12.) FVM r. A friss hús előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszerhigiéniai feltételeiről szóló 100/2002. (XI. 5.) FVM rendelet módosításáról

119/2004. (VII. 12.) FVM r. A növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet módosításáról

120/2004. (VII. 21.) FVM r. Az európai közösségi jog hatálya alá tartozó állatorvosi oklevelek elnevezéséről

122/2004. (VII. 29.) FVM r. Az állami tejkvóta-értékesítésről és –bérbeadásról

123/2004. (VII. 29.) FVM r. A gyümölcs és zöldség ellenőrzéséről szóló 82/2004. (V. 11.) FVM rendelet módosításáról

124/2004. (VIII. 3.) FVM r. A tej és tejtermékek piaci szabályozásáról szóló 68/2004. (IV. 29.) FVM rendelet módosításáról

126/2004. (VIII. 6.) FVM r. A zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezeteket érintő nemzeti szabályozásról szóló 120/2003. (XII. 2.) FVM rendelet módosításáról

127/2004. (VIII. 19.) FVM r. Az iskolatej program támogatásáról

128/2004. (VIII. 19.) FVM r. Az állatok és állati eredetű termékek bizonyítványainak kiállításáról

129/2004. (VIII. 25.) FVM r. A tenyészállat, illetve szaporítóanyag behozatalának és kivitelének szakmai előírásairól

131/2004. (IX. 11.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló támogatások igénybevételének általános szabályairól

132/2004. (IX. 11.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján az Európai Unió által társfinanszírozott mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól

133/2004. (IX. 11.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló, a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól

136/2004. (IX. 18.) FVM-PM együttes rendelet. A borászati termékek egységes bizonylatolási, nyilvántartási és elszámolási rendjéről szóló 52/2001. (VIII. 2.) FVM-PM együttes rendelet módosításáról

137/2004. (IX. 18.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv kihirdetéséről, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokkal összefüggésben a kedvezőtlen adottságú területek és az azokhoz tartozó települések megállapításáról

138/2004. (IX. 23.) FVM r. A géntechnológiai tevékenység engedélyezéséért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról

139/2004. (IX. 24.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló, az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfeleléshez nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól

140/2004. (IX. 30.) FVM r. Egyes állategészségügyi intézetek megszüntetéséről

141/2004. (IX. 30.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet. Az élelmiszerek előállításának és forgalmazásának élelmiszer-higiéniai feltételeiről szóló 90/2003. (VII. 30.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet módosításáról

142/2004. (IX. 30.) FVM-GKM együttes rendelet. A mezőgazdaság és az ipar területén folytatott géntechnológiai tevékenység egyes szabályairól

143/2004. (IX. 30.) FVM r. Az intervenciók gabonaraktárakkal és rizsraktárakkal szembeni követelményekről szóló 67/2004. (IV. 29.) FVM rendelet módosításáról

144/2004. (IX. 30.) FVM r. Az állami tejkvóta-értékesítésről és -bérbeadásról szóló 122/2004. (VII. 29.) FVM rendelet módosításáról

145/2004. (IX. 30.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló, a félig önellátó mezőgazdasági üzemek szerkezetének átalakításához nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól

146/2004. (IX. 30.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokkal összefüggésben a tesztüzemi rendszer keretében kialakított standard fedezeti hozzájárulás értékek alkalmazásáról

147/2004. (X. 1.) FVM r. A kedvtelésből tartott állatok nem kereskedelmi célú mozgásának állategészségügyi szabályairól

148/2004. (X. 1.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet. A pálinka előállításának szabályairól

149/2004. (X. 1.) FVM r. A kedvező gabonatermésből származó előnyök kihasználása érdekében az agrártermelők részére érvényesíthető állami segítség feltételeiről

150/2004. (X. 12.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes szabályairól

151/2004. (X. 13.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló kedvezőtlen adottságú területek kompenzációs támogatása igénybevételének részletes szabályairól

152/2004. (X. 18.) FVM r. A Magyar Méhészeti Nemzeti Program alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap társfinanszírozásában megvalósuló támogatások igénybevételének általános szabályairól

153/2004. (X. 18.) FVM r. A Magyar Méhészeti Nemzeti Program alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap társfinanszírozásában nyújtott egyes támogatások igénybevételének részletes szabályairól

155/2004. (X. 22.) FVM r. A feldolgozott zöldség- és gyümölcstermékek támogatási rendszerére vonatkozó nemzeti szabályozásról

156/2004. (X. 27.) FVM r. Az egyszerűsített területalapú támogatások és a vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő „Helyes Mezőgazdasági és Környezet Állapot”, illetve a „Helyes Gazdálkodási Gyakorlat” feltételrendszerének meghatározásáról szó 4/2004. (I. 13.) FVM rendelet módosításáról

157/2004. (X. 28.) FVM r. A 2004. évi nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének feltételeiről szóló 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet módosításáról

158/2004. (X. 29.) FVM r. Az intervenciós gabonaraktárakkal és rizsraktárakkal szembeni követelményekről szóló 67/2004. (IV. 29.) FVM rendelet módosításáról

159/2004. (XI. 2.) FVM r. A természetes édesítőszer termékpályáinak szabályozásához kapcsolódó egyes kérdésekről szóló 28/2004. (III. 10.) FVM rendelet módosításáról

160/2004. (IV. 29.) FVM r. A gabona és rizs intervenciójáról szóló 66/2004. (IV. 29.) FVM rendelet módosításáról

161/2004. (XI. 8.) FVM-HM-PM együttes rendelet. A földmérési és térképészeti állami alapadatok kezeléséről, szolgáltatásáról és egyes igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 63/1999. (VII. 21.) FVM-HM-PM együttes rendelet módosításáról

162/2004. (XI. 16.) FVM r. Az állatorvosi bizonyítványminták közzétételi rendjéről

163/2004. (XI. 17.) FVM r. Az iskolatej program támogatásáról szóló 127/2004. (VIII. 19.) FVM rendelet módosításáról

164/2004. (XI. 19.) FVM r. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló, a félig önálló mezőgazdasági üzemek szerkezetének átalakításához nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól szóló 145/2004. (IX. 30.) FVM rendelet módosításáról

165/2004. (XI. 22.) FVM r. A növényvédelmi igazgatási szolgáltatási díjakról

166/2004. (XI. 25.) FVM r. A földhivatalokról szóló 62/1999. (VII. 21.) FVM rendelet módosításáról

167/2004. (XI. 29.) FVM-EüM-GKM együttes rendelet. Az élelmiszerek jelöléséről szóló 19/2004. (II. 26.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet módosításáról

169/2004. (XII. 6.) FVM r. Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlegéből finanszírozott egységes területalapú támogatásokhoz kapcsolódó 2004. évi kiegészítő nemzeti támogatás igénybevételével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 87/2004. (V. 15.) FVM rendelet módosításáról

171/2004. (XII. 23.) FVM r. A 2005. évi iskolatej program tavaszi időszakának szabályozásáról

172/2004. (XII. 23.) FVM r. Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program kihirdetéséről

173/2004. (XII. 30.) FVM r. A piaci árinformációs rendszer működtetéséről és az ehhez kapcsolódó feladatokról

174/2004. (XII. 30.) FVM r. A vágójuhok vágás utáni minősítéséről és kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 16/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról

175/2004. (XII. 30.) FVM r. A vágósertések vágás utáni minősítéséről és a hasított féltetek kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 15/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról

176/2004. (XII. 30.) FVM r. A vágómarhák vágás utáni minősítéséről és a hasított féltetek kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 14/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról

177/2004. (XII. 30.) FVM r. A vágóállatok vágás utáni minősítéséről szóló 75/2003. (VII. 4.) FVM rendelet módosításáról

12. melléklet: Agrárgazdasági Phare-programok

Az agrárgazdasági Phare-programok legfontosabb célja a földművelésügyi intézményrendszernek az EU-csatlakozásra való felkészítése. *A programok elsősorban olyan tevékenységeket támogatnak, amelyeknek nagy szerepe van az ANP-ben.*

A Phare-programok a következő területekre összpontosultak:

- Az állat- és növény-egészségügyi intézményrendszer fejlesztése;
- Az erdő-nyilvántartási rendszer fejlesztése;
- Élelmiszerhigiéna, élelmiszerbiztonság;
- Vetőmagvak, szaporítóanyagok, takarmányok minősítésének fejlesztése;
- A közös piaci szervezetek, valamint a strukturális alapokat működtető intézményrendszer véglegesítése;
- Az Integrált Irányítási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) kialakítása;
- Az országos növény-egészségügyi diagnosztikai rendszer létrehozása ;
- Veszettség-mentesítés;
- Földnyilvántartás.

Különösen fontos volt azon projekteknek sikeres befejezése, amelyek az EU-csatlakozáshoz és a KAP sikeres átvételéhez szükségesek. Ebből a szempontból kiemelkedő jelentőségű a növény- és állategészségügyi határellenőrzési állomások felépülése (amely az egységes európai piacba való belépésünk alapfeltétele), valamint a közös piaci szervezeteknek és a strukturális alapok intézményrendszerének az EU-támogatások fogadásához való alkalmassá tétele.

Az 1999. évi indítású programok közül „A megyei földhivatalok informatikai fejlesztése” projekt befejezésének határideje 2004. március 31-re módosult. A cél – az egységes megyei földnyilvántartási rendszer kialakítása – megvalósult. A Pilot-rendszerhez szükséges eszközöket 2003. januárig leszállították. A maradványösszeg felhasználásakor lehetőség nyílt a META-rendszer finomítására. Az újabb feladatok miatt a szoftverfejlesztés 2004. júniusáig húzódott el. A szoftvereket a kivitelező 2004. június 30-i végső jelentése alapján 2004. júliusában átvették.

A 2001. évi indítású projektek az elmúlt évben két területet érintenek:

- Agrárgazdasági intézményfejlesztéshez kapcsolódva:
 - 2004-ben folytatódott az állategészségügyi és növény-egészségügyi intézmények fejlesztése, az EU-konform regisztrációs és ellenőrzési rendszer bevezetésével (a növényvédő szerek és termelésnövelő szerek kereskedelmében és használatában), továbbá a kártevők diagnosztizálásával foglalkozó laboratóriumok egységes elhelyezésével (az NTKSz laborépületének bővítésével, korszerűsítésével). A 12 hónapos twinning-projekt keretében befejeződött az intézményi háttér

- átszervezése, a szermaradványokkal kapcsolatos joganyag-átvétel, valamint a szakemberképzés. Az együttműködés a növényvédő szerek piaci bevezetéséről szóló jogszabályok előkészítésére is lehetőséget adott;
- Eperjeskén, Gyékényesen és Kelebián a csatlakozás időpontjára felépült és átadásra került egy-egy komplex állat-és növény-egészségügyi vasúti határellenőrző állomás. 2004. decemberére befejeződött az NTKSz központi laborépületének bővítése és korszerűsítése.
 - A KAP intézményrendszerének kialakításához kapcsolódva:
 - „Az erdő-nyilvántartási rendszer fejlesztése” projekt esetében a 2 évig tartó német partneri együttműködés 2002. márciusában kezdődött és 2004. április végén fejeződött be. A projekt 7 komponensében megvalósították a rendszerfejlesztés törvényi háttérét, a korszerűsített erdészeti és földalapú térinformatikai adatbázist, az erdészeti nyilvántartás új rendszerét, valamint a társintézeti informatikai kapcsolódást és a rendszeroktatást. A rendszer működtetését szolgáló szoftvert és hardvert 2003. év végén pályáztatták. Az egymásra épülő komponensek megvalósítása a tervezett ütemhez képest csúszott ugyan, a minőségi munka érdekében azonban erre az időre szükség is volt. A késedelmesen induló és a 2004. év tavaszáig elhúzódó eszközbeszállítás a twinning-tevékenység meghosszabbításával járt. A késés az informatikai rendszer működőképességét lényegében nem hátráltatta, sőt a rendszer a hozzá kapcsolódó informatikai (pl. támogatási) alrendszerek végső kialakítását is elősegítette.

A 2002. évi indítású program hat projektet foglalt magába:

- A közös piaci szervezetek, termékpályák csatlakozás előtti létrehozása (az *acquis communautaire* átvétele). Ehhez twinning keretében a tagjelölt országok kifizető ügynökségeinek szakértőitől kapunk segítséget. A projekt indítását az EU az FVM által meghozandó intézményfejlesztési döntésektől tette függővé. Az indítás feltételül szabott döntések csak 2003. év tavaszán születtek meg, így a projekt 1 éves késéssel indult. A Kifizető Ügynökség (MVH) – magába olvasztva a SAPARD Hivatalt – 2003. júliusában megalakult, az akkreditációhoz szükséges végrehajtási kézikönyvek (69 db) 2003. december végéig elkészültek. A projekt megvalósítása 3 hónappal (2004. december 12-ig) meghosszabbodott. A projekt költségkeretéből 512,6 ezer € Phare-forrást a Monitoring Vegyes Bizottság döntése alapján (2004. júliusában) más Phare-projektekre csoportosították át. A projekt fő célja a Kifizető Ügynökség akkreditációja volt, melynek megvalósítása a következők szerint alakult: az ÁSZ 2004. január 15-én kezdte meg az EMOGA Garancia Részleg kifizető ügynökség feladatait ellátó szervezet akkreditációját megelőző vizsgálatát. A 2004. április 15-i ÁSZ-jelentés alapján az MVH 2004. április 22-én ideiglenes akkreditációt kapott az FVM minisztertől.

A szolgáltatási (audit) komponens első pályáztatása megghiúsult, a kedvezményezett ezt a feladatot más forrásból oldotta meg, a Phare-pénzt pedig átcsoportosították. Az új projektjavaslatokat 2004. márciusában

terjesztette be a tárca. Két tender – egy szolgáltatási és egy twinningre vonatkozó – jelent meg. A tenderértékelések 2004. júliusában befejeződtek. A szerződéseket a felek októberben írták alá. A szolgáltatási komponens és a Kifizető Ügynökség akkreditáció utáni hatékony működését serkentő twinning-projekt megvalósítása 2004. novemberben kezdődött el;

- Az átvihető szivacsos agyvelőgyulladás (TSE) állategészségügyi ellenőrzése. A projekt célja: a TSE-re vonatkozó EU törvényi előírások, hatósági intézkedések hatékony hazai átvétele és alkalmazása, valamint eszközbeszerzés a hazai ellenőrzésekhez. Az egy éves twinning-szerződést 2003. áprilisában kötötték meg. Ezután a kedvezményezettek – a német szakértők irányításával – áttekintették a magyarországi helyzetet, a jogharmonizációs feladatokat 2003-ban elvégezték, a hazai állatorvosokat és állattenyésztőket pedig az elkészített képzési anyag alapján kiképezték (a megelőzéssel összefüggő tennivalókról). A twinning-partnerek tanulmányutakon cserélték ki a TSE-vel kapcsolatos ellenőrzési és kommunikációs tapasztalataikat. A francia céggel kötött szerződés keretében a prion-teszttek szállítása 2004. szeptemberéig megtörtént. 2004 utolsó négy hónapjában a folyamatos ellenőrzéshez szükséges 36 ezer prion-teszt beszerzése más Phare-projektek forrásmaradványaiból valósult meg. A TSE-ellenőrzéshez szükséges laborszerek 2004 nyarán érkeztek meg, s rendeltetésszerűen használatban vannak;
- A Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) struktúra-bevezetésének befejezése a vidékfejlesztésben. Az alábbi célokat határozták meg:
 - A Mezőgazdasági, Vidékfejlesztési és Halászati Operatív Program és a Programkiegészítő dokumentáció elkészítésének elősegítése.
 - Intézményfejlesztés és eszközbeszerzés az Operatív Program Irányító Hatóságában.
 - Az EMOGA Garancia Szekciója által finanszírozott – négy vidékfejlesztési intézkedésre vonatkozó – Vidékfejlesztési Terv elkészítésének elősegítése.
 - Intézményfejlesztés a Vidékfejlesztési Terv végrehajtásáért felelős hatóságnál.

A twinningben résztvevő külföldi szakértők irányításával e munkálatok befejeződtek, s a számítástechnikai eszközök beszerzése, beüzemelése is megtörtént (a Kifizető Ügynökségnél). A kedvező beszerzési árból, illetve a twinning-projekt kisebb végső költségvetéséből keletkező maradványra újabb eszközök beszerzési eljárása indult meg, a végső maradványt pedig más Phare-projektre fordították;

- A vetőmagvak, a szaporítóanyagok és a takarmányok minősítésének fejlesztése. A projekt célja: EU-harmonizált rendszer kidolgozása vetőmagvak, szaporítóanyagok és takarmányok minősítésére és tanúsítására, a mintavétel, adatátvitel és adatfeldolgozást gyorsító informatikai rendszer kidolgozása, az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (OMMI) és az

FVM szakembereinek képzése. A német-holland twinning-megállapodást 2003. áprilisában aláírták, a 18 hónapig tartó projekt 2004. szeptember 24-én zárult. A kifejlesztett minősítési és tanúsítási rendszer megfelel az EU-követelményeknek, a korszerűsített informatikai rendszer gyorsabb adatátvitelt és adatfeldolgozást tesz lehetővé. A projekt eredményeként 2004-ben hat FVM-határozat készült el. Az eszközbeszerzési komponens keretében vetőmag- és takarmányminősítésre szolgáló laboreszközöket, klímaberendezéseket, öntözőberendezéseket, logisztikai eszközöket, számítástechnikai eszközöket és fajtakísérleti kisparcellás gépeket szereztek be 2004-ben;

- A juh- és kecske regisztrációs rendszer kialakítása. A projekt célja: a juh- és kecsketenyésztők nyilvántartásának kialakítása, a nemzeti állatnyilvántartó és termelői nyilvántartási rendszerekhez való kapcsolása, a juh és kecske egyedi nyilvántartása (a születéstől a feldolgozásig), továbbá informatikai rendszer létrehozása az állategészségügyi ellenőrzéshez. Kedvezményezett intézmény az OMMI. 2002. október elején elindult a 6 hónapos twinning, amely 2003. áprilisában befejeződött. Ennek a keretében készült el a két másik összetevő – számítástechnikai eszközök beszerzése és szoftverfejlesztés – tenderdokumentációja. A számítástechnikai eszközök beszerzését célzó szerződést 2003. decemberében kötötték meg, az eszközöket pedig 2004. februárjában és májusában szállították le. A szoftverfejlesztési komponens szerződését 2004. augusztusában kötötték meg. A fejlesztési munkálatok 2004. szeptemberében kezdődtek, a kivitelezésre 12 hónap áll rendelkezésre. A megvalósítás menetét Irányító Bizottság (Steering Committee) felügyeli (a kedvezményezett, a minisztérium szakfőosztályai, illetve az MVH képviselőiből áll), s a terület szakmai felügyeletéért felelős helyettes államtitkár irányítja;
- Élelmiszerbiztonság. A projekt célja: az Élelmiszer-biztonsági Hivatal felállítása és az EU joganyag átvétele, annak érdekében, hogy összehangolják és hatékonyabbá tegyék az állati és nem állati eredetű élelmiszerek ellenőrzését. A hosszú távú együttműködés – amelynek célja a Hivatal teljes működőképességének megteremtése, továbbá az intézmények összehangolt tevékenységének elősegítése – 2003. szeptemberben kezdődött el. A projekt időtartamát 12 hónapra tervezték, de 2005. júniusáig meghosszabbították.

A 2002. évi átcsoportosított maradványpénzből az alábbi projekteket finanszírozta a Phare:

- A növény-és állategészségügyi határellenőrzésben résztvevő munkatársak képzése. A projekt célja: az állat- és növény-egészségügyi határellenőrzésben résztvevő szakszolgálati munkatársak felkészítése – az EU-csatlakozás után várható feladatokra – oktatással és tanulmányutak szervezésével. A projektet a 2002. évi fel nem használt országos pénzügyi keret terhére, utólag fogadták el. A projekt két twinning-alprojektből áll. Kedvezményezettek: az FVM Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrzési Főosztálya (és állategészségügyi állomásai), illetve a Növény- és Talajvédelmi Főosztálya, valamint Növény-

és Talajvédelmi Szolgálat. A növény-egészségügyi szakemberek képzése 2003. novemberében kezdődött és 12 hónapig tartott. Az állategészségügyi szakemberképzés programja 2004. március közepén indult és – 3 hónapos hosszabbítással – 9 hónapig tartott. A projekt keretében olyan képzéseket és tanulmányutakat szerveztek, amelyeken a magyar szakemberek megismerkedhettek az EU határellenőrzési gyakorlatával és követelményrendszerével.

- A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) ex-ante értékelése. A projekt célja: a 2004-2006-os NVT Európai Bizottság általi jóváhagyatása. A belga szakértői szerződést 2003. novemberében írták alá. A projekt megvalósításának eredményeképpen 2004. április elsejére elkészült az NVT előzetes értékelése.

A 2003. évi indítású program három projektet tartalmazott:

- Az Integrált Irányítási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) kialakítása. A projekt célja: jól működő integrált irányítási és ellenőrzési rendszer létrehozása az EMOGA támogatásainak fogadására. A projekt négy komponensből tevődik össze: szoftverfejlesztés, minőségbiztosítás, eszközbeszerzés és twinning. Az utóbbit a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) újabb igényei miatt törölték. Az itt megmaradt összeget az eszközbeszerzésre és a minőségbiztosításra csoportosították át. A projekt meghatározó, legnagyobb értékű komponense a szoftverfejlesztés. A kivitelező által benyújtott helyzetfelmérő jelentés szerint a szoftver prototípusának telepítése, tesztje és a felhasználók oktatása 2004. április 30-ig zajlik le. Időközben azonban új szabályozás lépett életbe, ezért további 32 jogcímet kellett bevezetni. A megvalósításhoz más Phare-projektoktól 2004. októberében jelentős összeget csoportosítottak át a szoftverfejlesztési komponensre, s a szerződést is meghosszabbították. Ennek értelmében a szoftverfejlesztés minőségbiztosítására 2004. februárjában megkötött szerződés meghosszabbítása is várható. A beszerzési komponensben igényelt eszközök szállítása folyamatos. Az itt képződött maradvány lekötésére újabb tendert írtak ki, amelyre a szerződést 2004. októberében kötötték meg. Az eszközöket leszállították.
- Az országos növény-egészségügyi diagnosztikai és ellenőrző rendszer létrehozása. A projekt elfogadásával folytatódik a hatékony növény-egészségügyi diagnosztikai laborhálózat továbbfejlesztése az EU-szabványoknak való megfelelés érdekében. A projekt célja: a Központi Laboratórium és a nemzeti szintű speciális diagnosztikai laboratóriumok korszerűsítése-fejlesztése. 2003-ban a tenderdokumentációhoz szükséges technikai specifikációk készültek el. A közbeszerzési eljárás folyamán 3 tendert (karantén-beszerzés, laboreszköz- és információs technológiaieszköz-beszerzés) hirdettek meg 2004. májusában. A szerződéseket 2004. szeptemberéig megkötötték, a berendezések szállítása 2004. novemberében megkezdődött, a befejezés pedig 2005. év első negyedévére várható. Mindhárom komponens esetében keletkezett maradvány, amelynek lekötésére újabb tender kiírása várható 2005-ben.

- Veszetheg-mentesítés. A projektrel – az EU kötelező előírása (90/638/EEC), az 1995. évi XCI. törvény, valamint a 13/2002.(I. 30.) FVM-rendelet alapján – az ország teljes területét mentesítjük a veszethegtől, úgy, hogy 3 éven át (2004, 2005, 2006) évi 3,72 millió adag vakcina rókacsalétket szórunk ki repülőgéppel az ország teljes területén. A projekt kedvezményezettjei (az FVM Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztálya és háttérintézményei – laboratóriumai –, valamint az Állatgyógyászati Oltóanyag-, Gyógyszer- és Takarmányellenőrző Intézet) nemzetközi pályáztatás után – Phare-támogatású, vakcina-beszerzésre irányuló – szerződést kötöttek 2004 tavaszán egy német oltóanyag-gyártó céggel. Ehhez kapcsolódóan hazai finanszírozású közbeszerzéssel magyar Kft.-vel szerződtek 2 éves időtartamra (2004-2005), tavaszi és őszi vakcina-kiszórásra, valamint évente 7500 róka elejtésére (országos veszetheg elleni ellenőrzés céljából). A rókatelemek laboratóriumi vizsgálatát ugyancsak megemelt Phare-támogatású laboratóriumi eszközbeszerzési tender segítette.

A 2003. évi átcsoportosított maradványpénzből az alábbi projekteket finanszírozta a Phare:

- Gyors szakértői segítségnyújtás a Kifizető Ügynökségnek (MVH). A feladat-meghatározásban rögzített szolgáltatások – közvetlen kifizetések a területalapú támogatási rendszer alapján; egyéb kifizetés, piaci jogcímekek bevezetése, könyvelés és pénzügyi jelentések; a Kifizető Ügynökség funkcionális és regionális irodáit érintő kérdések – részben teljesültek (50 szakértői naphól 30-at használtak fel). Az eredetileg 20 hétre kötött keretszerződés meghosszabbítását a kivitelező a megbízás lejáratá előtt két héttel kezdeményezte. A rendelkezésre álló idő rövideége miatt (a szerződés szerint a lejárat előtt legalább négy héttel kell kérni a hosszabbítást), továbbá a kedvezményezett ez irányú támogató nyilatkozatának késői kézhezvétele miatt azonban már nem volt lehetőség szerződésmódosításra, s a projekt-tevékenység 2004. december 16-án befejeződött;
- A magyar földnyilvántartási rendszer fenntarthatósága. A projekt célja: a korábbi földnyilvántartási projektek hatékonyságának javítása, valamint fenntarthatóságának elősegítése twinning formájában. A tevékenység 2004. decemberében indult, a befejezés tervezett időpontja: 2005. májusa.
- A magyar Mezőgazdasági Számlák Rendszerén (MSZR) alapuló gazdasági prognózisok továbbfejlesztése. Az MSZR, illetve a számlarendszer számítógépes modellje (az OPAL-rendszer) lehetővé teszi – az EU által kidolgozott módszertan szerint – a mezőgazdasági ágazat kibocsátásának, hozzáadott értékének és jövedelmezőségének meghatározását, idősorok és előrejelzések készítését. Az OPAL használata elősegíti az EU-val szembeni adatszolgáltatási kötelezettségünk teljesítését. A rendszer fejlesztésével a magyar MSZR-alapú gazdasági prognózis várhatóan minden tekintetben megfelel az EU elvárásainak, beleértve az adatok minőségét is. A rendszerfejlesztés helyzetét 2004 végén felmérték. 2005 őszére – a projekt befejeződésével – megteremtődnek az országos és regionális gazdasági

modellezés feltételei, a magyar statisztikai adatok és az adminisztratív nyilvántartásokból nyert információk felhasználásával.

- Gyakorlati segítségnyújtás az EU-konform tervezés bevezetéséhez. A projekt célja: egyrészt az MVH működéséhez szükséges és a jogszabályok által meghatározott hazai intézményi kapcsolatrendszer („A” komponens), másrészt az EU által megkövetelt jelentési kötelezettségek rendszerének („B” komponens) létrehozása. Az „A” komponens az MVH és az AKI közötti információáramlást (az AKI-ban működő piaci árinformációs rendszer és az MVH piacszabályozási rendszere között), továbbá az MVH és a KSH közötti információáramlást segíti elő. A „B” komponens az uniós jelentési kötelezettség-rendszer Hivatalon belüli megvalósítására irányul. E célokból – osztrák twinniggel – kialakult az összes időszakos jelentés Brüsszelbe történő továbbítási rendszere. A Hivatal munkatársai elsajátították a pénzügyi és a termékpályák készletmozgásaihoz kapcsolódó jelentési kötelezettségek „fortélyait”. A projekt 2004 december 29-én zárult.
- Növényvédelmi felügyelők és diagnosztikai szakértők képzése. A projekt célja: a növényvédelmi felügyelők és a diagnosztikai szakértők felkészítése az EU előírásainak és gyakorlatának megfelelő vizsgálatok elvégzésére, hozzájárulva a nemzeti növény-egészségügyi ellenőrzési rendszer működésének fejlesztéséhez. A projekt tervezett kezdési időpontja 2005. április vége, időtartama 6 hónap.
- Élelmiszerbiztonsági laboratóriumi infrastruktúra stratégia fejlesztése. A hat hónapos twinning célja: stratégiai terv kifejlesztése az élelmiszerbiztonsági laboratóriumi hálózat infrastruktúrájának hatékony, fenntartható használatához. Az együttműködés 2005. januárjában indul. A projekt kedvezményezettje a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal.

A fentiekén túl az EU 2004-2006-ra átmeneti támogatást nyújt, elsősorban olyan témákban, amelyekre derogációt kaptunk, s amelyek az integráció befejezését segítik elő. A támogatás értéke 2004-ben 18,4 millió €, a teljes időtartamra pedig 36,7 millió €.

Az átmeneti támogatás felhasználásával lehetővé válik hazánk jogi és intézményi felzárkózása azon fejezetekre, ahol a csatlakozás előtt jelentős lemaradásban voltunk, illetve mindazon területeken, ahol a csatlakozási tárgyalások során átmeneti időszakot állapított meg az EU. Az átmeneti támogatás 2004. évi céljai: mezőgazdaság, környezet, igazság- és belügyek, vámügyek, államigazgatás és civil társadalom és közlekedéspolitikai.

2003. októberében az FVM az átmeneti támogatásra 7 projektjavaslatot nyújtott be, a minisztériumot érintő prioritásokat figyelembe véve. A Bizottság 2004. szeptemberében három projektjavaslatot hagyott jóvá az agrárszektorra (agrárkörnyezeti információs és monitoring-rendszer, az új rendelet – Forest focus – megvalósítása, a fajtakisérleti és vetőmag-bizonylatolás információs rendszerének

fejlesztése), 2,572 millió € értékben. 2004. IV. negyedévében elkészültek a tenderdokumentumok.